

TARTALOM

BEVEZETŐ	6
Utóirat a bevezetőhöz	8
I. AZ 1997-ES ÉV	9
A jogállami rutin	9
Jogszabály-véleményezés, tanulságok	10
Az állam és piac	10
Az információs alapjogok egymás közt	11
Rendszerváltó adatvédelem	11
A hivatali csőlötás	12
Az ajánlások nyilvánossága	13
Az Adatvédelmi Biztos Irodája és a civil jogvédő szervezetek	14
II. A MAGYAR ADATVÉDELMI JOG ÉS A VILÁG	16
Az Európa Tanács adatvédelmi egyezménye	17
Az Európai Unió adatvédelmi irányelve és a magyar jog	19
Adatkezelő, adatfeldolgozó	19
A határokat átlépő adatokról, újból	20
Hányadik ország leszünk?	20
Az önszabályozás	21
A sajtó privilégiumai	22
Az adatvédelem közigazgatási-szervezeti továbbfejlesztése	22
III. TEVÉKENYSÉGÜNK FŐBB ADATAI	25
Ügyszámok	26
A vizsgálatok általános jellemzői	27
Panaszügyek	29
Ügyintézési határidők	32
IV. A VIZSGÁLATOK	34
A) Személyes adatok	34
Nagy állami (önkormányzati) adatkezelők	35
A Belügyminisztérium nagy adatkezelő szervezetei	35
Rendőrség	36
Nemzetbiztonsági szolgálatok	39
Honvédség	40
Bíróságok	41
Önkormányzatok	43
Anyakönyv, gyámügy	44
Népszámlálás	45
Szociális igazgatás	46
Szabálysértés	47
Adóigazgatás	47
Képviselő-testület, polgármester	48
Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal	49
Központi Statisztikai Hivatal	51
A társadalombiztosítás nyilvántartásai	51
Az újcentralizmus folytatódik	52
Szektorális adatkezelések	56

Egészségügy.....	56
Pszichiátriai betegek.....	57
Közszolgáltatók.....	58
Munkáltatók.....	59
Távközlési szervezetek.....	62
Bankok, pénzüintézetek.....	63
Magyar Posta.....	66
Áruküldők, direkt marketing cégek.....	67
Sajtó.....	70
Levéltárak.....	72
Társadalmi szervezetek, egyházak.....	72
Egyesületek, alapítványok.....	73
Egyházak.....	74
Kamarák.....	75
További jellemző ügycsoportok.....	75
Származásra és etnikai hovatartozásra vonatkozó ügyek.....	75
Magánszemély adatkezelők.....	78
Társasházak.....	79
Krisis-intervenció.....	80
A lottó-ötös ügy utóélete.....	81
B) Közérdekű adatok.....	82
Információszabadság – de kinek?.....	83
Közérdekű adatok az önkormányzatok kezelésében.....	83
A képviselők, választott tisztségviselők javadalmazása.....	84
A képviselő-testület működésével, döntéseivel kapcsolatos ügyek.....	84
Önkormányzati beruházásokra, közműfejlesztésekre vonatkozó kérelmek, állásfoglalás- kérelmek.....	86
A közpénzek.....	87
Közszereplők személyes adatai.....	88
Közszolgálati rádió, televízió.....	89
A közérdekű adat „minősített esete”: a környezettel kapcsolatos adatok.....	90
Közérdekű adat vagy az állam jogos titkai?.....	91
Vizsgálatok hivatalból.....	93
A szabadság ára.....	93
Titokfelügyelet.....	94
C) Megyei vizsgálatok.....	95
Zala megye.....	95
Heves megye.....	98
Győr-Moson-Sopron megye.....	100
D) Nemzetközi vonatkozású ügyek.....	102
E) Konzultációs vizsgálatok.....	104
Oktatás, kutatás.....	105
Kép- és hangfelvételek.....	106
Adóügyek.....	107
Direkt marketing.....	108
Egyéb nyilvántartások.....	109
F) Jogszabály-véleményezés.....	109
Javaslatok jogszabály-módosításra.....	112
V. AZ ADATVÉDELMI NYILVÁNTARTÁS.....	114
Filozófiája, szerepe.....	114
A nyilvántartás szerepe.....	114
1. Az információs önrendelkezési jog gyakorlásának elősegítése.....	114
2. Az adatkezelések feltérképezése.....	114
3. Az adatvédelmi biztos munkájának segítése.....	115
A nyilvántartás hatálya.....	115
A nyilvántartás tárgya.....	115
A nyilvántartás tartalma.....	116
Kivételek és ezek értelmezése.....	116
Az Adatvédelmi Nyilvántartási Rendszer informatikai megvalósítása.....	116
Az Adatvédelmi Nyilvántartási Rendszer (AVNYR) azonosítási elve.....	117

Az adatkezelő nyilvántartási szám (ANYS).....	117
Adatkezelési azonosító.....	117
Adatkezelési nyilvántartási azonosító.....	117
Az adatvédelmi nyilvántartási rendszer számítástechnikai megoldása.....	117
A rendszer hardverfelépítése.....	117
Az adatvédelmi nyilvántartási rendszer szoftvereszközei	117
Eddigi tapasztalatok, értelmezési problémák.....	117
VI. ELUTASÍTOTT KÉRELMEK NYILVÁNTARTÁSA.....	121
Általános rész.....	121
Részletes adatok.....	122
Települési önkormányzatok.....	122
Községek.....	122
Városok, Budapest kerületeivel együtt	122
Megyei jogú városok.....	122
Megyék, beleértve Budapestet is	123
Központi államhatalmi és közigazgatási szervek.....	123
Minisztériumok és tárca nélküli miniszterek	123
Összes minisztérium és tárca nélküli miniszterek.....	124
Országos hatáskörű szervek.....	124
Igazságszolgáltatás és a hozzá kapcsolódó intézmények.....	125
Bíróságok.....	125
Egyéb adatkezelők.....	125
Középszintű közigazgatási szervek.....	125
Felsőoktatási intézmények.....	126
Áruküldők.....	126
VII. AZ IRODA KAPCSOLATAI, SZERVEZETE.....	127
Az adatvédelmi biztos 1995–1996. évi beszámolójának parlamenti fogadtatása.....	127
Sajtókapcsolatok, jogpropaganda.....	131
Szervezet, gazdálkodás.....	133
MELLÉKLETEK.....	135
1. számú melléklet Válogatás az adatvédelmi biztos ajánlásaiból.....	135
A) SZEMÉLYES ADATOK VÉDELMEVEL KAPCSOLATOS ESETEK.....	135
A kórházak pszichiátriai osztályaira önként jelentkező betegek személyes adatainak kezelésével kapcsolatban lefolytatott adatvédelmi biztosi vizsgálat megállapításait összegző a j á n l á s	135
A Dunabank Rt. és az ING Bank Rt. között létrejött adatovábbítással kapcsolatos adatvédelmi biztosi vizsgálat megállapításait összegző a j á n l á s	141
A rendőrség által közúton a titkos információgyűjtésről szóló törvényi felhatalmazás alapján készített videofelvételekkel kapcsolatos a j á n l á s.....	147
a j á n l á s az önálló tevékenységet folytató magánszemélyek 1996. évi jövedelemadó- bevallásának kiegészítését szolgáló Nyilatkozatról.....	149
Büntetett előéletre vonatkozó adatok szabálysértési hatóságok részére történő átadásával kapcsolatos a j á n l á s	154
Az Országos Egészségbiztosítási Pénztár vényellenőrzési rendszerével kapcsolatos a j á n l á s	157
A Budapesti Rendőr-főkapitányság munkatársai által 1997 októberében a Fővárosi Nyíró Gyula Kórházban tartott házkutatások során a személyes adatokat tartalmazó dokumentumok lefoglalásának jogszerűségét vizsgáló adatvédelmi biztosi a j á n l á s.....	160
[Állásfoglalás a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Közalapítvány pályázati programjával kapcsolatos adatvédelmi kérdésekben].....	167
[Válaszlevél direkt marketing tevékenységgel kapcsolatos panaszra].....	169
Jelentés az APEH Zala Megyei Igazgatóságánál folytatott 1997. április 14-i adatvédelmi biztosi vizsgálatról.....	171
[Tájékoztatás egy mobiltelefon-szolgáltató előfizetői szerződésével kapcsolatos vizsgálat eredményeiről].....	172
[Állásfoglalás a tervezett Országos Felsőoktatási Hallgatói Adatbázis koncepciójáról]	173
[Állásfoglalás a közmunkaprogramokban résztvevők etnikai hovatartozásának nyilvántartásáról]	176
[Állásfoglalás társasházi közgyűlésen elhangzottak magnetofonfelvételre rögzítéséről]	178
[Állásfoglalás halmozottan fogyatékos gondozottak adatainak közvélemény-kutatási célú felhasználhatóságáról].....	179

[Felhívás könyvtári olvasók személyes adatainak törlésére a polgármester nyilvántartásából]	180
[Válaszlevél mobiltelefon-szolgáltató külső céggel végeztetett adatkezelésével kapcsolatos panaszra].....	181
[Állásfoglalás távközlő szervezet üzenetközvetítő szolgáltatásának adatvédelmi vonatkozásairól]	182
[Válaszlevél a Magyar Autóklub adatkezelési gyakorlatával kapcsolatos panaszra].....	183
[Válaszlevél a Történeti Hivatal adatkezelési gyakorlatával kapcsolatos panaszra]	183
[Válaszlevél a Posta-takaréklevél kiváltásakor történő személyazonosítás ügyében]	184
[Válasz egy éhségstrájkot folytató HIV-prevenációs aktivista megkeresésére]	185
[Válaszlevél zaklató telefonhívó kilétének kiderítését kérő beadványra].....	186
[Állásfoglalás a kisebbségi biztos megkeresésére az etnikai hovatartozásra vonatkozó adatok óvodában és általános iskolában történő nyilvántartásáról].....	188
[Állásfoglalás a Magyar Vöröskereszt karitatív gyűjtőakciójához szükséges név- és lakcímadatok kiszolgáltatásának lehetőségéről]	189
[Válaszlevél a lapterjesztő tudomására jutó előfizetői adatok felhasználásával kapcsolatos beadványra].....	191
B) KÖZÉRDEKŰ ADATOK NYILVÁNOSÁGÁVAL, A KUTATÁS SZABADSÁGÁVAL, ILLETŐLEG AZ INFORMÁCIÓS JOGOK KONFLIKTUSÁVAL KAPCSOLATOS ESETEK.....	193
A polgári nemzetbiztonsági szolgálatokat irányító tárca nélküli miniszter a magyar–orosz államadósság hasznosítását, valamint a politikai döntéshozók és a gazdasági élet résztvevőinek esetleges összefonódását vizsgáló bizottság elnökének küldött levelének titkosításával kapcsolatos adatvédelmi biztos vizsgálat megállapításait összegző a j á n l á s	193
Közszereplők tudományos alkotásainak megismerhetőségével kapcsolatban lefolytatott adatvédelmi biztos vizsgálat megállapításait összegző a j á n l á s	201
Az Ellenzéki Kerekasztal tanácskozásain készült videofelvételek nyilvánosságáról szóló adatvédelmi biztos a j á n l á s	204
Közfeladatot ellátó szerv tevékenységére irányuló tudományos kutatás eredményének nyilvánosságáról szóló adatvédelmi biztos a j á n l á s	213
a j á n l á s arról, hogy közérdekű adat-e az országgyűlési képviselők hiányzása.....	217
A környezetvédelmi felügyelőségeknek a környezetvédelmi bírságokra vonatkozó adatkezelésével kapcsolatos adatvédelmi biztos vizsgálat eredményeit összegző a j á n l á s	220
[Válaszlevél gyermekkorú tanú adatainak kezelésével kapcsolatos panaszra].....	224
[Válaszlevél közszolgáltató adatainak visszatartásával kapcsolatos panaszra].....	225
[Állásfoglalás a gyógyszerárak listájának közérdekű jellegéről].....	226
[Válasz az önkormányzati ülések nyilvánosságával kapcsolatos kérdésekre].....	227
[Állásfoglalás az országgyűlési képviselők tevékenységével és jövedelmével kapcsolatos adatok nyilvánosságáról]	228
[Válaszlevél az ócsai premontrei templom dokumentációjának nyilvánosságával kapcsolatos panaszra].....	229
[Válasz a költségvetési támogatások nyilvánosságával kapcsolatos kérdésekre].....	230
[Állásfoglalás tüntetésről készült rendőrségi videofelvételek országgyűlési képviselőnek történő kiadatóságáról]	231
[Válaszlevél a NATO-kommunikációval összefüggő támogatások nyilvánosságával kapcsolatos panaszra].....	232
[Állásfoglalás politikai véleményeket is tükröző közvélemény-kutatás jogszerűségéről].....	233
2. számú melléklet Az adatvédelmi biztos közleményei.....	235
FÜGGELÉK.....	254
Az adatvédelmi biztos által véleményezett jogszabály-tervezetek az 1997. évben	254
Az adatvédelmi biztos levélváltása a belga adatvédelmi biztossal magyar állampolgárok személyiségi jogainak védelméről.....	260
Az adatvédelmi biztos véleménye a készülő brandenburgi iratbetekintési törvényről	263
Előadások, konzultációk 1997-ben.....	264
Az „Adatőrészen” eddig megjelent cikkei.....	267
Az adatvédelmi biztos üzenete (Commissioner's Message)	268
Az adatvédelmi biztos honlapja.....	270

BEVEZETŐ

A 80-as évtized fordulóján a közbeszéd (és a közírás) – tükrözve a magyar társadalom akkori szellemi állapotát – bár kétségkívül nem a 19. századi közjogi kultúra vagy Bibó István színvonalán, de nagy mértékben a szabadságjogok nyelvén fejezte ki magát.

A társadalom mára elfordulni látszik korábbi eszményeitől.

A happening tüntetésekről szóló beszámolók helyét az újságok oldalain a maffiahírek foglalták el, és azok a keserű hangvétellű publicisztikák, melyek magának a sajtónak az árulásairól szólnak.

A magyar társadalom ennek ellenére szabadabb, mint bármikor a mi életünkben. Elmúlt a szabadság dagálya, de nem szűnt meg a társadalom szabadságigénye.

Az alkotmányvédelem folyamatosan emelkedő népszerűsége általában, de a társadalom készsége az adatvédelem eszméinek gyors befogadására magában is mutatja, hogy a magyar társadalom igényli az alapjogok védelmét. Biztosan kevesebbet beszélünk róla, de nem kizárt, hogy egyre többet értünk a szabadságból. A névtelenül vagy álnéven küldött bejelentések az ügyforgalmunk fél százalékát sem érik el. Ha arra kérem a panaszost, hogy a vizsgálat eredményessége érdekében felfedhessem személyazonosságát, a mégoly nagyhatalmú hivatallal szemben is alig-alig találkozom félelemmel. Az élethelyzetek sokszor nyomasztóak, de már nem nyomasztó a félelem.

Kevés szó esik arról, hogy lassan már tíz éve Magyarország alkotmányos államként megint a saját történelmét éli. Bármennyire is szűk mozgástérben, de nem egy birodalmi rendszer perifériájaként, nem valamely nagyhatalom kizárólagos befolyási övezeteként létezzük, alkotmányunkat szabadon alakítjuk. A szabadelvű demokrácia által megjelölt pályáról valamelyest eltérítheti az országot a gazdasági-politikai korrupció, az etnikai vagy szociális gyűlölködés, vagy akár a tekintélyelvű hatalomszervezés fenyegetése és csábítása, ahogy az megesett nálunk korábban is, azonban ez már általunk és nem velünk történhet meg.

Két és fél éve működik Magyarországon a két másik ombudsman-intézmény mellett az információs szabadságjogok parlamenti biztosának intézménye, mely – önképe szerint legalábbis – miközben a közigazgatás helyzetét figyelembe vette, e szabadságjogok védelmében mindig hajthatatlan álláspontot képviselt. Előfordulhatott az is, hogy működésünk befolyásos politikai, gazdasági erők vagy személyek érdekeit sérthette, komolyan veendő támadás mégsem érte az intézményt. Ez a két és fél évnyi történet a magyarországi szabadságintézmények sorsát tekintve – ahol a szálak újból meg-megszakadnak – nem is olyan rövid idő.

Az adatvédelmi biztos hivatalában a magyar társadalom igényeit és a nemzetközi szabványokat szem előtt tartva, a jogrendszer értelmét megszabó erkölcsi jogok és a magyar törvények összhangját feltételezve igyekszünk formálni az információs szabadságjogok hazai gyakorlatát. Az adatvédelem (és kisebb részben az információs szabadság) fogalmainak megnevezésére új szavakat használunk, de a magyar

alkotmányos gondolkodásban korántsem új tartalmakat nevezünk meg ezekkel a szavakkal. A személyiségvédelemnek nálunk évszázados jogi tradíciói vannak. A közéleti nyilvánosság szerepét pedig elődeink pontosabban látták talán, mint mi magunk.

„Ha a nyilvánosság két közlönyét, a sajtót és a megyegyűlést összehasonlítjuk, látható, hogy az első fölvilágosítóbb, a másik csillapítóbb. A sajtó – ha feladatának megfelel – a hibás eszméket rontja szét; a megyegyűlés, míg létezik, a rossz szenvedélyekből vette ki a fullánkot” – mondotta a média és a megyegyűlés által megteremtett nyilvánosság különbözőségéről Kemény Zsigmond. (Változatok a történelemre, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1982., 200. old.)

Ugyancsak az ő szavaival is megfogalmazhatjuk az alkotmányvédelem egyik fontos alapkérdését, melyet a jogvédőknek is időről időre fel kell tenniük maguknak: Vajon gyakorlati eszmék tulajdonosai vagy csak szóvirágok készítői vagyunk-e?

A következő oldalakon gyakorlati eszméket szeretnénk közölni.

Noha a legfejlettebb demokráciákban is mindennaposak az emberi jogi jogsértések, ma az emberi jogok Európa és a világ uralkodó eszméinek látszanak. Úgy lehet legkönnyebben bármely állam rossz hírét kelteni, ha kétségbe vonjuk a szabadságjogok iránti elkötelezettségét. Kelet-Közép-Európa államai egymással és másokkal is versenyben állnak. A verseny tárgya a tőke, az integráció és a biztonság, miközben sokkal szerencsésebb volna, ha nem is lenne verseny. Nemzetközi jóhírünk követeli-e meg elsősorban a polgárok méltóságának és az abból fakadó információs jogaik tiszteletét? Ha igen, meg kellene elégednünk egyfajta minimummal, mely végül üres retorikává halványul. Márpedig nem lehet szabad az olyan társadalom, mely nem benső értékeit követi, hanem azt, amit a külvilág kényszerít rá.

A közelmúltban egyik kiváló alkotmányjogász kollégám érdekes ötlettel állt elő, mellyel magyarázni vélte az emberi jogok iránti érdeklődés a látszat szerint nyilvánvaló csökkenését Magyarországon. Szerinte az évtized fordulójának emberi jogi szóhasználatát nem valami meggyőződés, hanem a félelem hívta életre. A rendszerváltást megelőző és követő egy-két év a szemben álló politizáló csoportok egymástól való félelme jegyében telt. Az újak a régiektől (netán előző énjüktől), a régiek rossz lelkiismeretüktől és az újaktól tartottak. Számukra az emberi jogok akkor azt jelentették volna, hogy a győztesnek („Hátha nem mi leszünk az!”) a vesztes nem lehet egészen kiszolgáltatva. Ha nem is szép, meggyőző eszme, Hobbesnak is tetszene, bizonyára.

Az emberi jogok mellett nagyon gyakorlatias érvek is szólnak. Igen gyakran a jól felismert érdek bölcs tanácsadó lehet, ezeket az érveket nem egyszer az Adatvédelmi Biztos Irodájában magunk is alkalmazzuk például kifogásolható jogszabálytervezetek kritikájaként. Olykor a jogalkotó nagyon drágán szeretne nyerni valami nagyon keveset. Számot kell vetnem azzal is, hogy ha ma elveszem a másik ember jogát, holnap kétségbe vonják az enyémet, tehát önmagam is megrövidítem. Ha jogfosztottak vesznek körül, magam is rácsok mögött érezhetem magam úgy-ahogy biztonságban.

Az itt következő oldalak viszont abban a meggyőződésében szeretnék megerősíteni reménybeli olvasójukat, hogy nem csupán a külföld rokonszenve, a félelem nélküli élet és az érdek szól ezek mellett a jogok mellett, hanem az is, hogy – egyszerűen szólva – jó dolog birtokolni és jó dolog tiszteletben tartani az információs szabadságjogokat.

Dr. Majtényi László

Utóirat a bevezetőhöz

A szabadságjogok, köztük az információs szabadságjogok magyarországi érvényesülése iránt érdeklődő olvasó ezzel, az 1997. évről szóló beszámolóval az adatvédelmi biztos jelentéseinek már második kötetét veheti kezébe. Miközben ezt a kötetet tagoltabbá tettük, szerkezetén igyekeztünk keveset változtatni. A statisztikai adatok alkalmasak arra, hogy az ügyforgalom változásai, melyek akár társadalmi változásokra is utalhatnak, bemutathatók legyenek. Két és fél év gyakorlata alapján már idősorok állnak az olvasó rendelkezésére. Ezzel a könyvvel több célnak is igyekszünk megfelelni. Az elsődleges cél, a parlamenti beszámoló követelményének teljesítése nem zárja ki, hogy esetleg gyakorlati jogászok: bírák, ügyészek, ügyvédek és a jog világa iránt érdeklődő társadalomtudósok is haszonnal forgathassák ezt a kötetet.

A tavalyi éves jelentésben az olvasó megtalálhatta az információs jogok fontosabb jogintézményeinek ismertetését. Mára ezek ismertsége növekedett, de nem is lenne célszerű ismétlésekbe keveredni. Ezért a fogalmak iránt érdeklődő olvasót az 1995–1996. évről szóló kötet fellapozására kérjük. Kivételt jelent e tekintetben az Adatvédelmi Nyilvántartásról szóló fejezet, mely a jogintézmény szabályozási filozófiájáról és gyakorlati szabályairól is tájékoztatással szolgál.

I. AZ 1997-ES ÉV

A jogállami rutin

Mára már túl vagyunk a rendszerváltáshoz vezető, lassan a feledés ködébe vesző népmozgalmon és a közjog fejlesztésében elvesztegetett pártállami negyven évet követő „paradigmaváltáson”; sem az alkotmányos rendszer egészét, sem egyes elemeit nem a „jogállami forradalom” emelkedett eszméi, inkább a megszokás láthatatlan alkotmánya törvényesíti. Az államszerkezetet érintő mozgások lelassulása, feltéve, hogy a jelenlegi szerkezet a társadalom fejlődésének évtizedekre megfelelő keretet ad, nem kifogásolható. A rendszerváltók helyébe apránként lobbysták lépnek, a „fékezhetetlen agyvelejű alkotmányjogászok” helyét lassan elfoglalják a jólnevelt hivatalnokok. Ez biztosan így is van rendjén.

Az új helyzetben változik az alapjogvédelem funkciója és terepe is.

Minden megszilárdult intézményrendszer, állami bürokrácia szinte azonnal szklerotikus tüneteket is mutat. Rég meghaladottnak hitt struktúrák igyekeznek életre kelni. Kellenek olyan intézmények is, amelyek gátolják az intézményrendszer be-
bemevedését.

Az 1997-es év általában és az államélet felszínét nézve a jogállami rutin j-
gyében telt. Ez azonban nem egészen jellemző az Adatvédelmi Biztos Irodájára. Kö-
zel kétszer annyi vizsgálatot folytattunk, mint a megelőző évben. Iratforgalmunk pe-
dig ezt meghaladóan növekedett. Megkezdte munkáját az Adatvédelmi Nyilvántartás.
A mögöttünk hagyott évben új ügýtípusok jelentek meg. A mennyiségi növekedés
mellett egyfelől meglepő stabilitást mutatnak a statisztikai adatok, másfelől a figyel-
mes szemlélő azt tapasztalja, hogy a megfigyelhető módosulások mintha strukturális
változásokat is jeleznének. Ezeknek a változásoknak az értelmezéséhez fontos
adalek az is, hogy az ügyek rendszerint mintegy „megtalálnak minket”, azaz a társa-
dalom által „hozott anyagból” dolgoztunk. A hivatalból indított vizsgálatok alacsony
aránya bizonyítja, hogy nem a biztos és nem is munkatársai személyes preferenciái
szabják meg az intézmény működését.

A személyes és az intézményt jellemző ambíciók nem lépnek túl a köztársaság polgárai által megfogalmazott igényeken, csupán az információs szabadságjog-
ok terjesztésében öltének testet.

Kelet-Közép-Európában elsőként Magyarországon jött létre az információs j-
gok védelmére önálló ombudsmani intézmény. Ez a tény, és talán az általunk eddig
elvégzett munka is, szerte a világon Nagy-Britanniától Kanadáig és Közép-Ázsiáig
őszinte érdeklődést váltott ki. A magyar adatvédelmi jogrend nemzetközi összefüg-
géseit a következő fejezetben tárgyaljuk. A külföldi visszhang tekintetében a legfon-
tosabbnak – és a legmegtisztelőbbnek – a keleti német tartományok, valamint Ro-
mánia és Szlovákia részéről megnyilvánuló, azaz a miénkhez hasonló közös törté-
nelmi közelmúlt által érintett közvetlen környezetünk érdeklődését tartjuk. Ezen kap-
csolatok részleteit a beszámoló függelékében mutatjuk be.

Az új ügyek száma az elmúlt évben jelentősen – közel kétszeresére – emel-
kedett (statisztikai adatokon alapuló elemzésekkel a „Tevékenységünk főbb adatai”

című fejezetben találkozunk az olvasó). Ennek természetesen örülnünk kell, ám az ügyszám ilyen arányú növekedése, a jelenlegi helyiség- és létszámhelyzet mellett inkább aggodalomra ad okot, mert a sötét és zsúfolt szobákban dolgozó munkatársaim terheit elviselhetetlenül megnöveli. A statisztikai adatok alapján az sem kizárt, hogy a vizsgálatok száma évi ezer ügy táján stabilizálódik, míg az Adatvédelmi Nyilvántartás ügyei a továbbiakban is növekedni fognak. Az ombudsman-intézményekhez érkező panaszok számának emelkedése nem tekinthető feltétlenül pozitív jelenségnek, mert amennyire az ombudsmanok iránti bizalomnak, annyira a közigazgatással szembeni bizalmatlanságnak is jele.

Jogszabály-véleményezés, tanulságok

A vizsgálatok arányait tekintve megfigyelhető, hogy a panaszügyek túlnyomó aránya mellett jelentősen növekedett a jogszabály-véleményezések száma, valamint erősen csökkent a titokfelügleleti ügykör. A titokfelügleleti ügyek csökkenése a fittokkori jegyzékek kiadását követően természetes jelenség. Ennek értelmezéséhez tartozik, hogy a „Joga van-e a hivatalnak eltitkolni előlem azt, hogy...?” típusú ügyeket nem a titokfelüglelet, hanem az információs szabadság ügykörben tartjuk nyilván. A jogszabály-véleményezési ügyek (három százalékpontos) növekedését azért kell üdvözlendőnek minősíteni, mert ezáltal az információs jogi prevenció hatékonysága növekszik, a jogszabálykezdemények „genetikai” hibáit könnyebb a világra jövetel előtt orvosolni, mint később. Továbbra is sok tárca „elfelejti” tervezeteit megküldeni, viszont ebben a vonatkozásban kedvezően változott például a Pénzügyminisztérium magatartása. Azt, hogy miféle – néha bizony sikertelen – csatákat vívtunk az általunk rossznak talált jogszabálytervezetek esetében, a „Jogszabály-véleményezés” alfejezetben mutatjuk be.

Némileg meglepő, hogy az ügyszám többszörösére növekedése mellett is milyen stabilitást mutat a fővárosi-vidéki panaszok aránya. A számukat tekintve jelentős, arányaiban kis növekedést mutató vidéki indítványozók aránya 40% körül mozgott minden évben.

Az állam és piac

Az adatvédelmi biztos jogállásának egyik különlegessége, hogy vizsgálati jogosultsága kiterjed a magánszférára is. A vizsgálatok körében a köz- és a magánszféra arányában a magánszféra növekedését várjuk, ez most csak elmozdulásként jelent meg, de tény, hogy az adatvédelmi ügyekben növekedett a hivatalunknál bepanaszolt magán-adatkezelők száma. Megjegyzendő, hogy az állami tulajdonlású cégeket természetesen mindig is a „magán-adatkezelő” kategóriájába soroltuk, azaz a magánosítás közvetlenül nem okozhat változást. A magyar társadalom egyre inkább tudatára ébred annak, hogy a szabadságjogokat nem csak az állam szervei, hanem a piac hatalmasságai is veszélyeztetik. Lehet, hogy a piaci szereplők jogkövető magatartása is rossz, vagy akár a korábbiakhoz képest még romlott is, ám ennél fontosabb, hogy a polgárok attitűdje érezhetően változik. Feltűnően sok panasz érkezik a közszolgáltatók, a volt szocialista nagyvállalatok (közüzemi szolgáltatók, posta és a lakossági nagybankok) adatkezelési gyakorlata ellen is, ami arra enged következtetni, hogy az elmúlt években a polgári önértékben is történtek jó irányú változások.

A munkaerőpiacon a munkavállalók kiszolgáltatottsága (lásd a Munkáltatók címet) mindennapos, az ügyek száma 1997-ben emelkedett, ismereteink vannak arról, hogy az érintettek különösen a magánmunkáltatóktól tartanak. A jog eszközeivel igen nehéz a végére járni az olyan típusú ügyeknek, amelyekben a munkavállaló (vagy akár a köztisztviselő vagy a közalkalmazott) „önként” járul hozzá a törvényben nem engedélyezett adatkezelésekhez, ezzel azt forma szerint jogszerűvé teszi, csakhogy „beleegyezése” kenyérféltésből vagy egzisztenciális fenyegetettségéből fakad.

Az információs alapjogok egymás közt

A statisztika viszonylagos állandóságot jelez az információs ágak viszonyát tekintve. Némi aránycsökkenés figyelhető meg, az adatvédelem erős túlsúlya mellett, az információs szabadságot érintő ügyeket tekintve. Ez egyfelől azt a többször hangsúlyozott jelenséget látszik igazolni, hogy a Kádár, illetőleg Horthy nevével fémjelzett történelmi korszakok féloldalas polgárosodást eredményeztek. A polgárok nagy hányadban el is fogadták, hogy távol kell tartaniuk magukat a közügyektől. Másfelől a statisztika csalóka is, mert az ügyszám nem feltétlenül határozza meg a tényleges súlypontokat, és az arányaiban ugyan csökkenő, de az abszolút számokat tekintve némileg növekedő információs szabadság ügytípusban 1997-ben számos és fontos üggyel kellett foglalkoznunk, melyekben klasszikus témák mellett (környezet-szennyezéssel kapcsolatos adatok nyilvánossága) originális és szakmailag izgalmas eseteket (politikai közszereplők tudományos alkotásainak nyilvánossága) kellett elbírálnunk. A közpénzek felhasználásának társadalmi ellenőrizhetősége immár évek óta új és új eseteket hoz felszínre.

Új fejlemény az információs szabadság ügykörében, hogy először kellett komolyan számot vetnünk az információs szabadság árával, vagyis azzal a problémakörrel, hogy milyen költségmegosztás terheli a közérdekű adatokat birtokló közigazgatási szervet és az információs szabadság jogával élni kívánó állampolgárt vagy szervezetet. A korábbiaknál kifinomultabb, de nem kevésbé veszélyes módszer az aktadugdosásra, ha a közérdekű adatok megismerhetőségét azzal akadályozzák, hogy a hozzáférést megdrágítják.

Rendszerváltó adatvédelem

Azt gondolhatnánk, hogy a „rendszerváltó adatvédelem” típusú ügyek nyolc évvel a rendszerváltás után végre lezárulnak, a társadalom, ha nem is nevetve, de végre elbúcsúzik pártállami múltjától. Aki ismeri honi viszonyainkat, tudja, ez nem így van. A magyar társadalom információs kárpótlási igényét kielégíteni hivatott intézmény, a Történelmi Hivatal csak az 1997. év vége felé kezdte meg az érdemi munkát, működése az információs önrendelkezési joggal kapcsolatos további jogvitákat hozhat felszínre. A történelmi múlttal való késleltetett szembenézésnek adott időszakban talán lehetett az irracionális indulatokat mérséklő hatása, ma azonban súlyos társadalmi tehertétel, mert a társadalmi önismeret elemi érték, hiánya folyamatosan neurotizálja a társadalmi tudatot és a közéletet.

1997-ben az egyik legérdekesebb ügyben magának a rendszerváltás eseménytörténetének közérdekű voltát vizsgáltuk. Az Ellenzéki Kerekasztal iratai – ré-

hány résztvevőjének személyiségi jogaira tekintettel – az adatvédelmi biztosi vizsgálat lezárulásáig nem kerülhettek nyilvánosságra. Álláspontom szerint az EKA az addig hiányzó közjogi megteremtésén munkálkodott, ezért az EKA pártszerű alakzatainak politikai-közjogi álláspontját tükröző megnyilvánulások közérdekű adatnak minősülnek. Ennek az ajánlásnak a fogadtatása alapján remélhetjük, hogy elhárulnak az akadályok az EKA üléseiről készült dokumentumok teljességének vagy csorbítatlan tartalmának megismerése előtt. Az adatvédelmi biztosi ajánlás eredményeképpen – miután a művelődési és közoktatási miniszter a felvételeket védetté nyilvánította – biztosítva van a felvételek technikai megőrzése a minket követő generációk számára is.

Egy 1997-es ügy, melyben egy, a polgári titkosszolgálatok ellen indított per bírójára fordult az adatvédelmi biztoshoz, azt a problémát veti fel, hogy a jogalkotó feltételesen megfeledezett – a titkosszolgálatok – ma inkább a jogi deklaráció szintjén működő, bírói ellenőrzésének eljárásjogi garanciájáról. Miután az adatvédelmi biztosnak nem lehet sem feladata, de joga sem az, hogy az eljáró bíróság számára tényállást állapítson meg, e jogot a bíró számára kell biztosítani. Ez az ügy, melyet a bíróságról szóló fejezetben ismertetünk, még folyamatban van.

A hivatali csőlátás

A társadalomban egymás mellett többféle racionalitás működik. Például az adóztatás és az alkotmányosság követelményeit időről időre egyeztetni kell, és egy alkotmányos államban az alkotmányt senki nem tekintheti pusztán zavaró körülménynek. A jogvédő szervezetek nem az adócsalókat, hanem általában a polgárokat védik. Az állam minden méltányos igényére meg lehet keresni az érvényesítés adekvát eszközeit. Szólni kell ezzel kapcsolatban a magyar közigazgatásban a legszűkebb szakmai vagy ágazati érdekek olykor irracionálisba hajló képviseléről. A pénzügyi, rendőri vagy járványügyi csőlátás nem csupán elfeledkezik egy társadalmi méretű költség-haszon elemzés szükségességéről, de láthatóan képtelen, vagy nem hajlandó belegondolni abba, milyen károkat okoz abban az eleven viszonyrendszerben, amely a személyközi kapcsolatokat, valamint a közhatalom és a társadalom egymással való közlekedését szolgálja. A bűnt nem az egészségügyi szervezet hivatott üldözni, és az orvost felkereső pszichiátriai vagy drogbeteget biztosítanunk kell arról, hogy az orvosi segítség igénybevétele nem jelenti azt, hogy a rendőrség ettől kezdve korlátozás nélkül kezelheti a betegnek a kórlapokon és beteglistákon tárolt adatait. Az adóhatóságnak számolnia kellene azzal, hogy például az általános adófizetői hajlandóságra is kihat az az ötlet, mely a televízió üzemből tartási díját adónak minősíti, és figyelembe kell venni azt is, hogy a magánlakás alkotmányos védelméből vajon mennyi marad akkor, ha újabb és újabb jogcímek alapján léphet be például az adóhatóság képében az állam a polgárok otthonaiba.

Az AIDS-szűrés teljes anonimitásának biztosítása nem csupán emberiség okból volna indokolt, ennek hiánya nem csupán nemzetközi jóhírünkön ejt foltot, de az állam információs hatalmának erre a szférára való kiterjesztése a szűken vett járványügyi ésszerűség szempontjából is erősen kétségessé válik azáltal, hogy az anonimitás hiánya miatt elriasztott fertőzöttek és betegek esetleg később jutnak csak orvosi segítséghez, így az ország járványügyi helyzete akár romolhat is. Többre jutnánk, ha erősebben bízánk a polgárok erkölcsi felelősségérzetében.

A közigazgatás elkülönült érdekei jelennek meg abban az ügýtípusban is, melyet „újcentralizmus” címen szoktunk tárgyalni. Immár második éve foglalkozunk azokkal a tervekkel, melyek elsősorban a Pénzügyminisztériumból származnak, és a közterhek beszedésének javítását és egységes nyilvántartási rendszer létrehozását célozzák. Nincs az Adatvédelmi Biztos Irodája és a központi közigazgatás szervei között vita abban, hogy a köztársaság minden polgárát terheli az az alkotmányos kötelezettség, hogy erejéhez mérten járuljon hozzá a közterhekhez. A nagy állami és társadalombiztosítási önkormányzati nyilvántartási rendszerek megbízhatóságát, pontosságát növelni kell. Ez a program azonban nem vezethet az állam információs túlhatalmának megerősödéséhez. Az adatkezelés célhoz kötöttségének elvét, az osztott információrendszerekre vonatkozó, az adatvédelmi törvényben (Avtv.) és az alkotmánybírósági döntésekben megfogalmazott követelményeket a nagy nyilvántartási rendszerekkel kapcsolatos reformelképzelések megvalósítása során nem szabad figyelmen kívül hagyni. Felelőtlenség lenne az alkotmányos szempontok körültekintő vizsgálata előtt vagyontokat költeni egy olyan tervre, amely az alkotmányossági vizsgán később elbukhat. A Központi Adategyeztető és Továbbító Országos Rendszer (KATOR) eltervezőivel korábban rendszeres vitát, információcserét folytattunk, ám a jelenlegi elképzelésekről nincsenek ismereteink.

Az ajánlások nyilvánossága

Évről évre lappangva vagy nyilvánosan is felmerül az a kérdés, hogy az adatvédelmi biztosnak joga van-e ajánlásait nyilvánosságra hozni. Azok számára, akik ismerik az ombudsman-intézmények irodalmát, a kérdés eléggé értelmetlennek tűnhet, hiszen a nyilvánosság elválaszthatatlan eleme, működési feltétele minden ombudsmanszerű intézménynek, olyannyira, hogy ha az intézményt elszakítjuk a társadalmi nyilvánosságtól, már nem érdemli meg az ombudsman megnevezést. Mégis időről időre olyan személyiségek és szervezetek, akik/amelyek rendszerint nem a jogkövető magatartással hívják fel magukra a figyelmet, kétségbe vonják az adatvédelmi biztosnak a nyilvánossághoz való jogát. Ez a bírálat az Avtv. 25. § (2) és (3) bekezdéseire támaszkodik, mely szerint

„(2) Az adatvédelmi biztos a jogellenes adatkezelés észlelése esetén az adatkezelőt az adatkezelés megszüntetésére szólítja fel. Az adatkezelő haladéktalanul köteles megtenni a szükséges intézkedéseket, és erről 30 napon belül írásban tájékoztatni az adatvédelmi biztost.

(3) Ha az adatkezelő a jogellenes adatkezelést nem szünteti meg, az adatvédelmi biztos tájékoztatja a nyilvánosságot az adatkezelés tényéről, a kezelő személyéről és a kezelt adatok köréről.”

E szabályokat a nyilvánosan elmarasztaltak egy töredéke úgy értelmezte, hogy az ajánlás kibocsátásától számított harminc napon belül egyáltalán nem, azután pedig csak feltételesen (ha a címzett visszautasította a felszólítást) tájékoztatja a biztos a közvéleményt.

Ha ezt a szabályt általánosnak tekintenénk, valószínűleg be is zárhatnánk a hivatalt, talán nem is volna miről éves jelentést írni a parlamentnek. Az adatvédelmi biztos jogértelmezése szerint a 25. § (2) és (3) bekezdésében a jogsértés tényének nyilvánosságra hozatala a jogsértés – egyik lehetséges – szankciója. Ez a megoldás a személyiségi jogok világában nem szokatlan.

Az adatvédelmi biztos működését szabályozó törvény a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról címet viseli, és mindkét szabadságjog védelmét a biztosra bízta. Az Avtv. 19–22. §-ai a közérdekű adatok nyilvánosságáról szólnak. A közfeladatot ellátó szervek és személyek a törvény értelmében kötelesek rendszeresen közzé tenni a birtokukban lévő közérdekű adatokat. Az általam védelmezett adatvédelmi és információszabadság-törvény szerint a közfeladatot ellátó szervek és személyek a feladatkörükbe tartozó ügyekben kötelesek a közvéleményt gyorsan és pontosan tájékoztatni. Ebből az következik, hogy az ajánlások nyilvánosságát annak alapján kell megítélnünk, hogy az ajánlás maga közérdekű adatokat tartalmaz-e. Ha igen, adatvédelmi biztosként köteles vagyok arról a közvéleményt tájékoztatni, természetesen akkor is, ha azt az ajánlás címzettje elfogadta. Ezt a tájékoztatást nem tekinthetjük az elmarasztalt szerv vagy személy „megbüntetésének”. Ha az ajánlás szövege nem közérdekű adat, a nyilvános közlés akkor történik meg, ha a címzett azt harminc napon belül nem fogadja el.

Az Adatvédelmi Biztos Irodája és a civil jogvédő szervezetek

Az adatvédelmi biztos hivatala egyre kiterjedtebb munkakapcsolatban van az országos jogvédő szervezetekkel, de indítványozóként és – új törekvésünk szerint a megyei vizsgálatok alkalmát is kihasználva – személyes kapcsolatokat kiépítve számítunk a helyi társadalmi szervezetekre is. A jogvédő szervezetek rendszeresen megtisztelnak bennünket indítványaikkal, melyek nem csupán erkölcsi komolyságuk, hanem gyakran magas szakmai színvonaluk miatt is segítenek a vizsgálatokban.

1997 májusában a Társaság a Szabadságjogokért (TASZ) jogvédő szervezettel együttműködve nemzetközi konferenciát tartottunk Budapesten, melynek anyagát angol nyelvű tanulmánykötetben adta ki a TASZ. Az AIDS-fertőzöttek jogainak biztosítása érdekében – váltakozó sikerrel – ugyancsak együttműködtünk a Társasággal.

Hasonlóan eredményes a kapcsolat az elsősorban a rendőrség és a titkoszolgálatok ellenőrzésén munkálkodó Magyar Helsinki Bizottsággal és annak jogsegélyt nyújtó tagjaival.

A legfontosabb információszabadság-ügyek közé tartoznak azok, amelyeket a Nyilvánosság Klub indítványai alapján vizsgáltunk.

Több cigány jogvédő szervezettel, az Alkotmány- és Jogpolitikai Intézettel, a Szószóló Alapítvánnyal, az Emberi Jogok Magyar Központjával, a Neumann János Számítógéptudományi Társasággal, a Független Médiaközponttal, a nemrégiben megalakult Emberi Jogi Információs és Dokumentációs Központ Alapítvánnyal és másokkal ugyancsak eredményes kapcsolatokat ápolunk.

A kölcsönösen hasznos együttműködés mellett szólni kell arról, hogy a partizán szerepet betöltő emberjogi szervezetek és az állami hierarchiába tartozó ombudsman-intézmény között lennie kell szerepbeli különbségnek, és akadáhatnak az eltérő társadalmi szereppel összefüggő felfogásbeli különbségek is. A civil szervezetnek lehetnek politikai eszméi, rokonszenvei, sőt kapcsolatai is, ez egy ombudsman-intézménynél kizárt. A civil szervezet partizán aktivistája vélekedhet akár úgy is, hogy a rendőrség vagy az állam maga a szabadság ellensége, e jogát egy szabad országban senki el nem vitathatja; az adatvédelmi biztos viszont mindig

azzal a meggyőződéssel bírálja a rendőrséget, hogy az a demokratikus államrend egyik alapintézménye.

Az Adatvédelmi Biztos Irodájában, erőnk szerint, a polgári szabadság oldalán állva, a közigazgatás és a társadalom között meglévő bizalmatlanságot szeretnénk csökkenteni.

II. A MAGYAR ADATVÉDELMI JOG ÉS A VILÁG

E fejezet célja a magyarországi adatvédelem jogi szabályozásának a nemzetközi összehasonlításon alapuló kritikája, ezért talán nem indokolatlan, ha azzal kezdem, mit gondolok az adatvédelmi törvényről¹ általános szinten. Megítélésem szerint ez a törvény a viszonylag jobban sikerült törvények közé tartozik, sem az Országgyűlésnek, sem a törvény előkészítőinek nincs okuk a szégyenkezésre. A törvény körülbelül azt tükrözi, amit a '90-es évek elején az adatvédelmi gondolkodás Európában elért. A hazai jogalkotás viszonylagos megkésettisége, az, hogy a jogalkotó előtt külföldi minták és összehasonlítható jogalkalmazási gyakorlatok álltak, előnyére vált ennek a törvénynek.

Talán nem egészen önkényes kategorizálást alkalmazok, ha azt mondom, a magyar adatvédelmi törvény a hasonló jogi dokumentumok legmodernebb generációját képviseli, ami nem elsősorban a szöveg technikai minőségét jelenti,² hanem fogalmi szerkezetét, filozófiáját. Négy fontosabb alapvonást kell ezzel kapcsolatban kiemelnünk:

1. a magyar törvény lényegében figyelmen kívül hagyja az adathordozó fizikai sajátosságait, azaz hagyományos módon és számítógéppel végzett adatkezelés között nem tesz különbséget,

2. generális kategóriának tekinti az adatkezelőt (azaz a személyes adataival szabadon rendelkezni jogosult polgárt a közhatalomtól, a civil szervezetektől, a gazdálkodó szervezetektől, a sajtótól és a többi polgártól is védelemre érdemesnek tartja),

3. fogalomrendszere megfelel az európai szabványoknak,

4. a magyar adatvédelmi törvény Európában unikális sajátossága az, hogy szokásosan használt címével ellentétben nem „adatvédelmi” törvény, hanem az információs szabadságjogok törvénye; (eme vonása az európai jogharmonizáció szempontjából közömbös, miközben a nemzetközi trendek tekintetében nagyon is figyelemre méltó) a személyes adatok védelmén túl az információs szabadság garanciáit is szabályozza, és a két szabadságjogot közös védnökre, az adatvédelem és az információs szabadság biztosára bízta. Hasonló tervek máshol is felmerültek korábban,³ és ezek a tervek nem is kerültek végleg le a napirendről.

A magyar megoldáshoz legközelebbi mintákat azonban, működő formában Észak-Amerikában találjuk. Noha az „adatvédelem” és a „privacy” megítélésem szerint (bár a gyakorlati jogvédelemben majdnem szinonimaként használjuk) nem teljesen azonos tartalmú jogi fogalmak, e kettős szerep révén a magyarországi információs jogvédelem mintegy hidat képez Európa és Észak-Amerika között, mivel a ka-

¹ 1992. évi LXIII. törvény.

² A törvény súlyos jogtechnikai hiányosságaira az Adatvédelmi nyilvántartás című fejezetben találhatunk néhány komoly példát. Ez külön tanulmánynak is tárgya lehet, ezért ismertetésére nem térek ki.

³ Hessen tartományt említhetjük az NSZK-ból, de a közelmúltban az írországi információs szabadság-reform egyik - végül 1997-ben elvetett - alternatívája ugyancsak az volt, hogy az információs szabadság védelmét az adatvédelmi biztosra bíznák. Brandenburg tartomány tervezett aktanyilvánosság-törvényjavaslata tárgyalása során napjainkban ugyancsak felmerül ez a lehetőség.

nadai tartományok⁴ – különösen talán Québec – jogi megoldásaival mutat közeli rokonságot.

A magyar megoldás komoly intellektuális izgalmat visz a személyes adatok védelmének gyakorlatába, mert a jogalkalmazót – az adatvédelmi biztost – ez a ketős szerepe folytonosan arra készíti, hogy keresse az egyensúlyt, vagy talán még pontosabban a gyakran keskeny ösvényt a két – gyakorta ellentétesnek látszó – és egymást kölcsönösen korlátozó szabadságjog között. Ez mind a sajtószabadság érvényesítése, mind pedig a közhatalmat gyakorlók és egyéb közszereplők korlátozott magánélete körének meghatározása során különleges feladatot jelent. Továbbá a biztos és a sajtó kapcsolatában távolról sem mindegy, hogy a magánélet védelmezőjeként csak mint a sajtószabadság korlátozója lép-e fel, vagy információszabadság-biztosként az állam titkolozási hajlandóságával szemben a sajtószabadság védelmezőjének szerepét is betölti.

A két szabadságjog kapcsolatát, mely sajátosságot hivatali gyakorlatunk igazolt, a 20. század egyik legnagyobb hatású liberális gondolkodója Isaiah Berlin 1958-as oxfordi székfoglalója fogalomhasználatát követve úgy határozhatnánk meg, hogy a privacy, a személyes adatok védelme az információs jogok körében a negatív szabadság, a valamitől való szabadság védelmét jelenti,⁵ míg az információszabadság a pozitív szabadságra, a valamire való szabadságra vonatkozik.⁶ Berlin hangsúlyozza, hogy látszólag nincs nagy különbség a szabadság eme két formája között, „amelyik azt jelenti, hogy a magam ura vagyok, és aközött, amelynek lényege, hogy mások nem szólnak bele a döntéseimbe”, mintha „a különbség pusztán annyi volna, hogy ugyanazt a dolgot negatív és pozitív módon is megfogalmazhatom”.⁷ Hogy ez így van, abból is látható, hogy noha szerintem a két szabadságjog belső lényegét tekintve a negatív, illetve a pozitív szabadsághoz köthető, és egymáshoz való viszonyukban a „kétféle szabadságfelfogás nyílt konfliktusa”⁸ is nyilvánvaló, az adatvédelmet egyre inkább szoktuk – talán a korszellemnek is engedve – információs önrendelkezési jogként, azaz pozitív szabadságként is megfogalmazni.

Az Európa Tanács adatvédelmi egyezménye

Az Európa Tanács adatvédelmi egyezménye⁹ az adatvédelmi jogi dokumentumok korábbi generációját képviseli, mint a magyar adatvédelmi törvény, ezért a magyar törvény egyik mintájaként szolgált. Alapvető jogharmonizációs kérdéseket ezért nem is vet fel, így nem is egészen érthető, miért húzódtott olyan sokáig a ratifikációja, illetőleg miért késik máig a kihirdetése. Megjegyzendő, hogy a jogalkotás is-

⁴ Lásd: Annual Report 1996-97, Office of the Information and Privacy Commissioner for British Columbia (D. Flaherty), valamint: Privacy and Openness in the Administration at the End of the 20th Century, Commission d'accès à l'information du Québec.

⁵ „A politikai szabadság ebben az értelemben egyszerűen az a terület, amelyen belül az ember anélkül cselekedhet, hogy mások megakadályoznák ebben.” I. Berlin: A szabadság két fogalma In: I. Berlin: Négy esszé a szabadságról, Európa Könyvkiadó, 1990, 342. old.

⁶ „Valaki akarok lenni, nem pedig senki: cselekvő, aki maga dönt, nem pedig róla döntenek; azt akarom, hogy önmagamat én irányítsam, nem pedig a külső természet vagy más emberek, mintha csak dolog volnék... aki nem tud önálló terveket és célkitűzéseket kialakítani, illetve megvalósítani.” Uo. 361. old.

⁷ Uo. 362. old.

⁸ Berlin, i. m. 362. old.

⁹ Egyezmény a személyiségnek a személyes adatok automatikus kezelésével kapcsolatos védelméről, (ETS 108/1981) Informatika-Jog-Közigazgatás I. InfoFilia, Budapest, 1991.

mert nehézkessége mellett az is szerepet játszott a csatlakozás elhúzóadásában, hogy a hazai jogalkotó arra várt, hogy a szektorális adatvédelmi törvények mind teljesebb körének elfogadása előzze meg az Európa Tanács egyezményének kihirdetését. Mára a szektorális törvények száma – és valószínűleg színvonala is – eléri az európai átlagot.¹⁰ Az Európa Tanács egyébként rendkívül aktív az adatvédelem szektorális szabályozásában, tizenhat ajánlást fogadott el ebben a szférában. Csak az egészségügyi adatok kezelésével kapcsolatosan hat ajánlást számolhatunk össze.¹¹

Most az a sajátos helyzet állt elő, hogy a Magyar Köztársaságot nemzetközi jogi kötelezettség terheli az egyezmény alkalmazására, ám a hazai jogalanyokat kötelező, magyar jogszabálykénti kihirdetés a kézirat lezárásáig még nem történt meg. Az Országgyűlés várhatóan ez év tavaszán dönt az egyezmény kihirdetéséről. „A Magyar Köztársaság Kormánya kijelenti, hogy az Egyezmény 3. Cikke 2. c) pontja alapján az Egyezményben foglaltakat alkalmazza a személyes adatok nem gépi eszközzel feldolgozott állományaira is.”¹² Figyelemre méltó az Országgyűlés határozatának az a rendelkezése, mely „felhívja a Kormányt, ...hogy az Egyezmény mielőbbi törvénybe iktatása érdekében, ...haladéktalanul terjessze az Országgyűlés elé az Egyezmény kihirdetéséről szóló törvényjavaslatot”.¹³

Az egyezmény alkalmazása a határátlépő személyes adat-áramlás esetén okozhat nehézséget, mivel egyéb tekintetben az, aki a magyar adatvédelmi törvényt betartja, nagy valószínűséggel az Európa Tanács egyezményének rendelkezéseivel sem kerülhet szembe.¹⁴ A magyar törvény szerint az adathordozótól függetlenül személyes adat az országból külföldi adatkezelő részére csak akkor továbbítható, ha az érintett ahhoz hozzájárult, vagy törvény lehetővé teszi, feltéve, hogy a külföldön történő adatkezelés feltételei minden egyes adatra teljesülnek.¹⁵

A magyar törvény eme elzárkózó, izolációs vonása csak addig lehet indokolt, amíg az ország külső környezete számára idegen a személyes adatok védelme, egyébként indokolatlan gátja a nemzetközi integrációnak, a személyek, a tudás és a tőke áramlásának. Noha kivételt is enged, az egyezmény fő szabálya szerint „A Fe-

¹⁰ A teljesség igénye nélkül néhány fontosabb szektorális törvény, melynek eredeti vagy a törvény novellája által meghatározott tárgya kiterjed a személyes adatok védelmére: 1989. évi XXXIV. törvény az országgyűlési képviselők választásáról, 1990. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól, 1991. évi LXIX. törvény a pénzügyintézetekről, 1992. évi LXVI. törvény a polgárok személyes adatainak nyilvántartásáról, 1992. évi XXIII. törvény a köztisztviselők jogállásáról, 1993. évi XLVI. törvény a statisztikáról, 1995. évi LXVI. törvény a levéltárakról, 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről, 1968. évi I. törvény a szabálysértésekről, 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről, 1994. évi XXIII. törvény az egyes fontos tisztséget betöltő személyek ellenőrzéséről és a Történelmi Hivatalról, 1994. évi XXXIV. törvény a rendőrségről, 1995. évi LXV. törvény az államtitokról és a szolgálati titokról, 1995. évi CXIX. törvény a kutatásról és a közvetlen üzletszerzésről, 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról, 1997. évi XLVII. törvény az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről.

¹¹ Az automatizált egészségügyi adatbankokról R (81) 1, Az emberen folytatott egészségügyi kutatásokról R (90) 3, A magzatok genetikai vizsgálatáról R (90) 13, A bűnügyi célú DNS-vizsgálatokról R (92) 1, Az egészségügyi célú genetikai vizsgálatokról R (92) 3, Az egészségügyi adatok védelméről R (97) 5.

¹² Részlet a megerősítésről szóló nyilatkozatból.

¹³ Határozatok tára, 1997/15. szám.

¹⁴ A probléma elemzését Dr. Bán Tamás-Dr. Könyves Tóth Pál tanulmányában olvashatjuk: Személyes adatok külföldre irányuló továbbíthatóságáról, Magyar Jog, 1997. december, 712-716. old. A tanulmány közli a mintaszerződés adatvédelmi klauzuláit, melyet az Európa Tanács, az Európai Unió és a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara dolgozott ki.

¹⁵

lek a magánélet védelmének kizárólagos céljából nem korlátozhatják, vagy nem köthetik külön engedélyhez a személyes adatok határátlépő áramlását, ha egy másik Fél területére irányul.”¹⁶ Ettől az „azonos védelem” külföldi hiánya esetén törvénnyel el lehet térni.

Az Európai Unió adatvédelmi irányelve és a magyar jog

Az egyénnek a személyes adatok feldolgozásával kapcsolatos védelméről és ezeknek az adatoknak a szabad áramlásáról szóló, Brüsszelben, 1995. október 24-én elfogadott irányelvet az Adatvédelmi Biztos Irodája még 1995-ben lefordította,¹⁷ és az összes jelentős jogalkalmazó szerv, jogi oktatási intézmény és könyvtár részére (bírók, ügyészségek, a központi közigazgatási szervek, továbbá nagy könyvtárak és egyetemek) térítésmentesen megküldte. Van okunk feltételezni, hogy legalábbis az Unió tagországain, vagy annak hivatalos nyelveit államnyelvként beszélő országokon kívül Magyarország lehetett az első, ahol – ha nem is hivatalos, de széles körben terjesztett hiteles fordításban – megismerhetővé vált az Irányelv szövege. Az egyezményt jobb híján nevezzük magyarul „irányelv”-nek, hiszen az a „directive” szótárilag megfelelő, tartalmilag azonban pontatlan magyarítása. Az irányelv az EU tagországok számára kötelező jog, 1995-ös elfogadását követő három éven belül alkalmazását a belső jogban biztosítani kell.¹⁸

Az adatvédelmi törvény és az irányelv kapcsolatát az előttünk álló, és integrációs terveink miatt nélkülözhetetlen, jogfejlesztési követelmények lényegét szem előtt tartva vetem fel.¹⁹

Adatkezelő, adatfeldolgozó

A magyar jogi szabályozás egyik legfőbb hiányossága az, hogy nem tesz különbséget adatkezelő és adatfeldolgozó között.²⁰ A jelenleg hatályos magyar jogban mindenki, aki személyes adatot kezel: adatkezelő; és adatkezelés a személyes adatokkal végzett minden elképzelhető művelet.²¹ A direktíva által alkalmazott megkülönböztetés értelme az, hogy a jogélet kiköveteli annak biztosítását, hogy az önálló felelősséggel eljáró adatkezelő közreműködőt vegyen igénybe, akinek tevékenységéért a megbízója jogi (természetesen főként polgári jogi) felelősséget visel. Közigazgatási szervek, gazdasági társaságok, tudományos intézetek – például bérszámfejtésüket, létszámadataikat, egyéb adatbázisaikat – a hatékonyság követelményeit figyelembe véve külső cégekkel óhajtják elvégeztetni, az információs iparnak fontos ágazatát jelentik azok a cégek, melyek ezeket az igényeket elégítik ki. A magyar jogban az adatalanyok beleegyezése – különleges adatok kezelésénél: írásos

¹⁶ ET, 108./1981, 12. cikk 2. pont.

¹⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 95/46/EC irányelve, Adatvédelmi Biztos Irodája, Országgyűlési Biztosok Hivatala, Budapest, 1995.

¹⁸ Ez a határnap 1998. október 24-én következik be.

¹⁹ Az uniós követelmények hazai jogot érintő szempontjait elemzi: Dr. Balogh Zsolt György: Az adatvédelmi törvény fejlesztésének kérdései (Adatvédelmi szabályok Magyarországon és az Európai Unióban), Jogtudományi Közlöny, 1997/6. 269-277. old.

²⁰

²¹ Avtv. 2. 7., 4. pont.

beleegyezése – hiányában a személyes adatok külső feldolgozása jogellenes. Ezt a tilalmat a csatlakozással – garanciális korlátokkal, de – meg kell szüntetnünk.

Az adatfeldolgozót a direktíva alapján jogi kötelezettség terheli arra nézve, hogy az adatokat csakis az adatkezelő utasításainak megfelelően, az adatbiztonság követelményei szerint dolgozhatja fel. Ettől csak törvény felhatalmazása alapján térhet el.²² A polgári jogi felelősség ezzel világossá válik: az adatkezelő felel saját utasításaiért, valamint azért is, hogy megfelelő gondossággal válassza ki az adatfeldolgozót, az adatfeldolgozó polgári jogi felelőssége is megállapítható, különösen ha eltér az adatkezelő utasításaitól. Ám az adatfeldolgozó büntetőjogi felelősségének megállapíthatósága²³ – a büntetőjogi felelősség személyes jellege folytán – további dogmatikai nehézségeket vet fel.

A határokat átlépő adatokról, újból

Az Európa Tanács 108/1981-es egyezménye ismertetésénél megállapítottam, hogy az a külföldre (a tagországokba) irányuló adattovábbítás esetén nem követeli meg az adatalany eseti hozzájárulását, ellenben megkívánhatja az azonos védelem meglétét. Maga a direktíva viszont megteremti az EU-ban az egységes jogot és védelmet, ezzel fel is szabadítja az EU-n belüli személyesadat-forgalmat, immár nem a külföldre irányuló személyesadat-áramlást, hanem a nem uniós harmadik országokba továbbított adatok forgalmát korlátozza. Nem bízta a tagországokra, hogy azok szabadon döntsenek a harmadik országba való adattovábbításról, hanem azt csak akkor minősíti jogszerűnek, ha a harmadik ország megfelelő szintű védelmet biztosít. A megfelelő védelem és a 108-as egyezmény szerinti azonos védelem értelmezésére nem térek ki.

Hányadik ország leszünk?

Amint arra már utaltam, az irányelv 1. cikke értelmében az EU tagállamai egymás között nem tilthatják meg a személyes adatok szabad áramlását. A 25. cikk szerint a személyes adatok átvitelére harmadik országba csak akkor kerülhet sor, ha a kérdéses harmadik ország megfelelő garanciát nyújt a személyes adatok védelmére. A megfelelő védelem meglétét az általános és szektorális szabályokat figyelembe véve az egész jogrendszert és az adott adattovábbítási műveletet értékelve lehet meghatározni. A tagállamok a megfelelő védelem meglétét vizsgálandó többszintű szervezetrendszerrel működtetnek (munkacsoport, bizottság, testület),²⁴ ezek vizsgálódásai várhatóan nem fogják könnyű helyzetbe hozni a harmadik országokat. Noha feltehető, hogy az EU-tagság eléréséig Magyarország a jelenlegi jogvédelem bázisán valószínűleg számíthat a „jól nevelt harmadik ország” státuszára, ez még mindig elég kényelmetlen helyzetet fog eredményezni, remélhető ezért, hogy a csatlakozással mihamarabb megszabadulunk a harmadik ország címkéjétől.²⁵ Az eddigiekből annyit

²² 95/46 EC, 16. cikk.

²³ Különösen vö.: Btk. 177/A. , 177/B.

²⁴ Lásd: Direktíva, 25., 26. cikkek.

²⁵ Alain Brun: Data Protection in the European Union and in Hungary, Budapest, 28 January 1998: Az Európai Unió két olyan tagországa, melyet korábban egyébként nem soroltak az adatvédelem élvonalába, Olaszország és Görögország parlamentjei, nem várva meg az egyezmény hatálybalépését, olyan törvényeket fogadtak el, melyek a direktíva érvényesülését lehetővé teszik. (Az olasz adatvé-

mindenesetre megállapíthatunk, hogy a csatlakozási tárgyalásokon a hazai adatvédelmi jog rendszere és a jogvédelem gyakorlata várhatóan nem rontja, hanem inkább javíthatja Magyarország csatlakozási esélyeit. Nem látom akadályát annak sem, hogy egy huszárvágással Magyarország elébe menjen a csatlakozási követelményeknek. Az adatvédelmi törvény felülvizsgálata – mint azt feljebb bemutattam – mindenképpen szükséges, nincs akadálya annak, hogy ezt az alkalmat megragadva a törvénymódosítással adatvédelmi jogunkat előre harmonizáljuk az Európai Unióval (néhány rendelkezés a csatlakozás későbbi időpontjában lépne hatályba). Ez annál is inkább kivihető, mert a direktívának számos, a mi törvényünkénél kidolgozottabb követelményét az Adatvédelmi Biztos Irodájának jogértelmezése már eddig is integrálta az adatvédelem „élő jogába”. Ezt a következő példával illusztrálhatjuk: A magyar törvény (miközben külön szól a törvény által elrendelt és a különleges adatok kezeléséről), szűkszavúan annyit mond, hogy személyes adat akkor kezelhető, ha „ahhoz az érintett hozzájárul”.²⁶ Ezzel szemben a Direktíva szerint „az adatalany hozzájárulása az adatalany kívánságának önkéntes, határozott és tájékozott kinyilvánítása, mellyel beleegyezését fejezi ki az őt érintő személyes adatok feldolgozásába”.²⁷ A magyar törvényi rendelkezés ma is kifejezetten ezzel az utóbbi értelmezéssel hatályosul, az „élő adatvédelmi jog” – az Adatvédelmi Biztos Irodájának „esetjoga” következtében is – megfelel az Irányelvnek, ennek az értelmező szabálynak a törvényi rögzítése a hazai joggyakorlaton – ideértve a bírói gyakorlatot is – nem változtatna.

Az önszabályozás

Adatvédelmi önszabályozáson a szakmák, szövetségek, korporációk, kamarák, egyesületek, valamint az üzleti élet szektorainak az állami jogot tekintetbe vevő, de független szabályrendszereit értjük.

A magyar adatvédelmi jog talán legfőbb szerkezeti gyengesége az önszabályozás fejletlensége, márpedig ez a hétköznapi jogélet és jogérvényesülés terén egyike az adatvédelem legfontosabb területének. Hollandiát szokták példaként említeni, ahol az adatvédelmi törvény az adatkezelők önszabályozó aktivitását az adatvédelem törvényi szabályozásának részévé teszi,²⁸ sőt, az enyhe törvényi előírásokat éppen a szektorális önszabályozó mechanizmusok szigora egyenlíti ki. Az önszabályozás előbbé, szervezettebbé teszi az adatvédelem fejlődését. A direktíva az önszabályozást az adatvédelem nemzeti és európai rendszerének hangsúlyos részeként tárgyalja. „A tagállamok és a Bizottság bátorítja az olyan etikai szabályzatok készítését, amelyek – figyelemmel a különféle szektorok sajátos jellegére – elősegítik a jelen irányelv értelmében hozott belső rendelkezések megfelelő alkalmazását.”²⁹ Nemcsak bátorításról szól az irányelv, hanem arról is, hogy a szakmai egyesületek, adatkezelők mutassák be szabályzataikat az adatvédelmi hatóságnak, ellenőrizendő,

delmi tanács főtákarán személyes közlése szerint az olasz törvény mintegy 70%-ban tartalmazza a direktíva rendelkezéseit.) Az Egyesült Királyságban, Svédországban, Hollandiában és Luxemburgban a direktívának megfelelő törvényjavaslatot már beterjesztették a parlamentnek. A többi tagországban a tárcakörözés stádiumában tartanak.

²⁶ Avtv. 3. (1) bek. a) pont.

²⁷ 95/46 EC 2. cikk h) pont.

²⁸ Charles D. Raab: Sectoral data protection in Europe, 15. p., Conference on Personal Data Protection in Europe and Hungary, Budapest, 29 January 1998, Székely Iván: A szektorális adatvédelem Magyarországon, uo.

²⁹ 95/46/EC 27.

hogy azok megfelelnek-e az állami adatvédelmi jognak és ezzel természetesen az irányelvnek. Az önszabályozás az a terület, ahol a magyar adatvédelmi jog kétségtelenül elmarad az Európai Unió átlagától.³⁰

A sajtó privilégiumai

Kevés figyelem jutott eddig nálunk a sajtó (illetve a média) és az adatvédelem jogi kapcsolatának. Néhány adatvédelmi törvény a sajtót kedvezőbb helyzetbe hozza, mint a többi adatkezelőt, esetleg korlátozza az adatvédelmi törvény érvényesülését. Az Egyesült Államokban sokan a sajtószabadságot abszolút jognak tekintik. A magyar jogban a sajtó lényegében ugyanolyan adatkezelő, mint a többi. Természetesen az adatvédelem nevében jogszerűen nem akadályozhatja meg senki az információszabadság és a sajtószabadság érvényesülését. Ez már csak azért sem következhet be, mert – mint arról már szó esett – e két jog garanciái nálunk egyetlen törvénybe lettek foglalva, és ez a törvény – például a közhatalmat gyakorlók esetében – maga is korlátozza a jogosultságot az adatvédelemre. A magyar Avtv.-ben egyetlen olyan szabályt találunk, mely kifejezett sajtóprivilégiumként értelmezhető: Eszerint nem kell bejelenteni az adatvédelmi nyilvántartásba azt az adatkezelést, mely „a sajtótörvény hatálya alá tartozó társaságok és szervek olyan adatait tartalmazza, amelyek kizárólag saját tájékoztatási tevékenységüket szolgálják”.³¹ Az irányelv lehetővé teszi, hogy mentességeket határozzanak meg a tagállamok az újságírói, művészeti, irodalmi kifejezés céljából, a magánélet és a véleménynyilvánítás szabadsága egyensúlyának megteremtése érdekében. Adatvédelmi biztosként 1996-ban egy „úriemberek közötti megállapodás” formájában megállapodtam az országos rendőrfőkapitánnyal, a MÚOSZ bűnügyi újságírókat tömörítő csoportjával abban, hogy a rendőrség milyen információkat ad, az újságírók pedig milyen híreket közölnek a bűncselekményekről és a balesetekről. A megállapodás arra irányult, hogy az ártatlanság vélelme, valamint a gyanúsítottak és a sértettek személyiségi jogai ne sérüljenek, de az újságok közzétételének szabadsága is megmaradjon. A vádirat benyújtásáig általában a nevek nem, de a monogramok megjelölhetők. A vádlott az első nyilvános tárgyalást követően – de az ártatlanság vélelmét tisztelve – már megnevezhető.

Az adatvédelem közigazgatási-szervezeti továbbfejlesztése

Az uniós csatlakozás – de a nemzetközi rendőri együttműködés, ezen belül az adatkezelés olyan európai szabályai, mint amilyen az Európa Tanács ajánlása a személyes adatok felhasználásának szabályozásáról a rendőri ágazatban,³² vagy a Schengeni Egyezmény – indokolja, hogy a rendőri, bűnüldözési célból jogszerűen működtetett nemzetközi információs rendszer ellenőrzésére a magyar közigazgatáson belül független nemzeti adatvédelmi ellenőrző szervezet működjön. Egy ilyen rendszer működtetésére elméletileg háromféle szervezeti megoldás jöhet szóba. Először is láthatja ezt a feladatot a parlament által választott általános hatáskörű adatvédelmi biztos, egy központi közigazgatási adatkezeléseket ellenőrző kormány szerv, melynek

³⁰ A pozitív példákat a direkt marketing cégek együttműködése, néhány kamara, a MÚOSZ belső szabályai között találjuk meg. Az adatvédelmi biztos hivatala kész konzultációs szakmai segítséget nyújtani az etikai szabályzatok készítőinek.

³¹ Avtv. 30. g) pont.

³² R (87) 15. sz. ajánlás.

hatásköre minden ágazatra kiterjed, vagy a közigazgatás szektorai, ágazatai szerint létrejövő több hatósági intézmény.

Az első megoldás biztosíthatja a függetlenség teljesebb garanciáját, viszont egy ombudsman-intézményt közigazgatási-operatív jogkörrel felruházni nem látszik célszerűnek. A puha ombudsmani hatáskört ki kellene egészíteni kemény hatósági jogkörökkel, ami egy parlamenti ellenőrző szerv esetében a hatalmi ágak rendszerét, egyensúlyát érintő kérdés, és államszervezeti, alkotmányossági aggályokat ébreszt, akár a parlamenti kormányzás rémképét is felidézheti.

A második megoldás igényli a legnagyobb bürokráciát, több döntési szintet feltételez, költséges, elmosza a szektorális különbségeket, feltehetően kevésbé hatékony, méltán keltene ellenszenvet a választópolgároknak is.

Az 1997-ben benyújtott parlamenti beszámolómban a magyar közigazgatás fejlesztése érdekében a jogalkotók és jogalkalmazók figyelmébe ajánlottam a „kanadai modell”-nek nevezett megoldást,³³ melyet ott az információs jogok egyszerű, salangmentes, olcsó és hatékony megoldásának neveztem. Ennek lényege az, hogy minden központi közigazgatási szerv kinevezi a maga információs jogok ágazati felelősét, aki köré kis létszámú hivatalt lehet szervezni.

Az információs jogok szektorális irányítói egymással koordinációs kapcsolatban vannak. Megítélésem szerint ez lehet a kerete mind a belföldi, mind a nemzetközi adatforgalom független közigazgatási ellenőrzésének is Magyarországon. Ez a megoldás az emberi jogok érvényesülése szempontjából azért is kedvező, mert az Országgyűlés által választott adatvédelmi biztos jogvédő-ellenőrző hatásköre természetesen ezen személyek, illetve szervek tekintetében továbbra is meglenne, míg ha a hatáskör magához az adatvédelmi ombudsmanhoz kerülne, az kizárná a további panaszforum igénybevételét, és az adatvédelmi biztos emberi jogi szerepét szükségképpen szűkítené.

Az EU adatvédelmi direktívája szerint minden tagállam intézkedik arról, hogy területén egy vagy több közjogi hatóság felügyelje az irányelv rendelkezéseit.³⁴ Ha csupán az adatvédelmet érintő nemzetközi európai rendőri együttműködést tekintjük át, azt tapasztaljuk, hogy az Európa Tanács ajánlása a személyes adatok kezeléséről a rendőrségi ágazatban³⁵ azt a szabályozást kéri számon, hogy „minden tagállamnak olyan, a rendőri ágazaton kívül eső, és attól független szervvel kell rendelkeznie, amelynek az a feladata, hogy az ajánlásban javasolt elvek tiszteletben tartásáról gondoskodjék”. Az EUROPOL-egyezmény – melyet a tagállamok a szervezett bűnözés elleni küzdelemre hoztak létre – és a Schengeni Egyezmény³⁶ hasonló rendelkezéseket tartalmaz: „Minden szerződő fél megnevezi azt a belföldi ellenőrző szervet, amelynek az a feladata, hogy ...belföldi... független felügyeletet gyakoroljon.” Az EU reménybeli új tagállamai közigazgatásai számára feltehetően különleges kihívást jelent a független ellenőrző szervek működtetése. Az nem kétséges, hogy az Országgyűlés által létrehozott, és a parlamenti intézményrendszerhez kötődő Adatvédelmi Biztos Irodája – független ellenőrző szervként – minden belföldi adatkezelést és minden Magyarországot érintő, határátlépő adatkezelést, valamint minden adatkezelő hatóságot és közigazgatási ellenőrző szervet ellenőriz az alkotmányba foglalt

³³ Az adatvédelmi biztos beszámolója 1995-96, ABI Budapest, 1997, 31. old.

³⁴ 95/46/EC, 28. cikk.

³⁵ R (87) 15 1.1., a probléma elemzéséhez Giovanni Buttarelli: Data Protection in the police sector, Budapest, 1998. jan. 29.

³⁶ 114., 128. cikkek.

információs alapjogok érvényesülése érdekében. A létrehozandó ellenőrző szervezetek – például a rendőrségi ágazatban – a nemzetközi jogi követelmények miatt is szervezetenként teljesen függetlennek kell lenniük a rendőrségtől, de – természetesen – nem függetlenek az államigazgatástól. A rendőri tevékenységnek az államhatalomhoz való erős kötődése miatt kell nyomatékkal hangsúlyozni, hogy független hatóságot nem érhet politikai befolyásolás. Ehhez pedig szervezeti garanciák kellene. A közigazgatási szektoronként – vagy akár egy szektoron belül elkülönült – ellenőrző szervezetek rendszere felelhet meg inkább az alkotmányos és a hatékonysági követelményeknek is, és ez lehet alkalmas arra is, hogy a célhozkööttség követelményét biztosítsa.

III. TEVÉKENYSÉGÜNK FŐBB ADATAI

Az alábbi fejezet – első beszámolónkhoz hasonlóan – áttekintést kíván nyújtani az adatvédelmi biztos és hivatala elmúlt évi munkájának legfontosabb számszerű adatairól, jellemzőiről. E számok, grafikonok értékelésénél – a tárgyévre vonatkozó statisztikák megjelenítésén túl – kiemelt fontosságot tulajdonítunk az idősoroknak, melyek már az intézmény létrejötte óta eltelt két és fél év alatt is fontos változásokat, tendenciákat vagy éppen állandósult jellemzőket mutathatnak. Törekedtünk arra, hogy a fejezet szövegében ne a grafikonokon már amúgy is ábrázolt számadatokat ismételjük meg, hanem egyfelől ráirányítsuk az olvasó figyelmét a legfontosabb jellemzőkre, változásokra, azok vélhető okaira, másfelől utaljunk eddigi tevékenységünk teljes időszakára (vagyis az 1995. július 1-jétől 1997. december 31-ig terjedő periódusra) vonatkozó, – grafikusan nem ábrázolt – összesített adatokra is, melyek az eddigi munka egészére vonatkozó következtetések levonását teszik lehetővé.

Az idősorok módszertanilag korrekt, elemeiben összevethető felállítása céljából statisztikánk legtöbb vizsgált kategóriájában megtartottuk az adatvédelmi biztos 1995. évi – a parlamenti bizottságok számára készített – tájékoztatójában bevezetett osztályozást és feldolgozási módszert. Az akkor – még későbbi munkánk jellemzőinek ismerete nélkül – létrehozott statisztikai rendszerünk kritikussaink és saját megítélésünk szerint is megfelelő. Néhány esetben úgy éreztük, hogy rendszerünk néhány eleme – az azóta vizsgált ügyek, ügýtípusok ismeretében – árnyaltabb vagy más besorolást igényelt volna saját elemző munkánk, vagy egy esetleges későbbi tudományos igényű feldolgozás szempontjából. A fenti okokból azonban ezekben az esetekben is megtartottuk a kiinduló kategóriákat.

Egyetlen jelentős kivételként megváltoztattuk a vizsgálatban érintett adatkezelők kategorizálását, mivel úgy találtuk, hogy sem eddigi kategóriáink, sem pedig egy mechanikus, az állami és gazdasági hierarchiát lineárisan tükröző osztályozási rendszer nem fejezi ki megfelelően szempontjainkat, s nem ad minden esetben értékelhető statisztikai eredményt az ügyszámok és ügýtípusok vonatkozásában. Új osztályozási rendszerünkben következően a vizsgált adatkezelők megoszlására csak 1997-es adatokat tudunk adni.

Az elmúlt évben fejlesztettük ki saját számítógépes iktatórendszerünket, melyet statisztikai lappal is kiegészítettünk. Ez alkalommal először nem manuális adatlapok alkalmazásával, hanem e rendszer segítségével készültek statisztikáink. Amennyiben amúgy is túlterhelt munkatársaink ereje megengedi, e rendszer feltöltését visszamenőleg, 1995-ös és 1996-os ügyeinkre is tervezzük. Ebben az esetben mód nyílik az adatkezelők új osztályozási rendszerének visszamenőleges alkalmazására, illetve szükség esetén egyes korábbi besorolási konvencióink – következetes – módosítására.

Tekintettel arra, hogy az Országgyűlés 1995. június 30-án választotta meg az országgyűlési biztosokat, köztük az adatvédelmi biztost, az intézmény történetében az 1995-ös év csonka évnél számíthat. E naptári év formálisan is csak féléves ombudsmani tevékenységet tartalmaz, tartalmilag pedig ennél kevesebbet, hiszen az intézmény létrehozását követő időszakban sem a szükséges infrastruktúra, sem a munkatársi gárda nem állt a biztosok rendelkezésére. Első beszámolónkban ezért a vizsgált másfél éves periódust féléves időszakokra bontottuk, hogy összehasonlítható szakaszokat tudjunk egymás mellé állítani. E gyakorlattal idén szakítottunk, s

idősorainkban naptári évek szerepelnek, külön hangsúlyozva, hogy az első év minden tekintetben csonkának tekintendő (ezt az 1995-ös év esetében minden esetben csillaggal jelöltük a grafikonokon).

Az indítványok beérkezése és vizsgálataink lezárása nem minden esetben követi a naptári évet. Egyfelől a bonyolult, szerteágazó vizsgálatot igénylő ügyeink, másfelől az év utolsó szakaszában érkezettek lezárása átnyúlhat a következő naptári évre. Lezártnak statisztikai és tartalmi szempontból egyaránt azt az ügyet tekintjük, amelynél megszületett érdemi válaszuk, állásfoglalásunk – függetlenül attól, hogy ez ajánlás vagy egyszerű válaszlevél formájában történt. Az „ajánlás” és a „válaszlevél” csak formájában, de nem jogi jellegében különbözik. Akkor is ezt a pillanatot tartjuk a statisztikai feldolgozás és a beszámolóban való tárgyalás kritériumának, ha az ügyben még további levelezés folyik, vagy újabb kérdések merültek fel, melyekre újabb – érdemi – válaszokat adtunk. (Jelentősebb ügyeinknek nemritkán hosszú utóélete van.)

Vizsgálataink általános, minden ügypusra együttesen vonatkozó jellemzőinek ismertetése és értékelése mellett idén is külön alfejezetben elemezzük panaszügyeink legfontosabb adatait.

Új ügyek száma havonként 1995–1997

Ügyszámok

1997-ben 942 vizsgálatot folytattunk; ez a szám egyaránt tartalmazza az 1997-ben lezárt ügyeket és azokat is, amelyeket 1997-ben nyilvántartásba vettünk, vizsgálatukat megkezdtük, de a vizsgálatot nem zártuk le. Alábbi adataink a beérkező (illetve hivatalból indított) ügyek számának alakulását mutatják; eddigi összes vizsgálataink száma 1661.

Tavalyi beszámolóinkhoz hasonlóan az 1997-es ügyszámok nem tartalmazzák az 1996. évre vonatkozó (1997-ben beküldött) mintegy 1200 bejelentés feldolgozását, amely a személyes, illetve a közérdekű adatok iránti, elutasított kérelmek összesített jelentéseit foglalja magába, és amelyeket az adatkezelőknek évente meg kell küldeniük az adatvédelmi biztosnak. Ugyancsak nem tartalmazza ügyszámunk az adatvédelmi biztos 1997. november 29-i felhívására* érkezett bejelentkezéseket az adatvédelmi nyilvántartásba. Természetesen – eddigi gyakorlatunkat követve – az új naptári évre áthúzódó vizsgálataink sem kaptak új ügyszámot.

Előző beszámolóinkban az ügyszámok alakulása az indítványok számának folyamatos növekedésére utalt (1995–1996 évi beszámoló 34. old.). E tendencia 1997 elején is folytatódott; áprilisban 94, augusztusban 92 új vizsgálatot indítottunk. Az év egészét tekintve ügyszámunk stabilizálódni látszik. Továbbra is jellemző az indítványozók aktivitása nyári szabadságok idején, s a beadványok számának visszaesése a karácsonyi ünnepek környékén. Az új ügyek számának havi ingadozásában érezhető szerepet játszik a „konjunkturális” hírek, események hatása, például a KSH vállalkozói összeírásáé vagy az APEH bevalláskiegészítő nyilatkozatáé.

* Magyar Közlöny 1997/106. szám.

A vizsgálatok általános jellemzői

A tevékenységünk kezdete óta eltelt időszakban a vizsgálatok több mint háromnegyede panaszügy volt, s a maradék szűk egynegyed részben is jóval kisebb arányt képvisel mind a jogszabály-veleményezés, mind a titokfelügyelet az „egyéb” ügyekhez (például konzultációs tevékenységgel kapcsolatos vagy hivatalból indított vizsgálatok) képest.

A főbb ügytípusok 1997

A főbb ügytípusok időbeli alakulásában látható, hogy 1997-ben az előző évhez képest valamelyest csökkent a panaszügyek aránya, és nőtt a jogszabály-veleményezéseké, valamint hogy az amúgy is csekély ügyszámú titokfelügyelet részaránya – a szolgálati titokkörüi jegyzékek véleményezésével kapcsolatos munka elmúltával – erősen lecsökkent.

A főbb ügytípusok 1995–1997

A jogi és magánszemély indítványozók aránya 1997

A jogi és magánszemély indítványozók aránya a magánszemélyek enyhe túlsúlyát mutatja; az arány a tavalyi, három féléves összesítéshez képest a mostani, három naptári éves (azaz öt féléves) összesítésben lényegében változatlan maradt. Meg kell jegyeznünk, hogy ezek az adataink az összes ügytípusra vonatkoznak, tehát magukban foglalják a – jogi személyek által indítványozott – jogszabály-veleményezéseket is. (A panaszügyek esetében – amint azt a későbbiekben bemutatjuk – az indítványozók aránya jóval nagyobb túlsúlyt mutat a magánszemélyek javára.)

Az idősor tanúsága szerint az 1995. (csonka) év rendhagyó volt: az ombudsmani intézmény felállítását követően jogi személyek és magánszemélyek közel egyenlő arányban fordultak az adatvédelmi biztoshoz, természetesen a későbbi évekénél jóval alacsonyabb ügyszámmal. A változás 1996-ban következett be, azóta az arány állandósult.

A jogi és magánszemély indítványozók aránya 1995–1997 (%)

Hasonló képet mutat a budapesti és nem budapesti indítványozók arányának alakulása. Tavalyi összesítésünkhöz képest a teljes időszakra vonatkozó ideai összeállítás arányai alig változtak; az indítványozók kétharmada budapesti. Az időorból kitűnik, hogy az első csonka év a budapesti indítványozók nagyobb túlsúlyát jelentette, az arány 1996-tól gyakorlatilag állandó. Itt is megjegyzendő, hogy a panaszügyek esetében valamelyest csökkenő túlsúlyt mutat a budapesti panaszosok száma. Ennek az a magyarázata, hogy az összes ügyirat között nem elhanyagolható számban vannak jogszabály-veleményezési tárgyúak, amelyek szinte teljes egészében budapesti székhelyű központi közigazgatási szervektől érkeznek, s konzultációs ügyeinkben is jelentős a budapesti indítványozók aránya.

A budapesti és vidéki indítványozók aránya 1997

A budapesti és vidéki indítványozók aránya 1995–1997 (%)

Az ügyek beérkezése 1997

Beadványaink 70 százaléka továbbra is postán érkezik hivatalunkhoz, a teljes időszak összesített adataiban az 1997. év adatai nem sok változást okoztak az eddigiekhez képest. Valamelyest csökkent az OBH-tól, illetve a Panaszirodától kapott

ügyek száma (ide számítjuk a más ombudsmantól áttett ügyeket is), s nőtt a kézbesítéssel érkezetteké. Ügyeink 12 százaléka egyéb módon, például személyesen vagy telefaxon érkezik; ide soroltuk hivatalból indított vizsgálatainkat is.

A vizsgált adatkezelők típusai 1997

Tevékenységünk teljes időszakában a vizsgált adatkezelők több mint 60 százaléka volt állami vagy önkormányzati szerv, s kevesebb mint 20 százaléka magáncég; az 1997. évben vizsgált 1032 adatkezelő* megoszlása is hasonló. (Közel azonos arányt mutatnak a külön elemzett panaszügyek is.)

Az éves bontású idősből kitűnik a magáncég adatkezelők állandó aránya; az állami, illetve az egyéb adatkezelők számának változása feltehetően nem egyéb módszertani következménynél.

Adatkezelő-típusok aránya 1995–1997 (%)

A vizsgált adatkezelők kategóriái 1997

A vizsgált adatkezelők kategorizálásánál új osztályozási rendszerünket alkalmaztuk, ezért – mint erre korábban rámutattunk – adataink csak 1997-re vonatkoznak. A rendszer kidolgozásánál 1995-ös és 1996-os vizsgálataink tanulságait vettük figyelembe. Ábránk az áttekinthetőség szempontjai miatt csak az osztályozási rendszer fő kategóriáit tartalmazza, az alábbi jelöléssel:

- 1 Központi közigazgatási szerv
- 2 Egyéb közhatalmi szerv
- 3 Nemzeti adatbázisok, nagy adatkezelők
- 4 Fegyveres és rendvédelmi szervek
- 5 Társadalombiztosítás/munkaügy
- 6 Adóhivatal, pénzügyőrség
- 7 Egészségügyi intézmény
- 8 Helyi önkormányzat és szervei
- 9 Államigazgatási jogkörben eljáró egyéb szerv
- 10 Szakosított felügyeleti szervek
- 11 Oktatási intézmény/kutatóintézet
- 12 Társadalmi szervezet
- 13 Sajtó/média
- 14 Pénzintézet
- 15 Közüzemi szolgáltató
- 16 Egyéb adatkezelő

Ismét hangsúlyoznunk kell, hogy e kategorizálás nem követi az állami és a gazdasági szervezetek szokásos, hierarchikus osztályozási rendszerét; a látszólagos átfedések, egyes kisebb részhalmazok önálló főcsoportként szerepeltetése ügyirat-

* A vizsgált adatkezelők száma nagyobb, mint a vizsgálatok száma; egy vizsgálat több adatkezelőt is érinthet.

forgalmunk megoszlásának logikáját, az egyes ügycsoportok – saját megítélésünk szerinti – jelentőségét követi.

A vizsgálatainkban érintett adatkezelők között részarányukat tekintve kiugróan vezetnek a központi közigazgatási szervek, vagyis a minisztériumok és a tárca nélküli miniszterek felügyelete alá tartozó apparátusok. Jelentősebb arányt képviselnek a gazdasági társaságokat tartalmazó „egyéb adatkezelők”, az önkormányzatok és a fegyveres és rendvédelmi szervek kategóriái.

Az információs ágak tekintetében az adatvédelmi vonatkozású ügyek aránya az eddigi kétharmadról közel háromnegyedre nőtt, az információs szabadság vonatkozásúaké viszont változatlan, 10 százalékos maradt. Tekintettel arra, hogy a közérdeklő adatok nyilvánosságát érintő panaszok aránya csökkent, az összességében változatlan arány az egyéb kategóriájú ügyeknek és a véleményezésre megküldött, nyilvánosságra vonatkozó szabályt tartalmazó jogszabályoknak tulajdonítható. (Megjegyzendő, hogy egy ügy több információs ágat is érinthet; adataink kiszámolásánál ezt a tényt figyelembe vettük.)

Információs ágak aránya az ügyiratokban 1997

E jelentős túlsúly alakulása (ami természetesen csak az ügyszámok arányát mutatja, s nem tükrözi az egyes ügyek súlyát) az idősorban is nyomon követhető: az információs szabadság aránya közel állandó, a titokvédelemé az 1995-ös 20 százalékról alig értékelhetővé csökkent. E változásokat ügyeink összetétele jól magyarázza, az adatvédelem arányának növekedését és az „egyéb” kategória csökkenését 1997-ben azonban vélhetően a besorolás szempontjainak változásában, az elektronikus iktatásból – és annak a több munkatárs általi kitöltéséből – fakadó szórásában kereshetjük.

Információs ágak aránya az ügyiratokban 1995–1997 (%)

Panaszügyek

Tevékenységünk kezdete óta összesen 1051 panaszügyet vizsgáltunk, 1997-ben 465-öt. Az alábbi adatok, grafikonok az 1997. évi ügyszámunk több mint 60 százalékát kitevő és tevékenységünk súlypontját jelentő panaszügyekre mint almintára vonatkoznak.

Ha az eddigi panaszügyek összesített adatait tekintjük, megállapítható, hogy a panaszosok több mint 80 százaléka magánszemély, hasonlóan az 1997. évi adatokhoz.

A jogi és magánszemély panaszosok aránya az 1997. év panaszügyeiben

A jogi és magánszemély panaszosok aránya panaszügyek 1995–1997 (%)

Az idősből kitűnik a magánszemély panaszosok gyakorlatilag állandó aránya, a jogi személy panaszosok arányának folyamatos csökkenése, s ezzel párhuzamosan az „egyéb” kategóriába tartozókének a növekedése.

A budapesti és nem budapesti panaszosok aránya nagyjából 60–40 százalék; ez az arány kedvezőbb az összes indítványozók körében tapasztalható budapesti túlsúlynál. Érdekes megfigyelni, hogy a panaszügyek esetében (ügyszámtól függetlenül) a Budapest-vidék arány tevékenységünk kezdetétől fogva gyakorlatilag állandó.

A budapesti és vidéki panaszosok aránya az 1997. év panaszügyeiben

A budapesti és vidéki panaszosok aránya panaszügyek 1995–1997 (%)

A bepanaszolt adatkezelők több mint hatvan százaléka a teljes időszakban állami vagy önkormányzati szerv; arányuk közel állandó a három évben. Tevékenységünk kezdete óta 1110 adatkezelő ellen érkezett panasz, 1997-ben ez a szám 649*.

A bepanaszolt adatkezelők típusai az 1997. év panaszügyeiben

A bepanaszolt adatkezelők típusai panaszügyek 1995–1997 (%)

A bepanaszolt adatkezelők megoszlását részletesen is közöljük. Ehhez a vizsgálataink általános jellemzőit bemutató alfejezetben már alkalmazott új osztályozási rendszert használjuk, így adataink itt is csak az 1997. évre vonatkoznak. Az ábra könnyebb értelmezhetősége céljából megismételjük jelmagyarázatunkat:

- 1 Központi közigazgatási szerv
- 2 Egyéb közhatalmi szerv
- 3 Nemzeti adatbázisok, nagy adatkezelők
- 4 Fegyveres és rendvédelmi szervek
- 5 Társadalombiztosítás/munkaügy
- 6 Adóhivatal, pénzügyőrség
- 7 Egészségügyi intézmény
- 8 Helyi önkormányzat és szervei
- 9 Államigazgatási jogkörben eljáró egyéb szerv
- 10 Szakosított felügyeleti szervek
- 11 Oktatási intézmény/kutatóintézet
- 12 Társadalmi szervezet
- 13 Sajtó/média
- 14 Pénzintézet
- 15 Közüzemi szolgáltató
- 16 Egyéb adatkezelő

A bepanaszolt adatkezelők kategóriái 1997 panaszügyeiben

A megoszlás itt jelentősen eltér az összes vizsgálatban érintett adatkezelők megoszlásától, noha az összes vizsgálat adatai természetesen tartalmazzák a panaszügyeket is, sőt a panaszügyek a legnagyobb számú ügytípusunkat képviselik. (Az eltérés tehát még szembetűnőbb lenne „panaszügyek” és „nem panaszügyek” szerinti bontásnál.)

A legnagyobb arányt a bepanaszolt adatkezelők között az „egyéb adatkezelők”, tehát a magáncégek, gazdasági társaságok képviselik, s jelentős arányt képviselnek a helyi önkormányzatok és szerveik, a közüzemi szolgáltatók, valamint a fegyveres és rendvédelmi szervek – elsősorban a rendőrség – is.

* Egy panasz több adatkezelőre is vonatkozhat.

Az információszabadság a panaszügyekben 7,5 százalékos arányt képvisel az információs ágak között. Szembetűnő az adatvédelmi vonatkozású ügyek túlsúlya a panaszügyek között: több mint 80 százalék. Az idősor tanúsága szerint az információszabadság aránya a panaszügyek között valamelyest csökken a három év során.

Információs ágak aránya a panaszügyekben 1997

Információs ágak aránya a panaszügyekben 1995–1997 (%)

A panaszok tárgyának megoszlását és annak időbeli alakulását mutató ábra érdekes tanulsága, hogy a három év összesített adatainak változásai kiegyenlítették egymást a „személyes adatok kezelésének általános gyakorlata” (Sz1), a „személyes adat jogellenes gyűjtése” (Sz3) és a „személyes adat jogellenes továbbítása” (Sz5) kategóriákban.*

Itt sem kizárva a besorolási gyakorlat változásának esetleges hatását, feltűnő a jogellenes adatgyűjtésre vonatkozó panaszok számának növekedése 1997-ben. Ebben szerepet játszik néhány jelentős, számos hasonló tárgyú panaszt eredményező ügy, például a KSH vállalkozói összeírása, az APEH bevalláskiegészítő nyilatkozata, valamint egy áruküldő cégcsoport tevékenysége. Ugyancsak feltűnő az „egyéb” tárgyú panaszok számának növekedése 1997-ben: ha ezt összevetjük a panaszok jogosságának – a későbbiekben bemutatott – időbeli csökkenésével, ügyeink ismeretében arra következtethetünk, hogy a nehezen besorolható, jogosságát vagy saját hatáskörünket tekintve nehezen megítélhető panaszok egy, többé-kevésbé azonos panasztípushoz tartoznak.

A panaszok tárgya 1995–1997

Sz1

személyes adatok kezelésének gyakorlata

Sz2

személyes adat jogellenes kezelése általában

Sz3

személyes adat jogellenes gyűjtése

Sz4

személyes adat jogellenes felhasználása

Sz5

személyes adat jogellenes továbbítása, nyilvánosságra hozatala

Sz6

betekintési/törlési jog megtagadása

K1

közérdekű adatok kezelésének gyakorlata

* A „személyes adatok kezelésének gyakorlata” (Sz1) kategóriába soroltuk a „honnan tudják a nevem és a címem?” típusú kérdéseket, a „személyes adat jogellenes kezelése általában” (Sz2) kategóriába a „visszaéltek az adataimmal”; „nem tartják be az adatvédelmi törvényt” típusú megállapításokat. A „nyilvános-e a TV elnök fizetése Magyarországon?” típusú kérdések a „közérdekű adatok kezelésének gyakorlata” (K1) kategóriába, a „hiába kértem, nem adták ki, hogy mennyi a tévéelnök fizetése” típusú panaszok a „közérdekű adat visszatartása” (K2) kategóriába kerültek.

K2

közérdekű adat visszatartása

T

indokolatlan titokkörü minősítés

E

egyéb

?

kérdéses, nem eldönthető

Az 1997. év panaszügyeiben az érintett személyek köre az ügyek 58 százalékában egyén volt, 30 százalékában csoport, a többi esetben a panasz általános, mindenkit érintő vagy az érintettek körére nézve nem eldönthető volt. Az idősből kitűnik, hogy növekszik a csoportos érintettségű panaszok száma. (Számos esetben a panasz tárgya hasonló, azonban a panaszt lehet a beadványtevő saját jogainak sérelmeként megfogalmazni, s lehet egy érintett csoport sérelmeként is.)

Az érintett személyek köre az 1997. év panaszügyeiben

Az érintett személyek köre panaszügyek 1995–1997 (%)

A panaszok jogosságára vonatkozó adatainkat a lezárt panaszügyekből számoltuk, az 1997-ben indított és lezárt panaszügyek száma 427. A hivatal fennállása óta a panaszok közel felét jogosnak vagy részben jogosnak ítéltük; ez az arány a tavalyi három féléves és a idei öt féléves időszak átlagában gyakorlatilag nem változott. Összességében valamelyest nőtt a nem jogos ügyek aránya és csökkent a nem eldönthető jogosságúaké.

A panaszok jogossága 1997

Az idősből kitűnik a jogosnak ítélt panaszok arányának csökkenése az 1995. év adataihoz képest, és az alaptalannak ítélt panaszok számának folyamatos növekedése. Az 1996-ról 1997-re bekövetkező változásban feltehetőleg közrejátszott a „nem eldönthető” jogosságú ügyek számának csökkenése is, amelyek nagy része a „nem jogos” kategóriába kerülhetett.

A panaszok jogossága 1995–1997 (%)

Ügyintézési határidők

Az ügyintézésre vonatkozó adatokat az összes lezárt ügy alapján számoltuk. Az 1997. évben indított és lezárt ügyek száma összesen 744, az átlagos ügyintézési idő 52,6 nap, ebből a panaszügyeké 65,8 nap, a nem panaszügyeké 34,9 nap. A nem panaszügyek közel kétszer gyorsabb ügyintézésében jelentős szerepet játszanak a sokszor egy-két napos határidővel megküldött jogszabály-veleményezések, valamint az azonnali beavatkozást igénylő, „krízis-intervenció” jellegű ügyek.

Átlagos ügyintézési idő ügytípusok szerint 1995–1997

Az ügytípus szerinti éves idősor tanúsága szerint tevékenységünk mindhárom évében – a növekvő ügyszám ellenére – az ügyintézési idő közel azonos mind az összes ügyirat, mind pedig a panaszügyek és a nem panaszügyek esetében. Az

éves átlag azonban itt inkább elfed, mint kiemel. A féléves bontásból kiderül, hogy 1996-ban és 1997-ben is az első félévben kétszer olyan hosszú ideig tart egy átlagos ügy lezárása, mint a második félévben. Ennek okai között az első félév munkáját meghatározó elemeket kereshetjük: az előző évről áthúzódó ügyek vizsgálatát, valamint a teljes előző évi tevékenységünk bemutatását tartalmazó parlamenti beszámoló elkészítését; az ügyintézés felgyorsulása csak a nyári szabadságok időszakában következik be.

Átlagos ügyintézési idő félévenként (1995–1997)

Mindezzel együtt az 1997. évi ügyeink több mint egynegyedére az első héten érdemben válaszoltunk, s a 30 napon belül lezárt ügyeink aránya összességében eléri az 55 százalékot.

Az ügyintézés időtartama az 1997-es évben („Hány ügyre válaszoltunk érdemben...”)

IV. A VIZSGÁLATOK

Az alábbiakban az adatvédelmi biztos tevékenységének egyik súlypontjáról, a biztoshoz érkezett panaszok alapján, illetőleg hivatalból indított vizsgálatainkról számolunk be. Legfontosabb ügyeink, ügýtípusaink leíró, értékelő ismertetését – előző évi beszámolónkhoz hasonlóan –, az információs szabadságjogok két fő területének megfelelő csoportosítás szerint végezzük el: külön mutatjuk be a személyes adatok kezelésével és külön a közérdekű adatok kezelésével kapcsolatos vizsgálatainkat. Ugyancsak követve tavalyi gyakorlatunkat a közérdekű adatok nyilvánosságával kapcsolatos ügyeink alfejezetében tárgyaljuk azokat a vizsgálatainkat, amelyekben az információs szabadság a személyes adatok védelmével, az üzleti titokkal vagy más nevesített, a közérdekű adatok nyilvánosságát korlátozó joggal került konfliktusba.

Vizsgálataink e két fő területe mellett 1997. évi tevékenységünk indokoltá tette, hogy immár külön alfejezetben mutassuk be átfogó, több területre és adatkezelőre kiterjedő megyei vizsgálatainkat, valamint konzultációs jellegű ügyeinket. Nemzetközi vonatkozású ügyeink száma és jelentősége is elérte azt a szintet, amely önálló alfejezetben történő tárgyalásukat indokolja.

A) Személyes adatok

A személyes adatok kezelésével, az információs önrendelkezés érvényesülésével kapcsolatos ügyeinket és tapasztalatainkat elsősorban az adatkezelő típusa szerinti bontásban tárgyaljuk. Itt is igyekeztünk megtartani tavalyi kategóriáinkat, egyrészt azért, hogy megkönnyítsük az olvasó dolgát, aki egy-egy részterület változásaira, fejleményeire kíváncsi, másrészt azért is, mert e szervezetekkel, adatkezelőkkel kapcsolatos ügyeink jellemző, és többé-kevésbé állandó területeit képezik munkánknak. Természetesen, amennyiben egy adatkezelői területtel kapcsolatos ügyeink száma vagy fontossága 1997-ben nem érte el azt a szintet, amely önálló kategóriaként való tárgyalását kívánná, pusztán a tagolás fenntartását nem tartottuk elegendő indoknak arra, hogy tavalyi beszámolónk minden adatkezelői kategóriáját megismételjük. Ügyszámunk és ügýtípusaink alakulása új kategóriák önálló tárgyalását is szükségessé tette.

Vizsgálataink jellegzetességei, típusai azonban nem mindig követik az intézményi, adatkezelői kategóriákat. Így került sor azon vizsgálataink önálló bemutatására, amelyeket az etnikai származással vagy más, kisebbségi csoporthoz tartozással kapcsolatos adatok kezelése tárgyában folytattunk, s külön tárgyalást érdemeltek a sürgős beavatkozást igénylő, „krízis-intervenció” jellegű ügyeink is.

Átfedések is vannak az általunk választott kategóriák között: a „Pándy-ügyként” elhíresült esettel kapcsolatos vizsgálatunk egyik ága például a sajtóval mint adatkezelővel foglalkozik, ugyanakkor vizsgálatunk egészének – sőt, a sajtó tevékenységével kapcsolatos ágának is – jelentős nemzetközi vonatkozásai is vannak. Ilyen esetekben fontosabb ügyeinket érdemben csak az egyik helyen tárgyaljuk (a Pándy-ügyet a nemzetközi vonatkozású ügyeink között), s amennyiben más vonatkozásban is említést kívánnak, hivatkozunk az érdemi bemutatás helyére.

Nagy állami (önkormányzati) adatkezelők

Az adatvédelmi biztos az elmúlt esztendőben is jelentős számban foglalkozott a nagy adatkezelő szervezetek tevékenységével összefüggő beadványokkal és témákkal. A polgárok személyes adatait nagy mennyiségben felvevő, tároló, feldolgozó állami vagy önkormányzati szervek nyilvántartási rendszereit érintő egyes beadványok vizsgálata mellett több esetben tartottunk e szervezetek adatkezeléséről konzultációt, helyszíni vizsgálatot, ezenkívül az adatvédelmi biztos több – nagy nyilvántartást irányító, felügyelő – vezetővel folytatott közvetlen megbeszélést.

Néhány nagy adatkezelő szervezet tevékenysége (például az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal, a Központi Statisztikai Hivatal, a rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálatok) a kezelt adatok mennyisége, az adatkezeléssel érintett polgárok száma, esetleg az adatkezelésükkel kapcsolatban táplált állampolgári ellenérzések, és/vagy az adatvédelmi biztos eljárásának az átlagostól eltérő jellege, továbbá az adatkezelésüket kifogásoló beadványok jelentős száma miatt kiemelt figyelmet kapott.

Az év során arra is törekedtünk, hogy a beadványokkal nem, vagy alig érintett nagy adatkezelő szervezetek tevékenységét is megismerjük. Így a megyei vizsgálatok során tanulmányoztuk a munkaügyi igazgatás, a honvédség, a kárpótlási szervezet területi nyilvántartásait, valamint a Területi Államháztartási és Közigazgatási Információs Szolgálat (TÁKISZ) megyei szervezetei működését. (Tapasztalatainkat a megyei vizsgálatokról szóló fejezet tartalmazza.)

A nagy szervezetek adatkezelési gyakorlatában – az elmúlt másfél évhez viszonyítva – kedvező változásokat is tapasztaltunk. Egyrészt mert az év során megszületett, vagy hatályba lépett több olyan jogszabály, amely az adatkezelési tevékenységüket szabályozta, érintette, másrészt mert az adatvédelmi biztos ajánlásai, állásfoglalásai több esetben adtak eligazítást a hasonló ügyek intézéséhez, harmadrészt mert az adatkezelést végzők – mindenekelőtt a különböző továbbképzések, vagy a közigazgatási vizsgára való felkészülés hatására – járatosabbá váltak az adatvédelmi kérdésekben.

A Belügyminisztérium nagy adatkezelő szervezetei

A legnagyobb adatkezelő szervezetek, például a Központi Nyilvántartó és Választási Hivatal (KÖNYV), a BM Adatfeldolgozó Hivatal (BM AH) az általánostól eltérő, és/vagy a vonatkozó jogszabályok alapján egyértelműen el nem bírálható adatszolgáltatási igények teljesítése előtt, vagy egyes új feladataik végrehajtásához – korábbi gyakorlatukat folytatva – az elmúlt évben is kérték az adatvédelmi biztos állásfoglalását, illetve igényelték a konzultációs lehetőséget.

Egy karácsonyi karitatív gyűjtőakcióhoz kapcsolódó adatkérés kapcsán például a KÖNYV vezetését abban erősítette meg az adatvédelmi biztos, hogy – mivel a vonatkozó jogszabályok az adatok kiadását nem teszik lehetővé – elfogadható az általuk már követett gyakorlat, azaz, hogy a kérésnek megfelelően kiválogatott személyeknek a hivatal továbbítsa a szervezet levelét. Az állásfoglalást teljes terjedelemben lásd a Mellékletben. (893/K/1997)

Hasonló megoldást javasoltunk, amikor a BM AH ahhoz kérte segítségünket, hogy egy gépjárművezetőkre vonatkozó kérdőíves vizsgálathoz szükséges adatkiválogatást hogyan végezhetnek el. (233/K/1997)

Arra is van példa, hogy az adatvédelmi biztos állásfoglalását az érintett adatkezelő szervezet nem tartja megalapozottnak, és ezért az igényelt adatokat nem továbbították.

A Honvéd Vezérkar jelezte, hogy a honvédelemről szóló törvény és a végrehajtását szolgáló kormányrendelet alapján – a tulajdonosok gyakori változása és a bejelentési kötelezettség teljesítésének elmaradása miatt – alig lehet nyilvántartásba venni a rendelkezésre álló, mozgósítás esetén igénybe vehető gépjárműveket. A szükséges adatokat ezért a BM Adatfeldolgozó Hivataltól igényelték, azonban az adatokat a hivatal adatvédelmi kifogások miatt nem adhatta át.

A kérést megvizsgálva azt állapítottuk meg – és erről értesítettük a Honvéd Vezérkar illetékes vezetőit –, hogy minden szempontból megfelelő megoldást csak a jogszabályok megváltoztatása, például a kormányrendelet módosítása jelenthet. Átmeneti megoldásként javasoltuk, hogy a nyilvántartás vezetésével megbízott hadkiegészítő parancsnokságok szólítsák fel az érintett gazdálkodó szervezeteket az 1993. évi CX. törvény 191. § (1) bek. d) pontjában megfogalmazott adatközlési kötelezettségük teljesítésére. A felszólítások megküldéséhez szükséges adatokat – a honvédség igénye alapján, és figyelemmel a nyilvántartott adatok körére – a Belügyminisztérium országos gépjármű-nyilvántartása tudja szolgáltatni. Adatvédelmi szempontból nem okoz sérelmet az, ha a jogi személyek, a jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok tulajdonában (üzemeltetésében) lévő járművek nyilvántartott azonosító és műszaki adatait, valamint a tulajdonos (üzemben tartó) nevét és címét továbbítják, figyelemmel arra, hogy ezek nem személyes adatok, továbbá, mert ezen adatokat az 1993. évi CX. törvény szerint „honvédelmi rendeltetésüktől eltérő célra nem lehet felhasználni”.

Az egyéni vállalkozók esetében, mivel nevüket és lakcímüket – néhány, a vállalkozási tevékenységükkel kapcsolatos eset kivételével – személyes adatként, az adatvédelmi törvény előírásai szerint kell kezelni, járható út ma csak az lehet, ha a hadkiegészítő parancsnokságok a Vhr. 144. § (3) pontja alapján az illetékes jegyzőktől kérik meg azon egyéni vállalkozók adatait, akik honvédelmi szempontból fontos technikai eszközzel rendelkeznek. (400/K/1997)

Annak ellenére, hogy a fent említett szervezetek több millió polgár személyes, sőt különleges adatait kezelik, 1997-ben közvetlenül csak néhány beadványban kifogásolták adatkezelésüket. E beadványok többségében – elsősorban az egyes áruküldő és reklámcégek is érintő panaszok esetében – az adattovábbítások jogszerűségét állapítottuk meg. Válaszleveleinket a melléklet tartalmazza. (172/A/1997 és a 346/A/1997)

Rendőrség

A rendőrségi adatkezeléssel kapcsolatos ügyeink nagy sajtóvisszhangja alapján az a benyomás alakulhat ki a közvéleményben, hogy a rendőri szervekkel folyamatosan küzdelmet kell vívni a személyes adatok védelme érdekében. Ez részben igaz is, hiszen a bűnüldözési és adatvédelmi érdekek nem mindig látszanak egybeesni, ráadásul az erőltetett eredményközpontúság könnyen bele is hajszolhatja a végrehajtó állományt az adatvédelmi előírások nagyvonalú értelmezésébe. Azt sem szabad elfelejteni, hogy a rendőrség milliós nagyságrendben kezel személyes adatot oly módon, hogy annak sokszor a törvényi alapja sincs kellőképpen kidolgozva.

Tapasztalataink azt mutatják, hogy a rendőri vezetők – az országos főkapitánytól a városi kapitánysági beosztott vezetőkig – egyre nyitottabbak az adatvédelmi kérdések iránt. A rendőri szervek vezetőivel konzultációs megbeszéléseket folytattunk, több alkalommal helyszíni vizsgálatot végeztünk, sőt, felkérésükre továbbképzéseken előadásokat is tartottunk. Mindezek sok esetben hozzájárultak az álláspontok tisztázásához, közelítéséhez. Javaslatainkra általában gyorsan, érdemben, sokszor általános megoldást jelentő intézkedés kiadásával reagáltak.

A rendőrség adatkezelésével kapcsolatos beadványok egy része továbbra is olyan tevékenységet kifogásol, amikor a rendőrség törvényi felhatalmazás alapján gyűjt személyes adatokat, de annak során az indokolt mértéket túllépve olyan adatokat is beszerez, melyek nem szükségesek az adott bűncselekmény elkövetőjének felderítéséhez, sőt nem is alkalmasak arra. Sajnálatos, hogy ez sokszor beteg emberek adatainak indokolatlan rendőrségi kezelését jelenti.

Az adatvédelmi biztos irodájához panasszal fordult dr. Funk Sándor főorvos, a Fővárosi Önkormányzat Nyírő Gyula Kórháza Addiktológiai Osztályának vezetője, aki panaszában előadta, hogy a rendőrség [a Budapesti Rendőr-főkapitányság (BRFK) Szervezett Bűnözés Elleni Osztály Vegyes Bűncselekmények Alosztálya (SZBO VBA)] osztályukon 1997. október 13-án házkutatást tartott, és lefoglalt különféle betegnyilvántartásokat, köztük nem kábítószer-függés, hanem más pszichiátriai betegség miatt kezelt betegek adatait is.

A vizsgálat során kiderült, hogy a rendőrség október 13-át követően több házkutatást is tartott a kórházban: október 21–22-én és 29-én újabb betegnyilvántartásokat kórlapokat, lázlapokat, laborvizsgálati eredményeket, Depridollal kezelt betegek listáit foglalták le. A rendőrség egy kábítószer-kereskedéssel gyanúsított személy ellen folytat nyomozást, ennek során merült fel gyanú a főorvos ellen visszaélés kábítószerrel bűncselekmény elkövetésével. Megkeresésünkre a BRFK vezetője közölte, hogy a betegdokumentációk lefoglalása törvényes volt, a folyamatban lévő bűnügyben tárgyi bizonyítási eszközként kívánja azokat felhasználni a rendőrség.

Az adatvédelmi biztos az ügyel kapcsolatban megállapította: az Rtv. nem teszi lehetővé azt, hogy a kábítószer-bűnözés elleni rendőri tevékenység során a bűncselekmény elkövetésével nem gyanúsított betegek adatait a rendőrség kezelje, lefoglalja. A beszerzett adatok, megismert tények alapján bebizonyosodott, hogy – eltekintve a BRFK vezetőjének értékelésével – a büntetőeljárás menetében az eljáró rendőri szervek többször is megsértették az adatvédelem alapelveit.

Az ügyben az adatvédelmi biztos 1997. december 9-én ajánlást adott ki, amelyben felszólította a rendőrséget arra, hogy a jogosulatlanul lefoglalt beteglistát adja vissza a kórháznak, az esetleges másolatokat semmisítse meg; továbbá javasolta, hogy a rendőrség vezetői gondoskodjanak arról, hogy a személyes adatok kezelése a rendőrségi aktákban követhető, ellenőrizhető legyen. A biztos felhívta a figyelmet arra is, hogy a rendőrségnek fel kell számolnia azt a gyakorlatot, hogy a különböző rendőrségi feladatokat ellátó szervek párhuzamosan végeznek hasonló jellegű cselekményeket, mert ez megnehezíti az ügyek irányítója, felelőse személyének meghatározását.

Az ajánlásra Berta Attila budapesti rendőrfőkapitány 1998. január 8-án válaszolt, amelyben kifejtette, hogy nem ért egyet az ajánlásban kifejtett véleménnyel, miszerint a rendőrség megsértette az adatvédelmi, a rendőrségi és a büntetőeljárás törvény rendelkezéseit. Ehhez képest az ajánlás konkrét, rendőrségre vonatkozó pontjait teljesítette (az „alapügy”-től – egy más személy ellen kábítószerrel való

visszaélés miatt indított vizsgálatról – elkülönítették a Funk Sándor ellen folytatott eljárást; a jogtalanul lefoglalt beteglistát visszaadták a kórháznak, arról másolatot nem készítettek; ígéretet tett arra, hogy megteszi a szükséges intézkedéseket a rendőrségi aktákban előforduló személyes adatok követhető, ellenőrizhető kezelése eléréseért; intézkedik a különböző rendőrségi feladatokat ellátó, azonos ügyben szereplő szervek párhuzamos eljárásával foglalkozó utasítások és intézkedések felülvizsgálatáról).

Dr. Funk Sándor 1998. február 10-én kelt levelében közölte az adatvédelmi biztossal, hogy az osztály a Depridol kiosztásáról szóló listák másolatait kapta vissza, az eredeti példányok a rendőrségen maradtak. A főorvos szerint a rendőrség nem adta vissza (egyebek mellett) a következő lefoglalt dokumentumokat: 1989-ig visszamenőleg a teljes Depridol-adminisztrációt; körülbelül 26 kórrajzot; az előző évi ambuláns naplót, amely több száz beteg adatait tartalmazza; zsebnotezt, jegyzet-tömböt, amely az előző évi betegek adatait tartalmazza.

E bejelentés nyomán az adatvédelmi biztos megkereste Berta Attila főkapitányt, és kérte, hogy amennyiben a főorvos tájékoztatását valóságosnak tartja, úgy közölje, hogy milyen jogszabályi felhatalmazás alapján kezelik továbbra is a bűncselekmény elkövetésével nem gyanúsított betegek különleges adatait, továbbá felvilágosítást kért arra nézve is, hogy az eljárás jelen szakaszában az addiktológiai osztály minden Depridollal kezelt betegét (1989-ig visszamenőleg) gyanúsítottként kezelik-e, illetőleg ennek az adatkezelésnek van-e más jogalapja. A megkeresésre válasz a kézirat lezárásáig még nem érkezett. (739/A/1997)

Több ügyben a sajtó a rendőrségi eljárással összefüggésben közölt adatokat, az érintettek pedig úgy érezték, hogy a híradás alapján személyazonosságuk azonosíthatóvá vált. Az esetek többségében azt állapítottuk meg, hogy a híradás alapján az érintett személye az átlagos újságolvasó számára nem volt egyértelműen megállapítható, így nem valósult meg jogosulatlan adatkezelés. (585/A/1997)

Új jelenséggént szembesültünk olyan esetekkel, melyekben a munkáltató a dolgozók foglalkoztatásának feltételeként feddhetetlenséget követelt meg.

Ennek legtöbb embert érintő esete a Paksi Atomerőmű Rt. dolgozóinak biztonsági ellenőrzése kapcsán merült fel, ahol az atomerőmű területére történő belépéshez a rendőrhatalom engedélyt olyan esetekben is megtagadták, melyekben az illető már mentesült a büntetett előlethez fűződő hátrányos következmények alól. Az ügyet részletesen a Munkáltatók című alfejezetben tárgyaljuk. (123/A/1997)

Vidéki átfogó vizsgálatainknak mindig része volt a rendőrségi adatkezelések tanulmányozása. 1997-ben három megye rendőrségi adatkezelésének különböző szempontok szerinti ellenőrzését végeztük el. (234/H/1997, 369/H/1997, 370/H/1997) A Győr-Moson-Sopron megyei vizsgálat alkalmával például a közlekedésrendészen tapasztaltunk komoly visszasságokat a biztosítótársaságoknak történő adatszolgáltatásokkal kapcsolatban. A kérdés részletesebb kifejtése a Megyei vizsgálatok című fejezetben található. (755/H/1997, 756/H/1997)

A rendőrségi felvételekkel kapcsolatos problémákkal idén is foglalkoznunk kellett. Ez a kérdés egyrészt azért van folyamatosan napirenden, mert egyre több helyen szerelnek fel közbiztonsági célból kamerákat, ami mindig felkelti a polgárok és a sajtó érdeklődését. Másrészt ajánlást kellett kiadni a kamerázás újabb változata miatt is, azaz amikor alkotmányos indok nélkül titkos információgyűjtés céljából készítettek felvételeket. Az ajánlásban kifejtettük, hogy a rendőrség csak bűncselek-

ménnyel közvetlenül kapcsolatba hozható terep- és útvonalszakaszt figyelhet meg és rögzíthet a titkos információgyűjtés fogalmába tartozó módszerekkel és eszközökkel. Az ajánlás a Mellékletben olvasható. (23/A/1996)

Számos konfliktus forrása az, hogy rendezetlen a rendőrségi nyilvántartások jogszabályi háttere.

A gépjármű-nyilvántartás és az abból történő adatszolgáltatás több panaszban is szerepel. Álláspontunk szerint e kérdéskört mielőbb törvényben kellene szabályozni. (83/A/1997, 443/A/1997, 614/A/1997, 716/A/1997)

Konkrét panasz kapcsán derült ki, hogy szabálysértési ügyekben az iratok között esetenként az érintett büntetett előéletére vonatkozó adatok is szerepelnek. Az adatvédelmi biztos emiatti aggályainak ajánlásban adott hangot (lásd a Mellékletet). Az ajánlásban foglaltakkal a belügyminiszter és az országos rendőrfőkapitány is teljes mértékben egyetértett. Ez az eset újabb példa arra, hogy a jogszabályok változtatása során olykor elfelejtődnek bizonyos kapcsolódó jogszabályi rendelkezések, így fennmaradnak indokukat vesztett törvényi előírások. (153/A/1996)

Nemzetbiztonsági szolgálatok

A nemzetbiztonsági szolgálatok a személyes adatok védelme szempontjából nagy figyelmet érdemelnek. Ennek egyik oka, hogy ezen szervezetek tevékenységének alapvető célja információk – köztük személyes, sőt különleges adatok – kezelése. A másik ok, hogy adatkezelésüket – a tevékenység alapvetően titkos jellege miatt – kívülállók csak igen korlátozott mértékben ismerhetik meg és ellenőrizhetik. A törvényi előírások az országgyűlési biztosok számára korlátozott körben teszik lehetővé a nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységének vizsgálatát. Az adatvédelmi biztos ebből a szempontból valamelyest privilegizált helyzetben van, hiszen számára az adatkezelések vizsgálatára a jogszabályok tágabb lehetőséget biztosítanak, – az adatkezelés jogszerűségének megállapítására – akár helyszíni ellenőrzést is lehetővé tesznek.

A polgárok – részben a titkosság, részben a múlt öröksége miatt, érthető módon – egyfelől érdeklődnek a titkosszolgálatok tevékenysége iránt, másfelől bizalmatlanok vele szemben.

A nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységére vonatkozó beadványaink azt mutatják, hogy az érdeklődés legtöbbször a titkos eszközökkel történő információgyűjtésre vonatkozik. A panaszokban legtöbbször azt kifogásolják, hogy az illetőt „megfigyelik”, „lehallgatják”. A beadvány alapján sokszor nem is volt egyértelmű, hogy a panaszos tulajdonképpen a nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységét kifogásolja-e, mivel Magyarországon jogszerűen több szervezet folytathat titkos információgyűjtést. A panaszosok viszont nem hivatkoztak olyan konkrét tényre, mellyel alátámasztották volna panaszukat, illetve támpontot adtak volna ahhoz, hogy a kifogásolt tevékenységgel vádolt szervezetet azonosítani lehessen. Ezen esetekben általában azt tudjuk javasolni a beadványozóknak, hogy első lépésként forduljanak a titkos információgyűjtésre felhatalmazott szervezetekhez, és ha nem tartják kielégítőnek az onnan kapott választ, akkor azt jelezzék nekünk. (254/A/1997, 537/A/1997, 709/A/1997)

A múlt megismerésének feltételei akár meg is teremthetnek volna a Történeti Hivatal felállításával, hiszen az érintettek elvileg ezen intézmény közreműködésével élhetnének információs önrendelkezési jogukkal, és betekinthetnének a rend-

szervátozás előtt keletkezett titkosszolgálati irataikba. Ez a kérdéskör azonban továbbra sem tekinthető lezártnak, hiszen a korábbi titkosszolgálati iratok kezelésével kapcsolatban számos részlet megoldatlan maradt, ami sok vitát eredményez napjainkban is. A törvény által bevezetett megoldás több pontjában sem felel meg azon kritériumoknak, melyeket a jogszabály megalkotását megelőzően, még 1996 elején egy adatvédelmi biztosi ajánlás tételesen megfogalmazott. Ráadásul a törvényben meghatározottak végrehajtása is elhúzódik, hiszen a jogutód szervezetek még nem teljesítették iratátadási kötelezettségüket.

A Nemzetbiztonsági Hivatal által 1990–95 között jogellenesen folytatott biztonsági ellenőrzések érintettjeinek értesítése 1997-ben befejeződött. Sajnálatos, hogy az adatvédelmi biztosi ajánlás megszületését követően közel másfél évet vett igénybe a tájékoztatás gyakorlati megvalósítása. Ezen hosszadalmas ügyintézés már csak azért sem volt előre látható, mert az ajánlásban foglaltakat annak címzettje ellenvélemény nélkül, azonnal elfogadta. Az értesítési kötelezettség teljesítését azonban nagy mértékben megnehezítette, hogy sok esetben utólag szinte kideríthetetlen volt, ki rendelte el az ellenőrzést.

A nemzetbiztonsági szolgálatokat felügyelő tárca nélküli miniszter 80 évre államtitokká minősítette az olajügyekkel foglalkozó parlamenti bizottságnak küldött levelét. Parlamenti képviselők egy csoportja kifogásolta a levél minősítésének jogosságát, és kérte, hogy azt az adatvédelmi biztosi vizsgálja felül. Vizsgálatunk megállapította, hogy az államtitokká minősítés a levél tartalma alapján jogszerű, ellenben annak időtartama indokolatlanul hosszú, így azt csökkenteni kellene. A nemzetbiztonsági szolgálatokat felügyelő tárca nélküli miniszter a minősítés időtartamát véleményünk figyelembevételével 30 évre változtatta. Az adatvédelmi biztosi – a Mellékletben közölt – ajánlásában ugyanakkor nyomatékkal hangsúlyozta, hogy az ügy érdemét érintő közérdekű adatokról megfelelő formában tájékoztatni kell a nyilvánosságot. (232/A/1997)

Konkrét panasz kapcsán merült fel problémaként, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok adatkezelésének korlátozott megismerhetősége a bírósági eljárások során is feloldhatatlan ellentmondásokhoz vezethet. A nemzetbiztonsági szolgálatok adatkezelésével kapcsolatos, az érintett által peres úton rendezni kívánt vitás ügyek elbírálásához ugyanis nélkülözhetetlen lenne az, hogy a kifogásolt adatkezelést a bíróság megismerhesse. A hatályos jogszabályi előírások ellenben nem garantálják a bíróság számára a szükséges mértékű betekintés lehetőségét. A szükséges információk hiányában viszont a bíróság képtelen határozni a vitás kérdésben. Ezen esetekben az adatvédelmi törvény kizárja az adatvédelmi biztoshihoz fordulás lehetőségét, de a konkrét ügyön túlmutató, a problémakör megoldását segítő iránymutatással feltétlenül hozzá kell majd járulnunk az ellentmondásos helyzet megoldásához. Az ügy lényegét a bíróságokról szóló alfejezetben ismertetjük. (800/K/1997)

Honvédség

A Magyar Honvédség a legnagyobb adatkezelők közé tartozik; a sorállományú katonák mellett nyilvántartást vezet a szerződéses és hivatásos állományról is. Mégis kevés panasz érkezik a honvédség adatkezelései ellen: egyelőre nem eldönthető, hogy azért, mert ezeket az adatkezeléseket a törvény igen részletesen szabályozza, s a honvédség általában eszerint jár el, vagy a jelenség a adatkezeléssel érintettek kiszolgáltatott helyzetével is magyarázható.

A Honvédkórház tervezett privatizációjára hívta fel egy panaszos a figyelmünket. Kérdései arra irányultak, hogy a volt és a jelenlegi betegek adatait át lehet-e adni az új tulajdonosnak (amely nem kizárt, hogy külföldi székhelyű intézmény). A vizsgálat során megállapítottuk, hogy a 2424/1995. (XII. 28.) Korm. határozat az MH Központi Honvédkórház rekonstrukciós beruházás társasági alapon történő befejezéséről, illetve üzemeltetéséről rendelkezik a Honvédkórház privatizációjáról, a 4. pont szerint 1996. II. félévében meg kellett volna alakítani a gazdasági társaságokat, azonban ez nem történt eddig meg, a privatizáció késik. (1/K/1997) Az ügyet részletesebben a konzultációs vizsgálatainkról szóló fejezetben tárgyaljuk.

Egy ügyvéd által képviselt külföldi tulajdonú cégnek jogvitája támadt a HM Beszerzési Hivatalával (HM BH). A jogvita eldöntése szempontjából különös jelentősége volt annak a ténynek, hogy a HM BH mint költségvetési szerv mikor jött létre, mikor jegyezték be a nyilvántartásba. Az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény 88. § (4) bekezdése szerint költségvetési szerv a nyilvántartásba történő bejegyzéssel jön létre, s e nyilvántartás adatai nyilvánosak. Az ügyvéd adatbetekintési kérelmére a HM BH először nem válaszolt, ekkor fordult az adatvédelmi biztos irodájához.

Az adatvédelmi biztos felkérése alapján munkatársaink helyszíni vizsgálatot kívántak tartani a HM BH-ban, azonban ezt a hivatal megakadályozta. Munkatársaink nem kaptak engedélyt a belépésre, és a hivatalvezető titkárnője szerint nem akadt olyan dolgozójuk, aki hajlandó lett volna az ügyben személyesen felvilágosítást adni. Ezek után az adatvédelmi biztos telefaxon küldött levelében Keleti György miniszter tudomására hozta a történeteket, és tájékoztatta arról, hogy a HM BH megsértette az Avtv.-t, amikor az adatvédelmi biztos munkatársai helyszíni vizsgálatát megghiúsította.

A miniszter közbelépésének köszönhetően a HM BH rövid időn belül késznek mutatkozott munkatársaink fogadására. A vizsgálat során kiderült, hogy nyilvántartásuk nem papíralapú, hanem számítógépes. Az adatok között számos állam- és szolgálati titkot tartalmazó adat is van, ezért ebbe az adatbázisba nem engedhetnek betekintést. A jövőben lehetőséget fognak teremteni ahhoz, hogy a betekintést kérő polgárok a kért információkhoz hozzájuthassanak. (264/A/1997)

A II. világháborús veszteségi kartonok mágneslemezre vitt adatait az MHKI végleges felhasználásra átadta 1996-ban a Lakitelek Alapítvány részére, azzal a céllal, hogy a keresőszolgálat számára általános felhívást jelentessenek meg. Az ügyet részletesen a konzultációs tevékenységünket ismertető fejezetben tárgyaljuk. (696/K/1997)

Bíróságok

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról szóló 1993. évi LIX. törvény – követve az európai országok többségének megoldását – nem hatalmazza fel az ombudsmanokat arra, hogy a bíróságok ítélezési tevékenységét, illetve döntéseit vizsgálhassák. Jogállami alkotmányunk egyik alaptétele a bíróságok függetlensége.

Az adatvédelmi biztos eljárása ugyanakkor – eltérően a többi országgyűlési biztosétól – meghatározott körben érintheti a bíróságok működését, mivel az adatvédelmi törvény alapján vizsgálati jogosultsága minden adatkezelőre, illetve minden adatkezelésre kiterjed.

Az Alkotmány és az előbb említett két törvény alapján értelemszerű ugyanakkor, hogy a bíróság előtt folyó olyan ügyben, melynek tárgya a személyes adatok vé-

delméhez fűződő jog vagy az információszabadság, az adatvédelmi biztos sem folytathat vizsgálatot. 1997 folyamán a bíróságokat 19 ügy érintette. Ezek zömében érdemi állásfoglalásra vagy azért nem került sor, mert a beadvány tárgya nem adatvédelem volt, vagy mert éppenséggel az adatvédelemmel vagy információszabadsággal kapcsolatos jogvita már a bíróság előtt folyt.

Ezért nem foglalkoztunk például azzal a panasszal, melyet egy előzetes le-tartóztatásban lévő polgár nyújtott be, aki ellen a vád államtitoksértés volt. (48/A/97)

Érkezett ugyanakkor néhány olyan, a bírósági eljárással összefüggő adatkezelést érintő beadvány, melyben az adatvédelmi biztosnak – anélkül, hogy ezzel a bírói függetlenséget érintette volna – állást kellett foglalnia.

Egy panaszos azt kifogásolta, hogy a büntetőeljárásról szóló hatályos törvény nem nyújt védelmet a kiskorú tanú számára, mivel nevének elhangzása a tárgyalás során elkerülhetetlen. Az új büntetőeljárás törvény időközben megszületett tervezete megnyugtató módon igyekszik e kérdést szabályozni. Kimondja ugyanis, hogy kivételesen indokolt esetben – egyéb adatai mellett – a tanú neve is titokban kezelhető. Ezekben az esetekben a tanú adatait csak az ügyben eljáró nyomozó hatóság tagja, az ügyész, illetve a bíróság ismerheti. (73/A/97)

Ugyancsak jogszabály-módosításra volt szükség abban az ügyben, amelyet az adatvédelmi biztos még egy, 1996 novemberében érkezett panasz alapján vizsgált. A gondnokság alá helyezettek személyes adatainak kezelésével kapcsolatban javasolta az igazságügy-miniszternek, hogy a Polgári perrendtartás 309. § (3) bekezdés módosításával a törvény biztosítsa, hogy a gondnokság alá helyezettekről szóló, a bíróság által vezetett jegyzék adatairól csak azok kaphassanak felvilágosítást, akik az ehhez fűződő jogi érdeküket igazolják. A javaslattal a miniszter egyetértett, a módosítást a parlament 1999. január 1-jei hatálybalépéssel elfogadta. (500/H/96)

Több szempontból figyelemreméltó az az ügy, melyben a Fővárosi Bíróság mint másodfokú bíróság tanácsvezető bírója fordult az adatvédelmi biztoshoz. A bíró tájékoztatása szerint a felperes (egy állampolgár) a róla tárolt iratokba és adatokba betekintést, a személyét érintő jogellenes adatkezelés megszüntetését, a jogellenes adatoknak a nyilvántartásból való törlését kérte az Információs Hivataltól mint alperestől, mely az adatvédelmi törvény alapján – az állam külső és belső biztonságának védelmére hivatkozva – a kérelemben foglaltak teljesítését elutasította. Csupán annyit közölt a kérelmezővel, hogy vele kapcsolatosan „jogellenes adatkezelést nem végzett, illetve nem végez.” Az Információs Hivatal a jogvita eldöntésére hivatott bíróságtól a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 44. § (2) és (3) bekezdésére hivatkozva szintén megtagadta az érdemi tájékoztatást. E rendelkezés szerint: „a Rendőrség, a Határőrség, a Vám- és Pénzügyőrség, a bíróság, az ügyészség és a büntetés-végrehajtási szervek a konkrét cél megjelölésével – a rájuk vonatkozó törvényben meghatározott feladataik ellátására, az ott meghatározott körben – a nemzetbiztonsági szolgálatoktól adatok igénylésére jogosultak. A nemzetbiztonsági szolgálatok adatközlése nem eredményezheti a nemzetbiztonsági szolgálatokkal együttműködő személy (adatforrás) felfedését. A titkos információgyűjtő módszer és forrás védelme érdekében az átadott adat felhasználására vonatkozóan a nemzetbiztonsági szolgálatok főigazgatói korlátokat határozhatnak meg.” Az ügyben eljáró bíró arra hivatkozva fordult az adatvédelmi biztoshoz, hogy számára az adatvédelmi törvény szélesebb körű iratbetekintési jogot biztosít, mint a bíróság számára. Az Avtv. 26. §-a ugyanis kimondja: „Az adatvédelmi biztos a feladatai ellá-

tása során az adatkezelőtől minden olyan kérdésben felvilágosítást kérhet, és az összes olyan iratba betekinthez, adatkezelést megismerhet, amely személyes vagy közérdekű adatokkal összefügg. Az államtitok és a szolgálati titok az adatvédelmi biztost a §-ban szabályozott jogainak gyakorlásában nem akadályozhatja, de a titok megtartására vonatkozó rendelkezések rá nézve is kötelezőek. Az államtitkot vagy szolgálati titkot érintő adatkezelés esetén a fegyveres erőknél, a rendőrségnél és a nemzetbiztonsági szerveknél az adatvédelmi biztos a jogait csak személyesen gyakorolhatja.” Az ügy a következő jogi dilemmákat hozta felszínre:

– az Alkotmány 50. § (1) bekezdése szerint „a Magyar Köztársaság bíróságai védik és biztosítják az alkotmányos rendet, az állampolgárok jogait és törvényes érdekeit, büntetik a bűncselekmények elkövetőit”. A Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 141. § (5) bekezdése a bíróság feladatai között előírja, hogy „az elnök az előkészítő iratok és a rendelkezésre álló egyéb adatok alapján – amennyiben ez a per eldöntéséhez szükségesnek mutatkozik – a tárgyalás folytatására kitűzött határrnapra a tanúkat, illetőleg a feleket személyes megjelenés végett megidézi, és beszerzi a bizonyítékul szolgáló iratokat.” E törvény 119. §-a szerint az olyan tárgyalásról készült jegyzőkönyvet, amelyről a nyilvánosságot államtitok, szolgálati titok vagy üzemi titok megőrzése végett zárták ki, a felek, az ügyész és a perben résztvevő egyéb személyek számára lemásolni, kivonatot készíteni róluk nem szabad, az ilyen ügyekben az iratok megtekintésének is csak a bíróság elnöke által megállapított feltételek mellett van helye. A nemzetbiztonsági törvény előbb idézett rendelkezései ugyanakkor lehetetlenné teszik, hogy a bíróság az Alkotmányban és a törvényekben előírt feladatát teljesítve a polgár és a nemzetbiztonsági szolgálatok közötti adatkezelési jogvitában megalapozott döntést hozhasson,

– az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról szóló törvény, valamint az adatvédelmi törvény alapján az adatvédelmi biztos nem folytathat vizsgálatot egy bíróság előtt már folyamatban lévő ügyben, ugyanakkor a jelzett jogszabályi feltételek mellett a bíróság a szükséges információk hiányában nem tudja döntését meghozni. Az adatvédelmi biztos elhárította, hogy a perben felmerült konkrét kérdésben állást foglaljon. Megkereste azonban a nemzetbiztonsági szolgálatokat felügyelő tárca nélküli minisztert, aki megerősítette, hogy a szükséges garanciák hiánya miatt nem áll módjában a bírónak az adatkezelés jogszerűségéről tájékoztatást adni, pontosabban: azt a tájékoztatást adja, hogy adatkezelésük jogszerű. Az ügyet a beszámoló elkészítésekor még nem zártuk le. (800/K/97)

Már az előző évi beszámolónkban jeleztük azt az aggályos tény – és ebben nem történt változás –, hogy a személyes adatok védelmével és a közvélemény tájékoztatásával kapcsolatos egyes lényeges szabályok az 1989-es alkotmánymódosítást és az adatvédelmi törvényt megelőzően született, alacsony szintű jogszabályokban, sőt jogszabálynak nem minősülő miniszteri utasításban szerepelnek [a bűnügyi és az igazságszolgáltatási tájékoztatásról szóló 10/1986. (XI. 1.) IM–BM együttes rendeletben, valamint a bíróság ügyviteli szabályairól szóló 123/1973. (IK. 1974. 1.) IM utasításban].

Önkormányzatok

A magyarországi helységek száma közigazgatási típus szerint az 1997. január 1-jei állapotnak megfelelően 3127 volt. Az önkormányzatokat változatlanul a nagy adatkezelők közé soroljuk, hiszen adatkezelésük, nyilvántartásaik valamennyi állampolgárt érintik. Az adatvédelmi biztoshoz beküldött beadványok száma alapján akár

optimisták is lehetnénk. Ám ha azok tartalmát nézzük, beigazolódni látszik az a megállapításunk, hogy az állampolgárok még mindig nem kapnak kellő tájékoztatást arról, hogy információs önrendelkezési joguk érvényesítésére, a közérdekű adatok megismerésére milyen jogaik vannak, hogyan is intézhetik ilyen ügyeket a „hivatalban”.

Az önkormányzatok eljárását sérelmező beadványaink száma 1996-hoz viszonyítva emelkedett, arányaiban azonban változatlanul az összes beadvány közel 10%-a. Változás viszont, hogy a bepanaszolt személyes adatkezelések az önkormányzatok feladatkörébe tartozó teljes tevékenységi kört és az ehhez kapcsolódó valamennyi nyilvántartást érintették. A panaszok többsége az anyakönyvi és gyámügyi igazgatással, szociális igazgatással kapcsolatos eljárásokra, adatkezelésekre vonatkozott. Ezekben az esetben a hatóság vagy indokolatlan körben kért adatokat, vagy nem tett eleget adatszolgáltatási kötelezettségének.

Ismételten megállapítható a helyi közigazgatásban dolgozók jogértelmezési nehézségekből fakadó – sok esetben helytelen – jogalkalmazási gyakorlata, mely nem mindig a köztisztviselői kar hibája. A személyes adatok nyilvántartására és kezelésére vonatkozó, különböző időpontokból származó és különböző szintű hatályos jogszabályok rendelkezései sok esetben nincsenek összhangban egymással, valamint az adatvédelmi törvénnyel. Az információs önrendelkezési jog biztosítása, az adatvédelmi törvény szabályainak betartása érdekében jelentős előrelépésnek tekinthető, hogy a döntések meghozatala előtt önkormányzati jegyzők, köztisztviselők egyedi vagy általános ügyek kapcsán több esetben fordultak állásfoglalásért az Adatvédelmi Biztos Irodájához.

Vidéki – hivatalból indított – vizsgálataink, konzultációink és előadásaink során mi magunk is arra törekedtünk, hogy a különböző helyi adatkezeléseket megismerve, az adatvédelmi törvénynek megfelelően, a fentiekben említett jogszabályi ellentmondások feloldásában gyakorlati segítséget nyújtsunk. Meg kell említeni, hogy beadványaink vizsgálatát követően – nem egy esetben – azt állapítottuk meg, hogy jogsértés nem történt, a közigazgatási szerv eljárása nem sértette az Avtv. rendelkezéseit.

Anyakönyv, gyámügy

Először jelentek meg külön ügycsoportként azok a beadványok, melyek az indítványozók származására, örökbefogadására, szüleikre vonatkozó adatkérésekkel kapcsolatosak. Ezek az információk nemcsak a gyámhatóságoknál lévő iratokból ismerhetők meg, az anyakönyvi hivatalok születési, házassági, halotti anyakönyveiben és alapirataiban is szerepelnek.

A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 7. § (4) bekezdése alapján „a gyermeknek joga van származása, vér szerinti családja megismeréséhez és a kapcsolattartáshoz”. A törvény 1997. november 1-jén lépett hatályba, rendelkezéseit az ezt követően indult eljárásokra kell alkalmazni. A törvény szabályai összhangban vannak az Avtv. rendelkezéseivel, így remélhető, hogy hatására ilyen típusú beadványaink száma csökkenni fog. Ugyanez nem mondható el az anyakönyvek vezetéséről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről szóló 1982. évi 17. tvr. anyakönyvi iratokba való betekintést szabályozó rendelkezéséről, mely kimondja, hogy ezen iratokba csak olyan állami szerv dolgozója tekinthet be, aki ehhez személyre szóló meghatalmazással rendelkezik. Jelenleg készül az anyakönyvi eljárás szabályait tartalmazó törvény tervezete, amelyet az előkészítők ígéretük szerint megküldenek véleményezésre az adatvédelmi biztosnak.

Egy panaszos kárpótlási igénye benyújtásával kapcsolatban örökbefogadásának, származásának körülményeiről kért tájékoztatást. Kérelmét, hogy betekinthesse az anyakönyvi és a gyámügyi iratokba, a közigazgatási hivatal elutasította. A beadvány időpontjában hatályos jogszabályok alapján a hatóságok jogszerűen jártak el. (80/A/1997)

Egy másik beadványban panaszosunk édesapja kilétét akarta megállapítani, ezért kérte, hadd tekintsen be a születési alapiratokba. Kérelmét a polgármesteri hivatal, a közigazgatási hivatal és a BM állampolgársági főosztálya is elutasította. Ebben az esetben is jogszerűen járt el a hatóság, mivel az alapiratok teljes ismertetése mások személyiségi jogainak sérelmével járt volna. Ugyanakkor az információs önrendelkezési jog mint alkotmányos alapjog olyan formában biztosítható, hogy konkrét esetekben a jegyző, illetve az anyakönyvvezető korlátozott betekintést engedélyezzen. (402/A/1997)

Az állami gondozott panaszos nagykorúságát követően szerette volna megismerni származásának körülményeit, a szüleiről fellelhető adatokat, iratokat. Kérését a hivatal csak részben teljesítette, újabb kérelmére pedig nem válaszolt. Az ügyben folytatott helyszíni vizsgálatot követően felszólítottuk a jegyzőt, tegye lehetővé a panaszosnak a gyámhatóságnál lévő iratok tanulmányozását, másolat készítését. (474/A/1997)

Sajnos, a BM illetékeseivel történt többszöri levélváltás ellenére sem rendeződött megnyugtató módon annak a panaszosnak az ügye, aki beadványával azért fordult hozzánk, mert a honosítási eljárás során – az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda téves fordítása miatt – állampolgársági esküjét nem tudta magyar nevével letenni. A jogszabályi előírások alapján csak az állampolgársági eskü letételét követően kérhette – illetékmentesen – a téves anyakönyvi adatok kijavítását. (531/A/1997)

A már említett helytelen jogértelmezési gyakorlat okozta azt a sérelmet, mely miatt egy másik panaszos hozzánk fordult. Kárpótláshoz anyakönyvi kivonatot kért, helyette az anyakönyvi hivatal hatósági bizonyítványt adott ki részére, melyen feltüntette vallási hovatartozását. (A vizsgálatot részletesen az etnikai és vallási hovatartozásból eredő problémákat tárgyaló részben ismertetjük.) Meg kell azonban említeni, hogy a jelenleg hatályos kárpótlási törvények értelmében egyetlen eljárás során sem kellett a kárpótlásra jogosultaknak felekezeti hovatartozásukat igazolni. (441/A/1997)

Egy panaszos azt sérelmezte, hogy a gyámhatósági határozatban a büntető-eljárására vonatkozó adatok is szerepeltek. Megkeresésünket követően a jegyző elismerte, hogy ezek az adatok sajnálatos tévedés, illetve mulasztás miatt kerültek be a határozatba. Megállapítottuk, hogy a határozat adatvédelmi szempontból kifogásolható, egyben tájékoztattuk a panaszost, hogy személyes adatainak jogellenes kezelése miatt bírósághoz fordulhat. (683/A/1997)

Népesség-nyilvántartás

A választói névjegyzékből történő adatszolgáltatással kapcsolatban több beadványt is kaptunk. Egyetlen esetben sem fordult elő olyan panasz, mely arra irányult, hogy üzletszerzési vagy más egyéb célra a helyi népesség-nyilvántartásból adatokat szolgáltattak ki.

Egy vidéki polgármesteri hivatal jegyzője aziránt érdeklődött, hogy a helyi pártok részére milyen feltételekkel lehet átadni a választásra jogosultak névjegyzékét. Tájékoztattuk, hogy – az 1989. évi XXXIV. törvénynek a választás időpontjában még hatályban lévő 37. §-a szerint – a választás napja előtt 30 nappal, díjfizetés elenében kiadhatja a listát, s ez vonatkozik az egyéni jelölt ilyen kérésének teljesítésére is. Az átadott lista személyi azonosítót nem tartalmazhat. (699/A/1997)

Egy indítványozó arról kért állásfoglalást, nem sérti-e az adatvédelmi törvényt, hogy a választók névjegyzékét közszemlére teszik. A választás időpontjában még csak törvénytervezet volt a választási eljárásról, melynek a közszemlére tételre vonatkozó szakasza adatvédelmi szempontból nem tartalmazott kifogásolható rendelkezést. A választási eljárásról szóló 1997. évi. C. törvény 1997 novemberében hatályba lépett. (784/A/1997)

A panaszos sérelmezte, hogy az önkormányzat tulajdonát képező – kapualjbeépítéssel kialakított – lakás megvásárlása, illetve az adásvételi szerződés megkötése során derült ki, hogy a megadott lakcímen két azonos számú lakás található. A nyilvántartást többszöri kérelme ellenére sem helyesbítették, továbbra is a lakás bérlője maradt, így anyagi kár is érte. Megkeresésünket követően a polgármester arról tájékoztatott, hogy a lakás bérelti szerződését módosították, az adásvételi szerződésben már helyesen szerepel a lakcím. (417/A/1997)

Szociális igazgatás

A szociális igazgatás körében elsősorban a rászorultak támogatásával, megkeresésével, nyilvántartásával, valamint a segélyek igénylésével kapcsolatban kaptunk beadványokat. Többen sérelmezték, hogy a mozgáskorlátozott személyek közlekedési kedvezményében, a rendszeres gyermekvédelmi támogatásban, szociális segélyben, illetve más ellátásban részesülőket az önkormányzatok vagyonnyilatkozat kitöltésére kötelezik. (813/A/1997, 900/A/1997)

A panaszos mozgáskorlátozottként közlekedési kedvezményt igényelt az illetékes önkormányzattól, ahol vagyonnyilatkozatot kértek tőle. Törvényi felhatalmazás hiányában azonban a vagyonnyilatkozat kitöltetése sérti az Avtv. szabályait. Megkeresésünket követően a polgármester arról tájékoztatott, hogy a vonatkozó kormányrendelet helytelen értelmezése folytán kérték a család vagyoni helyzetére vonatkozó adatokat. A vitatott nyomtatványokat kicserélték, az újakon a sérelmezett kérdések már nem szerepelnek. (200/A/1997)

Budapest Főváros Önkormányzata állásfoglalást kért arról, hogyan lehet a közüzemi díjkompenzációra rászorultakkal felvenni a kapcsolatot. Tájékoztattuk, hogy amennyiben a Fővárosi Önkormányzat – törvény felhatalmazása alapján – rendelkezik az érintettek adataival, úgy közvetlenül is megkeresheti őket. Amennyiben csak a kerületi önkormányzatoknak vannak birtokukban ezek az adatok, akkor az értesítés jogszerű módja az, hogy a Fővárosi Önkormányzat eljuttatja a tervezett szórólapot részükre, és ők intézkednek az érintettek tájékoztatásáról. Az Avtv. alapján az érintettek hozzájárulása, illetve törvény felhatalmazása hiányában az adatkezelő kerületi önkormányzat nem adhatja át a személyes – és különleges – adatokat tartalmazó nyilvántartást a Fővárosi Önkormányzatnak. (61/A/1997)

Szabálysértés

Egy állampolgári beadvány vizsgálatát követően az adatvédelmi biztos közleményt adott ki az önkormányzati szabálysértési hatóság adatkezelésével kapcsolatban. A közlemény teljes szövege a Mellékletben olvasható, főbb megállapításai a következők voltak:

Egyes esetekben a rendőrség az irategyüttes részeként átadja az önkormányzati szabálysértési hatóságnak az érintett büntetett előéletére vonatkozó adatokat. A jogszabályok e kérdésben ellentmondásosak, ezért az adatvédelmi biztos megállapította, hogy a célhozkötöttség hiánya miatt a bűnügyi nyilvántartásból nem adható információ az érintett korábbi elítéléséről sem a rendőrségi, sem az önkormányzati szabálysértési hatóságnak. Az Avtv. felhatalmazása alapján a biztos felkérte a belügyminisztert, vizsgálja felül erről szóló rendeletét és utasítását, kezdeményezze a bűnügyi adatszolgáltatásról szóló tvr. vonatkozó paragrafusainak módosítását, valamint a büntettek nyilvántartásáról szóló törvényi koncepció kialakításánál legyen figyelemmel az ajánlásban foglaltakra.

Egy vidéki lap újságírója sérelmezte, hogy az önkormányzat szabálysértési előadója, majd jegyzője nem adott felvilágosítást a közérkölcöt sértő reklámot közlétezők szabálysértési bírságáról, illetve arról, hogy indult-e ellenük eljárás. A szabálysértési eljárás során kezelt adatok személyes adatnak minősülnek, nyilvánosságra hozatalukat törvény nem rendeli el, jelen esetben tehát az önkormányzat jogszerűen tagadta meg a kért adat kiadását. Az eset a személyes adatok védelmén túl a közérdekű adatok nyilvánosságával is összefügg, ezért erre vonatkozó állásfoglalásunk a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló fejezet önkormányzatokról szóló részében szerepel. (12/A/1997)

Adóigazgatás

Az adóigazgatást érintő beadványokban általában a személyazonosító- és adóazonosító jel egyidejű használatát, a helyi adókkal kapcsolatos adatkezeléseket kifogásolták.

Beadványában azt kérdezte egy panaszos, hogy jogosult-e az önkormányzati adóhatóság a magánszemélyek között létrejött ingatlan adásvételi szerződések, azaz „magántitkok” kezelésére. Tájékoztatuk, hogy az adózás rendjéről szóló 1990. évi XCI. törvény alapján az önkormányzati adóhatóság jogosult az adatkezelésre, ezek az adatok azonban adótitoknak minősülnek, illetéktelenek tudomására nem juthatnak. (11/A/1997)

Az egyik budapesti polgármesteri hivatal kommunális adófizetéssel kapcsolatban kötelező adatszolgáltatást kért. A helyi adókról szóló 1990. évi C. törvény alapján az önkormányzat jogosult rendeletével kommunális jellegű adót bevezetni, így az annak bevallására és megfizetésére történő felhívás nem jogellenes. (450/A/1997)

Egy panaszos sérelmezte, hogy a helyi adóhatóság a helyi adó kivetéséhez adatszolgáltatásra hívta fel a lakásszövetkezetet: tagjai név- és lakcím adatainak átadására. A vizsgálat eredményeképpen megállapítottuk, hogy az adóhatóság nem rendelkezik törvényi felhatalmazással a kért adattovábbításra, az csak az érintettek hozzájárulásával lehetséges. Ugyanakkor az adóhatóság a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló 1992. évi LXVI. törvény alapján feladatai ellátásához a népességnylvántartás szerveitől igényelhet név- és lakcím adatokat. (563/A/1997)

Képviselő-testület, polgármester

A helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény alapján a helyi önkormányzati jogok a településen választójoggal rendelkező választópolgárok közöségét illetik meg. A választópolgárok az önkormányzashoz való közösségi jogaikat a testületbe választott képviselőik útján gyakorolják. A képviselő-testület és polgármester tevékenységével kapcsolatos beadványaink nagy része a közérdekű adatok fejezetben található. E részben az általános, állásfoglalást igénylő ügyek kaptak helyet.

Több beadványban kifogásolták a képviselő-testület, a polgármester személyes adatok kezelésével kapcsolatos eljárását, indokolatlan adatkérését.

A képviselő-testület hatáskörébe tartozik – többek között – a fegyelmi eljárások lefolytatása. Egy panaszos sérelmezte, hogy férje fegyelmi tárgyalása során az ő személyes adatait tartalmazó iratok is megismerhetővé váltak. A polgármester megkeresésünket követően azt a tájékoztatást adta, hogy a fegyelmi ügyet zárt tárgyaláson tárgyalták meg, a képviselőket pedig iratbetekintési jog illeti meg. (41/A/1997)

Több önkormányzati tisztségviselő kért állásfoglalást, hogy mely körben továbbíthatók a fenntartói jogokat gyakorló képviselő-testület tagjai részére az intézmények személyzeti-munkaügyi adatai. A képviselők teljes körű kimutatást kértek, ami az indítványozók szerint adatvédelmi szempontból aggályos. A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény melléklete tartalmazza, hogy a nevelési-oktatási intézményben alkalmazottakról mely szervek részére továbbíthatók adatok. Ahhoz, hogy a képviselő-testület mint fenntartó megalapozott döntést tudjon hozni az intézmények költségvetéséről, gazdálkodásáról, szükséges az intézményekben foglalkoztatott dolgozók bizonyos személyes adatainak ismerete. A kért adatok tehát az alkalmazottak neve nélkül átadhatók. (152/A/1997, 74/A/1997)

Indítványában a panaszos a polgármester rendelkezését kifogásolta, mely szerint a település könyvtárából a könyvekre vonatkozó forgalmat az olvasók nevével és aláírásával együtt naponta le kell adni a Polgármesteri Hivatalba. A polgárok által olvasott művek, illetve olvasói szokások magánéletük, személyes adataik körébe tartoznak. Ezeknek az adatoknak a Polgármesteri Hivatalban való kezelése több szempontból nem felel meg az információs önrendelkezéshez való alkotmányos alapjog szabályainak. Levélben felszólítottuk a polgármestert, hogy utasítását haladéktalanul vonja vissza, és a már átvett adatlapokat semmisítse meg. A polgármester a kiadott utasítást visszavonta. Az ügyben írt levelünk teljes terjedelmében megtalálható a Mellékletben. (734/A/1997)

Az Országgyűlés Önkormányzati és Rendészeti Bizottságának elnöke kérte az adatvédelmi biztos állásfoglalását abban a kérdésben, hogy országgyűlési képviselők részt vehetnek-e a helyi önkormányzati képviselő-testület zárt ülésein. Tájékoztatottuk, hogy az Ötv. 1994-ben bekövetkezett módosítása – az adatvédelmi törvény rendelkezéseinek figyelembevételével – azokban a tételesen felsorolt esetekben teszi lehetővé zárt ülés elrendelését, amelyekben fokozottan védendők az érintettek személyes adatai. A hivatkozott törvény taxatív felsorolja azt is, kik vehetnek részt a zárt üléseken. Ettől eltérő rendelkezéseket az önkormányzatok szervezeti-működési szabályzata sem állapíthat meg. A jelenlegi törvényi szabályozás alapján tehát az országgyűlési képviselők nem vehetnek részt a képviselő-testület zárt ülésein. Ugyanakkor az országgyűlési képviselők jogállására vonatkozó törvény alapján az önkormányzatok kötelesek a munkájuk ellátásához szükséges felvilágosítást, tájékoztatást megadni. Annak nincs törvényi akadálya, hogy amennyiben igazolja vagy valószínű-

síti, hogy képviselői közfeladatainak ellátásához szükséges a zárt ülések jegyzőkönyveibe betekinteni, úgy azok tartalmát megismerje. Ebben az esetben természetesen az érintettek személyiségi jogait köteles tiszteletben tartani. (316/K/1997)

Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal

Az adatvédelemmel kapcsolatos elvi kérdések tisztázásában, az adatvédelmi törvény értelmezésében fontos szerepet töltöttek be az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatallal kapcsolatos ügyeink. Annak ellenére, hogy 1997-ben mind az adóhivatallal kapcsolatos panaszügyek magas száma, mind az adatvédelmi biztos és az APEH közti viták sajtóvisszhangja valamiféle kibékíthetetlen ellentmondásra utalt, le kell szögezni, hogy az APEH vezetésével egész évben folyamatos és korrekt munkakapcsolatunk volt, amelyben mindkét fél arra törekedett, hogy a felmerült vitás kérdések a jogi követelményeknek megfelelően – és mindenekelőtt az adózó polgárok érdekében – oldódjanak meg.

Az elmúlt évben a legnagyobb visszhangot talán az a nyilatkozat váltotta ki, amelyet 1996. évi jövedelemadó bevallásuk kiegészítésére az APEH küldött több mint hetvenezer önálló tevékenységet folytató magánszemélynek. Telefonon, illetve írásban polgárok és szervezetek sokasága jelezte a nyilatkozattal kapcsolatos kifogásait, ezért augusztus 26-án az adatvédelmi biztos vizsgálatot indított, amelyet a szeptember 3-án kiadott ajánlása zárt. (126/K/1997)

A vizsgálat gyors befejezését segítette, hogy az ügy nem volt előzmény nélküli. Az APEH elnöke már február elején a nyilatkozat-tervezet első változatához kikérte az adatvédelmi biztos véleményét, majd munkatársi szintű konzultációkkal, illetve az újabb változat véleményezésével igyekeztünk segíteni, hogy adatvédelmi szempontból elfogadható megoldás szülessen egy törvényi kötelezettség érvényesítésére.

Miközben az APEH folyamatosan arra törekedett, hogy észrevételeinket figyelembe vegye, különböző okok miatt augusztus közepén mégis olyan nyilatkozatot juttattak el az érintett adózókhoz, amelyben az általunk kifogásolt adatkörök közül több is szerepelt. A panaszbeadványok többségében is megfogalmazódott, hogy olyan adatok után érdeklődik az adóhatóság, amelyekhez talán nincs köze.

Az adatvédelmi biztos vizsgálata azt állapította meg, hogy az adóhatóság törvényi felhatalmazás alapján jogszerűen igényel kiegészítő adatokat azoktól a polgároktól, akiknek bevallott jövedelme nem éri el a mindenkori minimálbérre és a szakmai sajátosságokra tekintettel évente kialakított összeghatárokat. A szóban forgó nyilatkozatban kért adatok egy része azonban nem felel meg az adatvédelmi törvény előírásainak, mert túlmutat az adózás rendjéről szóló törvényben meghatározott adatkezelési célon, és nemcsak az adózó polgárokra vonatkozik. A nyilatkozatban olyan kérdések szerepelnek, amelyek firtatására a törvény nem ad felhatalmazást, ugyanakkor olyanok nem, amelyek esetleg magyarázatul szolgálnának arra, hogy az adózó miért az említett összeghatárnál kevesebb jövedelmet vallott be. Az adatvédelmi törvényt is sérti, hogy az adóhatóság visszamenőlegesen kötelezi a polgárokat olyan adatok szolgáltatására, amelyek valóságtartalmát esetleg hitelt érdemlően kell igazolniuk. Adatvédelmi szempontból a nyilatkozat azon kérdései tekinthetők jogszerűnek, amelyek csak az adózó személyéhez közvetlenül kapcsolódó kiadásokra, ráfordításokra, befektetésekre, valamint az adóbevallásában nem szereplő bevételeire vonatkoznak.

Ajánlásában az adatvédelmi biztos azt is leszögezte, hogy az adóhatóság a nyilatkozat azon adatait, amelyek közvetlenül nem az adózóra vonatkoznak, – az

érintettek kifejezett hozzájárulása nélkül – az adóellenőrzés során nem használhatja fel. Az esetleges további eljárás során az adóhatóság csak az adózó kiadásaival, ráfordításaival, befektetéseivel összefüggően kérhet „hitelt érdemlő” igazolást. Ez azonban nem jelentheti a napi megélhetést szolgáló, életvitelszerű kiadások dokumentumokkal való igazolását. A polgárnak lehetőséget kell adni arra, hogy a megállapított összeghatárnál kevesebb jövedelmének okairól nyilatkozhasson. Az adatvédelmi biztos javasolta, hogy az adóellenőrzés lefolytatását, illetve az esetleges jogvita jogerős lezárását követően az adóhatóság a nyilatkozatokat semmisítse meg, illetve az adatokat törölje.

Az ajánlás hangsúlyozta, hogy az adóellenőrzés lefolytatására a jövőben alkotmányossági szempontból az a megnyugtató megoldás, ha a személyes adatoknak az ellenőrzéshez szükséges körét a jogalkotó törvénybe foglalja, s ezt a rendelkezést úgy hirdeti ki, hogy a polgárok adatszolgáltatási kötelezettségükkel az adóév első napjától számolni tudjanak. Az adatvédelmi biztos felkérte a pénzügyminisztert, hogy az ehhez szükséges törvénymódosítást kezdeményezze. A biztos az ügyben tartott sajtótájékoztatóján is kiemelte, hogy a pontatlan törvényi szabályozás miatt olyan helyzet alakult ki, hogy az érintett polgároknak csak akkor van esélyük – a számukra több szempontból is hátrányos – adóbecslés elkerülésére, ha nemcsak a saját adataikról nyilatkoznak, hanem bizonyos információkat adnak az úgynevezett „közös háztartásról” is. Az adóhatóság ugyanis így juthat olyan információkhoz, amelyek alapján valószínűsíthető, hogy az adózó bevallott jövedelme és egyéb forrása elégséges fedezetet nyújtott felhasználásaira.

Az ajánlásra reagálva mind az APEH elnöke, mind a pénzügyminiszter úgy vélte, hogy az adózóval közös háztartásban élők – nyilatkozatban igényelt – adatainak felhasználása jogszerű. Érvelésükben – egyebek mellett – külföldi tapasztalatokat, illetve nemzetközi szervezetek elvárásait is szóba hozták.

Végül az ajánlásban megfogalmazottak többségét – ha tartalmilag vitatva is – az APEH és a PM tudomásul vette, és a szükséges intézkedéseket megtette. Az APEH a második körben kiküldött levélben utalást tett arra, hogy az életvitelszerű költségeket nem kell dokumentálni, a vállalkozók nyilatkozhatnak a limit alatti bevallás okairól, s levélben értesítik az érintetteket az eljárás befejezéséről és a nyilatkozat megsemmisítéséről. A PM elkészítette az adózás rendjének módosítását, amit – egyebek mellett az Országgyűlés bizottságainak segítségével – végül is az adatvédelmi biztos javaslatai szerint fogadott el az Országgyűlés. (E törvénymódosításról, az 1997. évi nyilatkozat-tervezet véleményezéséről a jogszabály-véleményezésről szóló fejezetben szólunk.)

Az adatvédelmi biztos nemcsak „egyet nem értését”, kritikai észrevételeit hangzottatta az adóhatósággal kapcsolatban, többször meg is védte a szervezetet, igazolva eljárása jogszerűségét. Az említett ügyben is nyomatékosan jelezte az adatvédelmi biztos, hogy a nyilatkoztatás jogszerű, ám annak módszere okozott gondot. További példaként említhetők az úgynevezett „egy százalékos” üggyel kapcsolatban érkezett panaszok, vagy a családi pótlékkal kapcsolatos adóhatósági ellenőrzések, amikor a polgárok és a média érdeklődésére jeleztük, hogy az általuk vitatott eljárások jogszerűek.

Egyes adóellenőrzési eljárásokkal kapcsolatban is érkeztek beadványok az adatvédelmi biztoshoz. Egy önkormányzat jegyzője az APEH által a szociális segélyekkel kapcsolatban előírt nyilatkoztatási kötelezettséget kifogásolta. A vizsgálat megállapította, hogy az SZJA-kedvezmény igénybevétele jogszerűségének ellenőr-

zésében az adóhatóság törvényi felhatalmazás alapján járt el, és az érintett személyek adatszolgáltatási kötelezettsége nem sérti személyes adataik védelméhez fűződő jogukat. (24/A/1997)

Egy másik panasz arról szólt, hogy az APEH megyei igazgatósága egy kereskedelmi cégtől azon üzleti partnerek adatait kérte, akik vásárlásának összege elérte vagy meghaladta az ötmillió forintot. Az adatvédelmi biztos megállapította, hogy az adózás rendjéről szóló törvény, illetve a vonatkozó APEH-irányelv alapján jogszerűen nem igényelhetők ezek az adatok. E vélemény alapján az adóhatóság illetékes szakfőosztálya intézkedett a jogsértő gyakorlat megszüntetéséről. A panaszosnak küldött válasz a Mellékletben olvasható. (430/A/1997)

Központi Statisztikai Hivatal

Az év közepétől számos írásos panasz és telefonhívás érkezett a KSH gazdálkodó szervezeteket és személyeket érintő adatfelvételével kapcsolatban. A panaszosok kifogásolták az összeíráshoz használt kérdőív adattartalmát, az összeírók kiválasztását és a lebonyolítás módját, megkérdőjelezték a felmérés statisztikai voltát, kifejezték aggályukat a felvett adatok felhasználásával kapcsolatban.

Tekintettel arra, hogy a magyar adatvédelmi jogszabályok hatálya jogi személyekre nem terjed ki, a panaszok alapján indított vizsgálat az egyéni vállalkozók, szellemi szabadfoglalkozásúak és az adószámmal rendelkező magánszemélyek adataira – ezen belül az adatkezelés alkotmányosságára és célhoz kötöttségére –, vagyis arra a körre irányult, amelyben a gazdálkodói és a magánemberi minőség elválaszthatatlanul összefügg, így a felvett gazdálkodási adatok egyben személyes adatok is.

A vizsgálat nagy sajtónyilvánosságot kapott, egyebek mellett azért, mert nyilvánvaló volt az összefüggés a statisztikai regiszter pontosítását, feltöltését is szolgáló felmérés és a közigazgatás adatcentralizációs terveiben a KSH központi szerepe között. A vizsgálattal kapcsolatban az adatvédelmi biztos ajánlása a közeljövőben várható.

A társadalombiztosítás nyilvántartásai

Az év első felében többen kifogásolták, hogy a megyei egészségbiztosítási pénztárak a munkáltatóktól, az egyéni vállalkozóktól és magánszemélyektől (például a családi pótlék igényléséhez) a TAJ-szám mellett a személyi számot is igényelték. Megállapítottuk, hogy a személyazonosító jel helyébe lépő azonosítási módokról és az azonosító kódok használatáról szóló 1996. évi XX. törvény végrehajtása során több mint negyed évet késett az egészségbiztosító pénztárak nyilvántartásainak személyi számról TAJ-számra való átállása, ezért – általában az érintettek írásos hozzájárulása alapján – az év első negyedében az ellátások folyósítása érdekében kérték a személyazonosítót is. (258/A/1997, 389/A/1997)

Egy országgyűlési képviselő beadványa alapján vizsgáltuk, hogy az Országos Egészségbiztosítási Pénztár (OEP) a hatályos jogszabályok előírásainak megfelelően működteti-e vényellenőrzési rendszerét.

Megállapítottuk, hogy az OEP országos vényellenőrzési rendszere (OVER) jelenleg nem működik. A rendszer részbeni helyettesítésére területi szinten, a megyei központokba telepített, úgynevezett Kecskeméti Vényelemző Rendszer (KEVER) alkalmazásával oldják meg a vények ellenőrzését, úgy, hogy a közforgalmú

gyógyszertárak mágneslemezen küldik meg a vények adatait (gyógyszer azonosító kód, gyógyszer mennyisége, társadalombiztosítási támogatás összege, vényvonalkód, a beteg TAJ-száma) a megyei pénztáraknak, ahol ezen adatok alapján széles körű gyűjtéseket és ellenőrzéseket lehet végezni. Ezen előkészítő munka alapján történnek a gyógyszerészi és orvosszakmai ellenőrzések.

A vényadatok között minden esetben továbbítják a beteg TAJ-számát is, mégpedig az adott gyógyszer adataival együtt. A felhasznált gyógyszerek alapján következtetéseket lehet levonni az érintett betegsége, tehát egészségi állapotára, így a vényadatok kezelése gyakorlatilag különleges adatok kezelését jelenti. Mindez különösen igaz, ha figyelembe vesszük, hogy a vényadatok a rendszerben évekre visszakereshetők. A vényellenőrzési rendszer működéséhez jelenleg teljes mértékben hiányzik a törvényi elrendelés, miniszteri rendeletekkel e hiányt nem lehet pótolni, tehát jelenleg jogszerű adatkezelésről nem lehet szó.

A fentiekre tekintettel az adatvédelmi biztos ajánlásában leszögezte, hogy vényellenőrzési rendszerben csak olyan vényadatok használhatók, melyek nem alkalmasak a beteg azonosítására. A vényellenőrzési rendszer keretében létrehozott adatbázisokban a vényadatok közül törölni kell a beteg azonosítására alkalmas adatokat. A gyógyszertárak a vényadatok az 1997. évi XLVII. törvény hatálybalépését követően is csak anonimizált, a beteg azonosítására nem alkalmas formában továbbíthatják az egészségbiztosítási pénztár részére.

A Nyugdíjfolyósító Igazgatóságok eljárását érintő néhány panaszt (például 814/A/1997) – mivel konkrét nyugdíj-megállapításra, illetve a nyugdíjfolyósítás mód-szerűre vonatkoztak – adatvédelmi szempontból nem tudtuk elbírálni. Egy panaszos arra hívta fel figyelmünket, hogy a nyugdíjfolyósításhoz szükséges, háború előtti iratok selejtezés miatt hiányosan állnak rendelkezésre az igazgatóságoknál. (111/A/1997)

Az újcentralizmus folytatódik

Hivatalunk már 1996-ban érzékelte, hogy a magyar közigazgatás működési zavarainak (például a társadalombiztosítás rendszerben, a közterhek beszedésében, a közbiztonságban ténylegesen jelen lévő gondok) felszámolására lehetséges megoldásként előtérbe került a nagy nyilvántartási rendszerek összekapcsolása.

A múlt év elején az adatvédelmi biztos határozottan fellépett azzal a pénzügyminisztériumi elképzeléssel szemben, amely az állami közterhek beszedésének javítására egy egységes nyilvántartási rendszer kialakítását célozta meg. Véleményében egyebek mellett leszögezte:

„A tervezett rendszer az adatvédelem nemzetközileg elfogadott elveit (például az adatkezelések célhoz kötöttségének elvét, vagy az osztott információrendszerekre vonatkozó követelményeket) figyelmen kívül hagyja, és olyan rendszer létrehozását célozza meg, amely beleillik az állampolgárok totális ellenőrzését szolgáló egyéb – az elmúlt hónapokban felszínre került – kormányzati törekvések sorába. A nemzetközi gyakorlatban kevés példát lehet arra találni, hogy az eltérő céllal létrehozott és működtetett adatbázisokat olyan módon kapcsolják össze, ahogyan azt a jelentés javasolja. A személyiségi jogok javaslatból kiolvasható korlátozását ezért is elfogadhatatlannak tartom. E terv megvalósulása oly mértékben sértené az állampolgárok információs önrendelkezési jogát, melyre nincs alkotmányos indok. Az adatbázisok összekapcsolásának tervezett módja véleményem szerint akkor sem fogadható el, ha azt korszerű számítástechnikai módszerek alkalmazásával, virtuális adatbázis és

központi index használatával kívánják megoldani, vagy ha az egy személy – egy hely – egy időpont elv érvényesítésével azt a hamis illúziót kívánják kelteni, hogy ez a központosított nyilvántartás az állampolgárok érdekét szolgálja.” (72/K/1997)

Február közepén az alkotmánytervezetre vonatkozó javaslatokat tárgyaló kormányülést követő sajtótájékoztatón elhangzott: a közteherviselés kötelezettségének meghatározása mellett azt is javasolja a kormány, hogy „a közterhek beszédhetősége érdekében az információs rendszerek e tekintetben összekapcsolhatók legyenek, így az ellenőrzési rendszer megfelelő módon érvényesülhet ezen a területen is.” Február végén már készen állt egy kormány-előterjesztés a társadalombiztosítási jogosultság ellenőrzésére alkalmas nyilvántartási rendszer kialakításáról és az országos nyilvántartási rendszerek összehangolásáról, amely azt tűzte célul, hogy „meg kell kezdeni a társadalombiztosítás nyilvántartási rendszerének átfogó, alapvető és a többi országos nyilvántartási rendszerrel összefüggő, összehangolt változtatását, a Központi Adategyeztető és Továbbító Országos Rendszer (KATOR) kialakításával”.

Az adatvédelmi biztos a kormányülést követően a sajtóban, majd március elején a fent említett, és néhány nap múlva elkészült új kormány-előterjesztések véleményezése kapcsán is jelezte, hogy a személyiségi jogok ilyenfajta korlátozását elfogadhatatlannak tartja. Úgy vélte, hogy „az előterjesztés – téves feltételezésekből, félremagyarázott tényekből, informatikus álmokból és vágyakból építkezve – olyan rendszer sürgős bevezetésére tesz javaslatot, amelynek adatvédelmi vetületei alkotmányossági szempontból aggályosak, és amely a korábbi történéseket, például az Alkotmánybíróság határozatait figyelmen kívül hagyja, vagy félreértelmezi.” A második változattal kapcsolatban jeleztük: „Ezen változat érdeme, hogy már nem szerepelnek benne olyan kormányutasítások, amelyek a jelenlegi törvényi szabályozásokat figyelmen kívül hagynák. Ugyanakkor az előterjesztésből rövidegsége miatt alig lehet megállapítani, hogy – a KATOR létrehozásának eltökélt szándékán, és azon kívül, hogy e rendszer gazdája a KSH legyen – valójában milyen módon működne a rendszer.” (159/J/1997)

Kezdeményezésükre március közepén az adatvédelmi biztos fogadta a Pénzügyminisztérium és a KSH néhány vezetőjét, akik a – „az adót és a TB-járulékokat azonos szervezet és azonos módon szedhesse be” elvre épülő – kormányzati elképzelés alkotmányos követelményeknek megfelelő megoldásához, a megfelelő jogi keretek megteremtéséhez kértek segítséget.

A minisztérium törekvéseit méltányolhatónak minősítve az adatvédelmi biztos megfogalmazta kétségeit is. Nem könnyű olyan állami ellenőrzést növelő rendszert kialakítani, amelyet a polgárok elfogadnak, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy egyrészt a változtatásra azért kerülne sor, mert a jelenlegi rendszerek rosszul működnek, másrészt a rendszer egyik fontos eleme – a társadalombiztosítás – ma még nem állami intézmény, továbbá, mert az elképzelések megkérdőjelezzik – az Alkotmánybíróság határozatai nyomán – közelmúltban kialakított, három azonosító jellel épülő személyazonosítási rendszert. Nyomatékosan aláhúzta: „Az elmúlt napokban – a minisztériumtól véleményezésre – megkapott előterjesztésekből az tűnik ki, hogy az állam olyan információs túlhatalomra törekszik, amit nem lehet támogatni.”

Az adatvédelmi biztos aláhúzta, hogy nem kívánja akadályozni a közigazgatás működését. Kiemelte, hogy a tervezett rendszer működtetésével indokolatlan a KSH-t megbízni, mivel a szóban forgó nyilvántartási feladat idegen a statisztikai tevékenységtől. Az elhangzottak figyelembevételével úgy vélte, hogy – a törvényi feltételek

megteremtésével – egyik lehetséges megoldásként például a KÖNYV Hivatal adatállományát ki lehet egészíteni a munkáltatókra vonatkozó adatokkal, és így olyan adatállomány alakulhat ki, amely lehetővé teszi a kormányzat által igényelt ellenőrzést. Az egyéb adatállományok összekapcsolását vagy más célt (például az új rendszerű nyugdíjbefizetések vezetését) szolgáló – a polgárok által is átlátható – rendszerek csak a megfelelő törvényi követelmények teljesítése után alakíthatók ki.

Áprilisban, miközben az új nyugdíjrendszerről készült törvényjavaslat-tervezetben úgy fogalmazódnak meg a társadalombiztosítási szervek, a magánnyugdíj-pénztárak által kezelt személyes adatok köre és ezen adatok továbbításának főbb szabályai, hogy nem volt utalás egy központi adatkezelő szervezet működtetésére, a kormány arról hozott határozatot, hogy „az információs rendszerek összehangolására, egyeztetésére Központi Adategyeztető és Továbbító Országos Rendszer (KATOR) kell létrehozni. Ezzel párhuzamosan meg kell oldani a társadalombiztosítás nyilvántartási rendszerének, a Nyugdíjigazgatási és Egészségbiztosítási Világbanki Projektnek (PAHIP) és a KATOR-nak az összehangolását. A nyilvántartási rendszerek informatikai összehangolása a Központi Statisztikai Hivatal feladata.”

Az adatvédelmi biztos július közepén az alábbi levelet küldte a Miniszterelnöki Hivatal közigazgatási államtitkárának:

„Birtokomba jutott a Pénzügyminisztérium által készített a nyugdíjreformmal kapcsolatos 1998. január 1-jétől életbe lépő adatszolgáltatási, nyilvántartási, ügyviteli feladatok ellátásához szükséges feltételek megteremtése című kormány-előterjesztés tervezete... Annak ellenére, hogy a tervezet a polgárok teljes körét érintő, alapvető fontosságú adatkezelési kérdésekkel foglalkozik, a tervezetet... nem kaptam meg véleményezésre.

Minthogy ily módon a fenti tervezettel kapcsolatos álláspontomat nincs módomban írásban kifejteni, nyomtatékkal kérem, hogy Államtitkár Úr e levellem tartalmát, különösen az alábbiakat, a kormányülésen ismertesse.

A tervezetben foglalt adatgyűjtési rendszer egész koncepciója, különösen a Központi Adategyeztető és Továbbító Országos Rendszer (KATOR) terve súlyos alkotmányossági aggályokat vet fel, és ellentétes mind az Alkotmánybíróság határozataival, mind a hatályos adatvédelmi törvényi szabályozással, mind pedig az adatvédelmi biztos állásfoglalásával. Ellentétes továbbá a kormányzati szervek felelős képviselőinek a sajtóban, illetve az adatvédelmi biztossal folytatott tárgyalásai során elhangzott, az adatvédelmi aggályokra megfogalmazott nyilatkozataival.”

Július 23-án az adatvédelmi biztos arról tájékoztatta a pénzügyminisztert, a munkaügyi és a népjóléti minisztereket, a KSH elnökét, az Országos Egészségbiztosító Pénztár és az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság főigazgatóit, hogy a vonatkozó „törvények felhatalmazása alapján – figyelemmel a személyes, köztük különleges adatok tömeges felhasználására, a jelentős anyagi erőforrásokkal megvalósítandó információs rendszerrel kapcsolatban várható társadalmi érdeklődésre, valamint a hozzám érkezett beadványokra – a nyugdíjreformmal összefüggő adatkezelések – köztük kiemelten a tervezett Központi Adategyeztető és Továbbító Országos Rendszer (KATOR) – alkotmányosságának, az adatvédelmi és adatbiztonsági követelmények megtartásának, továbbá a közérdekű adatok nyilvánossága érvényesülésének ellenőrzésére hivatalból vizsgálatot indítottam.” (530/H/1997)

Miközben a vizsgálat jelenleg is folyik, az adatvédelmi biztos hivatala írásos vélemények készítésével és személyes konzultációk útján közreműködik az új nyug-

díjrendszer működéséhez elengedhetetlenül szükséges aktuális adatkezelési teendők, valamint az alkotmányos követelményeknek megfelelő adategyeztetési módszer(ek) kialakításában. E tevékenysége során folyamatosan igényli a témában érintett valamennyi szervezet véleményét, elemzi az általuk kidolgozott alternatív megoldásokat is.

Az adatkoncentrációs törekvések egy másik példjaként találkoztunk július elején a legnagyobb napilap címlapján a hírrel, miszerint a VPOP-n napokon belül munkába áll a Nemzeti Számítógép Központ, amely magánszemélyek, vállalkozók és vállalkozások kérésére igazolást ad ki arról, hogy van-e vám-, adó- vagy társadalombiztosítási tartozásuk. A cikk azt sugallja, hogy e központ működtetésére azért van szükség, mert a vámtörvény módosítása nyomán csak az a vállalkozó, vállalkozás tekinthető vámfizetés szempontjából megbízhatónak, aki, illetve amely – például az e központból beszerezhető igazolással – tanúsítja, hogy nincs köztartozása.

Az adatvédelmi biztos azonnal levélben fordult a Vám- és Pénzügyőrség országos parancsnokához: „...Miközben örömmel vettem tudomásul a cikk azon megállapítását, miszerint a számítógépes adatbázisokat kezelő szoftverek megtervezésekor, illetve a központ munkarendjének kialakításakor az adatvédelmi törvény előírásait és az adatvédelmi biztos e témában korábban kiadott állásfoglalásait is figyelembe vették, jelezni kívánom, hogy egyrészt a vámtörvény módosításához érdemi észrevételek megtételére nem volt lehetőségem, másrészt az elmúlt hónapokban többször is kifogásoltam azon kormányzati törekvéseket, amelyek – a köztartozások figyelemmel kísérése, nyilvántartása céljából – a különböző céllal létrehozott és működtetett nyilvántartások összekapcsolására irányultak.

Mivel az újsághír szerint a Nemzeti Számítógép Központ tevékenységét hamarosan megkezdi, kérem, soron kívül tegye lehetővé, hogy a működésével kapcsolatos – adatvédelemre és adatbiztonságra vonatkozó – jogszabályokat, szabályzatokat és egyéb dokumentumokat megismerhessem.”

Az országos parancsnok arról adott tájékoztatást, hogy „a PHARE segélyprogram keretében a Vám- és Pénzügyőrség valóban jelentős mennyiségű, élvonalbeli technológiai színvonalú hardver és szoftver eszközt vásárol... A VPOP és az APEH együttműködési szerződés keretében keresi annak lehetőségét, hogy a mindkét szervezet számára szükséges információkat egyszerű, automatizált módon kezelhetővé tegye. Ez az elképzelés jelenleg csak a helyzetfelmérést megelőző előkészítő fázisnál tart, amelyben a vám-, jövedék-, adó-, jogi és számítástechnikai szakértők a törvény adta lehetőségeket és az azok által megengedett technikai megoldásokat vizsgálják. A közös elképzelés vázlatának elkészültekor kérni fogjuk Adatvédelmi Biztos Úr véleményezését...” (495/H/1997)

Ez az eset – az adatkoncentrációs közigazgatási törekvések bizonyítása mellett – alátámasztja azt a több vizsgált ügy kapcsán már érlelődő véleményünket, hogy a személyiségi jogok, az adatvédelmi követelmények súlyos megsértéséhez vezethetnek a különböző szervek közti, bizonytalan jogi alapokon nyugvó együttműködési megállapodások, közös intézkedési tervek. Például az APEH–VPOP, a Rendőrség–VPOP, a Rendőrség–Közterületfelügyelet, a Borkommandó, az NBH–BM Adatfeldolgozó Hivatal közötti megállapodások legtöbbször információcserére vonatkoztak, vonatkoznak, amiket pedig csak törvényben lehet szabályozni.

Alkotmányos visszásságot, esetleg törvénysértést okozhat, ha az állami szervek szerepei összemosódnak, s a felelősség sem ragadható meg egyértelműen, ha

egymás feladatainak végrehajtásában való közreműködést vállalnak. Ilyen esetekben a szervezetek tévútra tévedhetnek, hiszen az együttműködés során a szervezetek jogosítványai, feladatai összekeveredhetnek, felelősségük elsikkadhat, jogosulatlanul vagy jogszerűtlenül használhatják egymás adatállományait, és mindezekkel a polgárt méltatlan helyzetbe hozhatják.

Szektorális adatkezelések

Egészségügy

Az egészségi állapotra vonatkozó személyes adatok az adatvédelmi törvény értelmében különleges adatnak minősülnek. Ennek elismerését jelzi az a tény is, hogy 1997-ben a parlament elfogadta az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről szóló törvényt (1997. évi XLVII. törvény).

Az orvos gyógyító munkája során olyan bizalmas adatokat tud meg a betegről, elsősorban annak egészségi állapotáról, melyek fokozott védelmet igényelnek. Az orvosi titoktartás körébe tartozik minden, a megbetegedés körülményeivel és a vizsgálattal, illetve a gyógykezeléssel kapcsolatban megtudott, a betegre vonatkozó adat. Természetesen a titoktartás követelménye nemcsak az orvosra érvényes, hanem az egészségügyi személyzet minden más tagjára is. Az orvosi titoktartás nem vonatkozik a betegtársra, de a polgári jog általános titokvédelmi szabályai őt is kötik, és azok megszegéséért felelősséggel tartozik. Az orvosi titok körébe tartozó információk harmadik személlyel csak a beteg hozzájárulásával, vagy az egészségügyi adatok kezeléséről szóló törvény által megszabott feltételek megléte esetén közölhetők.

1997-ben is nagy számban érkeztek az Adatvédelmi Biztos Irodájához az egészségügyi adatok kezelését érintő panaszok, bejelentések vagy konzultációs igények. A panaszosok között egyaránt megtalálhatók voltak orvosok és betegek, az egészségügyi igazgatás szereplői, illetve elkeseredett hozzátartozók. Viszonylag nagy számban fordultak elő visszatérő gyakorlati problémákra utaló panaszok – például amiatt, hogy lehetetlen hozzájutni az orvosi iratokhoz –, annak ellenére, hogy ezt a jogosultságot az „új” törvény már egyértelműen garantálja.

Egy házi orvos azért fordult hozzánk, mert az ÁNTSZ kerületi szerve – egy rákszűrő program kiterjesztése érdekében – a kezelőorvostól bekérte a tünet- és panaszmentes személyek adatait. Az egészségügyi adatkezelésről szóló törvény pontosan szabályozza, hogy milyen betegségek esetén kötelező átadni az ÁNTSZ-nek a beteg adatait, mikor kötelező szűrővizsgálatot elrendelni stb. A nem beteg személyek adatai nem tartoznak ebbe a körbe. A programról való tájékoztatásra létezik más mód is, például nyilvános felhívás, a házi orvosok közvetítése, szórólapok, az ÁNTSZ költségén az orvosoknak küldött levelek révén. (236/K/1997)

Egy másik ügyben a gyógyszergyáraknak való adattovábbítást vizsgáltuk. Rámutattunk arra: nincs olyan törvényi rendelkezés, mely felhatalmazná a kezelőorvost, hogy a betegek személyes adatait a gyógyszergyáraknak átadja, ezért a betegek nevét vagy monogramját csak írásban tett hozzájárulásokkal lehet átadni. A név vagy a monogram helyett kapcsolati kód alkalmazható, mellyel folyamatos adatszolgáltatás alapján a gyógyszergyár a beteg egészségi állapotának alakulását nyomon tudja követni, de nem azonosíthatja a beteget. (637/A/1997)

A Balassa János Kórház és Rendelőintézet felszámolásával kapcsolatban több beteg aggódott adataik sorsa miatt. A végelszámoló tájékoztatta minket, hogy a betegek egészségügyi dokumentációjának egy része a Főpolgármesteri Hivatal irattárába került rendezés céljából, az utolsó 10 év anyaga pedig a Péterffy Sándor utcai, az Újpesti, illetve az Erzsébet Kórházba került szétszétválasztásra. Az ügyet még vizsgáljuk, de a felszámolás alá kerülő vagy privatizálandó kórházak irathagyatéka valószínűleg sok problémát vet fel a jövőben is. (58/A/1997)

A gyógyszerárak közérdekűségével kapcsolatban fordult hozzánk egy újságíró. Az adatvédelmi biztos álláspontja szerint a gyógyszerárak listája közérdekű adatokat tartalmaz. Téves az OEP főigazgatójának azon érvelése, miszerint a gyógyszeráraknak az OEP munkatársai által elkészített csoportosítása és feldolgozása polgári jogi értelemben védendő „szellemi alkotás”. (40/A/1997)

A Ceglédi Mentőállomás hetente tájékoztatta a helyi újságot az érdekesebb öngyilkossági esetekről, így a történetek, az érintettek monogramja, valamint lakóhelye alapján környezetük könnyen azonosíthatta az öngyilkosságot megkísérlőket. Az újság figyelmét felhívtuk a jogsértő gyakorlat megszüntetésére. Az ügyet részletesebben lásd a Sajtó alfejezetben. (586/A/1997)

Egy másik ügyben droghasználat okozta rosszullet miatt hívták a mentőket. A mentőállomás vezetője értesítette a rendőrséget is, így a mentőegységgel egyidejűleg rendőrök is érkeztek a helyszínre, és a panaszosok ellen kábítószerrel való visszaélés bűncselekményének alapos gyanúja miatt büntetőeljárást indítottak. A mentőszervezet – mint egészségügyi szerv – feladata a gyógyítás, és nem a bejelentés. A helyszínen tapasztalható támadás vagy fenyegetettség észlelése esetén a mentősöknek módjuk van testi épségük érdekében „visszavonulni”, és rendőri segítséget hívni, de – különös tekintettel az orvosokra és az egészségügyi dolgozókra vonatkozó titoktartási kötelezettségre – az Országos Mentőszolgálat a segítségért hozzá forduló, rosszulletük miatt gyógykezelésre szoruló drogfüggőkről nem tehet bejelentést a rendőrségnek. (522/A/1997)

Pszichiátriai betegek

A pszichiátriai és szenvedélybetegek adatai azért igényelnek más egészségügyi adatokhoz képest is kiemelt védelmet, mert ezek a betegek – időlegesen vagy tartósan – csak korlátozottan képesek érdekeik érvényesítésére és megvédésére. Személyes adataik érzékenységet növeli az is, hogy a társadalomban differenciálatlan kép, erős előítélet él róluk, ennek következtében adataik nyilvánosságra hozatala miatt hátrányos megkülönböztetés érheti őket. A pszichiátriai betegségben szenvedők esetében a jogok korlátozásának törvényi alapja mindig egy sajátos egészségi állapot, ami különleges garanciarendszer kiépítését és érvényesítését követeli meg. A beteg alapvető emberi jogai nem sérülhetnek, az egyik legfontosabb emberi jog, a személyes szabadsághoz fűződő jog pedig csak nagyon szigorú feltételek között korlátozható. Az ilyen kiszolgáltatott és sérülékeny állapotú emberek egészségügyi ellátása során az általános és speciális betegjogok érvényre juttatásának és tiszteletének nagy szerepe van. Emellett különleges szabályozást igényel az önrendelkezési jog és a személyes szabadsághoz való jog korlátozásával járó kötelező intézeti gyógykezelés.

A Rendőrség című alfejezetben ismertettük részletesen annak a vizsgálatnak a megállapításait, amelyet dr. Funk Sándor főorvos, a Fővárosi Önkormányzat Nyíró Gyula Kórháza Addiktológiai Osztályának vezetőjének panaszára indítottunk. Az

ügyben kiadott ajánlás pontjai közül kettő érintette az egészségügyi intézmények adatkezelési gyakorlatát. Az adatvédelmi biztos javasolta a népjóléti miniszternek, hogy az 1998. január 1-jén hatályba lépő, az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény 38. § (2) bekezdésében foglalt felhatalmazására tekintettel mielőbb szabályozza az egészségügyi intézményekben a betegek (és a kábítószer jellegű gyógyszerek) nyilván tartásait, a betegek adatvédelmi és személyiségi jogainak fokozott védelmével.

Azt is javasolta az adatvédelmi biztos, hogy a drogbetegeket gyógyító intézmények alakítsanak ki olyan betegnyilvántartási rendszert, amely alkalmas arra, hogy a pszichotrop anyagok felhasználásának rendszeti ellenőrzése során a betegek személyes adatai ne kerüljenek az ellenőrzést végző rendőri szerv birtokába. A kórház igazgatója válaszában közölte, hogy az ajánlás nyomán hozzákezdtek az adatkezelési szabályzat készítéséhez, ennek során különös gondot kívánnak fordítani arra, hogy a pszichotrop anyagok felhasználásának ellenőrzése során a betegek személyes adatai ne kerüljenek az orvosok tevékenységét ellenőrző rendőri szerv birtokába. A Népjóléti Minisztérium válasza szerint elkészítették az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezelésének egyes kérdéseiről szóló 62/1997. (XII. 21.) NM rendeletet, amely a minisztérium szerint megfelelő háttérrel nyújt az adatok védelmét biztosító adatkezelési gyakorlat kialakulásához. (Meg kell azonban jegyezni, hogy a minisztérium e jogszabály tervezetét – az adatvédelmi törvényt megszegve – nem küldte el véleményezésre az adatvédelmi biztoshoz.) Az ajánlás szövege a Mellékletben megtalálható. (739/A/1997)

Egy panaszos sérelmezte, hogy az önkormányzati és bírósági hirdetőtáblára kifüggesztik a gondnokság alá helyezendők nevét, valamint a gondnokság alá helyezést elrendelő ítéletet. Tájékoztatuk arról, hogy a kérdésről az adatvédelmi biztos egy ügy kapcsán már kifejtette véleményét. Eszerint „a jogbiztonság, a forgalom védelme azt kívánja, hogy a gondnokolttal üzleti-üzleti kapcsolatba lépni kívánó személy tudomást szerezhessen arról, hogy a másik fél rendelkezik-e ügyletkötési képességgel, tehet-e érvényes jognyilatkozatot. Nem sértené a jogbiztonságot, ha csak azok kapnának tájékoztatást a gondnokság alá helyezésről, akik megfelelően igazolnák, hogy az érintettel ügyletet kívánnak kötni, vagy egyébként jogi érdeküket igazolni tudják.” (500/H/1996, 554/A/1997)

Közszolgáltatók

1997-ben több hasonló tartalmú panasz érkezett a hivatalhoz a Budapesti Elektromos Művek Rt. törvénytelennek tartott adatgyűjtésével kapcsolatban. A polgárok kifogásolták, hogy az Elektromos Művek a villanyóra-átíráshoz a fogyasztóktól az adásvételi szerződéseket is kéri. Az adatvédelmi biztos vizsgálat megállapította, hogy az Elektromos Műveknek nincs törvényi felhatalmazása a szerződésben szereplő adatok kezelésére (a szerzés jogcíme, a vételár összege, a hozzátartozók adatai, a szerződés egyéb kikötései stb.), a szerződésekről nem készíthet másolatot, nem ismerheti meg azok tartalmát.

Az adatvédelmi biztos már 1996 áprilisában felszólította az ELMŰ vezérigazgatóját a jogellenes adatkezelési, adatgyűjtési gyakorlat megszüntetésére. Az ELMŰ vezető jogtanácsosa 1996 augusztusában arról tájékoztatta az adatvédelmi biztost, hogy észrevételeit tudomásul vette, és a jövőben a fogyasztók választása szerint elfogadja: (1) a szerződés olyan kivonatát, mely csak a közüzemi szerződés megkötéséhez tartalmazó legfontosabb adatokat tartalmazza, (2) a tulajdoni lap másolatát,

mely tartalmazza a tulajdonosváltást, (3) a korábbi és az új tulajdonos közötti megállapodást is, amelyből kiderül, hogy a volt fogyasztó felmondja a közüzemi szerződést, és az új tulajdonos ugyanarra az ingatlanra nézve közüzemi szerződést akar kötni. Az adatvédelmi biztos tudomást szerzett arról, hogy a Budapesti Elektromos Művek ennek ellenére is folytatja törvénytelen adatgyűjtési gyakorlatát, ezért közleményben tájékoztatta a fogyasztókat jogaikról. (56/H/1997)

Több beadvány is kifogást emelt a BKV azon számítógépes nyilvántartásaival szemben, amely a jegy, illetve bérlet nélkül utazók adatait tartalmazza. E nyilvántartás vezetésére a BKV-nak nincs törvényi felhatalmazása. A BKV közlése szerint hat hónapig tárolják az adatokat, abból a célból, hogy egy későbbi esetleges bírósági jogérvényesítéshez azok rendelkezésre álljanak. Felszólítottuk a BKV-t arra, hogy a bíróságot megfizető személyek adatait töröljék a nyilvántartásukból, mert az adatkezelés célhoz kötöttségének elve ezt indokolja. (685/A/1997, 795/A/1997)

Munkáltatók

A munkáltatók és a munkavállalók közötti adatkezelői-adatalanyi viszony a fejlett demokratikus országokban az adatvédelem egyik klasszikus területe. Noha a nemzetközi gyakorlat hazánkban is ismert, csakúgy, mint a vonatkozó nemzetközi dokumentumok (például az Európa Tanács 1989-ben kiadott ajánlása a munkaviszonnyal kapcsolatos személyes adatok védelméről), a magyar szektorális adatvédelmi jogalkotás eddig nem fordított kellő figyelmet e terület szabályozására. Ráadásul a munkavállalók figyelme, öntudata, veszélyérzete, főként pedig a jogsértések elleni fellépési hajlandósága is jóval alatta maradt más területekének, ezt – ahogy tavalyi beszámolóinkban is jeleztük – a hozzánk érkező panaszok korábbi alacsony száma is alátámasztotta.

E jelenség értékelésében komolyabb szociológiai elemzés nélkül is szerepet tulajdoníthatunk a rendszerváltás utáni időszak nagyobb munkavállalói függőségének, kiszolgáltatottságának, a korábban kivívott – noha gyakran kiüresedett – munkavállalói jogok erodálódásának, rosszabb érvényesíthetőségének, a munkahelyi érdekképviselők visszaszorulásának, a „klasszikus kapitalista” munkaviszonyok elterjedésének. Az információs hatalom túlsúlya a munkáltató oldalán, a munkavállaló számára hátrányos, egyenlőtlen kommunikációs helyzet ugyanakkor e szektort az információs szabadságjogok érvényesülése egyik kritikus területévé teszi. E jelenség egyszersmind jól mutatja, hogy az állam mint fő adatkezelő befolyásának csökkenése nem jár automatikusan az adatalanyok helyzetének javulásával: szerepét a magánszektor monopóliumai részben átveszik, részben új információs egyenlőtlenségeket alakítanak ki.

A munkáltatókkal kapcsolatos panaszok száma és jelentősége 1997-ben növekedett. Ezek az ügyek, tartalmukat tekintve alapvetően három kérdéscsoport köré sorolhatók:

1. A munkáltató milyen személyes és különleges adatokat kérhet a munkavállalótól (vagy gyűjthet az érintettől) a munkaviszony létesítéskor, illetve annak fennállása alatt?

2. Milyen mértékben és hogyan gyakorolhatja a munkavállaló hozzáférési jogát a munkáltató kezelésében lévő személyes adataihoz?

3. Milyen esetekben és milyen feltételek mellett továbbíthatók a munkavállaló személyes adatai harmadik személynek, illetve milyen esetekben hozhatók nyilvánosságra?

Az első csoportba tartozó ügyek között az érintett tudtával és tudta nélkül felvett személyes adatokkal kapcsolatos panaszok egyaránt szerepelnek, s a kezelt személyes adatok között nemcsak „tényadatok”, hanem írásmintából, videofelvételből levont következtetések, szubjektív minősítések is voltak.

Egy üzem területén a biztonsági ellenőrzés részeként a munkavállalók hozzájárulása vagy tájékoztatása nélkül videokamerákat terveztek felszerelni. Az ügy pikantériája, hogy a férfiak által vezetett üzemben elsők a női öltözőkben került volna sor a kamerák felszerelésére. Ismereteink szerint a vizsgálat hatására a vezetés elállt a terv kivitelezésétől. (16/A/1997)

Több panaszos kifogásolta a személyazonosító adatok – különösen a szakazonosítók – munkáltatói kezelésének jogszerűségét. A munkáltató mint kifizetőhely az 1996. évi XX. törvény rendelkezései alapján jogosult az adóazonosító jel és a TAJ-szám használatára, erről a panaszost tájékoztattuk. (67/A/1997) Egy másik panaszos azonban a két azonosító közös úrlapon való szerepeltetését és közös kezelését kifogásolta. A fenti törvény előírja a két azonosító elkülönített kezelését, erre felhívtuk a munkáltató figyelmét, amelynek illetékesei gondoskodtak új bejelentőlap előállításáról. (350/A/1997) Megjegyzendő, hogy az egynél több szakazonosítót jogszerűen használó adatkezelőknél ismereteink szerint általában technikailag megoldatlan az azonosítók elkülönített kezelése.

Egy panaszos kifogásolta munkáltatójának azon gyakorlatát, hogy dolgozói számára kötelezővé tette nyugdíjfolyósításuk tényének bejelentését. Az öregségi nyugdíjkorhatárt már betöltött és a nyugdíjra jogosító szolgálati idővel rendelkező dolgozók ugyanis anélkül is kérhetik nyugdíjuk megállapítását és folyósítását, hogy munkaviszonyukat (közalkalmazotti, közszolgálati jogviszonyukat) meg kellene szüntetniük. Noha az ilyen bejelentési kötelezettség törvényi előírása önmagában nem lenne alkotmányellenes, ilyen felhatalmazás hiányában jelenleg a munkáltató nem kötelezheti a dolgozóját ennek az adatnak a közlésére. Az adatvédelmi biztos álláspontját tartalmazó levelet a Melléklet tartalmazza. (729/A/1997)

A munkáltatók adatkezelésével kapcsolatos ügyeink között az érintettek száma és a panasz jogszabályi vonatkozásai tekintetében is kiemelkedő fontosságú a Paksi Atomerőmű szakszervezetének beadványára indított vizsgálatunk. Közel száz munkavállaló – az erőmű területén dolgozó vállalkozások alkalmazottjai – belépési engedélyét vonták vissza azzal az indokkal, hogy az erőmű területén való munkavégzéshez „feddhetetlenség” szükséges, s nem elég az erkölcsi bizonyítvány. A belépési engedélyüktől megfosztott dolgozók múltjában ugyan valóban voltak büntetőügyek, de a Büntető Törvénykönyv szabályai alapján már mentesültek a hátrányos következmények alól. Az indítványozó szakszervezeti elnök megkérdőjelezte az elévült büntetésekre vonatkozó adatok kezelésének és – a dolgozók előzetes értesítése nélkül – a munkáltatóhoz történő továbbításának jogszerűségét.

Noha elismertük, hogy egyes sajátos munkakörök betöltéséhez a szorosan vett büntetlen előéleten túlmenően, a korábbi feddhetetlenséghez hasonló biztosítékok megkövetelése indokolt lehet, ennek alkalmazására csakis megfelelő jogszabályi felhatalmazás birtokában kerülhet sor. Mivel a belépés rendjét és a kapcsolódó rendészeti feladatokat belügyminiszteri rendelet és „Szigorúan titkos” minősítésű BM utasítás tartalmazza, az adatvédelmi biztos az ügyben a belügyminiszterhez fordult. A

miniszter a minősítést visszavonta, és időközben megszületett az atomenergiáról szóló 1996. évi CXVI. törvény felhatalmazása alapján a 47/1997. (VII. 26.) BM rendelet az atomenergia alkalmazásával összefüggő rendőrségi feladatokról, amely meghatározta „az atomenergia alkalmazása körében foglalkoztatott munkavállalókra vonatkozó speciális biztonsági követelmények és azok tartós fennállásának ellenőrzési rendjét”. Tekintettel azonban a jogszabályi rendelkezések visszamenőleges alkalmazására, az akár évtizedeken át megbízhatóan dolgozó munkavállalók munkaviszonyának – esetenként aránytalanul csekély súlyú fiatalkori cselekményekre hivatkozással történő – megszüntetésére, az ügy általános alkotmányos visszásságai tárgyában a panaszosok az általános hatáskörű országgyűlési biztoshoz is panasszal fordultak. (123/A/1997, 543/A/1997, 652/A/1997)

Az érintett személy saját adataihoz, irataihoz való hozzáféréssel kapcsolatos – a második csoportba tartozó – ügyek között nemcsak a betekintési kérelem megtagadása, hanem a másolat, illetve igazolás kiadásának megtagadása is szerepelt.

Egy panaszos 1995 májusától 1997 januárjáig teljesített szolgálatot az egyik büntetés-végrehajtó intézetben. Szolgálati viszonya megszűnését követően igazolást kért volt munkáltatójától arról, hogy a fenti időszakban mely napokon teljesített szolgálatot. Kérését a munkáltató szolgálati érdekre hivatkozással megtagadta. Álláspontunk szerint a panaszos által kért adat a büntetés-végrehajtás szolgálati titokkörü jegyzéke szerint nem lehet minősített adat, így visszatartása szolgálati érdekre hivatkozva nem jogszerű. Az ügyben a vizsgálat még nem zárult le. (843/A/1997)

A munkaviszonnal összefüggő személyes adatok továbbításával, illetve nyilvánosságra hozatalával kapcsolatos vizsgálatainkban a szóbeli „híreszteléstől” a hirdetőtáblán történő kifüggesztésig és a külső adatfeldolgozó számára – úgynevezett outsourcing jelleggel – számítógépes formátumban átadott adatállományokig számos adatközlési, továbbítási forma fordult elő, melyek indoka, vélt vagy valós jogalapja az egyszerű félreértéstől az adatvédelmi törvény téves értelmezéséig terjedt.

Egy panaszos új munkahelyet keresett, és – szándéka szerint bizalmasan – pályázatot adott be egy szóba jöhető munkaadóhoz. A pályázattal kapcsolatos értesítés azonban a panaszos jelenlegi munkahelyére érkezett, ahol a panaszos emiatt kellemetlen helyzetbe került. Vizsgálatunk megállapította, hogy a panaszos a tervezett új munkahelyén történt meghallgatása során maga adta át jelenlegi munkahelyének adatait is, s nem nyilatkozott egyértelműen, hogy hova kéri az értesítést. Tájékoztatottuk panaszosunkat arról is, hogy a pályázat benyújtásával egyidejűleg jogában áll nyilatkozni arról, hogy elutasítás esetén hozzájárul-e – esetleges későbbi alkalmazás reményében – adatai további kezeléséhez. (124/A/1997)

Egy másik panaszos beadványában sérelmezte, hogy a Kapos Volánnál fennálló munkaviszonyának megszűnéséről szóló megállapodást munkáltatója nyilvánosságra hozta. A területi igazgató utasítására a megállapodást kifüggesztették a barcsi autóbusz-pályaudvaron lévő hirdetőtáblára. Megállapítottuk, hogy a nyilvánosságra hozatalhoz sem az érintett nem járult hozzá, sem jogszabályi felhatalmazása nem volt a munkáltatónak. Az érintettet tájékoztattuk esetleges kártérítési igénye érvényesíthetőségéről. (305/A/1997)

Egy álláskereső azt kifogásolta, hogy azért nem talál munkát, mert előző munkaadója alaptalanul azt híreszteli róla, hogy büntetett előéletű. Mivel a szóbeli közlés ténye nem volt ellenőrizhető, felhívtuk a panaszos figyelmét arra, hogy a Munka Törvénykönyve rendelkezései alapján (a diszkriminációmentes eljárás biztosítása, a munkavállalóra vonatkozó adat közzétételének korlátai) munkaügyi jogvitát kezdemé-

nyezhet, vagy – a híresztelés alaptalansága esetén – különleges személyes adatokkal visszaélés büntette vagy rágalmozás vétsége miatt büntető feljelentést tehet. (103/A/1997)

Egy másik ügyben a munkaadó jogtanácsosa úgy értelmezte az adatvédelmi törvény „adatkezelő” meghatározását (az adatokkal kapcsolatos műveleteket végző vagy „mással végeztető” szerv vagy személy), hogy abból következően a „megbízott adatkezelő” számára történő adattovábbításhoz nem szükséges a törvényi felhatalmazás vagy az érintettek hozzájárulása. Amíg az adatvédelmi törvény vagy a személyes adatok kezelésével kapcsolatos más törvény nem ad általános felhatalmazást „adatfeldolgozó”, „megbízott adatkezelő” igénybevételére, addig a csupán technikai műveleteket végző adatfeldolgozó is felelős adatkezelőnek számít, személyes adataik átadásáról tájékoztatni kell a dolgozókat, s hozzájárulásukat kell kérni (tiltakozási jogukat felajánlani), még ha ez – a munkáltató és a dolgozók közti egyenlőtlen erőviszonyok miatt – sok esetben formális. (812/A/1997)

Távközlési szervezetek

A mobiltelefon-társaságok számának növekedésével egyre erőteljesebbé vált az előfizetők megszerzéséért folytatott küzdelem. Az ügyfelek megszerzése érdekében egyre vonzóbb anyagi feltételekkel kínálják szerződéseiket, így egy esetleges visszaélés (például hamis személyazonosító igazolvánnyal vásárlás) egyre nagyobb anyagi kockázatot jelent számukra. A veszteségek megelőzése érdekében olyan megoldásokat vezettek be az ügyfelek ellenőrzésére, melyek adatvédelmi szempontból megengedhetetlenek.

Egy előző évi beadványban a panaszos azt kifogásolta, hogy a Pannon GSM Rt. az előfizetői szerződés megkötésekor fénymásolatot készít a személyi igazolványról. A konkrét panasz vizsgálata során megállapítottuk, hogy a Pannon GSM Rt. valóban fénymásolatot készít az új ügyfelek személyazonosító igazolványáról. Az volt az álláspontunk, hogy az ügyfeleket nem kötelezhetik arra, hogy a személyi igazolványukról fénymásolatot készítsenek, így a szolgáltató a fénymásolat készítésének megtagadása esetén sem zárkozhat el az előfizetői szerződés megkötésétől. Ezt a véleményünket a szolgáltató – többszöri levélváltást követően – végül 1997 közepén elfogadta. (264/A/1996)

A történetek ellenére a Pannon GSM Rt. év végi akciójának elindításakor már egyéb igazolványokról, sőt közüzemi számlákról is fénymásolatot készítettek, különben nem kötöttek szerződést a leendő ügyféllel. Gyors közbelépésünk eredményeként sikerült elérni, hogy változtassanak ezen a gyakorlaton, és a törvényes előírásoknak megfelelő eszközökkel ériék el céljukat: a kockázat csökkentését. (929/H/1997)

A vonalas telefonok esetében ilyen problémák nem fordultak elő, annál több probléma akadt az előfizetők adatainak a telefonkönyvben való megjelentetése körül.

Ez általában nem a szolgáltató (például a MATÁV Rt.) belső előírásainak hibájából fakadt, hiszen az adatkezelési hozzájáruló nyilatkozat körültekintően szerkesztett pontjai között mindenki megtalálhatja az igényeinek leginkább megfelelőt. A problémák inkább a gyakorlati végrehajtás során keletkeztek. Ezeknek olyan emberi mulasztás lehetett az oka, amit az előfizetők nagy száma idézett elő. A polgárt ez természetesen nem vigasztalja, s joggal kifogásolja adatainak engedély nélküli vagy helytelen közzétételét. (194/A/1997, 562/A/1997, 704/A/1997)

A panaszosnak az 1996-os telefonkönyvben szereplő adataival kapcsolatban vitája volt a MATÁV Rt.-vel. Megállapítottuk, hogy a jogtalanak tartott nyilvánosságra hozatal az okozta, hogy az adatkezelési hozzájárulást nem kellő körültekintéssel töltötte ki. (469/A/1996) A panaszos ezt követően, még 1996-ban – a további hasonló problémák megelőzése érdekében – előfizetői jogviszonyát megszüntette. Ennek ellenére adatai az 1997. évi telefonkönyvben ismét szerepeltek, így újabb beadvánnyal fordult hivatalunkhoz. (706/A/1997) A panaszost tájékoztattuk, hogy a telefonszám jogszerűen az ügyfél hozzájárulása esetén is csak addig jelentetheti meg adatait az előfizetői névsorban, míg előfizetői jogviszonya fennáll, ugyanis ezt követően az adatkezelés már nem felel meg a célhoz kötöttség követelményének.

A Pannon GSM Rt. egyik ügyfelének panasa alapján derült ki, hogy az ügyfelek adatainak ellenőrzéséhez egy külső cég közreműködését veszik igénybe. Ez a gyakorlat azért kifogásolható, mert az ügyfelek adatait (például a személyazonosító igazolvány valóságát) a szolgáltató a nyilvántartást vezető szerveknél ellenőrizheti, de ehhez az előfizető önkéntes hozzájárulása nélkül közreműködőt nem vehet igénybe, hiszen azzal jogosulatlanul továbbítja az érintett személyes adatait. A Pannon GSM Rt. erre vonatkozó álláspontunkat – ha nem is azonnal, de – elfogadta. (564/A/1997)

Gyakran visszatérő probléma, hogy a zaklató hívások azonosítása esetén a távközlési szolgáltató nem adja ki a titkos számról kezdeményezett hívások előfizetői adatait. Erre vonatkozóan nemcsak panaszosoktól érkeztek levelek, hanem a MATÁV Rt. is állásfoglalást kért. Állásfoglalásunk a közeljövőben várható. (381/A/1997, 912/K/1997)

A MATÁV Rt. egyébként más esetben is kérte az adatvédelmi biztos állásfoglalását. Arra voltak kíváncsiak, hogy az üzenetközvetítés szolgáltatás titkos előfizetői számok esetén megfelel-e az adatvédelmi törvény előírásainak. Válaszunkban megírtuk, hogy az üzenetközvetítés adatvédelmi szempontból titkos telefonszámok esetén sem kifogásolható. (736/K/1997)

Bankok, pénzügyintézetek

A pénzügyintézetekkel kapcsolatos ügyek száma 1996-hoz képest jelentősen megnövekedett. Ezek döntő része állampolgári beadvány alapján indult vizsgálat, másik része a pénzügyintézetek által kezdeményezett konzultáció. A pénzügyintézetek működését szabályozó joganyag az elmúlt évben nagy változáson ment keresztül, ami talán egyik lehetséges oka az említett emelkedésnek. A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény 1997. január 1-jén lépett hatályba, meghatározva a hitelintézetek adatkezelésére – különös tekintettel a banktitokra – vonatkozó részletes szabályokat. A hitelintézeti törvény még az év végén történt módosítása, mely a természetes személy hiteladósokra is kiterjesztette a Bankközi Adós- és Hitelinformációs rendszert, adatvédelmi szempontból komoly aggályokat vet fel.

A hitelintézetek működésére vonatkozó ügyek – tartalmukat tekintve – alapvetően három témakörbe sorolhatók:

1. A személyi igazolvánnyal kapcsolatos adatkezelési gyakorlat kritikája.
2. Az egyes banki ügyletek során milyen személyes adatok kezelésére jogosult a hitelintézet?
3. Mely esetekben jogszerű a pénzügyintézetek közötti adattovábbítás?

Ebben a részben külön említést érdemel a magánszemély ügyfelek személyes adatait is regisztráló központi adónyilvántartási rendszer.

Az első csoportba tartozó ügycsoportban a bank ügyfelének tudtával – olykor tudta és beleegyezése nélkül – a személyi igazolványt lemásolta, vagy az abban szereplő adatokat egyéb módon (számítógépes vagy papíralapú nyilvántartásában) rögzítette.

Az egyik panaszos például azt sérelmezte, hogy az ABN AMRO Bank egyik irodájában valutát akart forintra váltani, és az ügyintéző a személyi igazolvány alapján számítógépes nyilvántartásba vette. A jelenlegi jogszabályok azonban nem írják elő kötelezően a devizabelföldi ügyfelek valutaváltásának esetére a személyi igazolvány számának rögzítését. A szoftverekben ez a menüpont egy esetleges devizahatósági ellenőrzés során az ügyfél deviza-belföldiségének bizonyítására szolgált. A bank vezérigazgatója az adatvédelmi biztos vizsgálat eredményeképpen a téves gyakorlat megszüntetésére körlevelet bocsátott ki, melyben részletesen ismerteti a vonatkozó adatkezelési szabályokat. A panaszost tájékoztattuk arról, hogy az adatkezelőtől kérheti személyes adatainak törlését. (496/A/1997)

A személyi igazolvány fénymásolásával kapcsolatban az adatvédelmi biztos megállapította, hogy a bank az állampolgár beleegyezése nélkül nem készíthet másolatot a személyi igazolványról, azt csak a jogosultság megállapítása céljából kérheti el. Az ügyfelnek jogában áll felvilágosítást kérni arról, miért készítenek személyi igazolványáról másolatot, továbbá kérheti annak megsemmisítését is. (109/A/1997)

Előfordultak azonban olyan esetek is, amikor a beadványok nem voltak megalapozottak, a bank ügyintézője a személyazonosság megállapításakor a jogszabályoknak megfelelően járt el.

Az OTP Rt. pénzfelvétel során ügyfeleitől a személyi igazolvány számának feltüntetését kéri. A hitelintézeti törvény 3. számú melléklete felsorolja, mely azonosító adatok kezelésére jogosult a hitelintézet. Ezek között szerepel a személyi igazolvány száma is. (330/A/1997)

A Postabank Rt. egyik alkalmazottja a bemutatóra szóló értékpapír kiváltásakor elkérte a panaszos személyi igazolványát, és adatait rögzítette. Az 1994. évi XXIV. törvény 2. §-a alapján a pénzügyi szolgáltató szervezet kétmillió forintot elérő vagy meghaladó összegű, forintban vagy külföldi pénznemben történő készpénzbefizetéssel, illetve kifizetéssel együtt járó ügyleti megbízást kizárólag olyan ügyféltől fogadhat el, aki azonosságát igazoló okmányait a pénzügyi szervezetnek bemutatja, és akinek azonosítását a pénzügyi szervezet elvégezte. A törvény ezekre az ügyletekre regisztrálási kötelezettséget határoz meg. (445/A/1997)

A bank és az ügyfél közötti jogviszony létesítésekor – az ügyek második csoportjában – a pénzügyi intézetek a személyi igazolványban szereplő adatokon kívül – néha jogszerűen, néha jogszerűtlenül – más személyazonosító adatokat is kezelni kívánnak.

A panaszos azt sérelmezte, hogy a Postabank Rt. a MOL-részvények után járó osztalék kifizetésekor bekérte adóazonosító jelét. Tájékoztatták továbbá, hogy annak megadása nélkül csak 42%-os adókulccsal hajlandók számára az osztalékot kifizetni. Az adózás rendjéről szóló törvény eltérő adóelőleg-levonási szabályt alkalmaz arra az esetre, ha az adózó adóazonosító jelét nem tudja közölni. A banknak az osztalék kifizetésével kapcsolatos eljárása adatvédelmi szempontból tehát nem kifogásolható. (523/A/1997)

Az OTP egyik fiókjában értékpapír-vásárlásnál a panaszos tiltakozása ellenére személyi igazolványából kiírták egykori személyi számát. A vizsgálat során az adatvédelmi biztos megállapította, hogy az 1996. évi XX. törvény alapján a kereskedelmi bankok nem jogosultak a személyi azonosító kezelésre. A bank arról tájékoztatta a hivatalt, hogy 1997-ben a személyazonosító helyett az ügyfél adóazonosító jelének megadását kéri az értékpapír-ügyfélszámla megnyitásakor. Az eset valószínűleg egyedi, s az ügyintéző tévedéséből fakadt. Hasonló esetek elkerülése érdekében felhívtuk a bank hálózati egységeinek figyelmét, hogy az ügyfél személyi azonosítóját nem rögzíthetik. A panaszost tájékoztattuk, hogy kérheti személyi azonosítója törlését. (454/A/1997)

Az adatvédelmi biztos több esetben is állást foglalt a pénzüintézetek közötti adattovábbítással kapcsolatosan.

A Dunabank Rt. és az ING Bank Rt. 1996. február 29-én megbízási szerződést kötött, mely szerint a Dunabank Rt. egyes szolgáltatásait – bankszámlák vezetését, készpénz nélküli fizetési forgalom lebonyolítását – az ING Bank Rt. útján látja el. A szerződéskötéskor hatályban lévő 1991. évi LXIX. törvénynek megfelelően a szerződést az Állami Bankfelügyelet engedélyezte. Az ügyfeleket az ING Bank március elsején levélben értesítette a fenti változásról, és arról a tényről, hogy banktitoknak minősülő adataikat a továbbiakban az ING Bank kezeli. A panaszosok beadványaikban azt sérelmezték, hogy a két bank közötti adatátadás – tekintettel az adatvédelmi törvény rendelkezéseire – sértette a személyes adatok védelméhez való alkotmányos jogot. A vizsgálat során megállapítottuk, hogy az adattovábbítás nem volt jogszerű, ugyanis a banktitok átadásához a pénzüintézeti törvény alapján az ügyfélnek vagy törvényes képviselőjének közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalt hozzájárulása szükséges. Az ING Bank Rt. és a Dunabank Rt. között létrejött adatátadás tárgyában 1996-ban indított vizsgálat 1997-ben zárult le, melynek eredményeként az adatvédelmi biztos ajánlással fordult az érintett pénzüintézetekhez. Ajánlásában felszólította az ING Bank Rt.-t, hogy valamennyi, az ügyben érintett ügyféltől kérjen nyilatkozatot arról, hogy hozzájárulnak-e személyes adataiknak a bank által történő kezeléséhez. Álláspontunk szerint nemleges válasz esetén a bank köteles az ügyfelek személyes adatait haladéktalanul törölni.

Az ING Bank az ajánlást elfogadta, tájékoztatva a hivatalt, hogy a Dunabank korábbi ügyfelei közül 7 olyan állampolgár volt, aki nem kívánta a bankkal a jogviszonyt fenntartani. Az ő személyes adataikat a Dunabanknak visszaadták, és velük szemben nem alkalmaztak semmilyen hátrányos megkülönböztetést. Az ajánlás szövege a Mellékletben olvasható. (439/A/1996)

A CIB Hungária Bank Rt. konzultációt kezdeményezett a CIB Hungária Banknak a CIB-be történő beolvadásával összefüggő adatvédelmi kérdésekben. A CIB Hungária Bank általános jogutódja a beolvadást követően a CIB Bank Rt. 1997. december 31-i hatállyal. Az adatvédelmi biztos álláspontja szerint az átalakulás tényéről és a jogviszony felmondásának lehetőségéről az ügyfeleket tájékoztatni kell, azonban a magánszemély ügyfelek személyes adatainak további kezelése nem minősül adattovábbításnak, mivel a CIB Bank Rt.-t mindazon jogok megilletik, és mindazon kötelezettségek terhelik, amelyek jogelődjét. Álláspontjáról a biztos értesítette az Állami Pénz- és Tőkepiaci Felügyelet elnökét. (662/A/1997)

Egy másik ügyben a Mezőbank Rt. követelése behajtását átruházta két Kft.-nek, a követelés értékesítése során a panaszos személyes adatait hozzájárulása nélkül átadták. A hitelintézeti törvény alapján a banktitok harmadik személy számára

akkor adható ki, ha a pénzügyi intézmény érdeke ezt az ügyféllel szemben fennálló követelése eladásához, vagy lejárt követelése érvényesítéséhez szükségessé teszi. A bank tehát a fenti törvényi felhatalmazás alapján jogszerűen adta ki a panaszos személyes adatait. (492/A/1997)

A banktitokra vonatkozó legfontosabb változás 1998. január elsejétől a magánszemélyekre is kiterjedő, központi hitelinformációs rendszer felállítása. Az adós hitelszerződése a banktitok körébe tartozó megannyi – és nem csupán az adósra vonatkozó – személyes adatot tartalmaz. A jogszabály tervezetét az Adatvédelmi Biztos Irodája is véleményezte. Az adatvédelmi biztos megállapította, hogy mivel alapjog korlátozásáról van szó, a törvényben célszerű lenne rendelkezni a nyilván tartott adatok köréről, tárolásuk időtartamáról és törlésük időpontjáról. Tekintettel a rendszer céljára (a notórius nem-fizetők kiszűrése), indokolatlannak tartott olyan széles körű felhatalmazást, mely valamennyi – a nem fizető és a megbízhatóan törlesztő – hiteladós adatainak begyűjtésére vonatkozik. A hatályos szabályozás szerint a hitelintézet az adatszolgáltatás lehetőségéről – a közlendő adatok körének megjelölésével – a hitel- és hiteljellegű szerződés megkötésével egyidejűleg köteles a természetes személy hiteladóst írásban tájékoztatni. Az adatvédelmi biztos álláspontja szerint indokolt volna olyan törvényi előírás, amely az adatalany tájékoztatását a hitelszerződés kötelező elemévé tenné. Természetesen ez a megoldás sem zárja ki teljesen annak lehetőségét, hogy az állampolgárok információs önrendelkezéshez való alkotmányos joga sérelmet szenvedjen.

A biztos – tekintettel a szabályozás adatvédelmi jelentőségére – 1998-ban átfogó vizsgálatot tervez külső szakértő bevonásával, figyelembe véve a nemzetközi gyakorlat megoldásait is. Véleménye szerint keresni kell azokat a garanciákat (bírói jogorvoslat, a hitelinformációs rendszer kártérítési felelőssége), melyek mérsékelhetik az állampolgárok kiszolgáltatottságát.

Magyar Posta

A Magyar Posta Rt. alaptevékenységének közszolgáltatás jellege és a szolgáltatásait igénybe vevők nagy száma miatt az ország egyik legnagyobb adatkezelőjének tekinthető. Az adatállomány technikai rögzíthetősége, adatbázisszerű kezelhetősége a számítástechnikai fejlesztések eredménye. A közelmúltban került napirendre, hogy az adatok másodlagosan felhasználhatók, esetleges direkt marketing célra hasznosíthatók. Részben ezzel kapcsolatos a Magyar Lapkiadók Egyesületének beadványa, melyben a posta hírlapüzletági igazgatóságának adatkezelését kifogásolja, nevezetesen, hogy az előfizetői adatokat a posta más célra is felhasználja. Az ügyet konzultációs jellegű vizsgálataink között ismertetjük, állásfoglalásunk szövege a Mellékletben olvasható. (745/K/1997)

A posta tevékenységével kapcsolatos a televízió üzemeltetési díj beszédével összefüggő két vizsgálatunk is. Az első az OTP és a Posta Elszámoló Központ közötti adatátadás jogszerűségének ellenőrzésére irányult. Több, hasonló tárgyú beadvány alapján mindkét adatkezelőnél több helyszíni vizsgálatot tartottunk. (584/K/1996) A még 1996 decemberében indult vizsgálat lényegét tekintve lezárult, az ajánlás kiadására a közeljövőben sor kerül. A panaszokat az váltotta ki, hogy olyan OTP-számlatulajdonosok is kaptak a televízió előfizetési – később: üzemeltetési – díj befizetésére ösztönző felszólítást (amely megállapította, hogy átutalási számlájukon nincs e díj fizetésére szóló megbízás), akik az OTP-vel soha nem kö-

töttek erre vonatkozó szerződést. A panaszok a feltételezett jogellenes adatátadást kifogásolták a két adatkezelő között.

Az üzemben tartási díj beszédésének egy másik kísérlete során a postások minden postaládába egy kitöltendő nyilatkozatot dobtak, amelyen kitöltve a feltételezett tévénező adatokat szolgáltatók között a – mentességét igazoló – életkoráról, rokkantságáról, özvegyi mivoltáról. A kitöltött nyilatkozatot a levelek feladására szolgáló postaládákba kellett bedobni. Számos panaszos kifogásolta a nyilatkoztatás módját, személyes – köztük különleges – adataik nyílt úrlapon való továbbítását, a posta dolgozói általi megismerhetőségét. Az ügyben országgyűlési képviselő is hivatalunkhoz fordult. Az ügy vizsgálata lezárult; ajánlás még nem született. Megjegyzendő, hogy a televízió üzemben tartási díj beszédésének legújabb kísérlete során a díjat a rádiózásról és a televíziózásról szóló törvény gyakorlatilag egyfajta adónem-mé minősítette, így – általunk vitatott módon – a készülékek használatának ellenőrzésére az önkormányzati adóhatóság kapott felhatalmazást.

Áruküldők, direkt marketing cégek

Az áruküldő (csomagküldő), illetve a direkt marketing tevékenységet végző cégekkel kapcsolatos indítványok továbbra is jellemző ügýtípust képviselnek a panaszügyek között. E cégek működésük – és következésképpen személyesadatkezelésük – szempontjából két fő csoportra oszthatók: az egyik csoportba tartozók saját termékeiket vagy szolgáltatásaikat igyekeznek közvetlen, névre szóló megkeresés útján eljuttatni reménybeli ügyfeleikhez, a másik csoport tagjai azt vállalják, hogy más termelő, kereskedő vagy szolgáltató cégek termékeit ilyen módszerekkel juttatják el a megcélzott vevőkörhöz. (Természetesen vannak olyan áruküldő cégek is, amelyek nem alkalmaznak direkt marketing módszereket: reklámnyomataikat névtelen szórólapok formájában, vagy az írott sajtó és az elektronikus média segítségével juttatják el a nagyközönséghez; a reklámokra jelentkezők pedig saját akaratukból – információs önrendelkezésüket gyakorolva – kerülnek e cégek ügyfélkörébe, nyilvántartásába.)

Néhány cég tevékenysége egy harmadik csoportba kívánkozik: e cégek – bújtatva – a törvényi rendelkezések által nem engedélyezett lista-brókeri tevékenységet űznek, azaz névleges áruküldő tevékenység bejelentésével név- és címlisták közvetítésével foglalkoznak. A kutatás és a közvetlen üzletszerzés célját szolgáló név- és lakcímadatok kezeléséről szóló (a direkt marketing tevékenység legális folytatásának kereteit meghatározó) 1995. évi CXIX. törvény szerint ugyanis – az érintett személyek előzetes tájékoztatásával és a tiltakozási joguk felkínálásával – a hasonló (direkt marketing) tevékenységet folytató cégek átadhatják egymásnak az érintettek nevét és lakcímét. Ugyancsak a törvényi rendelkezések megkerülésére irányul azoknak a nyereményjátékoknak, megfejtendő és beküldendő rejtvényfeladványoknak a szervezése, amelyek célja a beküldők adatainak további felhasználása.

Hasonlóan illegális módszereket alkalmaznak azok az utazási irodák és más cégek, amelyek aluljárókban és más közterületeken „közvélemény-kutatást” végeznek alkalmi munkavállalók, diákok segítségével. E tevékenység megtéveszti a megkérdezetteket, hiszen – ellentétben a valódi közvélemény-kutatással, amelynek alapja a véleményt nyilvánító személyek névtelensége – ezeknek az akcióknak a valódi célja nevek és címek gyűjtése. Számos esetben a járókeleket különböző nyeremények kilátásba helyezésével arra igyekeznek rávenni – ugyancsak jogellenesen –, hogy ismerőseik nevét és címét is árulják el.

A panaszosok nagy része nem tudja, milyen törvényes lehetőségei vannak adatai további használatának megtiltására, illetve hogy mit kell tennie e jogai érvényesítésére. Az ezzel kapcsolatos panaszügyek vizsgálatában első megítélésre nehezen különíthetők el azok az esetek, amikor az érintett személy letiltási kérelmére az adatkezelő nem válaszol, illetve azok, amelyeknél az újabb levél, reklámanyag kiküldése csak a lassú átfutás következménye, és már a letiltást megelőzően postára adták.

A közvetlen üzletszerzésről szóló törvény a személyes adatok kezelését széles körben teszi lehetővé a direkt marketing tevékenységet folytatóknak, így azt is megengedi, hogy kapcsolatfelvétel céljából az érintett előzetes hozzájárulása nélkül is megszerezzék nevét és címét. Azonban minden küldeményen közölniük kell azt, honnan szerezték az adatokat, mire kívánják felhasználni, és hogy amennyiben az érintett ezt kifogásolja, törlik a listáról. Ugyanígy előzetesen fel kell kínálniuk a tiltakozás jogát, ha a név- és lakcímadatokat más cégnek akarják továbbadni. (Megjegyzendő, hogy az adatokat valójában nem törlik: ehelyett rákerülnek egy úgynevezett tilalmi listára, melynek célja, hogy minden új címlistából kiszűrjék az adataikat letiltó személyeket, nehogy ismét bekerüljenek a címzettek körébe.)

A direkt marketing célú név- és lakcímadatok egyik törvényes forrása a Központi Nyilvántartó és Választási Hivatal (KÖNYV), noha vitatható – és ezt több panaszosunk is szóvá tette –, mennyire fér össze az állami alapnyilvántartás feladataival az, hogy üzleti célra, pénzért adatokat szolgáltat. E tevékenységre egyébként nemcsak a közvetlen üzletszerzésről szóló törvény és az ennek megfelelően módosított nyilvántartási törvény rendelkezései jogosítják fel a KÖNYV-hivatalt, hanem – ugyancsak vitatható koncepció alapján – rákényszeríti a törvény által megállapított költségvetése is, amely a hivatal ilyen eredetű bevételeivel is számol.

A nyilvántartási törvény lehetővé teszi, hogy az érintettek a KÖNYV-nél is letiltsák adataikat, ami azt jelenti, hogy azontúl a hivatal csak a törvény által kötelezően elrendelt esetekben és célból adja azokat ki az adatkezelésre feljogosított szervezeteknek. A letiltás lehetőségéről a polgárokat korrekt módon tájékoztatják, megítélésünk szerint az mégsem ismert kellő mértékben a lakosság körében, ezt a hozzánk intézett panaszok és kérdések is bizonyítják. Egy ezzel kapcsolatos, tipikus beadványra írt válaszuk szövege a Mellékletben olvasható. (172/A/1997)

Egyes direkt marketing cégek azt deklarálják, hogy tiszteletben tartják a törvényes kereteket, köztük az adatvédelmi szabályokat. E szabályok betartása szempontjából is pozitív szerepe lehet a Magyar Áruküldők Egyesületének, amely – a szektor üzleti érdekeinek nyílt képviselője mellett – kezdeményező szerepet játszott a közvetlen üzletszerzéssel kapcsolatos adatkezelői tevékenység törvényes kereteinek megteremtésében, s részt vett az 1995. évi CXIX. törvény előkészítésének szakmai vitáiban. Az egyesület etikai kódexe a személyes adatok kezelésével kapcsolatos szabályokat is tartalmaz, melyek betartását az egyesület etikai bizottsága ellenőrzi. Ezzel az egyesület az egyik követendő mintáját nyújtja annak az önszabályozó, önkorlátozó tevékenységnek, amelyet az Európai Unió adatvédelmi direktívája is szorgalmaz.

Az 1995. évi CXIX. törvény egyéves határidőt szabott a „fekete” vagy „szürke” címlisták legalizálására; e határidő 1997 januárjában járt le. Eddig az időpontig az adatkezelőknek először egyszeri adategyeztetést kellett kezdeményezniük a KÖNYV adatbázisa alapján, majd értesíteniük kellett az érintetteket az adatkezelés tényéről, és tájékoztatniuk a letiltás lehetőségéről. Ismereteink szerint csak kevés cég élt az

egyszeri adategyeztetés lehetőségével, ebből következően a többi cégnek elvben meg kellett semmisítenie jogellenesen kezelt címlistáit. Amint azt előző évi beszámolóinkban is jeleztük, az adatvédelmi biztos kiemelt feladatának tekinti, hogy e területi idő leteltével ellenőrizze az áruküldő, illetve direkt marketing cégeket.

1997-ben az aktuális panaszügyek vizsgálata során közvetve több céget ellenőriztünk, egy cégcsoportnál pedig – több, hasonló tartalmú panasz alapján – helyszíni vizsgálatot végeztünk. E vizsgálat eredményeiből még nem született ajánlás. Nehezítette és nehezíti munkánkat, hogy a cégcsoport egyes cégei átalakulnak, névet változtatnak, megszűnnek, noha tevékenységük és adatkezelésük lényegében változatlan marad.

Az említett cégcsoport vizsgálatát egy, az írott és az elektronikus sajtóban is nyilvánosságot kapott eset indította el, amelynek érintettje panaszával hivatalunkhoz fordult. A panaszos az egyik cég reklámanyagán saját nevét és lakhelyét fedezte fel a korábbi nyertesek között, ám neve felett valaki másnak a fényképe szerepelt. Ráadásul az illető nem nyert semmilyen nyereményt a szóban forgó áruküldő cégnél. Mint a vizsgálat során kiderült, az érintett évekkel ezelőtt a cégcsoport egy másik cégénél nyert tárgynyereményt, így került neve és lakhelye a reklámanyagra. A közölt fényképpel kapcsolatban a cég nyomdai hibára hivatkozott. A téves és jogellenes reklám panaszosunk életét megkeserítette, mivel lakóhelyén – ritka családi neve miatt – könnyen azonosították, és hol érdeklődő, hol zaklató leveleket, telefonhívásokat kellett elviselnie. (398/A/1997)

Több indítványozó panaszolta e cégcsoporttal kapcsolatban, hogy adataik letiltását kérő leveleikre nem kapnak választ, nem törlik őket a címlistákról, ha pedig valamilyen választ vagy reklámküldeményt kapnak, azon legtöbbször nem szerepel dátum, így nem lehet megállapítani annak keltét. (163/A/1997, 419/A/1997, 851/A/1997) Sokan fordulnak hozzánk olyan panaszokkal is, amelyek kivizsgálása nem feladatunk. Így például tiltakoznak a megtévesztő reklámok ellen, kifogásolják a nyereményjátékok megtévesztő feltételeit, vélt főnyereményüket kívánják megkapni, vagy segítséget kérnek a megrendelt árucikkek visszacseréléséhez, hogy visszakaphassák pénzüket. Ezekben az esetekben tájékoztatást adunk a panaszosoknak arról, hova fordulhatnak kifogásaikkal. (616/A/1997, 673/A/1997, 579/A/1997, 820/A/1997)

Több esetben az adatok forrását korrekt módon feltüntették a küldeményeken, a hozzánk forduló panaszainak kivizsgálása során a megnevezett céget mégsem tudtuk megtalálni, illetve nem volt bizonyítható az adatforrásként feltüntetett cég adatszerzésének törvényes volta, jogalapja. E bizonytalanság jogi következményeit elhárítandó egyes áruküldők olyan adatátvételi szerződést kötnek a címlisták birtokosaival, amelyben az adatátadó garantálja a listák jogszerűségét, a törvényes rendelkezések maradéktalan betartását. Olyan, jogosulatlan adatkezelés tárgyában indított perekről egyelőre nincsenek ismereteink, amelyekben a bíróság az adatátadással kapcsolatos felelősséget megállapító ítéletet hozott volna.

Az 1995. évi CXIX. törvény alkotói a közvetlen üzletszerzésre vonatkozó szabályok megalkotásánál csak a postai úton történő megkeresések gyakorlatát vették alapul. A technika fejlődésével azonban felfutóban van a telemarketing, a telefonhívások útján folytatott vevőtoborzás, sőt az internetes (E-mail címet felhasználó) reklámtevékenység is. Szükséges lenne a törvény szabályainak kiterjesztése e területekre is. Az elsöre például szolgálhat a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara direkt marketing szabályzata, amely többek között előírja, hogy direkt marketing célú tele-

fonhívásokat csak úgy szabad kezdeményezni, ha technikailag lehetővé teszik a hívott fél számára, hogy a hívást ő is megszakíthassa. Több nemzetközi javaslat, ajánlás foglalkozik az Interneten folytatott reklámtevékenységgel is.

Sajtó

A magyar adatvédelmi jogban a sajtó csupán egyike az adatkezelőknek, és ebben a minőségében nem élvez különleges kedvezményeket. A sajtó függetlenségének és szabadságának mindazonáltal különös fontosságot tulajdonítunk, ezért azokban az ügyekben, melyekben a sajtó valamilyen formában érintve van, igyekszünk aggályos körültekintéssel eljárni.

Az Adatvédelmi Biztos Irodájának kifejezetten jók a sajtókapcsolatai, bár a személyes adatok védelmének eszméje a sajtót egyértelműen korlátozza. A másik oldalon azonban az adatvédelmi biztos az információszabadság öreként és titokfelügyeleti hatáskörében eljárva rendszeresen fellép a sajtószabadság védelmezőjeként. Igen öröndetes az is, hogy a sajtó komolyabb fele minden jel szerint elfogadja és befogadja az adatvédelem alapvető eszméit.

A jogsértések gyakran a rossz beidegződések vagy a lapzárta körüli kapkodás számlájára írandók, illetve a jogállami követelményeknek helyenként nem megfelelő jogi szabályozás következményei.

Amíg például a közfeladatot ellátó személyiségek személyiségi jogainak korlátairól szól a hatályos jog, az egyéb közszereplők – például neves közéleti személyiségek, befolyásos üzletemberek, tudósok, feltalálók, színészek, sportolók – jogi helyzetéről hallgat, és arról sincs még a közmegállapodás szintjén sem társadalmi norma, hogy például a különlegesen nagy vagyon milyen szociális kötöttségeket jelent.

Az újságírás jól elkülöníthető műfaja az úgynevezett bűnügyi tudósítás, melynek területén alapvető adatvédelmi problémákra derült fény. 1996 tavaszán az adatvédelmi biztos, az országgyűlési biztos általános helyettese, a rendőrség vezetői és bűnügyi újságírók az ORFK helyiségében találkoztak, ahol az a megállapodás született, hogy – eltérve a máig hatályban lévő, formai és tartalmi tekintetben is alkotmányellenes szabályokat tartalmazó, az Avtv.-vel is ellentétes 101/1986. (IX. 1.) IM–BM együttes rendelet szabályaitól – a nyomozati szakban a bűnügyi tájékoztatás a bűncselekmény leírásán túl kizárólag az érintettek nevének kezdőbetűjével történhet, mely sem a gyanúsított, sem az áldozat azonosítására nem alkalmas. A büntetőeljárás minden szakaszában, az egyébként nyilvános bírói szakban is mindenki köteles tiszteletben tartani az ártatlanság védelmét. Noha a sajtó rendszerint követi ezt az elvet, 1997-ben is akadtak negatív példák.

Az úgynevezett bulvársajtó és a rendőrségi magazinok is előszeretettel foglalkoznak véres és elrettentő esetek elkövetőinek „leleplezésével”, a szerencsétlen áldozatok bemutatásával, sokszor kegyeletsértő formában is. Itt elsősorban fényképek és személyes adatok jogellenes nyilvánosságra hozataláról van szó. E tárgyban az Adatvédelmi Biztos Irodájának 1997-es gyakorlatában is számos – az érintett vagy családtagja által kezdeményezett – vizsgálat fordult elő, minden esetben felhívtuk az érintett sajtóorgánum főszerkesztőjének figyelmét a jogsértő gyakorlat megszüntetésére. (Például 92/A/1997, 359/A/1997, 214/A/1997.)

A bűncselekményekkel összefüggésben a nyilvánosságra hozatal azonban nem minden esetben jogellenes.

A rendőrség kérésére a sértetti kör megállapítása céljából egy vidéki lapban felhívást tettek közzé, amelyben a gyanúsítottak személyes adatait a rendőrségről szóló törvény rendelkezéseinek megfelelően hozták nyilvánosságra.

A panaszost tájékoztattuk, hogy az adatvédelmi törvény szerint közérdekből – az adatok körének pontos megjelölésével – törvény elrendelheti személyes adat nyilvánosságra hozatalát. A rendőrségről szóló törvény előírása szerint a rendőrség a sértetti kör megállapítására, tanú felkutatására, illetve bűncselekmény tényállásának tisztázása érdekében a sajtóban, rádióban, televízióban – díjmentesen – felhívást tehet közzé. A körözött vagy a rendőri felhívásban érintett személy nevét, képmását, az azonosításhoz szükséges adatait, a valószínű tartózkodási (megjelenési) helyét és a nyilvánosságra hozatal okát nyomós közérdekből, vagy méltánylást érdemlő magánérdekből a büntetőeljárást folytató hatóság vezetőjének, illetőleg az eltűnt személy felkutatását vagy körözését elrendelő rendőri szerv vezetőjének engedélyével nyilvánosságra lehet hozni. (171/A/1997)

A rádióban és a televíziókban is egyre elterjedtebbek az olyan műsorok, melyek a hallgatók aktív részvételére építenek, azonban nem teljesen tisztázott, hogy a betelefonáló hallgatók személyes adatainak mi lesz a jövőbeli sorsa.

Egy állampolgár azért fordult hozzánk panaszával, mert egy televíziós lakossági fórum adásában a műsorvezető a panaszos közérdekű bejelentésének felolvasásakor, hozzájárulása nélkül nyilvánosságra hozta nevét, lakcímét és telefonszámát. Emiatt a műsort követően többen zaklatták telefonon.

Megkeresésünkre a közösségi televízió ügyvezető igazgatója arra hivatkozott, hogy műsorukban szó volt arról, hogy a betelefonáló néző nem köteles nevét, címét és telefonszámát közölni. Állítása szerint a panaszos névvel és lakcímmel mutatkozott be, és nem kérte nevének elhallgatását. A panaszost tájékoztattuk arról, hogy az országgyűlési biztosok jogállását szabályozó törvény nem biztosít nyomozati jogkört egyik biztosnak sem, ennek hiányában az eset körülményei nem tisztázhatók, a rendelkezésre álló adatok alapján a jogsértés ténye nem állapítható meg. Az esettel kapcsolatban felhívtuk az ügyvezető igazgató figyelmét, hogy az adatvédelmi törvény alapján az adatkezelő – az adat felvétele előtt –, köteles az állampolgárt tájékoztatni az adatkezelés céljáról, így arról is, hogy adatait nyilvánosságra kívánja hozni. A nyilvánosságra hozatal csak abban az esetben jogszerű, ha ahhoz az érintett kifejezetten, kétséget kizáróan hozzájárult. Az a tény, hogy az állampolgár a nyilvánosságra hozatalt illetően hallgat, önmagában nem minősíthető beleegyezésnek. (444/A/1997)

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa az öngyilkosságot megkísérlő személyek alkotmányos jogainak helyzetéről átfogó vizsgálatot indított 1997-ben. Az országgyűlési biztosok együttműködését példázza, hogy az állampolgári jogok országgyűlési biztosa a vizsgálat során tudomására jutott esetre felhívta az adatvédelmi biztos figyelmét:

Egy vidéki mentőállomás a helyi újsággal kötött megállapodás alapján rendszeresen átadott információkat az öngyilkosságot elkövetett, illetve megkísérelt személyek eseteiről. Igaz, hogy az újságban csak az érintettek monogramját írták le, de a települést megnevezték, és egyéb jellemzőket is felsoroltak. A kis településen így a közvetlen környezetnek nem okozott gondot, hogy rájöjjön: a szomszédba akkor éjjel miért érkezett szirénázó mentőautó. Felhívtuk az újság főszerkesztőjének figyelmét arra, hogy az amúgy is válságban lévő emberek és családjaik számára ez a fajta tá-

jékoztatás súlyos sérelmet jelent. A főszerkesztő ígéretet tett az „öngyilkos cikkek” kihagyására. (586/A/1997)

Levéltárak

1996 végén született meg az adatvédelmi biztos ajánlása a náci korszak zsidóüldözéseivel kapcsolatos, személyes adatokat tartalmazó iratok mikrofilmre vételéről és a jeruzsálemi Yad Vashem Archívumba továbbításáról. (Az ügyben folytatott vizsgálatunkat előző évi beszámolóinkban ismertettük, s az ajánlás szövegét is közzöltük – 1995–1996. évi beszámoló 81., 223. old.). Noha az ügynek jelentős nemzetközi vonatkozásai vannak, – tavalyi beszámolónk tagolását követve – az 1997. évi fejleményekről érdemben ebben a részben számolunk be.

Noha az ajánlás kiadásával az adatvédelmi biztos szerepe voltaképpen véget ért, s az ajánlásban foglalt gyakorlati végrehajtásában nem kívánunk és nem is feladatunk közreműködni, az ügy jelentőségére tekintettel további személyes és írásos konzultációkat folytattunk az érintett magyar és izraeli szervek illetékeseivel. Ajánlásunkat lefordítottuk angolra, s eljuttattuk a jeruzsálemi intézet illetékes vezetőinek, valamint az izraeli adatvédelmi biztosnak.

Az ajánlás szerint Izrael és Magyarország között az iratok átadásának feltételeiről, az érintettek jogainak érvényesíthetőségéről kétoldalú nemzetközi közjogi szerződés megkötése szükséges. Adataik továbbítása tekintetében tiltakozási jogot kell biztosítani azoknak az érintetteknek és hozzátartozóiknak, akik esetében a levéltári törvényben meghatározott védelmi idő még nem telt le. Erről a lehetőségről egy alkalmas módon megjelentetett, általános felhívás közzétételével lehet tájékoztatni az érintetteket. A felhívás szövegtervezete több változatban is elkészült, kiadása azonban – melyhez az állami garanciavállalás kifejezése miatt ajánlatosnak tartanánk az illetékes miniszter vagy a levéltáros szakma vezetőinek csatlakozását is – még várat magára. Ugyancsak nem kötött meg a nemzetközi szerződés sem, noha az előkészítő tárgyalások a két fél között megkezdődtek. Előrelépés viszont, hogy az 1997. évi kulturális kerettörvény részeként módosították a levéltári törvényt, amely felhatalmazza a kormányt a szükséges nemzetközi lépések kezdeményezésére, s így elvben nem lehet akadálya a felhívás kibocsátásának sem.

A szerződés kívánatos tartalmáról, a benne foglalt garanciális és eljárási szabályokról, a tiltakozók kiszűrésének technikai lehetőségeiről, a tiltakozási jog érvényesíthetőségéről írásos és személyes konzultációt folytattunk az MKM illetékeseivel, az Országos Levéltár főigazgatójával, valamint az ügyet kezdeményező történésszel és az izraeli archívum vezetőjével. A szerződés előkészítésében a Külügyminisztérium illetékes munkatársai is közreműködnek.

Társadalmi szervezetek, egyházak

A társadalmi szervezetek (egyesületek, alapítványok) és az egyházak nem a profitszerzés, hanem valamely közérdekű cél, vagy autonóm működésük elősegítése végett kezelnek személyes adatokat. Ezen tiszteletreméltó célok sem igazolhatják azonban, hogy e szervezetek szükségtelen mértékben avatkozzanak be tagjaik, híveik, illetve a tevékenységük által érintettek magánszférájába. Panasz nyomán szerencsére ritkán indul vizsgálat ilyen ügyekben: az esetek többségében a személyes adatok védelmével kapcsolatos problémájukkal éppen e szervezetek keresik meg az adatvédelmi biztost.

A biztos eseteinek egy másik csoportja arra figyelmeztet, hogy bizonyos karitatív célú szervezetek feladatainak teljesítését indokolatlanul megnehezíti az, hogy a törvényalkotó nem vette figyelembe e szervezetek feladatainak sajátosságát, és a nyereségérdekelt vállalkozásoknál hátrányosabb feltételeket teremtett működésükhöz (ilyen például a „nonprofit direkt-marketing tevékenység” esete). Különleges a helyzete a tagok személyes adatainak kezelése szempontjából a kényszertagságon alapuló szakmai kamaráknak, hiszen ezen szervezetek esetében a tagok részvétele nem önkéntes, a tagok és a szervezet között több érdekütközés jön létre, ami az adatvédelmet illető konfliktusokban is tükröződik. A kényszertagságra kötelezett tagok sok esetben olyan adatkezeléseket sérelmeznek, amikre a kamaráknak a működésüket szabályozó törvények felhatalmazást adnak.

Egyesületek, alapítványok

A Magyar Helsinki Bizottság egyik beadványa három panaszt tartalmazott. A panaszok közös eleme volt, hogy a hatóságok mindhárom esetben megtagadták olyan adatok kiszolgáltatását, amelyek ismerete a szervezet jogvédő tevékenységének ellátását segítette volna. Az egyik esetben az elutasítás az ügyben érintett meghatalmazásának hiánya miatt történt; a második esetben – a bizottság a Határőrség idegenrendészeti szabályzatát szerette volna megismerni – az illetékes hatóság vitathatatlanul közérdekű adat kiadását tagadta meg, így a biztos felhívta álláspontjának felülvizsgálatára.

A legtanulságosabb eset azonban a harmadik: a Helsinki Bizottság fogdamegfigyelő programjában résztvevő munkatársai tanúi voltak annak, hogy két előállított személyt rendőrök bántalmaznak. A jogvédő szervezet szerette volna ellátni a sértettek képviselőjét, ezért kérte az illetékes rendőrkapitányságot, hogy adja ki az ismeretlen sértettek nevét és adatait. A rendőrkapitányság azonban ezt a sértettek személyiségi jogaira hivatkozva megtagadta, s amikor a Helsinki Bizottság az országos rendőrfőkapitányhoz fordult, az hasonló érveléssel szintén elzárkózott az adatok kiadásától, azonban felhívta a figyelmet arra, hogy az érintettek tájékoztatása a felajánlott jogi képviselő lehetőségéről a rendőrségi vagy ügyészségi eljárás során megtörténhet. Az adatvédelmi biztos a kérdésben a rendőrségnek adott igazat: „a Magyar Helsinki Bizottság jogvédő tevékenységének és az emberi jogok területén kifejtett magas színvonalú munkájának és eredményeinek teljes körű elismerése és tisztelete sem adhat jogalapot arra, hogy törvényi felhatalmazás hiányában jogosult legyen ismeretlen személyek adatait a rendőrségtől megkapni”. A biztos állásfoglalása szerint a rendőrség által a felajánlott lehetőségről történő tájékoztatás az adatvédelmi követelményekkel összeegyeztethető megoldás. Ha a Helsinki Bizottság erre igényt tart, az adatvédelmi biztos – jogkörében – kész ellenőrizni, hogy megtörtént-e az értesítés. (833/A/1997)

Szintén a közjó érdekében kifejtett tevékenysége során ütközött az adatvédelmi szabályokba a Magyar Vöröskereszt. Amint arra a Belügyminisztérium nagy adatkezelő szervezeteiről szóló részben már hivatkoztunk, a szervezet karácsonyi karitatív gyűjtőakciójának sikeres lebonyolítása érdekében 30.000 polgár név- és lakcímadatát kérte meg a Központi Nyilvántartó és Választási Hivataltól, amelynek vezetője az adatvédelmi biztostól kért állásfoglalást. Az eset ráirányította a figyelmet arra, hogy a nonprofit szervezeteknek – mivel a hatályos jog a direkt-marketing cégekkel ellentétben nem szabályozza ilyen jellegű tevékenységüket – kevesebb törvényes lehetőségük van a polgárokkal való kapcsolatteremtésre, mint a direkt mar-

ketiny eszközeit használó gazdasági társaságoknak. A vizsgálat eredményeit részletesen konzultációs jellegű vizsgálataink között ismertetjük. (893/K/1997)

Egyházak

A hitélet kapcsán az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek a polgárok számos személyes adatának birtokába jutnak, amelyet az egyház belső szabályai szerint kezelhetnek. Az egyházak által belső szabályaik szerint végzett adatkezelésekről az Avtv. egy esetben külön is rendelkezik: ezen adatkezelések a törvény 30. §-ának b) pontja szerint mentesek az adatvédelmi nyilvántartásba történő bejelentés kötelezettsége alól. Egyébként azonban ezek az adatkezelések is az Avtv. hatálya alá tartoznak, így csak az érintett jogainak tiszteletben tartásával folytathatók.

Egy község katolikus egyházközsége és a képviselő-testület adatgyűjtő lapot juttatott el a község lakóihoz. A csatolt felhívás értelmében, ha a polgár az egyházközséghez kíván tartozni, ki kell tölteni az adatlapot, amelyen vallási cselekmények elvégzésével, illetve az egyházfenntartáshoz történő hozzájárulás kívánt módjával kapcsolatos kérdések szerepelnek. Az adatgyűjtés az egyházmegye zsinati könyvének rendelkezésén alapult, amely szerint a hívőkről minden plébánián nyilvántartást kell vezetni. Az adatvédelmi biztos válaszában úgy foglalt állást, hogy a vonatkozó jogszabályok (az Alkotmány 60. §-a, a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény és az Avtv.) együttes értelmezése alapján az egyházak nem kötelesek híveikről nyilvántartást vezetni, de belső autonómiájuk ezt lehetővé teszi. A hívek szabadon mérlegelve döntenek el, hogy az egyház felhívásának milyen mértékben és formában tesznek eleget, s mivel az adatszolgáltatás jogilag nem kötelező, azt állami erővel kikényszeríteni nem lehet. A konkrét esetben azonban a katolikus egyházközség önkéntes adatszolgáltatást kért, ehhez, s az önkéntesen szolgáltatott különleges adatok nyilvántartásához az egyháznak joga van. A biztos azonban felhívta az érintett plébánia és a püspöki kar figyelmét arra, hogy a hasonló adatlapoknak megfelelően tájékoztatniuk kell a polgárt az adatgyűjtés jogalapjáról, önkéntes jellegéről, s mivel különleges adatok kezeléséről van szó, az érintettnek kézzel kell hitelesítenie az adatkezelésre vonatkozó hozzájárulását. (404/A/1997)

Az adatvédelmi biztos eljárását kérte egy panaszos annak kapcsán, hogy egy templomban tartott esküvőkön – a plébániahivatallal között szerződés értelmében – egy cég a párok engedélyét sem kérve videofelvételt készített a szertartásról. Az ügyet részletesen konzultációs vizsgálataink között ismertetjük. (410/K/1997)

Egy panaszos állítása szerint olyan megrendelőlapot kapott postán a Magyarországi Scientology Egyház Dianetika Központjától, amelyen a panaszos mint reménybeli megrendelő adatain túl az aláírása is szerepelt, ami azonban nem tőle származik. Az ügy vizsgálata folyamatban van. (252/A/1997)

Újságírói beadvány nyomán vizsgálta az adatvédelmi biztos azzal a teszttel kapcsolatos adatkezelést, amelyet a Magyarországi Scientology Egyház dianetika központjai használnak. A dianetika központokban a jelentkezők önkéntesen töltik ki az úgynevezett Oxford Capacity Test-et, amely igen sok, különleges adatra irányuló kérdést tartalmaz. A biztos felhívta az egyház vezetőinek figyelmét arra, hogy az adatlapból nem derül ki egyértelműen az adatszolgáltatás önkéntes vagy kötelező jellege, nem állapítható meg az adatkezelés célja, és tájékoztatást kért arról, hogy mi a feldolgozott kérdőívek sorsa. A Scientology Egyház titkára válaszában a biztos észrevételeinek megfelelően módosított tesztlapról kért állásfoglalást; a biztos a

tesztlapot a javasolt változtatásokkal adatvédelmi szempontból nem találta kifogásolhatónak. A felvett adatok megőrzésének határidejével és az adatfeldolgozás rendjével kapcsolatban a vizsgálat még folyik. (199/A/1997)

Kamarák

A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara regisztrációs adatlapjával kapcsolatos beadványt nyújtott be az adatvédelmi biztoshoz egy panaszos. A panaszos gazdasági társaság képviselőjében fordult hozzá. Az adatvédelmi biztos az Avtv. szerint azonban csak akkor járhat el, ha az ügy tárgya természetes személy adatainak kezelése, így a panaszt a biztos elutasította. Ugyanakkor tájékoztatta az indítványozót arról, hogy a gazdasági kamarákról szóló 1994. évi XVI. törvény szerint a gazdasági kamaráknak joguk van arra, hogy az üzleti forgalom biztonságának és a piaci magatartás tisztességének megteremtése, megőrzése, illetve növelése érdekében tagjaikról gazdasági tevékenységükkel kapcsolatos adatokat tartalmazó nyilvántartásokat vezessenek. (418/A/1997)

A Pest Megyei Kézműves Kamara eljárását kifogásolta egy másik indítványozó, a biztos állásfoglalása szerint szintén alaptalanul. A panaszos felhívást kapott a kamarától, hogy regisztráltassa magát, és az esedékes kamarai tagdíjat fizesse meg. A biztos megkeresésére a kamara vezetői azt a tájékoztatást adták, hogy az egyéni vállalkozók adatait az APEH, valamint a helyi önkormányzatok egyéni vállalkozókat tartalmazó nyilvántartásából szerezték meg. Az 1994. évi XVI. törvény 67. §-a felhatalmazást ad a cégnyilvántartási és céginformációs szolgálatnak, a jegyzőnek és az állami adóhatóságnak az ilyen adatok átadására, ezért a kamara által követett gyakorlat jogszerű volt. (225/A/1997)

További jellemző ügycsoportok

Származásra és etnikai hovatartozásra vonatkozó ügyek

A személyes adatok különösen védett körét képviselik a különleges adatok, köztük a faji eredetre, a nemzeti, nemzetiségi és etnikai hovatartozásra vonatkozó adatok. Az Avtv. szerint a különleges adatok kezeléséhez (kezelésnek minősül az adatok felvétele és tárolása, feldolgozása, továbbítása és nyilvánosságra hozatala is) törvényi felhatalmazás vagy az érintett írásbeli hozzájárulása szükséges.

A Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány kuratóriumának elnöke azt kérdezte az adatvédelmi biztostól: van-e joga a kuratóriumnak olyan pályázati adatlap elfogadására, amely nyílt kérdést tartalmaz a kisebbségi hovatartozásra, és kizárható-e a pályázó, ha erre a kérdésre nem válaszol? A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény 7. § (1) bekezdése szerint az egyén kizárólagos és elidegeníthetetlen joga hogy valamely nemzeti, etnikai csoporthoz, kisebbséghez tartozónak vallja magát, és a kisebbségi csoporthoz való tartozás kérdésében nyilatkozatra senki sem kötelezhető. Az Avtv. alapján a nemzeti, nemzetiségi és etnikai hovatartozásra vonatkozó adat különleges adat, ennek kezeléséhez az érintett írásbeli hozzájárulása vagy törvényi felhatalmazás szükséges.

Az adatvédelmi biztos szerint a pályázóktól elvárható, hogy az ilyen programokban történő részvétel során – nem a nyilvánosság, de az elbíráló szerv előtt – vállalják hovatartozásukat. Az adatkezelő azonban köteles betartani az adatkezelés-

re, adatbiztonságra vonatkozó szabályokat, a pályázókat tájékoztatni kell arról, hogy a hovatartozásukra vonatkozó adatra a pályázat elbírálásához van szükség. A pályázat kiírójának nyilatkoznia kell arról, hogy az adatokat nem továbbítja, mások számára nem teszi hozzáférhetővé. (611/A/1996)

Az adatvédelmi biztos irodája több esetben vizsgálta a rendőrségi (sajtó)tájékoztatások jogszerűségét. Egy roma jogvédő szervezet panaszt tett egy napilapban megjelent cikk miatt, amely kisebbségellenes kifejezéseket tartalmazott. Az adatvédelmi biztos tájékoztatást kért az illetékes megyei főkapitányságtól arról, hogy az újságíróval a rendőrség munkatársai közölték-e a cikkben szereplő gyanúsított cigány származását. A rendőrség elismerte, hogy ők közölték a sajtóval a gyanúsított cigány származását, az alapján, amit a szemtanúk jegyzőkönyvben elmondtak, de nem akarták a cigány kisebbséghez tartozókat megsérteni. (319/A/1996)

A rendőrség három megye néhány településén kísérleti jelleggel bevezette a cigány kisebbséghez tartozók vallomásainak hangfelvétellel történő rögzítését. Az adatvédelmi ombudsman ezzel kapcsolatos véleményében kifejtette, hogy a tanúkat és a gyanúsítottakat a nemzetiségi hovatartozásukról nyilatkoztatni nem lehet, és az Avtv. alapján az etnikai hovatartozásra vonatkozó (különleges) adatok kezeléséhez az érintett írásban tett hozzájárulása szükséges. A cigány kisebbséghez nem külső (testi) jegyek, hanem önkéntes, belső vállalás alapján tartozik valaki. A jegyzőkönyvet vezető rendőrnek nincs mérlegelési joga arra nézve, hogy a vallomást tevő személy cigány kisebbséghez tartozó-e, vagy sem. Erre tekintettel minden vallomást tevő személyt tájékoztatni kell arról, hogy lehetőség van a cigány kisebbséghez tartozók vallomásának hangfelvétellel történő rögzítésére, ezután a polgár nyilatkozhat arról, hogy kíván-e élni ezzel. Az országos rendőrfőkapitány néhány hónap után a kísérletet – annak eredménytelensége miatt – leállította, a tapasztalatok szerint a kihallgatottak többsége bizalmatlan, sértett és feszélyezett volt, rosszindulatot feltételezett a kezdeményezés mögött. (362/A/1996)

Egy roma kisebbségi önkormányzat azzal a panasszal fordult az adatvédelmi biztoshoz, hogy a helyi önkormányzat képviselő-testülete olyan szociális helyzetképet készített, amely diszkriminatív kitételeket tartalmaz. A beszámolóban több helyen szerepelnek a cigányok nyilvántartására vonatkozó adatok a várandós kismamáktól kezdve az általános iskolásokig, a csecsemőktől a segélyezettekig. A vizsgálat során a város jegyzője elismerte a jogsértést. Elmondása szerint a jelentés a cigányok érdekében készült, azért, hogy a képviselő-testület tájékoztatást kapjon arról: mely területekre kell csoportosítani a költségvetési előirányzatokat. Az ügy vizsgálata során az adatvédelmi ombudsman megállapította, hogy indokolt aggodalomra adhat okot a cigány kisebbséghez tartozók szám szerinti szerepeltetése a beszámoló különféle táblázataiban. A biztos felszólította a jegyzőt a beszámolóban szereplő kifogásolt adatok törlésére, ennek a jegyző eleget tett. (308/A/1997)

Egy panaszos azt sérelmezte, hogy az 1997. évi XXIX. törvény alapján a kárpótlási igénye benyújtásához szükséges igazolások beszerzése érdekében felkereste a lakóhelye szerint illetékes Polgármesteri Hivatal Anyakönyvi Irodáját. Kérte saját születési anyakönyvi kivonatát, valamint édesapja halotti anyakönyvi kivonatát. Az ügyintéző közölte vele, hogy nem anyakönyvi kivonatot, hanem hatósági bizonyítványt állít ki részére, amelyet három nap múlva vehet át a hivatalban. A panaszos a kiállított hatósági bizonyítványok átvétele során észlelte, hogy azokon feltüntették a család, valamint elhunyt édesapja vallását, melyet nem kért, adatkérése kifejezetten

anyakönyvi kivonatok kiállítására vonatkozott. Jelezte hivatalunknak, hogy ez az eljárás valószínűleg más esetekben is így történt.

A beadványt követően munkatársaink az anyakönyvi irodában helyszíni vizsgálatot tartottak. Százhetvenkét esetben az érintett kifejezetten a vallás igazolását kérte, a nyomtatványon ezt húzta alá, és feltüntette mellette, hogy izraelita, illetve zsidó. Két esetben külföldön történő felhasználásra – állampolgársághoz – állítottak ki hatósági bizonyítványt ebből: egy esetben kérte a vallás igazolását, egy esetben nem az érintett húzta alá a megfelelő rovatot (véltetőleg az ügyintéző pótolta ezt a hiányosságot). Hét esetben nem jelölte meg aláhúzással, hogy a vallásról vagy a névváltoztatásról kér igazolást, mindkettőről kapott. Huszonnyolc esetben szintén nem jelölte meg aláhúzással, hogy a vallásról vagy a névváltoztatásról kér igazolást, csak a vallást igazolták. Négy esetben vagy más eljáráshoz kérte a hatósági bizonyítványt (nem kárpótláshoz), vagy kárpótláshoz kérte, de a kiadott igazolás nem tartalmazta a vallást. Tizenöt esetben egyértelműen anyakönyvi kivonat kiállítását kérte – ennek ellenére hatósági bizonyítványt kapott. Öt esetben kifejezetten hatósági bizonyítvány kiállítását kérték.

Az 1952 előtti anyakönyvek tartalmazzák a felekezethez való tartozást. Ezt az anyakönyvekről és a házasságkötési eljárásról szóló 1982. évi 17. tvr. végrehajtására kiadott 2/1982. (VIII. 14.) MT TH rendelkezés alapján az anyakönyvi bejegyzés alapján kiállított anyakönyvi kivonat nem tartalmazhatja. Így a jogosult kérelmére az államigazgatási eljárásról szóló törvény (Áe.) 50–51. §-ában foglaltaknak megfelelően kiállított hatósági bizonyítvánnyal lehet igazolni a kért adatot. A hivatalvezetőtől kapott szóbeli tájékoztatás alapján valószínűsíthető volt, hogy az anyakönyvi hivatalban megjelenő ügyfelek nagy számára tekintettel beindult egy automatizmus, és aki kárpótlási ügyben jelentkezett, az mérlegelés nélkül hatósági bizonyítvány igénylő lapot kapott, majd annak kitöltését követő pár napon belül megkapta az iratot. Mindezek alapján kétséges, hogy a vizsgált 172 esetben valóban azt akarták kérni az érintettek amit az igénylésen megjelöltek, vagy automatikusan kitöltötték az igénylőlapot bízva abban, hogy a hatóság úgyis tudja, mi kell nekik.

Munkatársaink az Országos Kárrendezési és Kárpótlási Hivatalban is vizsgálatot folytattak, ahol 52 benyújtott kérelmet és az azokhoz csatolt mellékleteket nézték át. A panaszos által sérelmezett hatósági bizonyítvány a vizsgált iratok egyikében sem szerepelt. Kizárólag anyakönyvi kivonatokkal mellékeltek az igénylők. A mintegy 200 000 benyújtott igénybejelentéshez képest elenyésző a vizsgált 52 irat, az azonban megállapítható, hogy a fővárosban sem minden anyakönyvvezető adott ki a hivatkozott kormányrendeletben megjelölt anyakönyvi kivonattól eltérő igazolást (hatósági bizonyítványt). A VI. kerületben ez is hivatkozási alap volt, hogy e tekintetben – mármint a hatósági bizonyítvány kiadására vonatkozóan – hasonló a gyakorlat a kerületekben.

A Kárpótlási Hivatal Jogi Főosztályának vezetője megerősítette, hogy a kormányrendeletben felsorolt becsatolandó iratokon kívül nem kértek mást, illetve többet. Ugyanakkor a kampányszerű munkaterhelés miatt az ügyfélszolgálat dolgozói a benyújtott kérelmeket csak átvették, tartalmilag nem vizsgálták. Arra nincs lehetőségük, hogy utólag visszajuttassák azokat az iratokat, amelyek kezelésére nincs felhatalmazásuk. Az Anyakönyvi Iroda vezetőjének azon állítását, hogy hiánypótlásra szólították fel az érintetteket, és anyakönyvi kivonat helyett hatósági bizonyítványt kérnének, cáfolta. Elmondása szerint jelenleg a kérelmek feldolgozása még nem kezdődött el.

Az adatvédelmi biztos megállapította, hogy az Anyakönyvi Iroda dolgozói téves jogértelmezés folytán adtak ki a kárpótláshoz vallás igazolását szolgáló hatósági bizonyítványt.

Egy másik, de hasonló ügy kapcsán 1996. október 21-én kelt ajánlásában az adatvédelmi biztos a felekezeti hovatartozással kapcsolatos adatok kezelésével, a Holocaustot túlélte polgárok információs önrendelkezési jogának biztosításával kapcsolatos vizsgálat eredményeit összegezte. Az indítványozó ebben az ügyben azt kérte, hogy az adatvédelmi biztos fellépésével tegye lehetetlenné, hogy bármilyen kárpótolta csoportról lista legyen előállítható kárpótlási igényük alapján, különös tekintettel arra, hogy ez a korábbi – alkotmánysértő – jogfosztási alapok szerinti megkülönböztetési lehetőséget hordozza magában. Az indítvány megalapozott volt, ezért – többek között – az alábbi ajánlás született: „Közhatalmi szerv – az érintett írásos beleegyezése hiányában – nem rendelkezhet faji eredetre, vallásos meggyőződésre vonatkozó adattal. Közhatalmi szerv nem kelthet olyan látszatot, hogy ilyen adatok birtokában van.”

A jelen ügyre analóg módon vonatkoztatható az idézett ajánlás, hiszen a szóban forgó anyakönyvi hivatalban is létrejött egy jogalap nélküli, szenzitív adatok alapján történő nyilvántartás, amely meghatározott ismérv, nevezetesen felekezeti hovatartozása szerint, 1952 előtti bejegyzések alapján ismételt csoportosítja a kérelmezőket. Az adatkezelés jogellenessége miatt annak megszüntetésére az adatvédelmi biztos felszólította az önkormányzat jegyzőjét. (441/A/1997)

Magánszemély adatkezelők

A tavalyi beszámolóban nem szerepeltek olyan ügyek, melyekben az adatkezelő magánszemély volt, és ilyen minőségében jogsérelmet okozott.

Az Avtv. alapján „bárki az adatvédelmi biztoshoz fordulhat, ha véleménye szerint személyes adatainak kezelésével vagy a közérdekű adatok megismeréséhez fűződő jogainak gyakorlásával kapcsolatban jogsérelem érte, vagy annak közvetlen veszélye fennáll.”

Az e témakörbe tartozó esetek nagy részében nem volt megállapítható a jogellenes adatkezelést megvalósító személy kiléte, valamint a jogsérelem – megtörténte – sem. Általában valamilyen nehezen körvonalazható gyanú, vagy a sérelmet okozó személy kilétének tisztázatlansága miatt ezekben az esetekben azt kellett megállapítanunk, hogy az ügyben nem tudunk eljárni. Elutasító válaszuk indoka az volt, hogy az adatvédelmi biztosnak nincs nyomozati jogköre.

A panaszosokat természetesen tájékoztattuk jogorvoslati lehetőségeikről: az Avtv. alapján bírósághoz fordulhatnak, lehetőségük van továbbá a Büntető Törvénykönyv 177/A. § a) pontjában foglalt jogosulatlan adatkezelés vétsége miatt büntető feljelentést tenni.

A panaszos sérelmezte, hogy a bírósághoz benyújtott keresetlevélben leánya munkabérére vonatkozó adathoz az ellenérdekű fél jogellenesen jutott hozzá. A csatolt iratok alapján nem volt megállapítható, hogy valóban jogsérelem történt volna, annak kiderítése, hogy a bepanaszolt személy honnan jutott az információ birtokába, az adatvédelmi biztosnak nem feladata. A beadványt hatáskör hiányában elutasítottuk. (937/A/1997)

Magánszemély volt az adatkezelő abban az esetben is, amikor egyes felsőoktatási intézményekben részvények jegyzéséhez egyetemi hallgatók személyes

adatait „gyűjtötték” be. A vizsgálat nem beadvány nyomán indult, azonban az érintettek jogainak védelme érdekében az adatvédelmi biztos közleményben fordult a nyilvánosságához. A közlemény a Mellékletben szerepel. (880/H/1997)

A vidéki panaszos azt sérelmezte, hogy lakásából ismerőse elvitte a személyes iratait, akit nem kívánt megnevezni. Annak kiderítése, hogy milyen iratokat vittek el, és valóban az elkövetőnek vélt személy tette-e, szintén nem tartozik az adatvédelmi biztos hatáskörébe. A jogorvoslati lehetőségekről szóló tájékoztatást követően a vizsgálatot lezártuk. (838/A/1997)

Közlekedési balesetet követően a panaszos testvérét többször felhívta munkahelyén az ügyben érintett gépkocsi-tulajdonos. A panaszos sérelmezte, honnan tudta meg testvére munkahelyének címét az ügyben érintett személy. Nyomozati jogkör hiányában – tekintettel a tényállás tisztázatlanságára és az egymásnak ellentmondó nyilatkozatokra – tájékoztattuk a panaszost a vizsgálat lezárásáról. (735/A/1997)

Társasházak

1997-ben a parlament elfogadta a társasházról szóló 1997. évi CLVII. törvényt. A törvénytervezet előzetes véleményezése során egyrészt kifogásoltuk azokat a tervezett rendelkezéseket, amelyek ellentétesek voltak a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvénnyel – például az elővásárlási, előbérleti jog gyakorlására való felhívás hirdetőtáblán történő kifüggesztése –, másrészt hiányoltuk a személyes adatok kezelésére vonatkozó adatvédelmi rendelkezéseket. A benyújtott törvénytervezetből kimaradt a kifogásolt rendelkezés, ugyanakkor nem történt meg a közös, valamint a kommunális költségek viselésében hátralékkal rendelkező tulajdonostársak személyes adatainak megismerésére vonatkozó ajánlásnak megfelelő, egyértelmű szabályozás.

Az elfogadott törvény egyik rendelkezése (14. §) alapján a közgyűlés határozatával kötelezheti a tulajdonostársat, hogy a közös képviselőnek bejelentse a külön tulajdonában bekövetkezett tulajdonosváltást, illetőleg az ingatlan-nyilvántartásban bárki által megtekinthető személyes adatait, valamint meghatározott esetekben a külön tulajdonát bérlő személy fenti személyes adatait, továbbá a külön tulajdonában lakó személyek számát. Ez a törvényi rendelkezés lehetővé teszi a tulajdonostársakról, illetve a bérlőkről készített nyilvántartás vezetését.

Várhatóan e körben, illetőleg a közös költséghez való hozzájárulás befizetésével legalább féléves hátralékba került tulajdonostársak külön tulajdonának jelzálogjoggal való megterhelésének kérdésében a jövőben is érkeznek állampolgári, valamint társasházi közös képviselői beadványok.

A társasházakkal, illetőleg a lakásszövetkezetekkel kapcsolatos beadványok egy része arról kért tájékoztatást, hogy – bár különféle indokkal, de – vezethető-e „lakónyilvántartás” azzal a céllal, hogy a közös költségeket lakókra le lehessen bontani. Ezek az ügyek a közérdekű adatok nyilvánosságával kapcsolatos beadványoknak tekinthetők. (46/K/1997, 129/K/1997 és 907/K/1997)

Mindhárom beadványra azt a tájékoztatást kapták az ügyfelek, hogy a társasházi tulajdonostársakról felállítandó, illetőleg vezetendő nyilvántartásra megoldást jelenthet egyrészt, ha naprakészen vezetik a társasházról szóló 1977. évi 11. tvr. 4. § (1) bekezdése szerinti alapító okiratot, hiszen ez tartalmazza a tulajdonostársak megnevezését, illetőleg az ingatlan-nyilvántartásról szóló jogszabályokban meghatá-

rozott egyéb adatokat és tényeket, így a tulajdonostársak személyi azonosító adatait is. (Ebben nem hozott változást a társasházokról azóta elfogadott 1997. évi CLVII. törvény sem.)

A beadványok másik csoportjában az érintettek azért tettek panaszt, mert a társasházban vagy a lakásszövetkezetben kifüggesztették a közös költségek viselésében meglévő hátralékukat. Több esetben felolvasták a közös költséggel tartozók nevét a közgyűlésen, egy másik ügyben az adóhatóság a társasház közös képviselőjétől kért adatokat a tulajdonostársokról. Arról, hogy a társasházban, illetőleg a lakásszövetkezetben (üdülészövetkezetben) tulajdonnal rendelkezők milyen formában ismerhetik meg a közös költségek vagy a kommunális kiadások viselésében hátralékkal rendelkezők személyét, 1996-ban ajánlást adtunk ki. (1995–1996. évi beszámoló 175. old.)

A beadványok viszonylag magas száma vélelmezni engedi, hogy az ajánlás tartalmát vagy nem ismerték meg mindenhol, vagy nem annak szellemében jártak el. (239/A, 259/A, 287/A, 372/A, 469/A, 590/K, 563/A, 873/A/1997) A panaszosokat ezekben az ügyekben arról tájékoztattuk, hogy a nem fizető, illetőleg a hátralékkal rendelkező tulajdonostársak személyére vonatkozó adatokat törvényi felhatalmazás hiányában nem lehet nyilvánosságra hozni, azokat csak az érintett tulajdonostársak ismerhetik meg. Ez történhet például a könyvelés megtekintésével, vagy úgy, hogy zárt (kizárólag a tulajdonostársak részvételével megtartott) közgyűlésen ismertetik a hátralékkal rendelkező tulajdonostársak nevét. Amennyiben a közös költségek fizetésében hátralékkal rendelkező tulajdonostársak adatait a tulajdonostársakkal ily módon ismertették meg, nem állapítható meg a személyiségi jogok sérelme.

A társasházak közös képviselőjét megbízás alapján ellátó (gazdasági) társaságok nagy része a mai napig jogellenesen tárolja a lakók adásvételi szerződéseit. A rendszerváltás előtt az ingatlankezelő vállalatok gyakorlata volt az – akkor is szabályozatlanul, törvényi felhatalmazás hiányában –, hogy minden lakótól bekérték az adásvételi szerződéseket. Ezt a helyzetet „örökölték” a jogutód közös képviselők (magánszemélyek, de egyre gyakrabban irodák), és az új lakóktól is kéri a szerződéseket. Az adatvédelmi biztos felhívta a figyelmet e gyakorlat jogellenességére és – az ELMŰ-ügyek analógiájára – javasolta, hogy a lakók a közös képviselőnél történő bejelentkezésükkor olyan szerződési példányt (vagy kivonatot) mutassanak be, amelyről törölték a közös képviselőre nem tartozó adatokat. A szerződéskivonattal egyenértékű a földhivatali tulajdoni lap másolata, de a földhivatali bejegyzési kérelem is. (164/A/1997)

Krízis-intervenció

Az adatvédelmi biztos és hivatala eljárására – az Áe. hatálya alá tartozó szervektől eltérően – nem vonatkozik a harminc napos ügyintézési határidő, vizsgálataink nagy része általában 30–60 nap között zárul le. Vannak azonban olyan esetek, ahol a személyes adatok kezelésével kapcsolatban oly mérvű a jogsérelem veszélye, ami csak azonnali beavatkozással hárítható el. Az e körbe tartozó ügyekben általában nem egy személy, hanem az állampolgárok nagyobb csoportja érintett. Az adatvédelmi biztos azonnali intézkedése alkalmával, vagy a nyilvánossághoz fordul, vagy közvetlenül az adatkezelőt szólítja fel a jogellenes adatkezelés megszüntetésére. Az ismertetett esetekkel kapcsolatos részletes állásfoglalások a Mellékletben találhatóak.

1997. december 5-i közleményében az adatvédelmi biztos felhívta a felsőoktatási intézmények hallgatóinak figyelmét, hogy személyes adataik ellenőrizhetetlen

kiszolgáltatása egyes részvények nyilvános forgalomba hozatalával összefüggésben személyes integritásukat és vagyoni jogaikat veszélyezteti. (880/H/1997)

A Belgiumban büntetőeljárás alá vont Pándy András magyarországi hozzátartozói, valamint az áldozatok és családtagjaik képviselői fordultak az adatvédelmi biztoshoz. A sajtó érdeklődésének kereszttüzébe kerülve folyamatos zaklatásnak voltak szenvedő alanyai. Tekintve, hogy az érintettek személyiségi jogai közvetlen veszélybe kerültek, az adatvédelmi biztos közleményben kérte az újságírókat és szerkesztőket, hogy az ártatlanság véelme mellett tartsák tiszteletben az érintettek emberi méltóságát és információs önrendelkezési jogát. (780/A/1997)

Az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. tv. hatálybalépését követően a HIV-szűrésen pozitív teszteredményt kapó személyek kilétét kötelező felfedni. Rácz Terry Black HIV-prevenációs aktivista a törvény e szakaszának törlése érdekében éhségstrájkot tervezett, egyben az adatvédelmi biztos támogatását kérte, hogy az Országgyűlés előtt fejthesse ki álláspontját. Az adatvédelmi biztos a törvény kormányzati előkészítése, valamint parlamenti vitája során mindvégig a szűrésre jelentkezők anonimitása mellett foglalt állást. Ezt az álláspontját a törvény vitája során nem tudta érvényesíteni. A hatályba lépett törvény módosítására kizárólag az Országgyűlésnek van hatásköre. (855/V/1997)

Az ORFK egyik vezetője kért soron kívül állásfoglalást abban a kérdésben, hogy országgyűlési képviselőknek kiadhatók-e azok a rendőrség által készített videofelvételek, melyek a hatóság által nem engedélyezett demonstrációról készültek. A demonstrációról készített felvételek nem tekinthetők közérdekű adatnak, azokat a rendőrség csak célhoz kötötten használhatja, ezen túlmenően a felvételen szereplők személyiségi jogait is meg kell óvnia. Mivel szabálysértési eljárás is indult az ügyben, a felvételek az irategyüttes részének tekintendők. Az országgyűlési képviselőknek szabálysértési vagy büntetőeljárás ügyben nincs iratbetekintési joguk. A demonstráció során történtek közérdekű jellegére tekintettel azonban – kérésükre – a felvételt a rendőrség levetítheti. (816/K/1997)

Egy újszülött csecsemő halála ügyében a rendőrség a tisztifőorvosi szolgálatól azt kérte, hogy az egészségügyi intézmények valamennyi környékbeli, terhességükkel orvost felkereső anyáról adjanak információt, azokról is, akik megszületett gyermekeinek sorsát az anyakönyvezés és a kötelező csecsemőgondozás okán a közigazgatás ismerhette. Ezt követően az ÁNTSZ vezetője hozzánk fordult és a rendőrség túlzó adatkérését kifogásolta. Állásfoglalásunkat azonnal megküldtük, a rendőrség adatkérését jogellenesnek minősítettük, egyben tájékoztattuk, hogy csak a ténylegesen gyanúsítható személyekre vonatkozó adatkérés teljesíthető. (75/A/1997)

A Pannon GSM Rt. év végi kedvezményes akciója során kérte az érintettek személyi igazolványát, vezetői engedélyét, útlevelét, sőt, valamelyik befizetett közüzemi számlájának igazoló szelvényét is. Amennyiben ezeket az iratokat leendő ügyfelük nem bocsátotta rendelkezésükre, úgy elzárkóztak a szerződéskötéstől. Azonnali intézkedésünket követően a Pannon GSM Rt. körlevélben tájékoztatta alkalmazottait, hogy az általunk kifogásolt szerződéskötési gyakorlatot a törvényes előírásoknak megfelelően módosította. (929/H/1997)

A lottó-ötös ügy utóélete

Az „5 a 90-ből lottójáték” szelvényeinek 1995. október 8-i feldolgozásával, a nyertesek személyes adatainak kezelésével, nyilvánosságra kerülésével kapcsolat-

ban az adatvédelmi biztos 1995. október 10-én hivatalból vizsgálatot indított. A vizsgálat megállapításait összegző ajánlást, valamint az ügy utóéletét tavalyi beszámolónk részletesen tartalmazta. Az adatvédelmi biztos többek között aggályának adott hangot amiatt, hogy a Szerencsejáték Felügyeletnél (SZF) összemosódnak a Pénzügyminisztérium tulajdonosi és törvényességi felügyeleti jogosítványai. Az ajánlást követő sokfordulós egyeztetés a tavalyi beszámoló elkészültének idején az alábbi ígéretekkel zárult:

Dr. Draskovics Tibor, a PM államtitkára úgy foglalt állást, hogy „A játéktitok, illetve a titokvédelem törvényi szintű szabályozását a PM a szerencsejáték törvény átfogó módosítása során kívánja megvalósítani, mely az Országgyűlés II. félévi jogalkotási programjában szerepel.”

Kiss Elemér MeH közigazgatási államtitkár ezt írta: „Tekintettel arra, hogy a szerencsejáték szervezéséről szóló 1991. évi XXXIV. törvény felülvizsgálata folyamatban van, keresni fogjuk a jelzett probléma megoldását.”

Dr. Medgyessy Péter pénzügyminiszter levelében utalt arra, hogy „A szerencsejáték szervezéséről szóló törvény átfogó módosítása pénzügyminisztériumi egyeztetés alatt áll. A törvény részletesen rendezi majd a játéktitok és a titokvédelem problémáját.”

A szerencsejáték szervezéséről szóló 1991. évi XXIV. törvény módosításáról készült PM előterjesztés-tervezetet az adatvédelmi biztos 1997. április 22-én megkapta véleményezésre. A tervezettel kapcsolatosan, minthogy annak adatvédelmi tartalma nem volt, észrevételt nem tett.

Az Országgyűlés Alkotmányügyi és igazságügyi bizottságának 1997. szeptember 1-jei ülésén az adatvédelmi biztos ismertette a „Lottó-ügyet”. Ismételten tájékoztatta a képviselőket, hogy a jelenlegi törvényi szabályozás alkotmányos visszásságot teremt, hiszen a Szerencsejáték Rt.-vel kapcsolatban a tulajdonosi jogokat a pénzügyminiszter gyakorolja, a törvényességi felügyeletet a Szerencsejáték Felügyelet látja el, mely a pénzügyminiszter felügyelete alatt működik. A bizottság a napirendi pont tárgyalását lezárta, érdemben nem foglalt állást.

Az 1997. évi XCIX. törvény a szerencsejáték szervezéséről szóló 1991. évi XXXIV. törvény módosításáról 1997. november 3-án lépett hatályba. „7. § (1) A szerencsejáték szervezés állami törvényességi felügyeletét az SZF látja el. (2) Az SZF a pénzügyminiszter felügyelete alatt működik.”

A törvény a játéktitokra, illetve a titokvédelemre vonatkozóan nem tartalmaz szabályt.

B) Közérdekű adatok

A beszámolási évben 95 ügy érintette a közérdekű adatok kezelését. Ezek közül 43 panasz volt, 24 tájékoztatás – állásfoglalás – kérés, 21 jogszabályvéleményezés és 7 hivatalból eljárás. Érdekes, hogy a közérdekű adatokat érintő beadványok 10%-os aránya meglehetősen állandóságot mutat.

Információszabadság – de kinek?

1992-ben, az információszabadság törvénybe iktatásakor feltehetően nem sokan tudták, kik is lesznek majd e jog igazi haszonélvezői. Az magától értetődőnek tűnt, hogy az igazgatási döntéshozatal, az ezzel kapcsolatos információk megismeréséhez való jog nálunk, ahol az állam működését mindig is a titkolózás, a kamarilla-politika jellemezte, már elvi lehetőségként is fegyelmező erővel bír. Ezért okozott a kérdés iránt elkötelezettek számára némi csalódást az a tény, hogy az adatvédelmi biztos gyakorlatában viszonylag kevés az információszabadságot érintő ügy. Tanulságos áttekinteni, kik is voltak az indítványozók.

A közérdekű adatok kezelésével kapcsolatos 1997-es ügyek megoszlása indítványozók szerint:

– magánszemély	25%
– újságíró	18%
– maga az adatkezelő	15%
– civil szervezet	11%
– hivatalból indított eljárás	10%
– önkormányzati képviselő, polgármester	9%
– parlamenti képviselő	3%
– ügyvéd (valamely szervezet vagy cég képviselésében)	3%
– gazdasági társaság	1%
– egyéb	5%

(Az indítványozók csoportosításakor nem vettük figyelembe az információszabadságot érintő 21 jogszabály-véleményezést, ahol értelemszerűen a jogszabályt előkészítő illetékes tárca volt az „indítványozó”.)

Korántsem volna érdektelen tudni, vajon a különböző állami, önkormányzati és egyéb közfeladatot ellátó szervekhez benyújtott közérdekű adatkérések kiktől származtak. Ilyen statisztikával sajnos nem rendelkezünk. Néhány érintett szerv szakértőivel lefolytatott konzultáció nyomán azonban legalábbis feltételezhető: nem tipikus, hogy az országos vagy a helyi közügyek iránt érdeklődő polgár fordul információért valamely hivatalhoz. Az adatkérések indoka többnyire üzleti megfontolás.

Közérdekű adatok az önkormányzatok kezelésében

Az előző esztendőhöz képest 1997-ben újakkal bővültek az önkormányzati adatkezeléssel kapcsolatos témák: olyan ügyekben is fordultak hozzánk állampolgárok, melyekben nem kapták meg a különböző közműfejlesztésekkel kapcsolatos közérdekű adatokat, illetve önkormányzati tisztségviselők amiatt, hogy milyen körben kell adatokat szolgáltatni a kérelmezőknek. A közérdekű adatok kezelésével kapcsolatos ügyeink ötöde érintette az önkormányzatokat.

A képviselők, választott tisztségviselők javadalmazása

Ebben az évben is számos indítványozó volt kíváncsi az önkormányzati képviselők jövedelmeire, a különböző önkormányzati tulajdonú társaságokban, cégekben betöltött tisztségeikre, a kapott juttatásokra és általában az önkormányzat kezelésében lévő adatokra. A beadványok alapján megállapítható, hogy az indítványozók nem tettek különbséget aszerint, hogy önkormányzati képviselőt, polgármestert vagy a polgármesteri hivatal dolgozóját érinti az adatkérés, holott az adatvédelmi törvény (Avtv.) és más jogszabályok is – érthetően – eltérően minősítik az e körbe tartozó adatok kezelését. A polgármester, az alpolgármester, a képviselő-testületi tagok a helyi közélet alakítói. A közszereplés vállalásával magánszférájuk másokénál sokkal szűkebb, így a bérükre és egyéb juttatásaikra vonatkozó adatok közérdekű adatnak minősülnek. A hivatalban köztisztviselőként foglalkoztatottak munkabérére, egyéb juttatásaira vonatkozó adatok viszont személyes adatnak minősülnek, és az adatvédelmi törvény védelme alatt állnak.

Egy önkormányzati képviselő állásfoglalást kért abban a kérdésben, hogy az intézményvezetők bére, egyéb juttatásai, valamint az adózással összefüggő érdekelttségi alaphoz az adóügyi feladatokat ellátó önkormányzati dolgozók közötti felosztása megismerhető-e. A kérdés első részére a válasz a fentiek alapján az volt, hogy ezek közérdekű adatok. Az önkormányzat rendeletben állapítja meg a polgármester és az alpolgármester bérét, ezeket az adatokat tehát bárki megismerheti. Az érdekelttségi alap felosztásával kapcsolatban viszont csak a felosztás elvei, a felosztható összeg nagysága és az érintettek száma ismerhető meg. Ezen felül az egyes személyekkel összefüggésbe hozható adatok az Avtv. szerint személyes adatoknak minősülnek, így azokat védelem illeti meg. (368/A/1997, 284/A/1997)

Egy újságíró fordult hozzánk állásfoglalásért, hogy az önkormányzat ingatlanfenntartó és -üzemeltető részlege telefonszámláinak összege megismerhető-e. Tájékoztatottuk, hogy a társaság gazdálkodásával kapcsolatos adatokat, így a telefonköltségeket is megismerheti. A kifizetett számla összegének részletezését – külön a helyi, belföldi, külföldi beszélgetések díját – is kérheti, a hívó vagy a hívott fél személyét és hívószámát azonban nem, mivel ezek személyes adatok. (62/A/1997)

Egy piackutatással foglalkozó kft. arról kért állásfoglalást, hogy az önkormányzat kezelésében lévő üzemanyagtöltő állomások számára, címére, az üzemeltető nevére vonatkozó adatokat megkaphatja-e. Tájékoztatottuk, hogy az adatvédelmi törvény hatálya nem terjed ki a jogi személyek, illetve a jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok adataira. Az egyéni vállalkozók esetében a jogi megítélés eltérő. Amennyiben a cégbíróság által vezetett nyilvántartásba mint egyéni cég bejelentkezett, illetőleg ha nyílt árusítású üzletet tart fenn, úgy adatai közérdekű adatok. Amennyiben az előbbieken említett feltételek nem állnak fenn, adatainak kezelésére az Avtv. szabályai irányadók. A konkrét esetben a kért adatok közérdekű adatnak minősülnek, a kérelemnek az önkormányzat tizenöt napon belül köteles eleget tenni. (255/A/1997)

A képviselő-testület működésével, döntéseivel kapcsolatos ügyek

Mind hivatalból indított vizsgálataink, mind beadványaink alapján megállapítható, hogy az önkormányzatok kevésbé veszik igénybe a sajtó, a média segítségét és egyéb, helyben rendelkezésre álló lehetőséget tevékenységük megismertetésére.

Megismerhető-e a jutalmakban, segélyben részesülők, valamint a kedvezményes étkezésre jogosultak adatai? – kérdezte beadványában egy állampolgár. A

közpénzek átláthatóságának, a felhasználás ellenőrizhetőségének elvéből következően mindenki megismerheti, hogy az önkormányzat éves költségvetésében milyen összeget fordított szociális ellátásra, illetve hányan részesültek ilyen jellegű juttatásban. Ugyanakkor a panaszos által igényelt adatokat személy szerinti bontásban az önkormányzattól nem kaphatja meg, és azok nyilvánosságra hozatala (hirdetőtáblán való megjelentetése) sem lenne jogszerű, mivel ebben a formában már személyes adatnak tekintendők. (49/A/1997)

Egy panaszos sérelmezte, hogy a lakóházukat érintő rendezési tervet tárgyaló testületi üléssel kapcsolatban közérdekű adatokat nem kapott meg. Tájékoztatuk, hogy az általa megnevezett időpontban a testület nem erről tárgyalt, ám az akkor elfogadott részletes rendezési tervet az önkormányzat lapjában közzétette, a testületi ülésről készült jegyzőkönyv megtekinthető. (32/A/1997)

Egy indítványozó arról kérte állásfoglalásunkat, hogy mint választópolgár miként ismerheti meg a települési önkormányzat munkáját. Az önkormányzatok munkájának nyilvánosságáról a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény (Ötv.) rendelkezik. Főszabályként a képviselő-testület ülései nyilvánosak, azon bármely választópolgár részt vehet, és a nyilvános ülésről készült jegyzőkönyv tartalmát megismerheti. (49/A/1997)

A győri, hivatalból indított vizsgálatunk során a testületi ülések nyilvánosságára vonatkozó szabályozás értelmezését kérte hivatalunktól a közigazgatási hivatal egyik munkatársa. Nevezetesen, hogy az önkormányzat saját SZMSZ-ében korlátozhatja, vagy megtilthatja-e videofelvételek készítését a nyilvános testületi üléseken. A képviselő-testület tagjai sérelmezték, hogy a szöveggörnyezetéből kiragadott részek torzítják az általuk elmondottak lényegét, és személyiségi jogaikat is sérti az eljárás. (759/H/1997)

Ugyancsak e kérdésben fordult hozzánk egy választópolgár, aki sérelmezte, hogy videofelvételt kívánt készíteni nyilvános testületi ülésen, de a képviselők szavazása alapján kikapcsoltatták készülékét. Állásfoglalást kért, hogy készíthet-e a képviselők hozzájárulása nélkül felvételeket, és ezeket nyilvánosan közzéteheti-e? (284/K/1997)

A probléma részletesebb tárgyalását az indokolja, hogy segítsük az önkormányzatok helyes jogértelmezését, és eloszlassuk az állampolgároknak jogaik érvényre juttatásával kapcsolatos gyanakvását.

Az Ötv. alapján a helyi önkormányzat a helyi közügyekben demokratikus módon, széles körű nyilvánosságot teremtve kifejezi és megvalósítja a helyi közakaratot. Főszabályként a képviselő-testület ülése nyilvános. A választópolgárok a képviselő-testület előterjesztéseibe, üléseinek jegyzőkönyveibe minden tartalmi és formai korlát nélkül betekinhetnek. Az Avtv. alapján az állami vagy helyi önkormányzati feladatot ellátó szerv köteles a közvéleményt tájékoztatni a feladatkörébe tartozó ügyekről. Ennek érdekében rendszeresen közzé-, vagy más módon hozzáférhetővé teszi az erre vonatkozó dokumentumokat. Lehetővé kell tennie azt is, hogy ezeket az adatokat bárki megismerhesse, azokról – a dokumentum tárolási módjától függetlenül – másolatokat kérjen.

A képviselők – állampolgárok – testületi üléseken való részvételére, közszereplésére vonatkozó szabályok: A Ptk. 80. § (2) bekezdése alapján nyilvános közszereplés esetén képmás és hangfelvétel nyilvánosságra hozatalához nincs szükség az érintett hozzájárulásához. A nyilvános testületi ülésen résztvevők közszereplők, en-

nek vállalásával pedig együtt jár a magánszférához való jog bizonyos korlátozása is. Ezzel számolniuk kell mindazoknak, akik a nyilvánosság elé lépnek, ez természetes következménye a közéletben betöltött szerepüknek.

A felvételek nyilvánosságra hozatala, felhasználása: E tekintetben irányadó az Alkotmánybíróság 19/1995. (III. 28.) AB határozata: „Az Avtv. nem tartalmaz olyan korlátozó rendelkezést, amely a közérdekű adatok megismerését célhoz kötötté teszi. Ezáltal a szabályozás megengedi azt is, hogy a kérelmező ne csupán közérdekből, hanem például saját jogos érdekei érvényesítése vagy csoportérdek megvalósítása céljából kezdeményezze a közérdekű adat megismerését. (...) A közérdekű adatok terjesztése egyaránt jelentheti az adatok köz-, illetve magáncélú megismertetését és felhasználását.”

Összegezve megállapítható, hogy a nyilvános képviselő-testületi üléseken kép- és hangfelvétel készítésére irányuló kérelem közérdekű adat megismerése iránti kérelemnek minősül, melynek az önkormányzat köteles eleget tenni. A felvételkészítés korlátozása, feltételhez kötése vagy teljes tiltása alkotmányos alapjogot sért. (284/A/1997, 759/H/1997)

A „Személyes adatok” fejezetben ismertettük azt a beadványt, amelyben egy vidéki újságíró állásfoglalást kért, hogy megtudhatja-e a közérdekből sértő reklámokat közzétevő vállalkozás ellen indított szabálysértési eljárás tényét, valamint a kiszabott pénzbírság összegét. A szabálysértési hatóság által – eljárása során – kezelt adatok személyes adatnak minősülnek, nyilvánosságra hozatalukat törvény nem rendeli el. Ugyanakkor az önkormányzatnak mint eljáró hatóságnak az ilyen esetekkel kapcsolatos megítélése közérdekű adatnak minősül abban a tekintetben, hogy fellép-e, és ha igen, milyen szankciók alkalmazásával a közérdekből sértő, a lakosságot felháborító ügyekben. A szabálysértésekről szóló 1968. évi I. tv. 22. §-a alapján el lehet rendelni a jogerős határozat közzétételét, ha az várhatóan nevelő és visszatartó hatást vált ki. Ennek gyakorlati alkalmazása az önkormányzat mérlegelési jogkörébe tartozik. (12/A/1997)

Egy képviselő-testületi tag kérte állásfoglalásunkat arról, hogy a testület által megkötött szerződések mely részei hozhatók nyilvánosságra. Az Avtv. alapján az önkormányzat vagyonára, gazdálkodására vonatkozó adatai közérdekű adatok. Az önkormányzati tulajdon (vagyon) értékesítésére kiírt pályázat, valamint annak eredménye tehát közérdekű adatnak minősül, hiszen csak a nyilvánosság kontrollja garantálhatja azt, hogy az értékesítés során valóban a törvényesség és a gazdaságosság szempontjai érvényesültek-e. Az ingatlan (vagyont) megvásároló cég üzleti érdekeit ugyan hátrányosan érintheti az értékesítéssel összefüggő adatok közzététele, de az önkormányzati vagyon értékesítésének átláthatósága és ellenőrizhetősége olyan közérdek, amely megelőzi az üzleti titok védelmének magánérdekét. Az e körbe tartozó adatokat nemcsak az önkormányzati képviselők, hanem bárki jogosult megismerni. (186/K/1997, 368/A/1997)

Önkormányzati beruházásokra, közműfejlesztésekre vonatkozó kérelmek,
állásfoglalás-kérések

Az Ötv. alapján a települési önkormányzatok feladata többek között a településfejlesztés, a csatornázás, az ivóvízellátás és a közreműködés a helyi energiaszolgáltatásban. Ezek a beruházások, fejlesztések az önkormányzatok korlátozott anyagi eszközei miatt általában központi céltámogatásból, saját erőből és lakossági hozzájárulásból valósulnak meg. Jogos állampolgári igény, hogy a pénz felhasználásáról, a

beruházás lebonyolításáról az önkormányzat adjon számot. Beadványaink arra engednek következtetni, hogy az együttműködés nem mindig zökkenőmentes, aminek elsődleges oka a megfelelő tájékoztatás elmaradása.

Egy önkormányzati jegyző abban kérte állásfoglalásunkat, hogy a szennyvíztisztító- és csatornaépítés adatai közül melyek minősülnek közérdekűnek. A több éve tartó beruházás megvalósításához az önkormányzat központi céltámogatást kapott, valamint saját forrást is biztosított. Az évenkénti bevételek és kiadások alakulása, felhasználása közérdekű adat, hiszen ezek közpénzek, felhasználásukat a választópolgárok jogosan akarják megismerni. A beruházás ütemezése, a beruházási szerződés – a döntést követően – szintén közérdekű adat. Ugyanakkor az ügyben keletkezett összes irat megismerése, a polgármesteri hivatal gazdálkodásának törvényességi ellenőrzése már nem a választópolgárok feladata. (390/A/1997)

A közpénzek

Mintegy másfél tucat ügyünk a közpénzekkel való gazdálkodással függött össze. Öröndetes fejlemény, hogy növekszik az igény a kormányzati apparátusok elosztó tevékenységének ellenőrzésére. Tipikus panasz volt, hogy a hivatalok nem hajlandók nyilvánossá tenni, kik (mely szervezetek, illetve programok), milyen célra és milyen támogatásokat kaptak a meghatározott célra rendelt költségvetési keretből.

Az adatvédelmi biztos több, hasonló ügyben kialakított álláspontja akként foglалható össze, hogy a támogatást elnyerő szervezetek adatai, a támogatás mértéke és indoka közérdekű adatok, melyeket a szervezet beleegyezése nélkül is bárki számára – aki ezt kéri – megismerhetővé kell tenni. E körben adatvédelmi aggályok nem merülnek fel. A különböző célú költségvetési támogatásokra pályázó magánszemélyek esetében a támogatással kapcsolatos legfontosabb adatok nyilvánosságra hozatala korlátozza ugyan az érintettek információs önrendelkezési jogát, ezt a korlátozást azonban egy másik alapjog, az információs szabadság érvényesülése indokolja. A pályázatokon való részvétel önkéntes. A személyes adatok védelmére való hivatkozással nem lehet korlátozni a költségvetési forrásból származó támogatások adatainak nyilvánosságát.

A fenti elvi álláspontból következően válaszoltuk egy országgyűlési képviselő indítványozó kérdésére, hogy a Gyermek és Ifjúsági Alapprogram rendelkezésére álló támogatási keretek felhasználásával kapcsolatos adatokat mindenki számára hozzáférhetővé kell tenni. (534/A/1997)

Egy másik ügyben az Alba Kör nevű civil szervezet panasza nyomán úgy foglaltunk állást, hogy a Külügyminisztérium által a NATO-csatlakozással összefüggésben kommunikációs célra nyújtott támogatások címzettjei, összege közérdekű adatok, melyeket minden érdeklődő számára hozzáférhetővé kell tenni. (737/A/1997)

A Központi Környezetvédelmi Alap felhasználásával kapcsolatos adatok megismerhetősége iránt érdeklődött egy másik beadványozó. Az egyes elkülönített állami pénzalapokról szóló 1992. évi LXXXIII. törvény kimondja, hogy az alap bevételeit és kiadásait jogcímenként – a költségvetési és a zárszámadási törvény részeként – az Országgyűlés hagyja jóvá. Az alap költségvetéséről és annak végrehajtásáról a közvéleményt félevenként tájékoztatni kell. Az alap felhasználása során meghirdetett pályázatok elbírálásáról szóló emlékeztetőt bárki megtekintheti. (112/K/1997)

Közszereplők személyes adatai

Ebben az esztendőben is több ügy érintette a közérdekű adat – személyes adat konfliktusát. Gyakorlatunkban ez mint a közfeladatot ellátó személyek, közszereplők, politikusok személyes adatainak nyilvánossága merül fel.

Még 1996-ban indult, de csak 1997-ben zárult le az a vizsgálat, amely a rendszerváltás alkotmányjogi előkészítésében kulcsszerepet betöltő Ellenzéki Kerekasztal (EKA) tanácskozásairól készült videofelvételek nyilvánosságát kívánta tisztázni. A panaszt benyújtó Nyilvánosság Klub Országos Egyesület azt kifogásolta, hogy az EKA-tárgyalásokról készült videofelvételek el vannak zárva az ország nyilvánossága, sőt a kutatók érdeklődése elől is. A felvételeket a Országos Széchényi Könyvtár zárt anyagként kezeli, mivel a tanácskozás egykori résztvevői azzal a feltétellel járultak hozzá a felvételek készítéséhez, hogy azok később csak valamennyiük hozzájárulása esetén hozhatók nyilvánosságra. Mivel azonban a Széchényi Könyvtár ez irányú kérdésére kilenc résztvevő nem válaszolt, négy pedig kifejezetten megtagadta a hozzájárulást, a könyvtár az anyagot még kutatók számára sem teszi hozzáférhetővé.

A mintegy 150 órányi felvétel nyilvánosságával kapcsolatban a legtöbb fejtevést annak eldöntése okozta, hogy az EKA magánszemélyek rendszeres összejevelete volt-e, vagy a közfeladatot ellátó szervezet egy sajátos formája. Az adatvédelmi biztosi ajánlás szerint „az EKA mint az alkotmányos jogállam megteremtésének folyamatában politikai irányítószerepet játszó szervezet, az e szerephez egyértelműen kötött megnyilvánulásaiban közfeladatot ellátó szervnek tekintendő. Ez annyit jelent, hogy az EKA ülésein az akkor már működő szervezetek, pártszerű alakzatok politikai-közjogi álláspontját tükröző nyilatkozatok, felszólalások megismerhetők, azaz közérdekű adatnak minősülnek”. Az ajánlás két további fontos kérdéskörre is kiterjedt: a dokumentumok kutathatóságára, valamint megóvására. Az előbbivel kapcsolatosan megállapította, hogy a levéltári törvény értelmében a dokumentumok a keletkezésüket követő 15 év elteltével a tanácskozások résztvevőinek esetleges tiltakozása ellenére is kutathatóvá válnak. Javasolta azonban, hogy a Széchényi Könyvtár főigazgatója kísérelje meg ismét beszerezni a hiányzó hozzájárulásokat. Javasolta azt is, hogy a felvételeket készítő Fekete Doboz Alapítvány és a Magyar Országos Levéltár kezdeményezze: a művelődési és közoktatási miniszter nyilvánítsa a dokumentumokat védett levéltári anyaggá, a levéltár pedig készítsen az eredetivel azonos kép- és hangminőségű biztonsági másolatot.

Az ügy lezárását követően, 1997 decemberében a Magyar Országos Levéltár főigazgatója tájékoztatta az adatvédelmi biztost, hogy kezdeményezésére a miniszter a dokumentumokat védetté nyilvánította, és azok a levéltári törvény keretei között kutathatók. A videofelvételek digitalizálására és a szöveg leírására a miniszter pénzügyi forrásokat biztosított a levéltár számára, így a dokumentumok megóvására 1998-ban a szükséges intézkedéseket megteszik. Az ajánlás teljes szövege a Mellékletben található. (466/A/1996)

Egy másik – újságíró által benyújtott – panasz tárgya az országgyűlési képviselők hiányzására vonatkozó információk megtagadása volt. Kiderült, hogy az Országgyűlés Házbizottsága 1995-ben kibocsátott egy, az Alkotmánnyal és több törvénnyel ellentétes tartalmú rendelkezést, melyben megállapította, hogy „a távollétek és azok igazolásával kapcsolatos adatok személyre szóló megjelenítése a képviselők személyiségi jogait sérthetik, ezért a hivatali ügykezelés szempontjából szolgálati titoknak minősülnek, s ezért azokat bizalmasan kell kezelni.” Az adatvédelmi biztos

ajánlása kimondta: „az országgyűlési képviselőknek a feladatuk ellátásával összefüggő adatai nyilvánosak. A képviselők hiányzása a plenáris és a bizottsági ülésekről közérdekű adat. Az Országgyűlés Hivatala a képviselőkről a kezelésében lévő ilyen adatokat bárki számára köteles hozzáférhetővé tenni.” (87/A/1997)

Ugyancsak újságírók kezdeményezték azt a két vizsgálatot, amelyben Horn Gyula miniszterelnök kandidátusi disszertációjának (198/A/ 1997), valamint Torgyán József, a Független Kisgazdapárt elnöke 1954-ben készült egyetemi szakdolgozatának (30/A/1997) nyilvánosságát firtatták. A két hasonló tárgyú ügyben kiadott együttes ajánlás megállapította: „A tudományos alkotások nyilvánosságát, ha a szerző országosan ismert közszereplő, politikus, a mű titokminősítése hiányában – tekintettel a társadalom információigényére is – biztosítani kell.” Az ajánlás teljes szövege a Mellékletben található.

Az ügyben örvendetes fejlemény, hogy 1998. január 27-én a Magyar Rektori Konferencia az Országos Doktori és Habilitációs Tanács javaslatára állásfoglalást adott ki a magyar felsőoktatásban készült szak- és diplomadolgozatok, valamint doktori disszertációk teljes nyilvánosságáról. Az állásfoglalás szerint az egyetemek a nyilvánosságot kizárólag nemzetbiztonsági megfontolások miatt, vagy a szerző más törvényekben biztosított jogaira – például a folyamatban lévő szabadalmaztatási eljárásra – tekintettel korlátozhatják.

Közszolgálati rádió, televízió

Ebben az évben négy ügy kapcsán merült fel a közszolgálati rádió, televízió, illetőleg az Országos Rádió és Televízió Testület adatkezelése. Ezen ügycsoport érdekességét az adja, hogy a médiatörvény megszületése után a Magyar Televízió és a Magyar Rádió részvénytársasággá alakult át, ennek folytán vitatottá vált, hogy az adatvédelmi törvény hatálya alá tartozó, úgynevezett közfeladatot ellátó szervezetekről van-e szó, vagy pedig az adatvédelmi törvény hatálya alá nem tartozó gazdálkodó szervezetekről.

Az Országos Rádió és Televízió Testület elnöke azzal a kérdéssel fordult az adatvédelmi biztoshoz, hogy a rádiózásról és a televíziózásról szóló 1996. évi I. törvénynek a műsorszolgáltatási pályázatok nyilvánosságát kimondó 96. § (4) bekezdése alapján az MTM-SBS Televízió Rt.-vel megkötött műsorszolgáltatási szerződés mely pontjai minősülnek nyilvános adatnak. Válaszunkban kifejtettük, hogy a médiatörvény szerint a pályázatban szereplő adatokról az ORTT a szerződés megkötéséig harmadik személynek nem adhat tájékoztatást. A szerződés megkötését követően a pályázat adatai – a hazai sajtóban való tulajdonrészesezésre vonatkozóakat kivéve – nyilvánosak. A törvény nem ad mérlegelési jogkört a nyilvánosságra hozatalt illetően, ezért az ORTT-nek nem áll módjában az MTM-SBS Televízió Rt. arra irányuló kérelmét teljesíteni, hogy a szerződés meghatározott részeit kezelje titkosan. (503/K/1997)

A Magyar Televízió Rt. elnöke levelet juttatott el az adatvédelmi biztoshoz, mely szerint a Magyar Televízió Kuratóriuma, valamint a nyilvánosság különböző fórumai részéről rendszeresen felmerül a MTV Rt. tevékenységével kapcsolatos adatok iránti igény. Az elnök az MTV Rt.-nek a közéletben betöltött szerepére tekintettel eleget kívánna tenni ezen igényeknek, természetesen az Rt. gazdasági érdekeit szem előtt tartva, ezért a működésével összefüggő adatok 17 pontból álló listáját küldte meg, és ezek közreadhatósága iránt érdeklődött. Álláspontunk szerint a kér-

déses adatok közül csak egy tartozik a személyes adatok körébe: a Rt.-nél fontosabb vezető tisztséget betöltő személyek névsora. Az MTV Rt. a médiatörvény értelmében közszolgálati műsorszolgáltató, ennek folytán közfeladatot ellátó szerv, ezért az Rt.-nél fontosabb vezető tisztséget betöltők névsora az adatvédelmi törvény alapján közérdekű adatnak minősül, annak nyilvánosságra hozatala tehát kötelező. Az állásfoglalás még hozzáteszi: üzleti titokra hivatkozva az MTV gazdálkodásával kapcsolatos adatok nyilvánosságának korlátozása – tekintettel az intézmény közfeladataira – más gazdálkodó szervezetekhez képest jóval szűkebb körben fogadható el. Minthogy az MTV Rt. nem kis részben közpénzekből gazdálkodik, e pénzek felhasználásának ellenőrizhetősége közérdek, ezért az ezzel kapcsolatos adatokat mindenki megismerheti. (309/K/1997)

Egy újságíró érdeklődött, hogy a Magyar Televízió Rt. és a Magyar Rádió Rt. elnökének fizetése közérdekű adat-e. Az előbbieken ismertetett érvek alapján a válasz igenlő volt. (63/A/1997)

Az ORTT Szervezési és Jogi Igazgatósága vezetőjének kérdésére azt válaszoltuk: az ORTT mint közfeladatot ellátó szerv köteles a kezelésében lévő közérdekű adatokat bárki számára hozzáférhetővé tenni, ezért az országban működő, az ORTT által nyilvántartott rádiók postacíme és telefonszáma nyilvános adat. (747/K/1997)

A közérdekű adat „minősített esete”: a környezettel kapcsolatos adatok

1997-ben új és izgalmas témaként merült fel a környezet állapotával, a környezetkárosítással, a környezetvédelemmel kapcsolatos adatokhoz való hozzájutás. Ezen adatok nyilvánosságának megkülönböztetett jelentőségét mutatja, hogy a környezeti információkhoz való hozzáférés jogát olyan országok is elismerik, melyek még ma is óvakodnak attól, hogy az információszabadságot általános értelemben törvénybe iktassák. (Így például az Európai Uniónak a környezettel kapcsolatos információkhoz való szabad hozzáférés jogáról szóló 90/313. számú irányelvét, melyet az EU Tanácsa 1990 júniusában fogadott el, Németország egy 1994-ben meghozott törvénnyel átültette saját jogába, miközben a Bundestag az általános információszabadságról a mai napig nem alkotott törvényt.)

A közérdekű adatok kezelésével kapcsolatos hivatalból indított eljárásaink egyike az Észak-dunántúli Környezetvédelmi Felügyelőségnél folytatott vizsgálat volt, amelyre az Adatvédelmi Biztos Irodájának 1997. októberi győri vizsgálatai keretében került sor. Az ennek tapasztalatait összegző jelentés megállapításai szerint a felügyelőséghez 1996-ban 64 esetben érkezett közérdekű adat megismerésére irányuló kérés. Az információs szolgáltatás a felügyelőség számára azért okozott nehézséget, mert az adatok gyakran nem álltak rendelkezésre abban a formában, ahogy azt a kérelemben óhajtották. Az információk kigyűjtéséhez, összesítéséhez pedig hiányzik a megfelelő, erre a feladatra alkalmazott szakember. Figyelemre méltó tény, hogy az adatkérések csekély kivételtől eltekintve gazdasági vállalkozásoktól származtak, céljuk üzleti jellegű volt. Sem magánszemélyek, sem újságírók, sem civil szervezetek részéről nem tapasztalható komoly érdeklődés. Az adatközlés során továbbhiányzó problémát okoz a közérdekű adat és az üzleti titok elhatárolása. Ezért többnyire a hivatal eseti döntéseitől függ az adatszolgáltatás. Álláspontunk szerint a környezet megóvásához fűződő társadalmi érdek miatt a környezetszennyezésre és a környezet állapotára vonatkozó adatokhoz való szabad hozzáférés elsőbbséget élvez az

üzleti titok és a cégek jóhírnevének megőrzésével szemben. A felügyelőség vezetői beszámoltak arról, hogy az illetékeségükbe tartozó két megye környezetállapotát rontó nagyvállalatok új beruházásaikkal, fejlesztéseikkel kapcsolatban egyre gyakrabban tartanak úgynevezett nyílt napot, melyre meghívják az érintett terület lakosságát, önkormányzatait, a sajtó képviselőit, független szakértőket, civil szervezeteket. (761/H/1997)

Két újságíró panasa alapján indult az az eljárás, amelynek tárgya a környezetszennyezés miatt kiszabott bírságokkal kapcsolatos adatok nyilvánossága volt. A két beadványozó előzőleg megkereste az ország 12 környezetvédelmi felügyelőségét, tájékoztatást kérve az 1997-ben beszédett környezetvédelmi bírságok összegéről, felhasználásáról, a megbírságolt cégekről. Kérésüket csupán egy felügyelőség teljesítette maradéktalanul, a többi az érintett cégek jó hírnevére, illetve üzleti titkaira hivatkozva tagadta meg részben vagy egészben a tájékoztatást. Az ügy kivizsgálását követő ajánlásban megállapítottuk, hogy a vállalkozások jogszerű működésének ellenőrzésére hivatott hatóságok elmarasztaló határozata közérdekű adat. Különösen igaz ez a környezetvédelem területén. A hatályos jogszabályok előírásait megsértő, a környezetet esetleg súlyosan károsító tevékenységekkel kapcsolatos információk nemcsak azért „minősítetten közérdekű” adatok, mert hatásaik országhatárokon tekintet nélkül mindenkit sújthatnak, a még meg sem született generációkat is ideértve, hanem mert az esetek jelentős hányadában visszafordíthatatlan károkat idéznek elő. A nyilvánosság visszatartó erejének tehát itt fokozott jelentősége van. Az ajánlás kimondja, hogy az ország 12 felügyelősége, valamint a Környezetvédelmi Főfelügyelőség rendszeresen tegye közzé, illetve tegye hozzáférhetővé bárki számára a környezetkárosításban, illetve környezetszennyezésben elmarasztalt cégek listáját, a szennyezés fajtáját, a kiszabott bírság mértékét. Az ajánlás teljes szövege a Mellékletben található. (778/A/1997)

Közérdekű adat vagy az állam jogos titkai?

A közérdekű adatokkal kapcsolatos ügyeink mintegy 20%-ában az volt a kérdés, hogy az adatkezelő a titokvédelmi törvényre, az adatvédelmi törvényre, a szerzői jogokra vonatkozó szabályokra, stb. hivatkozva jogszerűen tagadta-e, illetve tagadhatja-e meg az adatközlést.

Még az előző esztendőben indult, de csak 1997-ben zárult le az a vizsgálatunk, melynek tárgya a bős-nagymarosi vízlépcső ügyében a Hágai Nemzetközi Bíróság előtt folyó per magyar iratainak titkosítása volt. A panasz szerint a Külügyminisztérium az Országgyűlési Könyvtárba eljuttatott angol nyelvű példányba csak az országgyűlési képviselőknek engedélyezett betekintést. Az eljárás során kiderült, hogy az iratokat a minisztérium a minősítési eljárás mellőzésével kezelte titkosan, majd utóbb az adatvédelmi törvényre hivatkozva mint döntés-előkészítő iratot 30 évre „nem nyilvánosnak” minősítette. Az adatvédelmi biztos felhívta a miniszter figyelmét, hogy a dokumentumok a magyar fél álláspontját tükrözik, ezért nem tekinthetők döntés-előkészítő iratnak. A Külügyminisztérium végül is csak 1997. március 3-án – azt követően, hogy a Hágai Bíróság a periratokat nyilvánossá tette – volt hajlandó az iratok titkosságát megszüntetni. * (474/A/1996)

Egy másik ügyben az Országos Foglalkoztatási Alapítvány (OFA) által a munkahelymegtartó támogatási programok szakmai értékelésével megbízott Munkaügyi

* Az ajánlásról az Index on Censorship is tudósított 1997. évi 3. számában.

Kutatóközpont kutatásvezetője abban kérte az adatvédelmi biztos állásfoglalását, hogy az OFA – mely 1997. január 1-jétől közalapítványként működik – jogszerűen zárkózik-e el a kutatási eredmények nyilvánosságra hozatalától. Az információsza-
badság és a szerzői jogok itt felmerült konfliktusában az adatvédelmi biztos ajánlá-
sában úgy foglalt állást, hogy a tudományos kutatás eredményének nyilvánosságra
hozatalát a kutató és a megrendelő közötti szerződés korlátozhatja. A közfeladatot
ellátó szerv által kötött, saját tevékenységének vizsgálatára irányuló kutatási szerző-
désnek a nyilvánosságot korlátozó kikötései a kutatási eredmények megjelenési for-
májára, például a zárótanulmány publikálására vonatkozhatnak, az abban foglalt
adatokra azonban nem. Az ilyen adatokat a kutató jogosult, a megrendelő pedig –
kérelem esetén – köteles nyilvánosságra hozni. Közérdekű adatot tehát tudományos
kutatásról szóló szerződéssel nem lehet elzárni a nyilvánosságtól. (514/A/1997)

Egy újságíró panasa alapján az adatvédelmi biztos megállapította, hogy az
Országos Egészségbiztosítási Pénztár (OEP) munkatársai által összeállított gyógy-
szer-árlista – az OEP főigazgatójának véleményével ellentétben – nem minősíthető a
Polgári Törvénykönyv védelme alatt álló szellemi alkotásnak. A lista az adatvédelmi
törvény szerinti közérdekű adat, melyet bárki számára kötelező hozzáférhetővé tenni.
(40/A/1997)

Ugyancsak az adatvédelmi biztos eljárása volt szükséges ahhoz, hogy a Ma-
gyar Emberi Jogvédő Központ megismerhesse azt a közérdekű adatnak minősülő
utasítást, melyet a Menekültügyi és Migrációs Hivatal főigazgatója, a határőrség or-
szágos parancsnokának első helyettese és az országos rendőrfőkapitány közbizton-
sági helyettese 1/1997. szám alatt együttesen adott ki a menedékjogi eljárások
rendjével kapcsolatosan. (442/A/1997)

A Magyar Geológiai Szolgálat főigazgatója több kérdéssel fordult az adatvé-
delmi biztoshoz. Álláspontja szerint az adatvédelmi törvény közérdekű adatokkal
kapcsolatos szabályai nincsenek tekintettel olyan speciális adatkezelőkre, mint a
Geológiai Szolgálat, mely döntően szakmai és nem igazgatási jellegű adatokkal dol-
gozik, s amelynek adatrendszerei rendkívül összetettek, a többszörösen feldolgozott
és elemzett adatok pedig jelentős gazdasági értékkel bírnak. A főigazgató kérdései:
hogyan kell megóvni a kezelésébe kerülő üzleti titkokat, mely dokumentumok tekint-
hetők az adatvédelmi törvény szerinti belső használatra készült, valamint döntés-
előkészítő iratnak, hogyan oldható fel a szerzői jog és az információs szabadság kon-
fliktusa, milyen mértékig köteles az adatkezelő szerv a kért adatok felkutatására,
szakmai szempontú kiválogatására, összesítésére? Az ügyet még nem zártuk le.
(413/K/1997)

A panaszossal szemben az adatkezelő Ipari és Kereskedelmi Minisztériumnak
adott igazat az adatvédelmi biztos, amikor megállapította, hogy a minisztériumok ál-
tal készített jogszabálytervezetek az adatvédelmi törvény szerint nem publikusnak
minősíthető, döntés-előkészítő iratok. (26/A/1997)

A Honvédelmi Minisztérium (HM) osztályvezetője azzal a konzultációs kérdés-
sel fordult hozzánk, hogy a HM és magáncégek közötti szerződéskötésekkel össze-
függésben hogyan lehet úgy teljesíteni a közérdekű adatok kiadására vonatkozó ké-
réseket, hogy ezzel ne sértsék meg az érintett cégek üzleti titkait. Tájékoztatásul
megküldtük az adatvédelmi biztos hasonló tárgyban eddig kiadott állásfoglalásait.
(896/K/1997)

Egy ügyvéd által képviselt külföldi tulajdonú cégnek jogvitája támadt a Honvé-
delmi Minisztérium Beszerzési Hivatalával (HM BH). A jogvita szempontjából döntő

jelentősége volt annak a ténynek, hogy a HM BH mint költségvetési szerv mikor jött létre, mikor jegyezték be a törzskönyvi nyilvántartásba. A panaszos azért fordult az Adatvédelmi Biztos Irodájához, mert a nyilvánosságot biztosító törvényi előírás ellenére a HM nem tette lehetővé számára az adat megismerését. Vizsgálatunk alapján kiderült, hogy a HM nyilvántartásában nem különülnek el az államtitkot, szolgálati titkot tartalmazó adatok és a törvény előírása alapján nyilvános adatok. A minisztérium illetékesei ígéretet tettek arra, hogy az államháztartási törvény rendelkezéseit betartva a jövőben az adatokat elkülönítik, és a betekintést kérő polgárok kérelmét teljesítik. (264/A/1997)

Vizsgálatok hivatalból

Sem az adatvédelmi törvény szellemével, sem az ombudsmani intézmény eszméjével nem férne össze, ha az adatvédelmi biztos a törvény adta, valóban erős vizsgálati jogosultságok miatt saját szerepét valamiféle szuperhatóságként fogná fel. Az Adatvédelmi Biztos Irodája tipikusan beadvány vagy panasz nyomán „lép működésbe”. Hivatalból vizsgálatot csak akkor indítunk, ha az adatvédelemmel vagy információszabadsággal kapcsolatos jogsérelem rendkívül súlyos, vagy sokakat érint, vagy a jogaik védelmére életkoruk, egészségi állapotuk vagy egyéb körülményeik miatt csak korlátozottan képes emberek érdekében ez szükségesnek látszik. Ezt a visszafogott szerepfelfogást támasztja alá az az adat, hogy 1997-ben mindössze 36 esetben indítottunk hivatalból eljárást, ez az összes ügyeink kevesebb mint 4%-a volt. A hivatalbóli vizsgálatok közül 22-re az Adatvédelmi Biztos Irodájának megyei látogatásai keretében került sor. A vidéki vizsgálatok során az alábbi 7 szervezet közérdekű adatkezelésére voltunk kíváncsiak:

- Zala Megyei Rendőr-főkapitányság,
- Zalaegerszeg Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala,
- Nagykanizsa Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala,
- Heves Megyei Rendőr-főkapitányság,
- Heves Megyei TÁKISZ,
- Eger Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala,
- Észak-Dunántúli Környezetvédelmi Felügyelőség (Győr).

Tapasztalatainkról a „Megyei vizsgálatok” című alfejezetben számolunk be részletesen.

A szabadság ára

A beszámolási év egyik izgalmas új problémájaként immár nálunk is felmerült a kérdés: mennyibe kerül az információszabadság, és kinek kell érte fizetni. (Hogy mindez mennyire nem jelentéktelen dolog, mutatja az információszabadság intézményesítése terén egyik úttörőnek számító Egyesült Államok példája, ahol a törvény elfogadását követő néhány esztendő múlva a becslések szerint a kormánzatnak évi 50–200 millió dollár kiadást okozott, ezért sokan a legköltségesebb szabadságjogként tartják számon.)

Az adatközlés költségeivel kapcsolatban a hazai adatvédelmi törvény 20. §-a csak annyit mond, hogy „a közérdekű adatok közzétételéért az adatkezelő szerv vezetője – legfeljebb a közzétételrel kapcsolatos költség mértékéig – költségterítést állapíthat meg. A kérelmező kérésére a költség összegét előre közölni kell.” A kérdésnek azért érdemes figyelmet szentelni, mert noha 1997-ben a díjfizetés még csupán három ügy kapcsán merült fel, ezek jelzik: a szóban forgó alapjog érvényesítése esetenként a felszámított költségek nagyságán múlhat. A titkolózásra mindig hajlamos hivatal az információszabadságot papírosjoggá silányíthatja, ha szolgáltatásáért méltánytalanul magas díjat köt ki. Már az eddigi tapasztalatok alapján is leszűrhető ugyanakkor az, hogy a különböző állami hivatalok, intézmények birtokában lévő információknak sokszor komoly piaci értékük van, melyek ingyenes átadása esetén az adatkérő gazdasági vállalkozások indokolatlan gazdasági előnyre tesznek szert. Már ma sem ritka, hogy a jelképes áron megszerzett információk a „piacon” tetemes összegért cserélnek gazdát. Az egyre időszerűbbé váló jogi dilemma tehát az, hogyan lehet e két szempontot egyszerre tekintetbe venni.

Egy alapítványi keretek között működő rádió azzal a kéréssel fordult a Központi Statisztikai Hivatalhoz, hogy közölje vele a budapesti kerületi kábeltelevíziók listáját és levélcímét. Mivel azonban az adatkezelő e szolgáltatásért 50 000 Ft-ot kívánt felszámítani, az adatkérő elállt kérésétől, és a költség mértéke miatt panasszal fordult az adatvédelmi biztoshoz. A vizsgálatot az ügyben még nem fejeztük be. (840/A/1997)

A Magyar Geológiai Szolgálat főigazgatója több kérdéssel kereste meg az Adatvédelmi Biztos Irodáját. A szolgálat információs szakértőjével folytatott konzultáció során egyebek mellett felmerült az a kérdés is: mit tehet az adatkezelő, ha a kérés nagy tömegű, és hosszas feldolgozó-elemző munkát igénylő közérdekű adatokra vonatkozik. Miképpen számítható ki ilyenkor az adatszolgáltatás költsége? Az ügy szintén nem zárult le. (413/K/1997)

A környezetvédelmi bírságok nyilvánosságával kapcsolatos – két újságíró panasza alapján indult – ügyben a költségek mértékét illetően is állást foglaltunk. A kiadott ajánlás szerint mivel a környezetvédelmi felügyelőségek az általuk kiszabott környezetvédelmi bírságok fajtájáról, mértékéről, a megbírságolt cégek nevérol negyedévente jelentést kötelesek készíteni, az ilyen adatok közzétételkor a kérelmezőtől csak a másolási költség megtérítését kérhetik. Az ajánlás teljes szövege a Mellékletben található. (778/A/1997)

Titokfelügyelet

Az államtitokról és a szolgálati titokról szóló 1995. évi LXV. törvény előírta, hogy az erre feljogosított szervek a törvény hatálybalépését követő három hónapon belül kötelesek szolgálati titokkörü jegyzéküket közzétenni, ezt követően pedig naprakész állapotban tartani. A törvény szerint a szolgálati titokkör megállapításánál ki kell kérni az adatvédelmi biztos véleményét. A határidő 1995. október 1-jén járt le. Ennek ellenére még 1997-ben is érkezett 6 tervezet, mégpedig az alábbi szervektől:

- Köztársasági Elnöki Hivatal
- Magyar Bányászati Hivatal
- Bíróságok
- Polgári Védelem

- Magyar Országgyűlés Hivatala
- Népjóléti Minisztérium

Ezen kívül több esetben került sor a már meglévő titokkörü jegyzékek korrigálására.

A titokkörü jegyzékek véleményezése mellett az adatvédelmi törvény az adatvédelmi biztost felhatalmazza a titok-felülbírálatra. Amennyiben ugyanis eljárása során az adat minősítését indokolatlannak tartja, a minősítőt annak megváltoztatására vagy a minősítés megszüntetésére szólítja fel. E hatáskörével az adatvédelmi biztos 1997-ben mindössze egy alkalommal élt.

A nemzetbiztonsági szolgálatokat felügyelő tárca nélküli miniszter 80 évre államtitokká minősítette az olajügyekkel foglalkozó parlamenti bizottságnak küldött levelét. Az adatvédelmi biztos által kiadott ajánlás megállapította, hogy az ügy érdeméről megfelelő módon tájékoztatni kell a nyilvánosságot. Az ajánlás szerint a miniszter indokolatlanul hosszan állapította meg minősítés időtartamát, ezért azt az adatvédelmi biztos 30 évre csökkentette. Az ügyet részletesen a Nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló alfejezetben ismertettük. (232/A/1997)

C) Megyei vizsgálatok

Hogyan érvényesül a személyes adatok védelme és a közérdekű adatok nyilvánossága, ennek figyelemmel kísérését szolgálják azok a hivatalból indított vizsgálatok, amelyekre az adatvédelmi biztos megyei látogatásaihoz kapcsolódva került sor az elmúlt évben is. Míg működésük első másfél évében az országgyűlési biztosok – elsősorban az új intézményrendszer megismertetése céljából – általában együtt látogattak meg egy-egy megyét, addig 1997-ben már külön-külön keresték fel a különböző szempontok szerint kiválasztott megyéket.

Az adatvédelmi biztos múlt évi látogatásainak fő célja a kiválasztott adatkezelő szervezetek tevékenységének megismerése, vagy egyes – adatvédelmi szempontból figyelemre méltó, központilag meghatározott – aktuális adatkezelési eljárások ellenőrzése volt. A helyszíni vizsgálatokkal párhuzamosan az adatvédelmi biztos előadásokat tartott, szakmai szervezetek képviselőivel találkozott. Valamennyi látogatását – a vizsgálatok megállapításait ismertető – sajtóbeszélgetés zárta.

Zala megye

Április közepén Zala megyében egyrészt a korábbi helyszíni ellenőrzések kapcsán már ismert adatkezelő szervtípusokat (önkormányzat, rendőrség), másrészt új (hónvédségi, munkaügyi, adóhatósági, kárpótlási) nyilvántartásokat vizsgáltunk meg.

A Zala Megyei Rendőr-főkapitányság adatkezelésének áttekintése során tanulmányoztuk a különböző nyilvántartásokhoz való hozzáférési jogosultságok rendszerét, az adatkéréseket regisztráló rendszert, a külföldiek adatainak kezelésével összefüggő helyi nyilvántartást, valamint a közérdekű adatok nyilvánosságának érvényesülését szolgáló formákat, módszereket. Kedvező tapasztalatokat szereztünk. (234/H/1997)

– A megyei rendőr-főkapitányság igazgatásrendészeti szerve – hatáskörének megfelelően – a vonatkozó törvényben (1993. évi LXXXVI. tv.) meghatározottak szerint kezeli az egy évnél hosszabb tartózkodást, a bevándorlást kérelmező, a letelepedett külföldiek, valamint a beutazási és tartózkodási tilalommal, illetve kiutasítással érintett külföldiek adatait. Az alig ezer külföldre vonatkozó aktuális adatokat egyrészt hagyományos dossziérendszerben, valamint – a helyi hálózatról el nem érhető – külön számítógépes programmal kezelik. A rendőrség belső szabályai szerint továbbítják azokat az adatokat, amelyek nyilvántartása az ORFK feladata.

– A rendőri tevékenység átláthatóságát, a közérdekű adatok megismerhetőségét általában a hagyományos módszerekkel, a sajtó tájékoztatásával biztosítják.

Áttekintettük a Zala Megyei Munkaügyi Központ adatkezelését is. (235/H/1997)

– Megállapítottuk, hogy a jogszabályi felhatalmazásnak megfelelő, a helyi körülményekhez igazított, szabályozott adatkezelés folyik. Az adatvédelmi és adatbiztonsági követelményeknek – a központban és a kirendeltségeken működő – számítógépes nyilvántartások, valamint az irattárak megfelelnek.

– A számítógépen kezelt adatokhoz csak az ügyintézésre feljogosított, egyéni bejelentkezési kódokkal ellátott ügyintézők és vezetők férnek hozzá. A polgárok a – jogszabályban megfogalmazottakon túli, többnyire az álláskereséssel összefüggő – képességeikre és korlátaikra vonatkozó, önkéntesen szolgáltatott adataik megismeréséhez hozzájárulnak, ezt a tényt számítógépes rendszer is rögzíti. Az adatokat a törvényi előírásoknak, valamint az érintettek hozzájárulásának megfelelően, szabályozottan és ellenőrizhetően továbbítják.

– A munkaügyi kirendeltségen a közvetítéssel foglalkozó ügyintézők külön irodákban fogadják az ügyfeleket, ezzel is biztosítva a személyes és a különleges adatok megismeréséhez, az érdemi ügyintézéshez szükséges bizalmas légkör megteremtését.

– Adatvédelmi szempontból kifogásoltuk, hogy – jogi szabályozás hiányában – a megyei munkaügyi szervek valamennyi felvett adatot, iratot évek óta őriznek, az adatokat nem törlik.

A Magyar Honvédség Zala Megyei Hadkiegészítő Parancsnokságán folytatott vizsgálat megállapította, hogy a sorozott, a sorozatlan, szolgálatukat töltő személyekről készített manuális és számítógépes nyilvántartások, továbbá a nyugállományú katonák és az elhunytak, illetve az ellátásra jogosult hozzátartozók adatait tartalmazó érdekvédelmi nyilvántartás a honvédelmi és az adatvédelmi törvénynek megfelelően, az alkotmányosság normáit betartva működik. (242/H/1997)

Zalaegerszeg Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatalában a személyes adatok védelmének és a közérdekű adatok nyilvánosságának érvényesülését vizsgáltuk. A népjóléti osztálynál, a népesség-nyilvántartó, valamint a szabálysértési csoportnál a személyes adatok kezelésével kapcsolatban – apróbb szabálytalanságokon kívül (például: az eseti támogatásban részesülők adatait törlés nélkül, folyamatosan tárolják; egyes határozatokon indokolatlanul szerepel több személyazonosító; két éven túl tárolják a szabálysértést elkövetők adatait) – a vizsgálat kirívó visszasságot nem tárt fel.

Az önkormányzat tevékenységének és más közérdekű adat megismertetését szolgálja a város kéthetente megjelenő ingyenes információs újsága, valamint a vá-

rosi televízió, amely a nyilvános testületi üléseket vágtalanul közvetíti. A testület zárt ülést általában a személyes adatokat érintő napirendek, illetve a város gazdálkodásával, gazdasági érdekeltségeivel kapcsolatos ügyek tárgyalása esetén rendel el. Ez utóbbiakban nem látszott minden esetben indokoltnak a zárt ülés elrendelése. (243/H/1997)

Nagykanizsa Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatalánál a közérdekű adatok nyilvánosságát vizsgálva azt tapasztaltuk, hogy az önkormányzatnak nincs olyan ingyenes, nyomtatott kiadványa, amely a polgárok tájékoztatását szolgálná. A testületi üléseket a helyi televízió élő egyenes adásban közvetíti. A testületi ülések jegyzőkönyveihez a hivatal titkárságán, illetve a városi könyvtárban és fiókkönyvtáraiban férhetnek hozzá az érdeklődők. Indokolatlanul nem rendeltek el zárt testületi ülést, elsősorban a szociális igazgatás körébe tartozó eseteket tárgyalta ilyen formában a testület. A zárt ülések jegyzőkönyveit elkülönítve, tartalomjegyzékkel ellátva tárolják. (244/H/1997)

A Zala Megyei Kárpótlási Hivatalban arról kaptunk tájékoztatást, hogy a kárpótlási hivatali rendszer tervezett átszervezésének részleteiről – és az iratok további sorsáról – nincsenek ismereteik. A megyei hivatal hatéves működése során a személyes és a különleges adatok listázását, vagy kiválogatását nem kérték.

A vizsgálat megállapította, hogy a hivatal az adatokat alapvetően az ügyfelektől szerzi be, de fordultak már adatokért a Belügyminisztériumhoz, az Országos Levéltárhoz, a MEASZ-hoz, valamint az országos hivatal mellett működő Társadalmi Kollégiumhoz. A személyes kárpótlásban részesült polgárokkal kapcsolatban a Földhivatal, az APEH, az Erdőfelügyelőség és a városi önkormányzatok részére jogszerűen továbbítanak adatokat. (245/H/1997)

Az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal Zala Megyei Igazgatóságánál a vizsgálat elsődleges célja volt részletesen áttekinteni a személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti közcélú felhasználásáról szóló 1996. évi CXXVI. („1%-os”) törvény gyakorlati végrehajtását, ezen belül a rendelkezéseket tartalmazó külön borítékok felbontásának gyakorlatát, a borítékok és a rendelkező nyilatkozatok elkülönített tárolását, a rendelkezésre vonatkozó adatok számítógépes feldolgozását, más adózási adatokkal való összekapcsolását.

A vizsgálatkor a rendelkezést tartalmazó borítékok felbontása még nem történt meg, csak különhelyezésük, és az adóbevalláson a rendelkezés tényének jelzése. A további lépések megismerése (az egyénileg, illetve a munkáltatók által beküldött alapbizonylatok feldolgozása után kezdődik meg a borítékok felbontása, ezzel egyidejűleg a borítékokra és a nyilatkozatra is rákerül majd kapcsolati kódként az egyedi vonalkód, majd ezt követően a külön borítékot és a rendelkezési nyilatkozatot elkülönítve tárolják) is alátámasztotta azt a véleményünket, hogy – bár az APEH a törvény végrehajtásában igyekezett az adatvédelmi szempontokat érvényesíteni – az alkalmazott eljárás nem tekinthető garanciális szempontból véglegesen kidolgozott megoldásnak. A késedelem nehéz helyzetbe hozta a végrehajtókat, sokszor felesleges munkát jelentett számukra. (246/H/1997)

A Zala Megyei Területi Államháztartási és Közigazgatási Információs Szolgálat (TÁKISZ) vizsgálata elsősorban a szervezet közigazgatáson belüli helyének, szerepének, működése főbb elveinek megismerését szolgálta. (247/H/1997)

Heves megye

Május végén az adatvédelmi biztos Heves megyében tett munkalátogatást, amelyhez kapcsolódva munkatársai az ismert adatkezelők (rendőrség, önkormányzat, APEH, TÁKISZ) mellett egy kamara, és egy Internet szolgáltató cég adatkezelését is vizsgálták.

Az Egri Városi Rendőrkapitányságon elsősorban a személyes adatok kezelésének jogszerűségét, az adatszolgáltatási nyilvántartások vezetésének gyakorlatát vizsgáltuk az ügyeleten, a bejelentési irodán, a helyi személyi igazolvány és közlekedési nyilvántartásokban, a titkos ügykezelést végző irodákban, valamint a számítógépes hálózat központjában.

Tapasztaltuk, hogy a személyes adatok kezelése általában a vonatkozó jogi környezetnek megfelelően – a kapitányság hivatalvezetője által felügyelten –, jól szervezetten, egyértelműen szabályozott és ellenőrzött hozzáférési jogosultsági rendszerben folyik. Adatkezelési visszasságot elsősorban ott találtunk, ahol hiányos a jogszabályi háttér (például a közlekedésigazgatásnál), vagy korlátozottak a technikai lehetőségek (például a belső naplózást csak 3–4 hónapig tudják archiválni a tárolókapacitás hiánya miatt). A belső manuális adatforgalom (a személyi igazolvány nyilvántartásból történő felhasználás) naplózásának hiányosságaira felhívtuk a kapitányság vezetőinek figyelmét. (369/H/1997)

A Heves Megyei Rendőr-főkapitányságon azt tapasztaltuk, hogy jelentős figyelmet fordítanak a közérdekű adatok nyilvánossága érvényesülésére. A sajtó- és kommunikációs osztály léte (amelynek munkatársai a városi kapitányságokon dolgoznak), a rendszeres sajtótájékoztatók, a sajtóklub működtetése biztosítja, hogy a nyilvánosság folyamatosan és érdemben tájékoztatást kapjon a rendőrség tevékenységéről.

Figyelemre méltó kezdeményezésnek minősítettük, hogy az Interneten keresztül a megyei sajtó számára lehetővé tették a rendőrségi napi jelentések – személyes adatokat nem tartalmazó változatának – elérését. Javasoltuk, hogy a hozzáférést tegyék korlátozás nélkülivé. (370/H/1997)

Az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal Heves Megyei Igazgatóságánál részletesen megvizsgáltuk az úgynevezett „1%-os” törvény gyakorlati végrehajtását, és tájékoztottunk a közérdekű adatokra vonatkozó kérelmek teljesítéséről.

Az összes adóbevallás egynegyedében volt rendelkezés az 1% felhasználására, de ezek fele nem volt megfelelő (boríték nélküli, több rendelkezés egy borítékban, egyéb nyilatkozattételi hibák). A feldolgozás a vizsgálat idején – elsősorban technikai okok miatt – szünetelt.

Az adatvédelmet érintően megállapítottuk, hogy a borítékrögzítő program használja a törzsállományt; jogvita esetén megoldható, hogy visszakeressék és újrapirosítsák az adatokat; az adatok összekapcsolása a rendelkező személyi száma és a kedvezményezett adószám segítségével történik.

A megyei APEH adatokat szolgáltató a megyei önkormányzat részére (a területfejlesztési politika kialakításához), a nyomozó hatóságok részére (bevallásokra, befizetésekre vonatkozó adatokat) és 1997 januárja óta a kamarák részére. Nyomozati célú adatot számítástechnikai adathordozón nem továbbítanak. On-line kapcsolatot csak az APEH központjával van, így például az adóalany-nyilvántartás frissítését

a KÖNYV Hivatallal is csak a budapesti központon keresztül végzik heti rendszerességgel.

Az adózással kapcsolatos közérdekű adatok iránt a helyi sajtó, a megyei önkormányzat és a kamarák érdeklődnek. A megyei APEH rendszeresen tart sajtótájékoztatót az adózással kapcsolatos kérdésekről. (412/H/1997)

A Heves Megyei Területi Államháztartási és Közigazgatási Információs Szolgálatnál (TÁKISZ) elsősorban a polgárok személyi adat- és lakcím-nyilvántartási rendszerének működésével, az adattovábbítás gyakorlatával, valamint az adatszolgáltatások naplózásával ismerkedtünk meg. (413/H/1997)

A Heves Megyei Kézműves Kamaránál folytatott vizsgálat adatvédelmi szempontból törvénysértő gyakorlatot nem tárt fel, de rámutatott arra, hogy a kamarai adatbázis vélelmezhetően – az APEH és a KSH adataival való összevetés alapján – nem teljes körű. Az adatbázist meghatározott időnként frissíteni szükséges, a kamarai tagság megszűnése után a volt tag adatait törölni kell. (421/H/1997)

A Heves Megyei Egészségbiztosítási Pénztárnál – összefüggésben az adatvédelmi biztoshoz érkezett beadvánnyal, amely az orvosi vények országos nyilvántartását kifogásolja – mindenekelőtt a vényellenőrzés megyei rendszerét (az úgynevezett KEVER-t), és annak – adatvédelmet érintő – működését tanulmányoztuk. (465/H/1997)

Eger Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatalában a személyes és a közérdekű adatok kezelésének vizsgálata során jogszerű adatkezelésekkel találkoztunk. A szabálysértési, az egészségügyi, a szociális, és a gyámügyi munkában a papír alapú nyilvántartásokban csak az előírt személyes adatokat kezelik. A papír alapú nyilvántartás mellett – dupla jelszóval védett – számítógépes rendszert is működtet a helyi népesség-nyilvántartás. A helyi adó, a gépjárműadó és az úgynevezett idegen-adó beszedést 1992 óta számítógépes nyilvántartás segíti, amelyben a személyazonosító adatokon kívül csak úgynevezett helyiadószámot használnak, amely egy sor-szám.

A közérdekű adatok iránt 1996-ban és korábban nem volt érdeklődés, amit feltehetően az magyaráz, hogy az érdeklődőket többféle módon és rendszeresen tájékoztatják a helyi ügyekről. A városi televízió teljes terjedelemben közvetíti a testületi üléseket; sajtóreferens tájékoztatja a helyi sajtó munkatársait a nyilvános és zárt ülésekről; a közgyűlési jegyzőkönyvekbe a jegyzői vagy az ügyfélszolgálati irodán betekinthetnek a polgárok. Figyelmet érdemel az önkormányzat alapokmányában leírt lehetőség, ami alapján a nyilvános ülésen részt vevő polgárok az ülés végén két-két kérdést tehetnek fel, amelyre vagy ott vagy írásban kapnak választ. (661/H/1997)

Az Agriacomputer Kft. angol–magyar vegyes vállalatot mint a megye legnagyobb professzionális internet szolgáltatóját azért vizsgáltuk, hogy megismerjük: milyen naplózást vezet a nála regisztrált előfizetők forgalmazásáról, illetve a szerverüket felkereső érdeklődőkről. A mintegy nyolcvan előfizetőről az üzleti követelményeknek megfelelően, az adatvédelmi előírások szerint kezelnek adatokat. Rendelkeznek „Internet üzemeltetési szabályzat”-tal.

A számítógépek elhelyezése és a helységekbe való bejutás megfelelően szabályozott. Az előfizetők nyilvántartását, szerződését, a jelszó adását és a számlázást a cég partnere, a Datanet Kft. végzi. A szerveren lévő anyagok „látogatóról” elektronikus naplót vezetnek, amelyet 50 MB-onként elmentenek. A dinamikus IP-szám bevezetése óta – és a különböző lekérő szerverek közbejötté miatt – a „látogató” sze-

mélye helyben nem azonosítható. Az alkalmazott szoftver biztosítja a hálózati felhasználók anonimitását. (361/H/1997)

Győr-Moson-Sopron megye

Október végén Győr-Moson-Sopron megyében folytak adatvédelmi biztosi vizsgálatok.

A Győri Városi Rendőrkapitányságnál, illetve a Győr-Moson-Sopron Megyei Rendőr-főkapitányságnál folytatott vizsgálat az adatkezelések általános áttekintésére – kiemelt figyelemmel a közlekedésrendészeti szervek feladataihoz közvetlenül vagy közvetve kapcsolódó adatkezelések (nyilvántartások, iratforgalom, adatok továbbítása és nyilvánosságra hozatala, adatokhoz való hozzáférés szabályozottsága, adat-szolgáltatási nyilvántartások vezetése) megismerésére – irányult.

Az osztályokon általában a vonatkozó jogszabályok és más rendőrségi szabályozások figyelembevételével kezelik a polgárok személyes adatait; a helyszíni intézkedésekkor, valamint az ügyiratok kezelése során – a biztosítókkal történő kapcsolat kivételével – az adatvédelmi követelményeket általában érvényesítik; a központi és a helyi számítógépes nyilvántartásokat – a központilag meghatározott, illetve a helyileg szabályozott jogosultsági rendszerben – jogszerűen használják a munkatársak. Az adatkérések naplózása a helyi nyilvántartásokban – például az igazoltatott személyek nyilvántartásában – megoldatlan; a sérüléssel kapcsolatos rögzítő számítógépes statisztikai program indokolatlanul tartalmazza az érintettek személyes adatait.

Az osztályok munkatársai törvényi felhatalmazás és – az esetek többségében – az érintettek hozzájárulása nélkül rendszeresen személyes (köztük különleges) adatokat továbbítanak magyar (és néha külföldi) biztosító társaságoknak; az utcáról rádióon keresztül történő priorálás során sokszor sérülnek az adatvédelem elvei.

Az is felszínre került, hogy egyrészt a vám- és pénzügyőrség megyei szervei – mivel technikai okok miatt közvetlenül nem érik el a BM által kezelt központi adatállományokat – sürgős esetekben rendszeresen az MRFK-tól kérnek adatellenőrzéseket, másrészt a számítógépes fejlesztések, beszerzések ORFK szintű koordinálása, engedélyezése miatt az adatvédelmet is szolgáló helyi elképzelések nehezen valósulhatnak meg.

A vizsgálat által feltárt adatvédelmi visszasságok többségének felszámolására – az adatvédelmi biztosi kérésére – az országos rendőrfőkapitány már intézkedett. (755/H/1997 és 756/H/1997)

A Petz Aladár Megyei Kórházban azt vizsgáltuk, hogy a kórház mint adatkezelő hogyan készül fel és tesz eleget az egészségügyi adatok kezeléséről szóló törvény által előírt kötelezettségeinek. A kórház vezetői – számítva egy számítógépes rendszer kialakításához megpályázott összegre – az egységes betegfelvételi program továbbfejlesztését, bővítését tervezik. Ebben a rendszerben – amelyet csak a férőhelyek harmadánál tudnak alkalmazni – a beteg adatait felvételkor számítógépbe táplálják (ezen adatok etikett nyomtatással kerülnek a kórlapra), és a kitöltött adatlapokról külön rögzítik a betegséggel kapcsolatos adatokat. Az ötévi irattározás után a kórlapok archiválásra a központi kórlaptárolóba kerülnek.

A betegnyilvántartásnál személyi számot nem használnak, kivéve, ha olyan régi betegről van szó, akinek még nem ismerik a TAJ-számát. A kórházon belül

évenként kezdődő folyamatos sorszámozással, a kórházi eseményhez kapcsolódó törzsszámmal, valamint, ha szükséges a név, születési hely, idő alapján azonosítanak. Beteghívásnál név helyett kódokat használnak. Az elektronikus rendszer ismeri a „bizalmas adat” kategóriát; a kezelőorvos dönt a minősítésről, ezután csak ő és a felhatalmazott saját kóddal juthat hozzá a beteg adataihoz. (757/H/1997)

A Petz Aladár Megyei Kórház szakrendelőjében, a Tamasz Krízis- és Drogambulancián az alkohol- és drogbetegek adatainak kezelését vizsgáltuk. A betegekről – akiknek 90 százaléka önként jelentkezik kezelésre – adatlapot (kórlapot) töltenek és (a későbbiekben ABC-sorrendben tárolt) kartont állítanak ki. A kezeltekről adatokat eddig még egyetlen hatóság sem kért semmilyen formában. (758/H/1997)

Győr Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala adatkezelésének vizsgálata során úgy ítéltük meg, hogy a szociális jellegű lakásnyilvántartásba vételi kérelem adatlapjának benyújtásakor – bár a hivatal nem kötelezi a kérelmezőt személyi igazolványa fénymásolatának csatolására – a formanyomtatvány egyes pontjai (például a főbérlet tartózkodási helye) és bizonyos csatolt iratok (például bírósági végzés), illetőleg az a tény, hogy az adatlapon nincs feltüntetve az adatszolgáltatás alapja, adatvédelmi szempontból kifogásolható.

Az egészségügyi és szociálpolitikai irodán az egyedi határozatok vizsgálata azt mutatta, hogy a munkaképesség-csökkenés meghatározásához szükséges elsőfokú orvosi szakvélemények nem tartalmazzak oda nem illő egészségügyi adatokat. Az azonban előfordult, hogy a kérelmező – kellő ismeretek híján – olyan orvosi leleteket is beküldött a hivatalnak, amire annak nincs szüksége. Felhívtuk a figyelmet arra, hogy ilyenkor ezeket célszerű nem az ügy aktájában tárolni, hanem az érintetteknek visszaküldeni. (759/H/1997)

A Győr-Moson-Sopron Megyei Közigazgatási Hivatalban az állampolgársági alapvizsgálathoz kapcsolódó adatkezeléseket adatvédelmi szempontból megfelelőnek találtuk. (760/H/1997)

Az Észak-dunántúli Környezetvédelmi Felügyelőségnél a személyes és közérdekű adatokra irányuló kérések teljesítésében nehézséget okoz, hogy az adatok gyakran nem állnak olyan formában rendelkezésre, ahogy azt a kérelmezők szeretnék.

A felügyelőség figyelmét felhívtuk arra, hogy a környezet védelméhez fűződő társadalmi érdek, a környezethasználatra és a környezet állapotára vonatkozó információk szabad hozzáférhetőségének elve feltétlen elsőbbséget élvez az üzleti titok és a cégek jó hírnevének megőrzésével szemben. Az említett adatok a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény (Avtv.) értelmében egyértelműen közérdekű adatok, melyek közzlése az adatkezelő törvényi kötelezettsége. Az ügyet részletesen a közérdekű adatokról szóló fejezetben ismertettük. (761/H/1997)

Az Audi Hungária Motor Kft.-nél a munkavállalói adatok kezelését tekintettük át. A vizsgálatot egyszerűsítette, hogy a cég nem továbbít külföldre személyes adatokat, a munkaügyi adatokat maga kezeli, nem alkalmaznak beléptető rendszert és ellenőrző kamerákat, a telefonközpontot ellenőrzésre nem használják. A vizsgálat nem talált céltól eltérő adatkezelést, az érintettek iratokba való betekintési joga érvényesül, az iratokhoz való hozzáférés szabályozott, a vezetők nem „kíváncsiskodnak”. (762/H/1997)

D) Nemzetközi vonatkozású ügyek

Az első másfél évhez képest 1997-ben nagyobb számban érkeztek nemzetközi vonatkozású panaszok, ezért most először külön fejezetben foglalkozunk az ilyen típusú ügyekkel. Ezek között mind magyar, mind külföldi megkeresés előfordult.

Pándy András belga–magyar állampolgár ellen a belga hatóságok büntetőeljárást folytatnak súlyos bűncselekmények elkövetése miatt. A feltételezett áldozatokat, illetőleg hozzátartozóikat a magyar és a belga rendőrség tanúként hallgatta meg. Az adatvédelmi biztos irodájához írásban és telefonon is indítványok érkeztek az ügyben valamilyen módon érintett magyar állampolgároktól, akik beszámoltak arról, hogy a sajtó képviselői részéről folyamatos zaklatásnak vannak kitéve. A panaszosok személyiségi jogainak közvetlen veszélyeztetése miatt az adatvédelmi biztos október 27-én sajtóközleményt adott ki, melyben felhívta az újságírók és a nyomozó hatóságok figyelmét a birtokukba jutott személyes adatok megóvására. Az adatvédelmi biztos kijelentette, hogy a sértettek emberi méltóságát és információs önrendelkezési jogát tiszteletben kell tartani, mert ellenkező esetben az amúgy is sokat szenvedett polgároknak további sérelmet okoznak. A sajtó nyilvánosságát az érintettek nem kötelesek vállalni, joguk van a háborítatlan magánélethez.

Az adatvédelmi biztos levelet írt belga kollégájának, melyben beszámolt a hozzá érkezett panaszokról, elküldte sajtóközleménye szövegét, és megkérdezte, tervezi-e megvizsgálni a belga hatóságok adatkezelésének jogszerűségét. Felmerült ugyanis az a lehetőség, hogy esetleg a belga rendőrség szivárogtatta ki a sajtónak az áldozatok és hozzátartozóik azonosítását lehetővé tevő adatokat.

Az ügyben eljáró ORFK Bűnüldözési Szakmai Irányító Osztály vezetőjét is megkereste az adatvédelmi biztos, és megkérdezte arról, hogy a szóban forgó adatok nyilvánosságra kerülhettek-e az ORFK-tól, továbbá arról is, hogy a hivatkozott iratokhoz való hozzáférés nyomon követhető-e, vezetnek-e nyilvántartást arról, kik és mikor tekintettek be az iratokba, milyen biztonsági intézkedéseket hoztak az érintettek magánéletének védelme érdekében.

A belga adatvédelmi biztos azt a tájékoztatást adta, hogy felkérte az ügygel foglalkozó vizsgálóbíró, biztosítsa, hogy a rendőri szervek a legszigorúbban tartsák tiszteletben a személyes adatok védelmére vonatkozó törvényi rendelkezéseket. Beszámolt arról is, hogy a belga sajtónak elküldte magyar kollégája sajtóközleményét. A leveleket a Függetlenségben közöljük.

Az ORFK osztályvezetőjének válasza szerint sem a magyarországi nyomozásról tartott sajtótájékoztatón, sem más alkalommal a magyarországi hozzátartozók adatai nem kerültek nyilvánosságra az ORFK-ról. A nyomozás irataihoz való hozzáférést hivatalosan nem szabályozták, de a tájékoztatás szerint a részfeladatokat elvégző nyomozók csak a munkájukhoz szükséges információkat kapták meg szóban. A levél szerint az ügy nem most indult, már öt évvel ezelőtt is megkeresték Belgiumból az Interpol Magyar Nemzeti Irodáját az eltűnt személyek hozzátartozóinak felkutatására, akkor az iroda munkatársai és a Hajdú-Bihar Megyei Rendőrfőkapitányság nyomozói is tudomást szerezhettek a kérdéses személyes adatokról. Az ORFK osztályvezetőjének tudomása szerint a most indult új eljárás során a sajtó (Stern Magazin, RTL Klub televízió) belgiumi információk alapján jutott hozzá az érintettek családfájához, személyes adataihoz. (780/A/1997)

A Vám- és Pénzügyőrség Országos Parancsnokságától (VPOP) egy szomszédos állam vámigazgatási szerve tájékoztatást kért a hazánkból kivitt vámáru

vámértékével, illetve az azokra vonatkozó külkereskedelmi szerződések valódiságával kapcsolatban. A kiküldeni szánt iratok vámtitoknak minősülő adatokat is tartalmaznak, de a vámtörvény az államtitkok kivételével – bizonyos megszorításokkal – ilyen esetben is lehetővé teszi az adattovábbítást. A kérdéses országgal az 1970-es évektől létezik együttműködési szerződés, ez azonban a személyes adatok védelmével kapcsolatban nem tartalmaz semmilyen rendelkezést.

Az Adatvédelmi Biztos Irodájának állásfoglalása szerint a VPOP akkor jár el helyesen, ha megvizsgálja, hogy a továbbítani szándékozott adatok tartalmaznak-e természetes személyekkel – akár egyéni vállalkozókkal – kapcsolatba hozható személyes adatot. Amennyiben igen, úgy konkrét törvényi felhatalmazás – ennek hiányában az érintett hozzájárulása – szükséges. Az 1995. évi C. törvény 155. § (5) bekezdése lehetővé teszi személyes adatok külföldi vámszervnek történő továbbítását, ennek azonban az a feltétele, hogy az adatkérő külföldi szerv is rendelkezzen megfelelő garanciákkal az adatkezelés követelményeire vonatkozóan. (104/K/1997)

Alexander Dix, a berlini adatvédelmi biztos továbbította azt a panaszt, amely szerint egy magyar cég Németországban német állampolgárok e-mail címeit is forgalmazza – az érintettek hozzájárulása nélkül. A cég a forgalmazás tényét tagadja, a vizsgálat még folyamatban van. (28/A/1997)

A CEU (Közép-európai Egyetem) – Open Society Archives tudományos igazgatója 1997 augusztusában beadvánnyal fordult az adatvédelmi biztos irodájához Pozsgay Imre volt államminiszter és politikai bizottsági tag 93 doboznyi iratanyagával kapcsolatban. Pozsgay úr a stanfordi Hoover Intézetnek juttatta el az iratokat, melyek között zárolt anyagok is voltak.

A panaszos véleménye szerint a gyűjtemény számos olyan dokumentumot tartalmazhat, amely nagy valószínűséggel maradandó értéket képviselő közokiratnak minősül, ezért megkérdőjelezhető az iratok átadásának jogossága és törvényessége. A panaszos kifogásolja azt is, hogy számos magánlevél is található a gyűjteményben, s az érintettek rendelkezési joga sérült azáltal, hogy megkérdésük nélkül továbbították leveleiket, ráadásul külföldre.

Az ügyben az első beadványt követően több megkeresés is érkezett. Inkei Péter helyettes államtitkár a művelődési tárca nevében a közokiratok külföldre vitele tárgyában, Demszky Gábor főpolgármester pedig a személyét érintő iratok kapcsán kérte az adatvédelmi biztos állásfoglalását.

A vizsgálat során az iratanyaggal és továbbításával kapcsolatban levélben fordultunk Pozsgay Imréhez, a Belügyminisztérium miniszteri kabinetének titokvédelmi osztályához, valamint a Magyar Országos Levéltár főigazgatójához.

A vizsgálat legfőbb akadálya, hogy sem a megkeresett szervek, sem Pozsgay Imre nem tud tájékoztatást adni arra vonatkozóan, hogy az iratanyagban pontosan milyen iratok találhatóak, konkrét iratazonosító adatot is tartalmazó teljes körű iratjegyzék ugyanis egyelőre nem létezik. Ameddig a Hoover Intézet vagy egy erre felhatalmazott magyar szakember nem állítja össze – azonosításra alkalmas módon – az iratok jegyzékét, az eljárást fel kell függeszteni. A nagy sajtó- és közéleti visszhangra tekintettel Pozsgay Imre intézkedett, hogy a Hoover Intézet a teljes átadott anyagot zárolja. (588/K/1997)

E) Konzultációs vizsgálatok

Az ügyek statisztikailag és tartalmilag is jelentős részét képezik azok az vizsgálatok, amelyeket nem az indítványozó panaszára indítottunk, nem is hivatalból kezdeményeztünk, hanem a hozzánk forduló adatkezelők vagy érintettek kérdésére folytattunk.

Tevékenységünk kezdete óta számos állami és magán adatkezelő, az adatkezelő által megbízott személy, illetőleg érintett fordult hozzánk kérdésével egy-egy konkrét eset megítélését kérve, egy tervezett adatkezelés jogszerűségét ellenőrizendő, avagy segítségünkért folyamodva egy adatkezelési rendszer kifejlesztéséhez, adatvédelmi problémáinak megoldásához.

Amint azt tavalyi beszámolónkban is jeleztük, az adatvédelmi biztos – összhangban az országgyűlési biztosok törvényekben meghatározott szerepével és feladatkörével – jogi vagy szakmai tanácsadással nem áll feltétel nélkül a konzultációt kérők rendelkezésére. Amennyiben maga az érintett (vagy egy potenciális érintett) fordul hozzánk olyan ügyben, ami információk jogainak gyakorlását érinti, igyekszünk számára eligazítást, olykor gyakorlati tanácsokat nyújtani. Ugyancsak rendelkezésére állunk azoknak a nagy állami adatkezelőknek, amelyek jelentős, az ország lakosságának számottevő részét érintő, az állam adatkezelői tevékenységének rendszerét befolyásoló terveikkel, koncepcióikkal keresik meg hivatalunkat, sőt az ilyen, stratégiai jellegű adatkezelési koncepciók esetében magunk is kezdeményezzük a kapcsolatot. A magánszektor adatkezelői esetében – ahol a szükséges szakértelem az üzleti szektorban elvben rendelkezésre áll – a nagyszámú adatalanyt érintő esetekben, a közüzemi, általános ellátási kötelezettségen alapuló tevékenységeknél, vagy az érdekképviseleti szervezetek megkeresésére általában iránymutatást adunk. Hasonló szempontok alapján adunk iránymutatást a hozzánk forduló társadalmi szervezeteknek is. Nem tartjuk indokoltnak azonban sem az állami adatkezelőknek, sem az üzleti szektorban tömegesen működő egyedi magáncégeknek a folyamatos tanácsadást. A magánszektor részére összeférhetetlennek tartanánk olyan tanácsok nyújtását, amelyek közvetlenül üzleti hasznot eredményeznének: ez sem hivatalunk közpénzeiből való fenntartásával, sem eljárásunk illetékmentességével, sem a versenyszféra tisztességes működésével nem lenne összeegyeztethető. Ugyanezen okból hártjuk el az ügyvédek hasonló kéréseit.

Hangsúlyoznunk kell, hogy a konzultációs tanács, iránymutatás, előzetes vélemény – az ombudsmani feladatkörrel és az alapjogvédelem ismerveivel összhangban – semmiképpen sem jelentheti a megtárgyalt megoldás előzetes és végleges legitimálását, az adatvédelmi biztos „pecsétjét”, igazolását. Ha egy ilyen, általunk véleményezett – létező vagy tervezett – adatkezeléssel kapcsolatban panasz érkezik hivatalunkhoz, az abban foglaltak alapján az adatkezelést ismét megvizsgáljuk, s ha a vizsgálat során olyan új körülmény merül fel, ami az érintett információk jogainak sérelmét vagy annak veszélyeztetettségét bizonyítja, ajánlásunk megállapíthatja az adatkezelés jogellenességét.

Konzultációs tevékenységünk egy része telefonos vagy személyes megbeszélések útján zajlik,* más része azonban – a feltett kérdések bonyolultsága, a szóban forgó adatkezelések összetettsége, jogalapjuk kétséges volta miatt – ugyanolyan súlyú vizsgálatá válik, mint a panaszügyek vagy a hivatalból indított vizsgálatok.

Az alábbiakban néhány jelentősebb, konzultációs jellegű vizsgálat lényegét, tanulságát foglaljuk össze.

Oktatás, kutatás

A Mûvelődési és Közoktatási Minisztérium helyettes államtitkára azzal a kérrsel fordult hivatalunkhoz, hogy véleményezzük a tervezett Országos Felsőoktatási Hallgatói Adatbázis koncepcióját. (274/K/1997) A minisztérium illetékeseivel többszöri személyes megbeszélést folytattunk, s a koncepciót illető – az egyetemi autonómiát és a hallgatók önrendelkezését, az „áthallgatások” adminisztrálhatóságát, valamint a támogatások és kedvezmények állami ellenőrizhetőségét egyaránt figyelembe vevő – elvi állásfoglalásunkat írásban dolgoztuk ki (szövege a Mellékletben olvasható).

Az ügy további folyamánya az új – papír-, illetve intelligens kártya alapú – diákigazolványok előállításával, adattartalmával, felhasználhatóságával kapcsolatos konzultáció, melyet a minisztérium által kiírt tender nyertesének bevonásával folytattunk. E tárgyalások során – melyek a kézirat lezárásáig nem fejeződtek be, sőt várhatóan végigkísérik a rendszer megtervezésének folyamatát – kifejtettük, hogy a diákigazolványokkal igénybe vehető esetleges további kedvezmények megítélésében önmagában ugyan nincs kompetenciánk, azonban mind a törvényi rendelkezésekkel, mind a célhoz kötöttség elvével ellentétes lenne, a tájékozott beleegyezés tisztességes voltát pedig kérdésessé tenné, ha a diákigazolvány (elsősorban a felsőoktatásban bevezetendő intelligens kártya) használata egyedi azonosítást lehetővé tevő, fogyasztói vagy más személyes profil kialakítására alkalmas, üzleti vagy más jellegű direkt marketing célokra felhasználható rendszerben történne. Hasonló megítélés alá esik a nevesített (személyazonosításra alkalmas) és a nem nevesített (a kártya azonosítására alkalmas) felhasználás, amennyiben a rendszer egyedi kártyahasználói eseménytörténet rögzítésére és naplózására lenne alkalmas. Megítélésünk szerint egy esetleges későbbi üzleti célú felhasználás adatvédelmi szempontból a jelenlegi törvényes keretek között csakis addig terjedhet, amíg a kártyahasználat adataiból nyert piaci információk csak statisztikai jellegű csoportokra, s nem egyénekre vonatkoznak, s az adatok egyedileg elkülönített rögzítésére a rendszernek technikailag sem szabad módot adnia.

Tekintettel arra, hogy a diákok adatait a diákigazolvány előállítását végző magáncégnek átadni nincs törvényi felhatalmazás, elfogadhatónak tartottuk a diákok hozzájárulásán alapuló adatátadást, ha a nyomda – személyes igény esetén – módot ad a közvetlen, személyes adatszolgáltatásra, illetve az ezen alapuló igazolvány-előállításra is. (898/K/1997)

Az egyetemi személyesadat-kezelést más szempontból érintő beadványában az ELTE Szociológiai Intézetének igazgatója az egyetemi oktatók munkájának hallgatói véleményezésével kapcsolatban elsősorban a véleményező hallgatók anonimitásáról, illetve az egyes tanárokról alkotott vélemények nyilvánosságáról kérte véleményünket.

* A telefonon adott konzultációs tevékenység évente ezres nagyságrendet ér el, mely ügyforgalmi statisztikánkból hiányzik.

Ha az adatok felvétele és feldolgozása módszertanilag korrekt, az eljárás kizárja a visszaélések lehetőségét, az érintett oktató betekinthez a személyére vonatkozó egyedi (anonim) véleményekbe, megjegyzést fűzhet az értékelés eredményéhez, vitathatja az adatgyűjtés körülményeit, tisztességes voltát, s az adatfelvétel csak olyan kérdésekre terjed ki, amelyek közvetlenül a tanár oktatói munkájára vonatkoznak, és nem tartalmaz a tanár politikai pártállására, vallásos vagy más meggyőződésére vonatkozó, vagy egyéb úgynevezett különleges (szenzitív) adatokat, sem pedig magánéletére, kinézetére, személyes kapcsolataira stb. vonatkozó információkat, az

értékelés pedig világossá teszi a véleményezés érvényességi körét és korlátait, akkor az adatok belső nyilvánossági szabályainak meghatározása az egyetemi autonómia körébe utalható.

A „belső nyilvánosság” elsősorban az egyetem azon egységére értelmezhető, amely nemcsak szervezetenként, hanem az oktatók és a hallgatók kapcsolata szempontjából is szerves egységet képez, ilyennek minősülhet tehát a kar vagy az intézet, esetleg az önálló tanszékcsoport. E korlátok figyelembevételével a hallgatói vélemények eredményét célszerű például a hallgatói önkormányzat, a titkárság, a tanulmányi osztály helyiségeiben kifüggeszteni, vagyis olyan helyeken, ahol jellemzően az egyetem oktatói és hallgatói fordulnak meg, nem pedig olyan faliújságon, amely a vendégek által is látogatott helyen van elhelyezve. A belső nyilvánosság céljait szolgálhatja például a kari (intézeti) újságban való közzététel is. Ugyanakkor azok az összesített (statisztikai) adatok, amelyek a hallgatók véleményét fejezik ki egy szervezeti/oktatási egység tanárainak munkájáról vagy a tanítás színvonaláról, közérdekű – azaz bárki számára nyilvános – adatoknak tekintendők. Ezt egy állami egyetem esetében nemcsak a diploma állami elfogadása, hanem a közpénzek elköltésének ellenőrizhetősége is indokolja. (420/K/1997)

Egy kutató a visszaeső bűnözésre vonatkozó kutatásai céljából a BM Adatfeldolgozó Hivatalától statisztikai adatokat, illetve egyedi adatsoros, de személyazonosításra elvben alkalmatlan adatokat kért, s az adatátvitel jogszerűsége tekintetében kérte állásfoglalásunkat.

Megállapítottuk, hogy a személyazonosításra alkalmatlan adatok átvétele nem vet fel adatvédelmi problémát, tekintettel azonban a büntetett előéletre vonatkozó adatok – törvényben is meghatározott – érzékeny voltára, javasoltuk, hogy amennyiben a kutatás célja megengedi, az egyedi adatsoros mintánál ne a teljes születési dátumot, hanem csak a születési évszámot vegye át a kutató az Adatfeldolgozó Hivataltól. (874/K/1997)

Kép- és hangfelvételek

Az ORFK illetékesei soron kívüli állásfoglalásunkat kérték arról, kiadhatják-e a gyülekezési jog hatálya alá tartozó, a hatóság által nem engedélyezett demonstrációról készült rendőrségi videofelvételeket országgyűlési képviselő számára.

Az ügyet – sürgős jellegére tekintettel – a „krízis-intervenció” alcím alatt ismertettjük; állásfoglalásunk szövege a Mellékletben olvasható. (816/K/1997)

Egy újságíró, az adatvédelmi vonatkozású eset ismétlődő jellegére és érintetteinek számára tekintettel állásfoglalásunkat kérte arról a gyakorlatról, hogy az egyik plébániahivatal kizárólagos szerződést kötött egy videofelvételeket készítő céggel arról, hogy az az esküvőkről felvételeket készítsen. A szerződés következtében a jegyespár hozzájárulása nélkül is készül felvétel, s a jegyesek címét – marketing célból – a plébánia előzetesen kiadja a videós cégnek.

Kifejtettük, hogy az egyház autonómiáját mindig tiszteletben tartjuk, ám ebben az esetben a plébániahivatal is adatkezelő – így olyan megoldást tanácsolhatunk, mely szerint a felvételek készítése a szolgáltatás felajánlásán alapul, s a jegyespárnak lehetősége van dönteni a felvétel elkészítéséről. (410/K/1997)

Egy alapítvány a köztársasági elnökhöz küldött panaszokról, magánemberek leveleiről kíván dokumentumfilmet forgatni. Előzetes megkeresésükre kifejtettük,

hogy a film készítőinek mindenképpen be kell szerezniük az érintettek beleegyező nyilatkozatát.

Egy budapesti társasház egyik tisztségviselője arra kért választ, hogy a közös képviselő személyiségi jogokra hivatkozva megtilthatja-e a társasházi közgyűlésen elhangzottak magnetofon-felvételre rögzítését.

Állásfoglalásunkban megállapítottuk, hogy a kérdéses időpontban hatályos törvényerejű rendelet szerint (csakúgy, mint az azóta hatályba lépett társasházi törvény szerint) a társasházi közgyűlésről jegyzőkönyvet kell készíteni. Amennyiben a felvétel a jegyzőkönyvkészítés célját szolgálja, s azt a közgyűlés szükségesnek tartja, a felvétel készítését a közös képviselő nem tilthatja meg. A felvétel azonban – a belőle készült jegyzőkönyvekhez hasonlóan – kizárólag a tulajdonostársak számára megismerhető, s csak akkor lehet azt külső személyekkel megismertetni, számukra átadni, vagy nyilvánosságra hozni, ha ahhoz a felvételen szereplő mindegyik személy hozzájárulását adta. Felhívtuk a figyelmet arra is, hogy amennyiben a közgyűlésen – a tulajdonostársak jóváhagyásával – más személyek is részt vesznek, a felvétel készítéséhez nekik is hozzá kell járulniuk. Állásfoglalásunk szövege a Mellékletben olvasható. (578/K/1997)

Adóügyek

A PM illetékese az úgynevezett „1%-os” törvény anonimitási szabályainak értelmezése ügyében kért soron kívüli állásfoglalást. Egyetértettünk a PM jogértelmezésével, mely szerint az akár a rendelkező, akár a kedvezményezett részéről kezdeményezett jogvita esetén csakis a jogvitát kezdeményezőre vonatkozó adat ismertethető, s a kedvezményezett nem ismerheti meg a rá vonatkozó teljes rendelkezési állományt.

A törvény betűjével és szellemével – a befolyásolástól mentes, személyes döntésen alapuló rendelkezés elvével – ellentétes lenne, ha polgárok személyi jövedelemadójának 1%-ából részesülő szervezetek a polgárok tudta nélkül szerezhették meg támogatóik listáját. (644/K/1997)

Az APEH Üldözötteinek Szövetsége (APÜSZ) elnöke állásfoglalásunkat kérte a PM által megállapított minimális jövedelemhatárt el nem érő, önálló tevékenységet végző adózóknak kiküldött bevalláskiegészítő nyilatkozat alkotmányossága, illetve törvényessége kérdésében, „külön a Pénzügyminisztérium és külön az APEH szerepét illetően”. (604/K/1997) (Az ügyben számos, az érintettek által benyújtott panasz is érkezett hivatalunkhoz; vizsgálatunkat a „Nagy adatkezelő szervezetek” alcímű részben ismertetjük, kiadott ajánlásunk és közleményünk a Mellékletben olvasható.) Az APÜSZ elnöke levélváltásunk során kifogásolta, hogy az „ombudsmani ajánlás gyakorlati hatása vélhetően már csak a felvett adatok felhasználására irányul majd, vagyis a jogtalan adatszerzést nem áll módjában megakadályozni”.

Ugyancsak a bevalláskiegészítő nyilatkozatok kezelésével kapcsolatban kereste meg hivatalunkat – már ajánlásunk kézhezvétele után – az APEH. Arról kérte állásfoglalásunkat, hogy megfelelőnek tartanánk-e azt a megoldást, ha a nyilatkozatokat az adóellenőrzés lefolytatását, illetve az esetleges jogvita lezárását követően nem semmisítik meg az adatvédelmi biztosi ajánlásban foglaltak szerint, hanem a nyilatkozatokat visszaküldik az érintetteknek. Álláspontunk szerint ez a megoldás

tartalmilag megfelel az ajánlásban foglaltaknak, mivel a visszaküldést követően a nyilatkozatban foglalt adatok a továbbiakban nem állnak az APEH rendelkezésére.

Járulékos előnye e megoldásnak – az adózás rendjéről szóló törvény és a Levéltári törvény rendelkezéseitől való eltérés elkerülése, valamint a bonyolult és költségekkel járó fizikai megsemmisítéssel járó eljárás elhagyása mellett –, hogy a visszakapott nyilatkozatot az érintett az adózásával összefüggő dokumentumként tárolhatja, s azt a későbbiekben – saját kezdeményezésére, saját érdekében – felhasználhatja, ily módon gyakorolhatja információs önrendelkezési jogát. Felhívtuk az APEH illetéke-seinek figyelmét, hogy a nyilatkozatok számítógépre vitt adatait ellenőrzött körülmé-nyek között véglegesen (tehát nemcsak logikailag) törölni kell. (804/K/1997)

Direkt marketing

Számos érintett fordul hozzánk tanácsért, hogy mit tehet az áruküldő, illetve direkt marketing cégek zaklatása, kéretlen küldeményei ellen. Válaszunkban igyek-szünk gyakorlati tanáccsal szolgálni az adatleltetés lehetőségeiről, a betekintési, he-lyesbítési, törlési jog érvényesíthetőségéről. Egy direkt marketing vonatkozású ügy-ben írt válaszelevelünk a Mellékletben olvasható.

Amint azt korábbi fejezeteinkben is említettük, egy sajátos direkt marketing eset kapcsán fordult hivatalunkhoz a Magyar Vöröskereszt és a KÖNYV, állásfoglalásunkat kérve a Vöröskereszt karácsonyi karitatív gyűjtőakciója céljára kért név- és lakcímadatok kiszolgáltatásának jogszerűségéről. Megállapítottuk, hogy a jelenlegi szabályozás alapján a nonprofit szervezeteknek kevesebb törvényes lehetőségük van a polgárokkal való kapcsolatteremtésre, mint a direkt marketing módszereket al-kalmazó kereskedelmi cégeknek, s hogy indokolt e szervezetek igénye, hogy e jogok – hozzátéve: megfelelő korlátokkal és garanciákkal – illessék meg a nonprofit szer-vezeteket is. Ehhez azonban új törvényi szabályozásra lenne szükség. Állásfoglalá-sunkban ismertettük a karácsonyi karitatív akció törvényes lebonyolításának lehetsé-ges módját. Állásfoglalásunk szövege a Mellékletben olvasható. (884/K/1997, 893/K/1997)

Sajátos direkt marketing vonatkozású kérdéssel fordult hozzánk a Magyar Lapkiadók Egyesülete, kifogásolva a Magyar Posta Rt. Hírlapüzletági Igazgatósága gyakorlatát, mely során a lapkiadó vállalatok megbízásából végzett előfizetéses lap-terjesztés birtokába jutott előfizetői adatokat saját céljaira használja fel, s többek kö-zött az előfizetőknek szóló küldeményekbe más megbízó küldeményeit helyezi el, vagy a lapkiadók által átadott név- és címlista alapján az előfizetők számára más megbízó küldeményeit kézbesíti. Válaszunk szövege a Mellékletben olvasható, azonban vizsgálatunk az adatkezelő és a megbízott adatkezelő (adatfeldolgozó) kö-zötti viszony számos olyan, a hatályos jogi szabályozás alapján megoldatlan problé-mát vetett fel, amely az Adatvédelmi Nyilvántartásba történő bejelentkezés kapcsán is felmerült. (745/K/1997)

Egy országos napilap egy ifjúsági szervezetet reklámozó cikksorozatának ha-tékonyágát mérendő kérdőíves felmérést tervezett az olvasók, illetve a tagság köré-ben. Felhívtuk a hozzánk forduló szerkesztő figyelmét arra, hogy amennyiben a ki-sorsolt ajándéktárgyak (és a kisorsolásukhoz szükséges személyazonosító adatok) valóban csak a statisztikai felmérés válaszarányának növelése céljából szükségesek, továbbá a válaszoló neve és címe a kérdőíven nem szerepel, csupán a borítékon, akkor olyan eljárást célszerű kialakítani, amely felbontás után a boríték és a benne

lévő kérdőív kapcsolatát azonnal, helyreállíthatatlanul megszünteti; azaz a borítékokat és a kérdőíveket minden „kapcsolati kód” funkciójú jelölés nélkül elkülönítve kell tárolni, és a borítékokat a sorshúzás elvégzése után (célszerűen közjegyző jelenlétében) meg kell semmisíteni. (303/K/1997)

Egyéb nyilvántartások

A Magyar Demokrata Fórum elnöke a Magyar Honvédség Központi Irattárából a Lakitelek Alapítvány, illetőleg az MDF Országos Hivatala rendelkezésére bocsátott, a II. világháborús veszteségi kartonok adatait tartalmazó személyesadat-állomány felhasználhatóságáról – közelebbről keresőszolgálat működtetésének alkotmányos lehetőségeiről – kérte állásfoglalásunkat. A keresőszolgálat működtetésének célja „segítségnyújtás mindazoknak, akiknek rokona a II. világháborúban eltűnt”. A keresőszolgálat általános felhívás közzétételét tervezi, melyben „tájékoztatja az érintetteket, illetve örökösöiket vagy hozzátartozóikat az adatkezelés tényéről, céljáról, továbbá felhívja figyelmüket arra, hogy jogukban áll írásban az adatok továbbításának, illetve nyilvánosságra hozatalának megtiltása”.

Állásfoglalásunkban kifejtettük, hogy amennyiben a szóban forgó adatállomány kizárólag a II. világháborúban elesett – vagy 30 évnél régebben elhunyt – személyek adatait tartalmazza, akkor az általános felhívás kibocsátásának nincs akadálya. Ebben az esetben ugyanis a levéltári törvény előírásai alapján a személyes adatokat tartalmazó iratok bárki számára kutathatók, adataik hozzáférhetők, s nincs akadálya az elhunytakra vonatkozó adatok publikálásának sem. A felhívásra jelentkező hozzátartozók – sőt, az elhunytak bármilyen szintű ismerősei is – felvilágosítást kaphatnak az elesettek szolgálati helyéről, a halál időpontjáról, eltemettetésük helyszínéről stb. (Természetesen a felhívásra jelentkezők adatai hozzájárulásuk nélkül nem továbbíthatók, és nem hozhatók nyilvánosságra.) Amennyiben azonban a szóban forgó adatállomány olyan személyek adatait is tartalmazza, akik ma is élhetnek, illetőleg 30 éven belül hunytak el, ebben az esetben az adatkezelés alkotmányossága további vizsgálatot igényel. (696/K/1997)

A Közmunkatanács elnöke a közmunkaprogramokban résztvevők etnikai hovatartozásának nyilvántarthatóságáról kérte tájékoztatásunkat.

Válaszunkban kifejtettük, hogy az alkotmány és a hatályos törvények alapján az állam alapvetően nem vezethet nyilvántartást polgárai nemzetiségi, etnikai hovatartozásáról. A cigány származás nyilvántartását elvben törvény is csak korlátozott céllal rendelhetné el. A romák részvételét a közmunkákban tehát csak olyan módszerekkel lehet a gyakorlatban regisztrálni, ami nem egyéni azonosításon alapul. A nemzetiségi, etnikai hovatartozással kapcsolatos adatok még statisztikai formában történő kezelése is alapos megfontolást, komoly szakmai felkészültséget igényel. Állásfoglalásunk szövege a Mellékletben olvasható (541/K/1997)

F) Jogszabály-véleményezés

A három hazai ombudsman közül a törvény egyedül az adatvédelmi biztost ruházza fel ezzel a joggal, s persze kötelezettséggel. Talán vitatható az ombudsmannak a jogalkotásba történő ilyesfajta bevonása, hiszen szerepe elsősorban a jogalkalmazó közigazgatással szembeni fellépés, az első két év tapasztalatai

alapján mégis úgy tűnik, hasznos a készülő jogszabályoknak ez az „előzetes kontrollja”, mert már a tervezetekben ki lehet szűrni az adatvédelemmel és az információszabadsággal ellentétes rendelkezéseket.

Az adatvédelmi törvény 25. § (1) bekezdése szerint az adatvédelmi biztos javaslatot tesz az adatkezelést és a közérdekű adatok nyilvánosságát érintő jogszabályok megalkotására, illetve módosítására, véleményezi az ilyen jogszabályok tervezetét.

Míg 1996-ban az ügyek mintegy 8%-át tették ki a jogszabály-véleményezések, 1997-ben arányuk meghaladta a 11%-ot, ami az ilyen típusú ügyek megkészszerződését jelentette: 106 ügyet és 125 jogszabályt. (A különbség abból adódik, hogy egyes minisztériumok gyakran több jogszabály-tervezetet küldenek meg egy csomagban.) 56 esetben nem emeltünk kifogást: 30-szor azért nem, mert a véleményezésre megküldött jogszabály-tervezet nem tartalmazott adatvédelmi rendelkezést, 26 ügyben pedig a tervezett szabályozást megfelelőnek találtuk. Az ügyek közel felében: 48 esetben fogalmaztunk meg kritikai észrevételeket. Ebből 9 esetben teljesen, ugyancsak 9 esetben részlegesen elfogadták álláspontunkat, 16 alkalommal pedig nem. 14 ügyben az általunk véleményezett jogszabályt a beszámoló lezárásának időpontjáig nem hirdették ki. A véleményezett jogszabály-tervezetek listája a Függelékben található.

Úgy tűnik, a tárcák kodifikációs szakemberei változatlanul gyakran megfelelnek arról, hogy az adatvédelmet vagy az információszabadságot érintő jogszabályok tervezetét az adatvédelmi biztosnak is meg kell küldeni véleményezésre. Erre több jel is utalt. Feltűnő aránytalanság mutatkozott például a tárcák ez irányú aktivitásában. A véleményezésre megküldött tervezetek több mint egyharmada (36) érkezett a Pénzügyminisztériumtól, mintegy 10%-a (13) a Belügyminisztériumtól, a többi tárcától pedig csupán elvétve néhány. Miközben a beküldött tervezetek közel harmada semmilyen kapcsolatban nem volt az adatvédelemmel, számos, már kihirdetett jogszabályról utóbb derült ki, hogy az illetékes tárca elmulasztotta megküldeni, holott lényeges adatvédelmi rendelkezéseket tartalmazott. Néhány példa:

- a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény,
- a köztisztviselők jogállásáról szóló törvény módosításáról szóló 1997. évi CI. törvény,
- a 48/1997. (VIII. 26.) BM rendelet a közúti közlekedés rendőrhatalósági igazgatásáról,
- a 243/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet a távközlési előfizetői szerződésekről,
- a 214/1997. (XII. 1.) Korm. rendelet a súlyos mozgáskorlátozott személyek közlekedési kedvezményeiről szóló 164/1995. (XII. 27.) Korm. rendelet módosításáról,
- 62/1997. (XII. 21.) NM rendelet az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezelésének egyes kérdéseiről,
- 63/1997. (XII. 21.) NM rendelet a fertőző betegségek jelentésének rendjéről.

1997-ben 48 törvénytervezetet, 33 kormányrendelet-tervezetet és 27 miniszteri rendelettervezetet véleményeztünk. Kaptunk továbbá számos szabályozási koncepciót, jogszabálynak nem minősülő utasítástervezetet.

Ebben az évben sem sikerült elérnünk, hogy a jogszabály-véleményezésekre méltányos határidő megjelölésével kapjuk a tervezeteket. Nem volt ritka, hogy egy-egy vaskosabb törvény vagy jogszabálycsomag észrevételezésére 2–3 napot „hagyott” az előterjesztő.

Az előző évhez hasonlóan 1997-ben is előfordult, hogy a készülő jogszabály adatvédelmi rendelkezései körül többmenetes „ütközetek” alakultak ki az előterjesztő és az adatvédelmi biztos irodája között.

Az 1997-es esztendő talán legfontosabb adatvédelmi tárgyú törvényalkotása az egészségügyi adatok kezeléséről szóló törvény volt. A törvénytervezettel kapcsolatos egyeztetések még 1996-ban indultak, és a törvény megszületéséig több fordulóban zajlottak. Az elfogadott törvény érdeme, hogy – összhangban az Európa Tanács ajánlásával – számos eddig szabályozatlan, vagy kizárólag szokásjogi alapon rendezett kérdést egyértelműen szabályoz. Alapelve, hogy az adatszolgáltatás – néhány kivételt leszámítva – önkéntes. A betegnek joga van ahhoz, hogy minden, vele kapcsolatban keletkezett adatról tájékoztatást kapjon, ezzel megszűnt a beteg kiszolgáltatottsága az egészségügyi intézménnyel szemben –, legalábbis adatvédelmi szempontból. Információs önrendelkezési jogának fontos része az adatkezelő titoktartási kötelezettsége. A törvény jelentős előrelépés az úgynevezett szektorális adatvédelmi jogalkotás terén, ugyanakkor néhány kardinális kérdésben az Adatvédelmi Biztos Irodája és egyes, a betegjogokért harcoló civilszervezetek vereséget szenvedtek. A vitatható megoldások között kell megemlíteni az orvos feljelentési kötelezettségének előírását, amennyiben az általa kezelt beteg 8 napon túl gyógyuló sérülést szenvedett. Az adatvédelmi biztos álláspontja szerint ugyanis az orvosnak a gyógyítás a feladata, nem pedig a bűnüldözés. A törvény másik, sok vitát okozó pontja a HIV-fertőzöttek adatainak kezelése. Az új szabályok az anonimitást csak abban az esetben biztosítják, ha a teszt negatív, pozitív eredmény esetén viszont az egészségügyi intézménynek be kell kérnie a vizsgált személy adatait. Az adatvédelmi biztos nyomatékos álláspontja szerint ez az előírás nemcsak a személyiségi jogok szempontjából aggályos, de felveti azt a veszélyt is, hogy az érintettek esetleg nagyobb számban mennek el a vizsgálatra, ami fokozhatja a betegség terjedését. (154/J/1997)

A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény módosításáról készült pénzügyminisztériumi előterjesztés esetében a természetes személyekre kiterjesztendő úgynevezett adós-nyilvántartási rendszerét – a szabályozás céljával egyetértve – adatvédelmi szempontból több ponton kifogásoltuk. Sikerült elérnünk, hogy a tervezett „adatbank” nem valamennyi hiteladós, csak a 90 napon túl nem fizetők adatait tartalmazza, amennyiben hátralékuk meghaladja a minimálbér összegét. A hitelintézet a szerződéskötéssel egyidejűleg köteles tájékoztatni leendő adósát, hogy az előbbi feltételek bekövetkezte esetén adatai bekerülnek a hitelintézetek közös nyilvántartásába. Észrevételeink nyomán szigorították meg az e körben külföldre történő adattovábbítás szabályait az „azonos védelem” követelményének előírásával. (703/J/1997)

Az 1997-es év egyik közérdeklődést kiváltó jogalkotási témája volt a televíziókészülék üzemeltetési díjának behajtási módja körül kialakult vita. A Pénzügyminisztérium előterjesztése az üzemeltetési díjat az adók módjára behajtandó állami bevételek közé sorolta, és beszédére a helyi adóhatóságot hatalmazta fel. A közszolgálati rádió és televízió költségvetéséből hiányzó tetemes díjhátralék beszédével mint méltányolható céllal egyetértettünk. Több súlyos kifogást fogalmaztunk meg

azonban a megoldás módjával szemben. A szűken felfogott információs önrendelkezési jogon túllépve a magánélet szélesebb értelmű védelme szempontjából aggályosnak tartottuk, hogy a tervezet az önkormányzati adóhatóságot ezzel kapcsolatban magánlakás ellenőrzésére jogosítja fel. Kifogásoltuk, hogy nincs megjelölve a díj fizetésére kötelezett személy, ebből következően nem tudni, kiknek, milyen adatait és meddig kezelhetik a díj beszédésében érintett szervezetek. Elfogadhatatlannak tartottuk a készüléket értékesítő kereskedők bejelentésre kötelezését. Adatvédelmi jellegű észrevételeink egy részét az előterjesztő elfogadta, ugyanakkor a díj adóként történő kezelésével kapcsolatos alkotmányossági aggályaink fennmaradtak. (850/J/1997)

Hasonlóképpen az adatkezelés célhoz kötöttségét hiányoltuk a magán szálláshelyek idegenforgalmi célú hasznosításáról szóló kormányrendelet-tervezet véleményezésénél. Leginkább azt kifogásoltuk, hogy az Ipari Kereskedelmi és Idegenforgalmi Minisztérium által megküldött javaslat szerint a szállásadók az általuk vezetett vendégkönyvet kötelesek lettek volna minden év végén az illetékes rendőrkapitányságnak átadni, melytől öt évig köteles lett volna megőrizni. Álláspontunk szerint az ilyen „készletező” adatgyűjtésnek semmi köze a vendéglátáshoz. A szállásadók adóhatósági ellenőrzése sem indokolja személyes adatok kezelését. Észrevételeinket az előterjesztő elfogadta. (524/J/1996)

Az a törekvés, hogy a személyes adatokat egy központi adatbankban kezeljék, az év folyamán számos jogszabálytervezetben bukkant fel. Ezzel kapcsolatos tapasztalatainkat és álláspontunkat „Az új centralizmus folytatódik” című alfejezetben ismertettük.

javaslatok jogszabály-módosításra

Az adatvédelmi törvény előbb idézett rendelkezése nemcsak jogszabályvéleményezésre, hanem jogszabály-alkotás és -módosítás kezdeményezésére is felhatalmazza az adatvédelmi biztost. E hatáskörrel csak ritkán élünk.

Az önálló tevékenységet folytató magánszemélyek jövedelemadó bevallásával kapcsolatos „Nyilatkozat” körüli pengeváltás nemcsak azért figyelemreméltó, mert több tízezer embert érintett, és mert ez ügyben közel három tucat panaszt kaptunk, hanem mert ez egyike volt azon ritka eseteknek, amikor az adatvédelmi biztost az ügy súlyára tekintettel a parlament bizottságaiban kellett érveit kifejtenie a Pénzügyminisztérium álláspontjával szemben. Az adózás rendjéről szóló törvény – az adatvédelmi biztos ajánlásában kezdeményezett – módosításával kapcsolatban az volt a véleményünk, hogy az „alapjaiban ássa alá a személyes adatok védelmének alkotmányos szabályait azzal, hogy korlátozás nélkül kivánja tenni a felhasználható adatokat. Olyan adatfelhasználást kíván az adóhatóság számára biztosítani, amellyel jelenleg a bűnüldözési feladatot ellátó szervezetek sem rendelkeznek.” A parlament által végül is elfogadott szöveg szerint az egyéni vállalkozóknak csak a törvény céljaival összhangban álló adatokról kell nyilatkozniuk. (126/J/1997)

Egy 1996-ban hivatalból indult eljárás keretében kezdeményeztük az igazságügy-miniszternél a gondnokság alá helyezett személyes adatainak védelme érdekében a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 309. § (3) bekezdésének módosítását. Az 1997. évi LXXII. törvény által beiktatott új szabály szerint a gondnokoltak névjegyzékének adatairól csak azok kaphatnak felvilágosítást, akik az ehhez fűződő jogi érdeküket igazolják. (550/H/1996)

Javasoltuk az I. kerületi önkormányzat 25/1995. (XII. 14.) számú rendeletének módosítását, mivel ennek alapján a Polgármesteri Hivatal népjóléti osztálya egyes szociális juttatások igényléséhez olyan űrlapot használt, amely felhatalmazza a hivatalt, hogy az igénylő bármely pénzügyi intézménynél kezelt készpénzvagyonáról, illetve annak hat hónapon belüli forgalmáról adatot kérhessen. (676/A/1997)

Egy 1996-ban indult vizsgálat nyomán derült ki, hogy az önkormányzati szabálysértési eljárások során előfordul, hogy a rendőrség a szabálysértési hatóságnak átadja az érintett büntetett előéletére vonatkozó adatokat. Ezek között olyan korábban jogerősen elbírált cselekmények iratai is szerepelnek, amelyekkel kapcsolatban az érintett már mentesült a hátrányos következmények alól. A jogszabályok ellentmondásosságára tekintettel az adatvédelmi biztos által az ügyben kiadott ajánlás felkérte a belügyminisztert, vizsgálja felül ezzel kapcsolatos rendeletét és utasítását, kezdeményezze a Büntető törvénykönyv életbeléptetéséről szóló törvényerejű rendelet bűnügyi adatszolgáltatásra vonatkozó paragrafusainak módosítását. A belügyminiszter az ajánlásban foglaltakkal egyetértett, és intézkedett a visszásságot előidéző 15/1980 (BK 9.) BM utasítás kifogásolt pontjainak hatályon kívül helyezése ügyében. Megígérte, hogy a büntetettek nyilvántartásáról szóló törvényi koncepció kialakításakor az ajánlásban foglaltakat figyelembe veszi. (153/A/1996)

Már az előző évi beszámolóban jeleztük, hogy alkotmányosan nem tartjuk elfogadhatónak, hogy a bűnügyi és az igazságügyi tájékoztatással kapcsolatos jogokat alacsony szintű jogforrásokban szabályozzák. Ezért 1997-ben kezdeményeztük a bűnügyi és az igazságügyi tájékoztatásról szóló 10/1986. (IX. 1.) IM–BM együttes rendelet, valamint a bíróság ügyviteli szabályairól szóló 123/1973. (IK. 1974. 1.) IM utasítás hatályon kívül helyezését, illetőleg a személyes adatok kezelésének törvényben történő szabályozását.

V. AZ ADATVÉDELMI NYILVÁNTARTÁS

Filozófiája, szerepe

Az adatvédelmi törvény (Avtv.) az Adatvédelmi Nyilvántartásba való bejelentkezéshez köti a személyes adatokat (is) tartalmazó adatkezelések működésének törvényességét. A nyilvántartás vezetésének kötelezettségét az adatvédelmi biztosra ruházta a jogalkotó [Avtv. 24. § c) pont].

Az Adatvédelmi Nyilvántartás – amelynek megléte európai uniós követelmény is – fontos és hasznos segédeszköz az állampolgárok és az adatvédelmi biztos számára. Szerepéről sokat elárul, hogy gyakran a nyilvántartások nyilvántartásának nevezzük; tehát a személyes adatokat tartalmazó adatkezelések, nyilvántartások működését jellemző legfontosabb tényeket tartalmazza.

A nyilvántartás szerepe

Az Adatvédelmi Nyilvántartás létrehozásának jogpolitikai és gyakorlati céljait, illetve jelentőségét három pontban foglalhatjuk össze.

1. Az információs önrendelkezési jog gyakorlásának elősegítése

A nyilvántartás fő rendeltetése az, hogy biztosítsa az érintettek számára az információs önrendelkezési jog gyakorlásának lehetőségét akkor is, amikor az érintett nem rendelkezik a személyiségi jogai érvényesítéséhez szükséges tájékozottsággal, mivel az adatokat közvetett forrásból – tehát nem magától az érintettől – szereztek be, az eredeti céltól eltérően használják fel, más adatkezelő részére továbbítják, nyilvánosságra hozzák. Nem tud az adatkezelés létezéséről, nincs tisztában annak céljával, rendeltetésével, nem ismeri az adatkezelőt, illetve az adatfeldolgozót. Ezekben az esetekben az Adatvédelmi Nyilvántartásnak kell helyreállítania az adatkezelő javára kibillent információs egyensúlyt.

2. Az adatkezelések feltérképezése

Ez a funkció sem kevésbé fontos, mint az előbbi. A nyilvántartásból átfogó képet kaphatunk a magyarországi adatkezelésekről, a személyes adatok áramlásáról, az adatfelvétel, az adattárolás és -feldolgozás elterjedt módszereiről, céljairól, az adatkezelő szervek működéséről és egymás közötti kapcsolatairól. Ilyen jellegű informatikai vállalkozásra még nem volt példa Magyarországon, az információáramlás csatornáinak tudatos és gazdaságos tervezése, felügyelete, működésük törvényességének biztosítása azonban nélkül gyakorlatilag megvalósíthatatlan.

3. Az adatvédelmi biztos munkájának segítése

A nyilvántartás az adatvédelmi biztos napi gyakorlati munkájának egyik legfontosabb segédeszköze. A nyilvántartásra támaszkodva könnyebb és hatékonyabb egyes ellenőrzések előkészítése, átfogó témavizsgálatok végzése.

A nyilvántartás hatálya

Az Adatvédelmi Nyilvántartásba való bejelentkezés minden személyesadatkezelő számára kötelező. Az igazsághoz tartozik, hogy jelenlegi feltöltöttsége mellett a nyilvántartás még nem képes betölteni feladatait. A megtörtént bejelentkezések száma alapján joggal feltételezhető, hogy az adatkezelők nagy hányada – az ismételt felhívások ellenére is – mindeddig adós maradt törvényes kötelezettsége teljesítésével.

Az adatvédelmi biztos a nyilvántartásba vételt nem tagadhatja meg, de ha törvénysértő adatkezelést észlel, már a bejelentkezéssel egy időben megteheti a szükséges intézkedéseket.

A bejelentés elmaradása esetén az adatkezelőnek büntetőjogi jogkövetkezményekkel is számolnia kell, mulasztásával ugyanis megvalósítja a Btk. 177/A. §-ának c) pontjába ütköző jogosulatlan adatkezelés vétségét, mely a törvény szerint egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő. Az adatvédelmi biztos eddig még nem kezdeményezte e büntetőjogi eszközök alkalmazását.

A nyilvántartás tárgya

Az Adatvédelmi Nyilvántartás kialakításánál az egyik kulcsprobléma a nyilvántartás alapegységének meghatározása. Ez lehet az adatkezelő éppúgy mint az adatkezelés.

Adatkezelő az a szerv vagy személy, aki/amely az adatkezelés céljának megvalósulásáért és működésének törvényességéért a felelősséget viseli. Az első bejelentkezéskor a törvény előírása szerint az adatkezelő nyilvántartási számot kap, melyet a továbbiakban minden adattovábbításnál, nyilvánosságra hozatalnál és az érintett részére történő adatkiadásnál fel kell tüntetnie.

A nyilvántartás tárgya lehet a személyes adatokat tartalmazó adatkezelés is. Egy adatkezelést nem az adatkezelővel, hanem sokkal inkább azzal a céllal jellemezhetünk, melynek érdekében az adott adatkezelés létrejött. Csak akkor beszélhetünk legális adatkezelésről, ha létezik ilyen cél. Az adatvédelmi nyilvántartásba ezeket az adatkezeléseket kell bejegyezni. Gyakran előfordul, és egyáltalán nem tekinthető atipikus esetnek az, hogy egy adatkezelő több, a törvény hatálya alá tartozó, egymástól független, különböző célokra irányuló adatkezelést működtet. Erre tekintettel az adatkezeléseket kellett a nyilvántartás alapegységévé tenni.

A nyilvántartás tartalma

Az adatvédelmi törvény 28. §-a szerint be kell jelenteni az adatkezelés célját, az adatok fajtáját és kezelésük jogalapját, az érintettek körét, az adatok forrását, a továbbított adatok fajtáját, címzettjét és a továbbítás jogalapját, az egyes adatfajták törlési határidejét, az adatkezelő nevét és címét, valamint a tényleges adatkezelés (adatfeldolgozás) helyét.

Kivételek és ezek értelmezése

Az adatvédelmi törvény 30. §-a intézkedik a bejelentkezési kötelezettség alóli mentesség eseteiről. A privilegizált adatkezelések körét azonban meglehetősen elnagyoltan állapítja meg, az itt alkalmazott fogalmak gyakran nem egyértelműek.

Különösen komoly jogértelmezési nehézséget jelent az „ügyfélkapcsolat” kifejezés [Avtv. 30. § a) pont]. Ebbe a fogalomba igen sokféle viszonyrendszer beleértendő; ezen az alapon a közigazgatási szervek, hatóságok, társadalombiztosítási szervek éppúgy kivonhatják magukat a bejelentkezési kötelezettség alól, mint a közüzemi szolgáltatást végző társaságok, az ügyvédek és magánorvosok, nemkülönben a csomagküldő szolgálatok és egyéb direkt-marketing cégek (feltéve, ha a közvetlen üzletszerzésről szóló törvény a bejelentkezési kötelezettséget nem tartalmazza). A kivételek ilyen széles körének megengedése nyilván nem lehetett a jogalkotó szándéka, hiszen ez teljesen funkciótlaná tenné az adatvédelmi nyilvántartást.

Alapelvként leszögezhetjük, hogy a törvényi kivételek között említett esetekben is be kell jelenteni az adatkezelést az adatvédelmi nyilvántartásba, ha

- az adatkezelő nem közvetlenül az érintettől vette fel az adatokat (ez a szabály alkalmazandó akkor is, ha a közvetett adatgyűjtést csak az érintettek egy része esetén alkalmazták),
- az adatokat az érintett részletes tájékoztatása nélkül más személy vagy szerv részére hozzáférhetővé teszi,
- nyilvánosságra hozza,
- egyébként az eredetitol eltérő célra használja fel.

Ha a fenti körülmények bármelyike utólag áll elő, akkor az adatkezelést e változás bekövetkezésekor kell bejelenteni az adatvédelmi nyilvántartásba.

Az Adatvédelmi Nyilvántartási Rendszer informatikai megvalósítása

A legfontosabb teendő a rendszer azonosító elvének a meghatározása volt, hiszen a fő azonosító összetevőinek meghatározása a szó szoros értelmében a „kulcs” kérdés.

Az Adatvédelmi Nyilvántartási Rendszer (AVNYR) azonosítási elve

Az adatkezelő nyilvántartási szám (ANYS)

Az adatvédelmi törvény kimondja: „Az adatkezelő az első nyilvántartásba vételkor nyilvántartási számot kap.”

A területi elhelyezkedési osztályozó rendszer szempontjai alapján a megyék és Budapest hárombetűs kódja után következik az öt pozíciós számkód. A számkódot a nyilvántartásba bejelentkezés sorrendjében kapják az adatkezelők.

Az adatkezelő nyilvántartási számát az Adatvédelmi Biztos Irodájának adatvédelmi nyilvántartási főosztályától kapja.

Adatkezelési azonosító

Az adatkezelési azonosító az adatkezelőnél működtetett adatbázist és az ezen végrehajtott adatkezelési műveleteket határozza meg. Az adatkezelési azonosító négy számjegyből áll.

Adatkezelési nyilvántartási azonosító

Az adatkezelési folyamatot egyértelműen meghatározó unikális azonosítót az „Adatkezelő nyilvántartási szám” és az „Adatkezelési azonosító” együttesen alkotja.

>: =

> + >

Az adatvédelmi nyilvántartási rendszer számítástechnikai megoldása

A rendszer hardverfelépítése

Az Országgyűlési Biztosok Hivatala az adatátviteli feladatok megoldása érdekében Ethernet kategóriájú hálózattal rendelkezik. Az Adatvédelmi Nyilvántartási Rendszer központi szolgáltató gépe egy AlphaServer 1000 A típusú számítógép, amely az Etherneten keresztül szolgálja ki a munkaállomásokat. A munkaállomások közül egyet a Hivatal ügyfélfogadó termében helyezünk el, ahol szakavatott segítséggel kérdezhetik le a szükséges adatokat az érdeklődő állampolgárok. A központi szerver munkájának végzését egy PC-kompatibilis lokális szerver segíti.

Az adatvédelmi nyilvántartási rendszer szoftvereszközei

A nyilvántartás az AlphaServer VMS operációs rendszerben működik. A hálózat operációs rendszere a Pathwork. Az adatok feldolgozását és az adatvisszakeresési funkciókat a szöveges adatok feldolgozására kifejlesztett, relációs elvű BASISPlus adatbázis-kezelő rendszer biztosítja. Az adatbeviteli alrendszert a nyilvántartási főosztály dolgozza ki.

Eddigi tapasztalatok, értelmezési problémák

A Magyar Közlöny 1997. évi 106. számában, november 29-én jelent meg az adatvédelmi biztos közleménye, amelyben felhívta az adatkezelőket az Adatvédelmi

Nyilvántartásba történő bejelentkezésre. A közlemény mellett megjelent az az adatlap is, amelyet a bejelentkezést megkönnyítendő dolgoztunk ki. Az adatlapot, a hozzá tartozó kitöltési útmutatót, illetve az adatvédelmi törvény vonatkozó rendelkezéseinek összefoglalóját tartalmazó tájékoztató térítésmentesen átvehető volt az Országgyűlési Biztosok Hivatala panaszirodáján. A szöveget teljes terjedelmében közzéljük a Függelékben.

A megfelelő tájékozódást az írásos anyagok mellett személyre szóló tanácsadással is igyekszünk megkönnyíteni. Kijelölt munkatársaink telefonon állnak a felvilágosítást kérők rendelkezésére; azon nagy adatkezelők képviselőivel pedig, amelyek adatkezelése számos sajátos problémát vet fel, személyes konzultációt folytatnak. Bár a közlemény megjelenése óta csak igen kevés idő telt el, máris tipizálhatók azok a problémák, amelyekkel a bejelentkezési kötelezettség teljesítésekor az adatkezelők egyes csoportjai szembesülnek.

Az első magával az adatkezelés fogalmával kapcsolatos. Az Avtv. definíciója szerint (2. § 4. pont) adatkezelés az alkalmazott eljárástól függetlenül a személyes adatok feldolgozása, hasznosítása (ideértve a továbbítást és a nyilvánosságra hozatalt). Adatkezelésnek számít az adatok megváltoztatása és további felhasználásuk megakadályozása is. A törvényi definíció alapján tehát pontosan meghatározható azon tevékenységek – igen széles – köre, amelyek az adatkezelés fogalma alá vonhatók, így egyértelmű, hogy ki minősül adatkezelőnek. Kevés támpontot ad azonban a törvény ahhoz, hogy az adatkezelő mely tevékenysége minősül egy adatkezelésnek.

Igen fontos, hogy körülhatárolhassuk az egyes adatkezeléseket, hiszen az adatvédelmi nyilvántartásban az adatkezelő nyilvántartási száma mellett egy, az adatkezeléshez hozzárendelt alszám is szerepel majd, ami hozzásegíthet ahhoz, hogy az érdeklődő polgár pontosan nyomon követhesse adatainak sorsát. Az adatkezelések elhatárolhatóságának kérdését a konzultációk során több, bejelentkezésre kötelezett adatkezelő is felvetette. Külön megemlítendő a Belügyminisztérium Informatikai és Adatvédelmi Főosztályának állásfoglalást kérő beadványa, amely igen pontosan és magas szakmai színvonalon fogalmazza meg azokat a kérdéseket, amelyekre a bejelentkezésre kötelezett adatkezelők a törvény szövegéből nem olvashatják ki a választ.

Az ügyfélszolgálatunk által szerzett tapasztalatok azt mutatják, hogy az egyes adatkezelések azonosításánál is nagyobb problémát jelent az adatkezelők számára, hogy eldöntsék, mentesek-e egyes adatkezeléseik nyilvántartásba történő bejelentés alól, vagy sem. Vannak bizonyos visszatérő, „klasszikus” félreértelmezések (például az egyedi hatósági ügyek kapcsán az érintettek sokszor az ügyek számára, és nem a jellegére gondolnak – általános szabályként ugyanis az egyedi, tömeges adatkezelések nem bejelentéskötelesek). A következőkben összefoglaljuk azokat a mentességi köröket, amelyek értelmezése körül a legtöbb bizonytalanság adódik, és ismertetjük az adatvédelmi biztos álláspontját.

Az adatvédelmi törvény 30. § a) pontja az adatkezelővel munkaviszonyban, tagsági, tanulói viszonyban és ügyfélkapcsolatban álló személyek adatait tartalmazó adatkezeléseket mentesíti a bejelentés alól. A rendelkezést nem lehet kiterjesztően értelmezni. Kizárólag azokat az adatkezeléseket nem kell bejelenteni, amelyeket a munkáltatók számára a jogszabályok kötelezően előírnak. Ezek az adatkezelések (például a társadalombiztosítással, a személyi jövedelemadózással kapcsolatban az illetékes szervek felé történő adattovábbítások) célja a munkavállalók számára is is-

mert, ezért nem szükséges a bejelentés. Kiemelendő, hogy a munkáltatók által végzett, jogszabályban előírt adatkezeléssel kapcsolatos nyilvántartásokat (például közszolgálati nyilvántartás, a munkáltató keretein belül folytatott bérszámfejtés kapcsán létrejött adatbázis) sem kell bejelenteni az Adatvédelmi Nyilvántartásba.

Az Avtv. miniszteri indokolása szerint a bejelentés mentességének ezekben az esetekben – azon túl, hogy az adatkezelés az érintett által ismert célból történik, és az adatokat közvetlenül tőle kapják – az ad alapot, hogy a személyes adatok kezelése az érintettel fennálló jogviszonyhoz kötődik. Abban az esetben, ha az adatokat nem a munkavállaló adja meg, illetve az adatkezelés célja eltér a jogszabályokban minden munkáltató számára előírt adatkezelési céloktól, nem állnak fenn a mentesség feltételei. Mint a törvény indokolásában olvasható: „e kivételekben meghatározott adatkezeléseket is be kell jelenteni, ha céljuk vagy tartalmuk több vagy más – például a továbbítást, a nyilvánosságra hozást vagy egyéb hasznosítást illetően”. Létezhetnek tehát olyan, munkavállalói adatokat tartalmazó adatkezelések, amelyek bejelentendők a nyilvántartásba.

Az 1992. évi LXIII. törvény fent említett pontjának az adatkezelővel munkaviszonyban állók személyes adataira vonatkozó rendelkezése kapcsán merült fel az a kérdés is, hogy a megbízási, illetve köztisztviselői vagy közalkalmazotti jogviszony keretében foglalkoztatottakra vonatkozó adatkezeléseket be kell-e jelenteni a nyilvántartásba. Az adatvédelmi biztos értelmezése szerint minden, munkavégzésre irányuló jogviszony kapcsán a fent leírt keretek közt folytatott adatkezelés mentes a bejelentési kötelezettség alól, hiszen az érintett információs önrendelkezési jogának gyakorlása szempontjából ezek a jogviszonyok nem különböznek. Azonban, ha az ilyen típusú adatkezelési tevékenységet a munkaviszonyra irányuló jogviszony keretein kívül végzik – tehát például bérszámfejtő cég megbízási szerződés alapján –, akkor már fennáll a bejelentkezési kötelezettség.

Az Avtv. az adatkezelőkkel tagsági viszonyban állók személyes adatainak kezelését is a kivételek között említi. Az adatvédelmi biztos állásfoglalása alapján azonban a jogalkotói szándék szerint ez a mentességi kör az önkéntes belépésen alapuló tagsági viszonyra vonatkozik. Így a kényszertagságon alapuló szakmai kamaráknak be kell jelenteniük az adatkezelési nyilvántartásba a tagságukkal kapcsolatos adatkezeléseiket.

Az adatvédelmi törvény szerint az Adatvédelmi Nyilvántartásba azt az adatkezelést sem kell bejelenteni, amely az adatkezelővel ügyfélkapcsolatban álló személyek adatait tartalmazza. Az adatkezelők sok esetben nem tudták eldönteni, hogy valamely adatkezelésük mentes-e ezen előírás alapján a bejelentési kötelezettség alól, vagy sem. Az ügyfélkapcsolat fogalma nem világos, ezért értelmezésre szorul.

Mivel nemcsak közigazgatási szerv lehet adatkezelő, indokolatlan volna az ügyfélkapcsolat fogalmának értelmezésekor az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 1957. évi IV. törvény ügyfélfogalmát venni alapul. Ez az értelmezés még a közigazgatási szervek által végzett adatkezelések esetén is arra az eredményre vezetne, hogy egyetlen adatkezelést sem kellene bejelenteni a nyilvántartásba.

Az adatvédelmi biztos állásfoglalása szerint a bejelentkezési kötelezettség alól mentességet eredményező ügyfélkapcsolatról csak akkor lehet szó, ha az Avtv. indokolásában említett, a mentességet megalapozó tényezők fennállnak, vagyis az adatkezelés célja az érintett számára ismert, és az adatfelvétel közvetlenül tőle történik, valamint a személyes adatok kezelése az érintettel fennálló jogviszonyhoz

vagy szolgáltatáshoz kapcsolódik. Csak ebben az esetben mentes az ügyfélkapcsolat során végzett adatkezelés a bejelentési kötelezettség alól; ám ha az ügyfelek adatai meghatározott szempontból csoportosítva, adatbázisba szervezve állnak az adatkezelő rendelkezésére, akkor – hacsak a nyilvántartás nem sorolható be valamely más, bejelentés alóli kivétel körébe – az adatkezelést be kell jelenteni. Az ügyfelek vonatkozásában tehát a bejelentési kötelezettség szélesebb körben áll fenn mint a munkavállalókkal kapcsolatban. Ennek oka, hogy míg a munkavégzésre irányuló jogviszonnyal kapcsolatos adatkezelések a polgárok számára áttekinthetők, addig a különböző adatkezelőkkel létrejött, számtalanféle ügyfélkapcsolat során sokféle céllal és tartalommal jöhetnek létre nyilvántartások.

Említést érdemel még az egészségügyi intézmények nyilvántartásai esetében, hogy bár generális szabályként a gyógykezelés vagy az egészség megőrzése céljából végzett adatkezelés kivételként szerepel, de minden rendezett adatbázis létét (például alapítványokkal, pályázatokkal kapcsolatos személyes adatok kezelését) be kell jelenteni az adatvédelmi nyilvántartásba. Az adatvédelmi biztos erre vonatkozó állásfoglalása nemcsak az egészségügyi intézményekre mérvadó, vagyis bármilyen, belső használatra készült, személyes adatokat tartalmazó, rendezett szempontok szerint felállított, huzamosabb ideig fennálló adatkezelés (például szakértőlista) is bejelentkezési kötelezettség alá esik.

A közigazgatási adatkezelők esetében sokszor nem volt egyértelmű, hogy pontosan kit terhel a bejelentkezési kötelezettség. Az Avtv. 28. § (2) bekezdése szerint a jogszabályban elrendelt adatkezelést a szabályozás tárgya szerint illetékes miniszter, országos hatáskörű szerv vezetője, illetőleg a polgármester, főpolgármester, a megyei közgyűlés elnöke köteles bejelenteni. (Az adatvédelmi biztos értelmezése szerint abban az esetben, ha az önkormányzat törvényi felhatalmazáson alapuló, de saját rendeletében előírt adatkezelést végez, akkor azt a polgármester/főpolgármester/megyei közgyűlés elnöke jelenti be.) Azokat az adatkezeléseket, amelyet nem önkormányzati rendelet, hanem törvény ír elő, a szabályozás tárgya szerint illetékes miniszter vagy országos hatáskörű szerv vezetője jelenti be.

Mivel az adatvédelmi biztos nem foglalhat állást abban a kérdésben, hogy melyik miniszter – egységesen a belügyminiszter vagy a szaktárcák vezetői – vagy országos hatáskörű szerv illetékes a szabályozás tárgya szerint, ezért levélben fordult minden olyan szervhez, amely illetékes lehet azon adatkezelések esetében, amelyeket a törvény az önkormányzatok számára előír. Ebben felhívta őket, hogy az önkormányzati hatósági adatkezeléseket áttekintve a többi szervvel történő egyeztetés után jelöljék meg, mely adatkezelések tartoznak a szabályozás tárgya szerint saját illetékességükbe, majd ezeket az adatkezeléseket jelentsék be a nyilvántartásba.

Egyes közigazgatási adatkezelők területi és helyi szerveiket utasították a bejelentkezésre; ezeket a szerveket tájékoztattuk, hogy ezen – jogszabályban pontosan előírt – adatkezeléseket elég egyszer, az illetékes központi közigazgatási szervnek bejelenteni.

Az Adatvédelmi Nyilvántartás intézményének újszerűsége miatt a jövőben is sok olyan kérdés merül majd fel, amelyre a törvényalkotó az Avtv. meghozatalakor nem adott választ. Az adatvédelmi biztos és munkatársai a törvénynek a jogalkotói céllal egybevágó értelmezésével – ahol ez nem lehetséges, törvénymódosítás kezdeményezésével – szeretnék elősegíteni azt, hogy a nyilvántartás betölthesse feladatát: segítse a polgárokat információs önrendelkezési joguk gyakorlásában.

VI. ELUTASÍTOTT KÉRELMEK NYILVÁNTARTÁSA

Általános rész

Ez a fejezet sajátos helyet foglal el a beszámoló egészén belül. Míg az előző fejezetek az 1997. évi tevékenység tapasztalatairól szólnak, addig az elutasított kérelmek nyilvántartása az 1996-os személyes és közérdekű adatkérésekkel kapcsolatos adatszolgáltatásra vonatkozik.

A Magyar Közlöny 1997/37. számában (1997. április 29.) jelent meg az adatvédelmi biztos közleménye, melyben felhívja a személyes és közérdekű adatok kezelőit az Avtv. 13. § (3) bekezdésében és 20. §-ának (4) bekezdésében foglalt kötelezettségük teljesítésére.

A közlemény – az előző évi jelentések feldolgozásának tapasztalatai alapján – jogértelmezéssel segítette az adatkezelőket, amikor meghatározta a személyes és a közérdekű adat iránti kérelem fogalmát.

A személyes adat iránti kérelmek száma az előző évi jelentéshez képest kevesebb volt, mindezek ellenére az értékelt adatok között ismételen igen nagy eltérések mutatkoztak. Volt olyan polgármesteri hivatal, ahol 26 428 személyes adat iránti kérelmet jelentettek. Valószínűsíthető, hogy ismét e körbe sorolták azokat a kérelmeket, amikor harmadik személy kért jogos igény érvényesítése érdekében adatot, vagy törvény előírásán alapuló adatszolgáltatási kötelezettségüknek tettek eleget. A közérdekű adatokkal kapcsolatos kérelmek száma is igen nagy eltérést mutat, volt olyan országos hatáskörű szerv, ahol 27 ezer kérelemről számolnak be, ugyanakkor az összes magyarországi önkormányzathoz csupán 2488 kérelem érkezett.

Az állami szervek, a közigazgatás működésének egésze a jogbiztonságra, a törvények, jogszabályok betartására és betartatására épül. Éppen ezért hangsúlyozottan kell kiemelni, hogy a törvény által előírt bejelentési kötelezettségét az adatkezelők többsége idén sem teljesítette, mindössze 1161 jelentés érkezett, ennek mintegy fele jóval a megjelölt május 31-i határidőn túl.

Szembetűnő, hogy az igazságszolgáltatás és a hozzájuk kapcsolódó intézmények öt kivételtől eltekintve egyáltalán nem küldtek jelentést.

A központi államhatalmi és közigazgatási szervek többsége sem teljesítette törvényi kötelezettségét.

Ugyanez a helyzet az országos hatáskörű szervek esetében, ahonnan csak 41 jelentés érkezett. A magyarországi önkormányzatok közül csupán 469 küldött jelentést.

A Magyarországon működő számos áru- és csomagküldő cég közül csupán egyetlenegy küldött tájékoztatást.

A közlemény megjelenése előtt, felszólítás nélkül küldte meg az értesítést az Ipari, Kereskedelmi és Idegenforgalmi Minisztérium, a Pénzügyminisztérium, a KSH, a Csongrád Megyei Bíróság, a Tolna Megyei Bíróság, a Fővárosi Közlekedési Felügyelet, Békés, Lőrinci, Diósd, Dombrád, Nagyréde, Sárisáp, Sellye, Körmör-

Túristvándi, valamint Görcsöny-Ócsárd-Regenye-Szőke körjegyzőséghez tartozó önkormányzatok.

Részletes adatok

Minden jelentésre kötelezett adatkezelőt az állami hierarchiában elfoglalt helye, szerepe szerint csoportosítottunk. Az egyes részek végén található diagramok a jelentések értékelését követően kialakult arányokat csak százalékban mutatják, ezért minden rész elején a legszükségesebb számadatokat is közöljük összehasonlítva az 1995. évi jelentés adataival.

Települési önkormányzatok

Magyarországon a KSH által közzétett adatok szerint 1997. január 1-jén 3168 önkormányzat volt (községek, körjegyzőségek, városok, Budapest kerületei, megyei jogú városok és Budapest, valamint a megyék). Törvényi kötelezettségének mindössze 469 tett eleget. Ez az összes jelentésre kötelezett önkormányzat mindössze 15%-a.

Községek

A 2921 községi önkormányzat közül 383 küldött jelentést, a tavalyi évhez képest minimális az emelkedés. Míg tavaly 118 község összesen 327 380 személyes adat iránti kérelemről számolt be, 1996-ban 90 községben mindössze 1773 kérelem volt, melyből nyolcat utasítottak el.

Közérdekű adat iránti kérelem 297 községbe nem érkezett. 27 arról tájékoztattott, hogy összesen 421 közérdekű adat iránti kérelmet kaptak, mindössze egyet utasítottak el.

Városok, Budapest kerületeivel együtt

Magyarország 205 városából – ideértve Budapest kerületeit is – mindössze 68 küldött jelentést. A tavalyi évben 77 város küldött adatszolgáltatásáról értesítést. Személyes adat iránti kérelem 16 városban nem volt. 46 jelentés arról tájékoztat, hogy összesen 61072 személyes adat iránti kérelmet intéztek a hivatalokhoz. A tavalyi évben még 307271 esetről kaptunk tájékoztatást. Az elutasított kérelmek száma 23.

Közérdekű adat iránti kérelem 46 városban nem volt, nem nyilatkozott 18. Négy város azt jelentette, hogy az 53 közérdekű adat iránti kérelemből egyet sem utasítottak el.

Megyei jogú városok

A 22 bejelentési kötelezettség alá eső megyei jogú város közül 16 küldött értesítést (1995-ben 11). Nem érkezett jelentés: Békéscsaba, Győr, Hódmezővásárhely, Kecskemét, Szekszárd és Veszprém városokból. Hódmezővásárhely és Veszprém már az 1995. évi adatszolgáltatási kötelezettségének sem tett eleget.

12 megyei jogú városban összesen 7411 személyes adat iránti kérelmet intéztek a hivatalokhoz (1995-ben 3418 volt), ebből 14-et utasítottak el. A beküldők közül 4 arról tájékoztatott, hogy személyes adat iránti kérelmet 1996-ban nem kapott.

Közérdekű adat iránti kérelem 7 megyei jogú városban nem volt, 4 nem nyilatkozott erről. A 2014 közérdekű adat iránti kérelemből egyet sem utasítottak el.

Megyék, beleértve Budapestet is

A fővárosi, valamint a 19 magyarországi megyei önkormányzat közül – a tavalyi 6 beküldővel szemben – mindössze 2 érintett adatkezelő teljesítette adatszolgáltatási kötelezettségét: Heves megye, ahol személyes és közérdekű adat iránti kérelem nem volt, valamint Jász-Nagykun-Szolnok megye.

Az alábbi grafikonok a személyes és közérdekű adat iránti kérelmek valamint elutasításuk településtípusonkénti összevetését mutatják.

Összes település és a beküldők aránya típusonként

1. Községek 2. Városok, Budapest kerületeivel együtt

3. Megyei jogú városok 4. Megyék Budapesttel együtt

I. Személyes adat iránti kérelmek

1. Községek 2. Városok

3. Megyei jogú városok 4. Megyék

II. Közérdekű adat iránti kérelmek

1. Községek 2. Városok

3. Megyei jogú városok 4. Megyék

III. Személyes adat iránti elutasított kérelmek

1. Községek 2. Városok

3. Megyei jogú városok 4. Megyék

IV. Közérdekű adat iránti elutasított kérelmek

1. Községek 2. Városok

3. Megyei jogú városok 4. Megyék

Központi államhatalmi és közigazgatási szervek

Idén sem küldött jelentést a Köztársasági Elnök Hivatala, a Gazdasági Versenyhivatal, a Menekültügyi és Migrációs Hivatal. Az egyes fontos tisztséget betöltő személyek ellenőrzését végző bizottság álláspontja az volt, hogy akihez nem érkezett személyes, illetve közérdekű adat iránti kérelem, az nem tartozik jelentési kötelezettséggel, így nem is jelentettek semmit.

Minisztériumok és tárca nélküli miniszterek

A tavalyi példával ellentétben – amikor külön felhívás ellenére sem küldött jelentést 6 minisztérium – idén mindegyik eleget tett törvényi kötelezettségének.

A Honvédelmi Minisztériumhoz 32 401 személyes adat iránti kérelem érkezett, ebből 579-et utasítottak el, főleg a jogalap hiánya miatt. A Népjóléti Minisztériumhoz érkezett 17 500 közérdekű adat iránti kérelemből mindössze 1 került elutasításra. A Munkaügyi Minisztérium 1012 közérdekű kérelemből egyet sem, az Igazságügyi Minisztérium a 3861 közérdekű kérelemből 95-öt utasított el, szolgálati titok, valamint hatáskör hiánya miatt. A Külügyminisztérium 6 kérelmet utasított el az 52-ből, mert a kért adatok titkos iratokra vonatkoztak. A Földművelésügyi, a Környezetvédelmi és Területfejlesztési, a Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi, valamint a Munkaügyi Minisztériumhoz nem érkezett személyes adat iránti kérelem. A Művelődési és Közoktatási Minisztérium, a Pénzügyminisztérium, valamint a privatizációért felelős tárca nélküli miniszter arról számolt be, hogy náluk egy elutasított kérelem sem volt. A nemzetbiztonságért felelő tárca nélküli miniszter részletes tájékoztatást küldött: 25 személyes adat iránti kérelem érkezett, ebből 1 került elutasításra adathiány miatt.

A Belügyminisztériumtól idén 302 jelentés érkezett. A legtöbb személyes adat iránti kérelem az Adatfeldolgozó Hivatalhoz érkezett, szám szerint 8802. Ezek közül 221-et kellett elutasítani adathiány és jogalap hiánya miatt. A Központi Nyilvántartó és Választási Hivatalhoz 5185 személyes adat iránti kérelmet nyújtottak be, ebből 16-ot utasítottak el jogszabály alapján. Részletes értesítés érkezett mind az ORFK-tól, mind a BRFK-tól, az egyes főigazgatóságok főosztályaira és osztályaira lebontva. 114 városi rendőrkapitányság tett eleget bejelentési kötelezettségének; a megyei rendőr-főkapitányságok közül egyedül Szabolcs-Szatmár nem küldött jelentést.

Összes minisztérium és tárca nélküli miniszterek

1. Személyes adat 2. Közérdekű adat iránti kérelmek iránti kérelmek

1. Elutasított személyes 2. Elutasított közérdekű adat iránti kérelmek adat iránti kérelmek

Országos hatáskörű szervek

Az összes országos hatáskörű szerv közül mindössze 41 küldött értesítést. A tavalyi beszámolóban is megemlítettük, hogy törvényes kötelezettségüket igen sokan nem teljesítették, holott akkor még 44 értesítést kaptunk. Csak példaképpen akik idén sem küldtek jelentést: Magyar Szabadalmi Hivatal, Országos Atomenergia Hivatal, Határon Túli Magyarok Hivatala, Országos Mérésügyi Hivatal.

14 országos hatáskörű szerv 18 681 személyes adat iránti kérelmet kapott, ebből 654-et utasítottak el.

Közérdekű adat iránti kérelem 20 szervhez érkezett, 33 753 esetben, ebből 155 kérelmet utasítottak el.

A Határőrség Országos Parancsnoksága szervezeti egységeire lebontva tájékoztatott: összesen 47 személyes adat iránti kérelem érkezett, melyből 4 került elutasításra adat- és jogalap hiánya miatt. Az Adatvédelmi Szolgálatához 22 közérdekű adat iránti kérelem érkezett, egyet sem utasítottak el.

Az ÁPV Rt. 539 közérdekű adat iránti kérelemből 15-öt utasított el hatáskör hiánya és adathiány miatt. Az MNB-hez közel 40 000 telefonos kérelem érkezett, mely közérdekű adatok megismerésére irányult. Az Országos Kárrendezési és Kárpótlási Hivatal 5896 személyes adat iránti kérelmet kapott, ebből 573 került elutasításra adathiány, vagy a meghatalmazás hiánya miatt. Az APEH a hozzá érkezett

6754 személyes adat iránti kérelem esetében egy elutasításról sem számol be, a 27 409 közérdekű kérelemből nem tudjuk, hogy mennyit utasítottak el. A VPOP a 2320 személyes adat iránti kérelemből mindössze 3-at utasított el, illetékesség hiánya miatt. Az OEP elutasított egy közérdekű adat iránti kérelmet, mert az a TAJ-adatbázis megismerésére irányult.

1. Személyes adat 2. Közérdekű adat iránti kérelmek iránti kérelmek

1. Elutasított személyes 2. Elutasított közérdekű adat iránti kérelmek adat iránti kérelmek

Igazságszolgáltatás és a hozzá kapcsolódó intézmények

Bíróságok

Az 1996-ra vonatkozó adatszolgáltatási kötelezettségét az igazságszolgáltatás és a hozzájuk kapcsolódó intézmények szinte teljes egészében elmulasztották. Jelentést egyedül

- a legfőbb ügyész,
- a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága,
- a Csongrád Megyei Bíróság,
- a Csongrád-, illetve Tolnai Városi Bíróság küldött.

A legfőbb ügyész 227 személyes és 148 közérdekű adat iránti kérelemről számolt be, elutasítás nem volt.

A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságához 1548 személyes adat iránti kérelem érkezett, melyből 5-öt adathiány miatt nem teljesítettek, a 40 közérdekű adat iránti kérelemből mindet megválasztották.

A Csongrád Megyei Bíróság kérelmet nem kapott. Csongrád, illetve a Tolnai Városi Bírósághoz szintén nem érkezett kérelem.

Egyéb adatkezelők

Középszintű közigazgatási szervek

A megyei közigazgatási hivatalokhoz – melyek mindegyike elküldte jelentését – összesen 3 személyes és 26 közérdekű adat iránti kérelem érkezett, elutasítás egyetlen esetben sem volt.

Mind a fővárosi, mind a 19 megyei TÁKISZ elküldte jelentését. Egyedül a Békés Megyei TÁKISZ-hoz érkezett 2298 személyes adat iránti kérelem, valamint 23 közérdekű adat megismerésére irányuló kérelem, melyből egyet sem utasítottak el.

Általános gyakorlat volt, hogy a Magyar Közlönyben megjelent felhívás után a minisztériumok és a központi szervek körlevelet küldtek az általuk felügyelt, illetve irányított területi szerveknek, melyek ezt követően szinte teljeskörűen teljesítették jelentési kötelezettségüket. A megyei egészségbiztosítási pénztárak, megyei munka-

ügyi központok, földhivatalok, állat-egészségügyi- és élelmiszer ellenőrző állomások és Nemzeti Park igazgatóságok közül mindegyik elküldte a jelentését.

A 19 megyei egészségbiztosítási pénztár esetében 2093 személyes adat iránti kérelemből 9-et utasítottak el jogalap, illetve illetékesség hiánya miatt. Közérdekű adat megismerésére irányuló kérelem 22 volt, ebből egyet jogalap hiánya miatt utasítottak el. A megyei munkaügyi központoknál 433 közérdekű kérelem volt, ebből mindössze egyet utasítottak el. A környezetvédelmi felügyelőségekhez 445 közérdekű adat iránti kérelem érkezett, melyekből 3-at utasítottak el, mert személyes adat-tartalma volt.

Felsőoktatási intézmények

58 főiskola és egyetem küldött tájékoztatást az 1996. évi adatszolgáltatásról. 1996-ban ez a szám 44 volt. Az ELTE részletesen beszámolt a kollégiumaihoz érkezett adatkérésekről is. Személyes adat iránti kérelem a felsőoktatási, tudományos és kulturális intézményekhez összesen 4925 érkezett, ebből a felsőoktatási intézményekben mindössze 7-et utasítottak el jogalap vagy az érintett hozzájárulásának hiánya miatt. A tudományos és kulturális intézményekben elutasított kérelem nem volt. Közérdekű adat megismerésére irányuló kérelem 1412 volt, ebből egyet utasítottak el.

Áruküldők

A csomagküldők és áruküldők jogtalan adatkezelésével kapcsolatban számos beadvány érkezett 1996 folyamán is az adatvédelmi biztoshoz. Ennek ellenére az egész országból csak 1 cég, a Tele-Data küldte meg jelentését, melyben arról tájékoztat, hogy 2 személyes adat iránti kérelem érkezett hozzájuk, és mindkettőt teljesítették. A tavalyi év folyamán még tájékoztatott adatszolgáltatásáról a Reader's Digest, az OTTO, a Magyar Könyvklub, ám ők az idén ezt elmulasztották.

VII. AZ IRODA KAPCSOLATAI, SZERVEZETE

Az adatvédelmi biztos 1995–1996. évi beszámolójának parlamenti fogadtatása

Dr. Majtényi László adatvédelmi biztos 1997. április 30-án az országgyűlési biztosokról szóló törvényben előírt kötelezettségének eleget téve beszámolt a parlamentnek az adatvédelmi biztos irodájának másfél éves tevékenységéről. Az adatvédelmi biztos az 1995–1996. évi beszámolójához szóbeli kiegészítést fűzött.

Bevezetőben kitért arra, hogy az ombudsmani beszámoló valamilyen formában a társadalmi valóság tükré. Kérdés persze az, hogy ez a tükör mennyire mutatja a tényleges helyzetet, illetőleg nem torz-e. Idézett két, gyakran elhangzó, s egymással szöges ellentétben álló véleményt. Az egyik szerint ma Magyarországon nincsen szezonja az emberi jogoknak. A másik kijelentés pedig úgy szól, hogy a magyar történelem talán soha nem kínált olyan esélyt az alapjogi kultúra számára, mint amilyenel jelenleg rendelkezünk. Elmondta, hogy érzése szerint mindkét kijelentésben van némi igazság. Egy megfáradt, csökkenő életszínvonalú magyar társadalomra szakadt rá a függetlenség és a szabadság, olyan társadalomra, amelyet előtte hosszú évtizedeken keresztül ide-oda rángattak. Az emberi jogok elkötelezett hívei közül néhányan amiatt kárhoztatják a magyar társadalmat, hogy hiányzik belőle az az erkölcsi szenvedély, amely az emberi jogok iránt elvárható lenne.

Az adatvédelmi biztos utalt arra: hivatali tapasztalatai azt támasztják alá, hogy ha nem is nagyon hangosan, de a magyar társadalom évtizedek óta erősen igényli a szabadságot, és amióta a szabadság jogával élni lehet, a polgárok nagy hányada igyekszik is élni vele – például az információszabadságjogokkal, melyek védelme az az adatvédelmi biztos feladata. Az állampolgároknak igen erős igény van az iránt, hogy magánéletüket védje meg a jog, és abba se az állam, se a piac ne avatkozzon bele. Ugyanakkor nem ilyen egyértelmű a helyzet a másik védendő szabadságjoggal, az információszabadsággal.

Az egymást kiegészítő, ugyanakkor egymással olykor ellentétbe kerülő ikerjogoknak az adatvédelemnek és az információszabadságnak kettős céljuk van. Az egyik cél az, hogy az információszabadságot követő világban az állampolgár maradjon átláthatatlan mind az állam intézményeivel szemben, mind pedig a piac hatalmasságaival szemben; míg a másik, ugyanilyen fontos követelmény, hogy az állami intézmények legyenek átláthatóak, váljanak üvegszerűvé a polgár kíváncsi tekintete előtt.

Ezek után a napirendi pont előadója a beszámoló néhány alapvető megállapításával foglalkozott. Azt, hogy a társadalmi igény nem egyforma súllyal követeli meg az adatvédelem és az információszabadság értékeit a piaccal, illetőleg az állammal szemben, tükrözik az adatok is: az összes panasz 72 százaléka érinti az adatvédelmet, és 13 százaléka szól az információszabadságról, vagyis az állam átláthatóságáról. A biztos megjegyezte, hogy ez az arány nálunk sokkal polgárosodottabb társadalmakban is hasonló. Hozzátette: nagyon helytelen lenne, ha a két szabadságjogot egymással szemben valamiképpen kijátszanák; nem mondható, hogy az információszabadság iránti igény magasabb rendű polgári igény lenne, mint a személyes adatokkal kapcsolatos állampolgári érzékenység.

A biztos nem titkolta, erőteljesen „lobbizzik” azért, hogy az információszabadság értékeit képviselje a magyar társadalomban, bátorítsa az állampolgárokat, és az újságírókat is, hogy használják ki az információszabadság törvény adta lehetőségeit, forduljanak az Adatvédelmi Biztos Irodájához, illetőleg a bírósághoz. Jelezte, hogy ezekben az ügyekben az első ítéletek már megszületöben vannak. Utalt arra is, hogy gyakran találkozni a rend és a szabadság hamis dilemmájának felvetésével. Hivatali tapasztalata szerint ez a szembeállítás teljesen hamis. Hibás a magyar társadalmat az elé a választás elé állítani, hogy a szabadságjogok korlátozásával kellene fellépni például a bűnözés ellen. Az adatvédelmi biztos addigi eseteiben azt tapasztalta, hogy amikor akár a rendörség, akár a titkosszolgálatok egyfajta totális adatgyűjtési tevékenységbe kezdenek – legyen szó drogbetegek vagy terhes nők utáni kutakodásról, jogosulatlan nemzetbiztonsági ellenőrzésekről –, ez társadalmi célok által nem igazolható magatartás. Nincs arról szó, hangsúlyozta az adatvédelmi biztos, hogy vissza kellene vennünk a szabadságból, és ha ezt megtesszük, akkor nagyobb lesz a biztonság.

Hozzáfűzte, hogy a bűnözés elleni harc jogkiterjesztéssel is történhet. Reményét fejezte ki, hogy a jelentés elolvasóit sikerül meggyőzni arról, hogy nagyon sok kiváló rendört lehet pótolni olyan közélettel, amelyben az információszabadság értékeit komolyan vesszük. Korruptió természetesen minden társadalomban van, de a korruptió bűncselekmények kockázatát nagyon nagy mértékben megnehezíti egy olyan közélet, ahol létezik az információszabadság, tehát a közérdekű adatok megismerhetők.

Örömmel nyugtázta, hogy folyamatosan növekszik az adatvédelmi biztos hivatala iránti társadalmi érdeklődés.

Beszámolt azokról az ügyekről is, ahol vonakodást tapasztalt, ahol az állami intézményekkel, vagy a piac intézményeivel kapcsolatban nehézségek támadtak. Megjegyezte, hogy megrendítő kudarok nem érték őt és munkatársait.

Szóbeli kiegészítésében a biztos érintette azt a problémát is, amelyet a jelentés „újcentralizmus” néven tárgyal. A központi közigazgatásnak, elsősorban a Pénzügyminisztériumnak erős törekvése figyelhető meg, hogy arra való hivatkozással, hogy a közterhekhez mindenkinek hozzá kell járulni, nagy, állami nyilvántartási rendszereket összekapcsoljanak. Leszögezte, hogy az állampolgároknak nemcsak jogaik, hanem kötelességeik is vannak, és a Magyar Köztársaság alkotmánya igen helyesen szól a közterhekhez való hozzájárulás kötelezettségéről. Ha azonban egy nagy állami nyilvántartási rendszer elégtelenül működik, az elégtelen működést nem feltétlenül az információs jogok korlátozásával kell megpróbálni orvosolni, talán inkább a rendszer működését kéne javítani. Ha egy nagy állami nyilvántartási rendszer adatállománya megbízhatatlan, akkor azt az adatállományt rendbe lehet hozni, nem pedig a nagy rendszerek összekapcsolását kell követelni.

Beszámolója végén az adatvédelmi biztos kitért a jogszabályvéleményezésekkel kapcsolatos problémákra is. Elmondta, hogy jogszabálytervezeteket, kódex méretű jogszabályokat, félkilós papírcsomagokat kap meg úgy, hogy huszonnégy órán belül kéri a véleményét. Nem végleges, tárcakörözés előtti szabálytömeget zúdítanak rá, amellyel kapcsolatban kifejti a véleményét. A tárcakörözés után természetesen a szülőanyja sem ismer rá az eredeti szövegre, de formálisan már beszerezték az adatvédelmi biztos véleményét. Felhívta az illetékesek figyelmét arra, hogy ha adatvédelmet érintő, különösen fontos jogszabályról van szó, akkor ké-

szen állnak arra is, hogy a jogszabály előkészítésének idején is konzultáljon velük a jogalkotó.

Megjegyezte azt is, hogy csökkenteni kellene a titkosítási dühöt. A magyar jog elég világosan megmondja, hogy mi az államtitok. Az államtitok valójában nem az állam titka, hanem a Magyar Köztársaság titka. Tehát semmiképpen nem olyan titok, amely egy állami közigazgatási szerv érdekében lenne titokban tartható. Számtalan iratra ráírják, hogy „nem publikus”, „nyilvánosságra nem hozható”, „az érintett személyes tájékoztatására”, „bizalmas. Ezeket a magyar jog nem ismeri el, az Adatvédelmi Biztos Irodája az információs szabadság jegyében ezeknek a törekvéseknek megpróbál gátat szabni.

A beszámolót követően a képviselők szóltak hozzá az elhangzottakhoz. Dr. Mészáros István László, az emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság előadója bejelentette, hogy az emberi jogi bizottság megtárgyalta az adatvédelmi biztos úr jelentését, azt egyhangúlag támogatja és elfogadásra ajánlja. A képviselő elmondta, hogy az emberi jogok közül talán az információs szabadsággal és az adatvédelemmel kapcsolatos jogokkal foglalkozott legtöbbet az elmúlt hét év során a parlament. Többek között a személyi szám problémájával, az állam- és szolgálati titkok ügyével, a levéltárak kutatásának kérdésével, az ügynöktörvénnyel. A lényeg az, hogy a polgárnak lehessen magánélete, a köz- és az állami szféra pedig átlátható legyen. Példákkal illusztrálta, milyen súlyos problémák keletkezhetnek, ha az adatvédelmi szabályokat áthágnak, ám mivel a polgárok számára kevésbé érzékelhető közvetlenül a jogsértés ténye, ezért is elvontnak tűnik ez a terület. Az emberi jogi bizottság ezért rendkívüli eredménynek tartja azt, hogy az adatvédelmi biztos iroda tevékenysége folytán ez az elvont jogterület egyre inkább kézzel foghatóvá válik a polgárok számára. Kifejezte meghökkenését a KATOR-ral kapcsolatos tervek miatt, és felhívta képviselőtársai figyelmét az elképzelés megvalósulásának veszélyeire. Hangoztatta azt is, hogy álláspontjuk szerint javítani kell az adatvédelmi biztos jogszabálytervezet véleményezési pozícióját, s el kell érni, hogy a kormány a tárcakörözés után kialakult változatot küldje meg véleményezésre. Az előadó emlékeztetett arra a sajnálatos tényre, hogy az állami szervek sajnos nem tartották be a törvény által előírt határidőket, s nem juttatták el a biztoshoz az elutasított adatkezelési kérelmekről szóló éves jelentéseiket, vagy hogy több titokgazda nem küldte el a szolgálati titokköri jegyzékeket az adatvédelmi biztoshoz.

Dr. Világosi Gábor belügyminisztériumi államtitkár szólt a Belügyminisztérium és az adatvédelmi biztos kapcsolatáról is. Úgy fogalmazott: nem tudja, hány null az adatvédelmi biztos javára a Belügyminisztériummal szemben, de ilyenkor vesztesnek is jó lenni. Hiszen ez azt jelzi, hogy amikor az adatvédelmi biztos vizsgálatai nyomán bizonyos ajánlásokat tett, azokat ők valamennyi alkalommal figyelembe vették.

Keller László népjóléti minisztériumi államtitkár reagált az adatvédelmi biztos megállapítására, aki az adatok kezelésével kapcsolatos bizonytalanság okát az egészségügyi és a társadalombiztosítási reformhoz kapcsolódó, nagy horderejű jogszabályváltozásokban látta. Megemlítette, hogy az újonnan felmerült gondok közül az AIDS-betegségben szenvedők, illetve a fertőzöttek nyilvántartására vonatkozó, az Európai Közösséggel összhangban álló jogi szabályozásra a készülő egészségügyi törvénytervezet tesz javaslatot. Adatvédelmi szempontból fontosnak tartotta hangsúlyozni, hogy az egészségügyi adatok kezelésére vonatkozó jogszabályok tulajdon- és működtetési formától függetlenül vonatkoznak minden szolgáltatóra. Megígérte, hogy az egészségi állapot felmérése során ismételten fel fogják hívni a felmérésben részt

vevők, elsősorban az ÁNTSZ felelős vezetőinek figyelmét a megfelelő tájékoztatásra és ennek dokumentálására. Kitért arra is, hogy a pszichiátriai és szenvedélybetegek adatainak kezelésével foglalkozó vizsgálat megállapításai alapján szabályozták ezt a kérdést az új egészségügyi törvény tervezetében. Az adatvédelmi biztos által a drogambulanciákon végzett vizsgálat tapasztalatait részben beépítették az Országgyűlés által tárgyalt egészségügyi adatkezelési törvénybe, amely nem általában, hanem konkrét bűncselekmény gyanúja esetén teszi lehetővé a rendőrség számára az adatahoz való hozzájutást. Külön garanciális szabály, hogy a drogambulanciákon kezelt személyek egészségügyi és személyazonosító adatait elkülönítetten kell nyilvántartani.

Tóth Pál, az azóta tragikus körülmények között elhunyt szocialista párti képviselő az adatvédelmi biztos jelentéséről elmondta, hogy mind felépítésében, mind szerkezetében, mind pedig tartalmában igen színvonalas és korrekt áttekintést nyújt arról, amit fundamentális adatvédelmi jogoknak nevezünk, és igen jó áttekintést ad az információszabadság magyarországi állapotáról. Kiemelte a beszámoló azon passzusát, amelyben az adatvédelmi biztos kitért az Internettel kapcsolatos gondokra, és mintegy előre jelezte, hogy ezzel kapcsolatban még milyen teendők és meglepetések állnak előttünk.

Kőszeg Ferenc SZDSZ-es képviselő a vitában elismerőleg nyugtázta, hogy az adatvédelmi biztos „szent tehéneknek” ment neki a vizsgálatait során. Nekiment például annak a gyakorlatnak, hogy a rendőrség a nagyobb eseményeket – legyen az politikai esemény vagy sportesemény – videózza, és ezeket a felvételeket rendszeresen elraktározza, tehát célhoz kötöttség nélkül kezel adatokat. Hozzátette, az, hogy erre a vizsgálatra éppen egy MIÉP-tüntetés alkalmából került sor, nem csökkenti, hanem inkább növeli ennek az értékét, mert az, hogy az állampolgári jogok, a politikai szabadságjogok hogy vannak biztosítva, nem függhet attól, szimpatizálunk-e azal a szervezettel, azokkal a személyekkel, akik szabadságjogait, személyiségi jogait indokolatlanul korlátozták.

Ugyancsak foglalkozott az adatvédelmi biztos a nemzetbiztonsági szolgálatok aggályos eljárásaival. Kőszeg rámutatott arra, hogy kétféleképpen értékelhetők ezek az esetek. Mondhatjuk, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok újra meg újra túllépik jogosítványaikat; de értékelhetjük a jogállamiság győzelmeként is azt, hogy ma már lehetőség van ezen zárt intézmények vizsgálatára, és egy-egy tevékenységi körük átvilágítására.

Hegyi Gyula MSZP-s képviselő nem értett egyet az adatvédelmi biztos ajánlásával a közös költséget nem fizetők adatainak nyilvánosságra hozatalával kapcsolatban. Elmondta, hogy sokan a biztos működését okolják azért, mert a közös költséggel elmaradók nevét nem lehet kifüggeszteni. Ez nyilvánvalóan kis ügy azokhoz a nagy, humánus, emberi jogi kérdésekhez képest, amelyek szóba kerültek, de az állampolgárok milliói mégis ebből indulnak ki. Ugyancsak kifogásolta a lakónyilvántartó-könyv bevezetését ellenző adatvédelmi álláspontot, s rossznak ítélte, hogy gyakran olyan látszat keletkezik, mintha az ombudsmanok az elkövetők, a szabályszegők érdekeit védelmeznék a többséggel szemben.

Gellért Kis Gábor MSZP-s képviselő többek között kitért az információs önrendelkezés kérdésére. Úgy érvelt, hogy bár ez helyesen az állampolgári jogok egyik legfontosabbikaként jelenik meg, felvetődik, hogy amikor az államnak a közfunkciói ellátásával kapcsolatban szüksége volna olyan adatokra, amelyek összekapcsolódnak más személyes jellegű adatokkal – például a feketegazdaság elleni harcban az

adószám, illetve a személyi szám összekapcsolása elég fontos lett volna –, akkor az összekapcsolásuk enyhén szólva problematikus. Elmondta, hogy bár az állam szervei általában úgy reagálnak, hogy minél több adatot begyűjteni, de korántsem biztos, hogy ezekben az esetekben ez a könnyebb út!

Az adatvédelmi biztos a vita végén megköszönte a képviselők elismerő szavait az iroda munkatársainak áldozatos munkájáról, s azt, hogy szívükön viselik a munkakörülmények megfelelőbbé tételét, és a munkatársak megfelelő javadalmazását is. A biztos kitért Hegyi Gyula képviselő bírálataira is, elmondva, hogy az említett kérdésben a probléma az, ki és mennyiben juthat a közös költséget nem fizető polgárok erre vonatkozó adatainak birtokába. Egy társasházi közösségben a polgároknak, az ott lakóknak, a tulajdonostársaknak, illetőleg szövetkezeti tagoknak vagy társasházi tagoknak természetesen joguk van megtudni, ki mennyivel tartozik a közösségnek. Ugyanakkor, mivel az adatvédelmi törvény úgy szól, hogy vagy törvény felhatalmazása alapján, vagy az érintett beleegyezésével lehet személyes adatot kezelni, törvényes felhatalmazás viszont erre nincs, ezeket az adatokat nem lehet nyilvánosságra hozni. A lépcsőházban például nem lehet kifüggeszteni a nem fizetők listáját, mert ott mások is megfordulnak.

Megjegyezte, hogy bár a lakónyilvántartási könyvről nem adott ki ajánlást, azt valóban csak célhoz kötötten lehet megvalósítani. Vitába szállt azzal a kijelentéssel, hogy az ombudsmanok olykor a normasértők oldalán állnának. Azt azonban valóban nem tartja elfogadhatónak, hogy bármely hatóság hatmillió adócsalónak vagy hatmillió potenciális bűnözőnek tekintse a magyar felnőtt lakosságot. Ezért is kellene élesen megkülönböztetni a rendőrség rendészeti és bűnüldözési tevékenységét. Az előbbi esetben a rendőrség adatkezelése nagyon is korlátozott; de amikor bűncselekmény ügyében nyomoz, akkor természetesen az adóhatóságtól és a Központi Nyilvántartó és Választási Hivaltól, az önkormányzati nyilvántartásokból a nemzetbiztonsági archívumoktól és mindenholnan beszerezhet törvényes gyanú alapján adatokat.

Válaszában a biztos kitért arra is, hogy a felekezeti hovatartozással kapcsolatos adatok mindenütt a világon szenzitív adatnak számítanak, természetesen a szükséges esetekben, azokról is lehet információkat szerezni, ám az adatszerzés módját fokozott óvatossággal kell megválasztani.

Az Országgyűlés az adatvédelmi biztos beszámolóját elfogadta.

Sajtókapcsolatok, jogpropaganda

Ezerszer írták és mondták, írtuk és mondtuk, hogy az ombudsmannak – mivel klasszikus hatósági jogosítványai alig vannak – legfőbb fegyvere a nyilvánosság. S mivel a modern demokráciákban az emberekhez leginkább a tömegtájékoztatás eszközein keresztül lehet eljutni, az országgyűlési biztosoknak – a magyar napi politika egyik sokat ismételt terminus technikusát kölcsön véve – természetes szövetségeseink a nyomtatott és az elektronikus sajtó. A szövetségeseink persze ez esetben sem feltétlenül értenek mindig és mindenben egyet, ám közös érdekeik – a polgárok tájékoztatása és jogaik védelme – többnyire egy táborba hozza őket, s egymásra utaltságuk legfőbb haszonélvezője a nagyközönség lehet.

Így van ez akkor is, ha az adatvédelmi biztos a polgárokat nemcsak a sajtóval, hanem olykor a sajtótól is védi. Ez természetesen olykor beárnyékolhatja

ombudsman és sajtó kapcsolatát, ám tapasztalataink szerint az adatvédelem fontosságát valóban megértő és elfogadó újságírók és lapszerkesztők többnyire belátják, hogy a személyiségi jogok tisztelete ugyanúgy vonatkozik a munkáját végző sajtómunkásra, mint a munkáját végző közhivatalnokra, rendőrré, áruküldőre vagy titkosügynökre. A sajtó információéhsége és a személyes adatok tiszteletben tartása közötti létező érdekellentét ebben az évben nem szült látványos konfliktusokat. Ezt segíthették a folyamatos konzultációk, találkozások a sajtó képviselőivel, például az a további megbeszélés is, amelyet a beszámoló sajtófejezetében már említettünk, s amely a bűnügyi tudósítóknak igyekezett segítséget nyújtani abban, hogyan oldhatják meg korrekten tájékoztatás és személyiségi jogok érdekütközését. A polgárok kiszolgáltatottá válását megelőzendő az adatvédelmi biztos a nemzetközi ügyek között tárgyalt Pándy-ügy kapcsán közleményben kérte a sajtó munkatársait, tartsák tiszteletben a súlyos bűncselekményekkel gyanúsított lelkész rokonainak jogát, s ne zaklassák őket.

A hiteles tájékoztatást segítő mindig készséggel álltunk az újságírók rendelkezésére, akár konkrét ügyeink kapcsán, akár különféle adatvédelmi, információszabadságot érintő problémák miatt fordultak hozzánk. Az adatvédelmi biztos és munkatársai számtalan esetben adtak interjút, vettek részt különböző vitaműsorokban. Egy-egy vizsgálat befejezésekor az ajánlás lényegét – korábbi gyakorlatunknak megfelelően – közérthető stílusban megfogalmazott, rövid közleményben ismertettük a sajtóval és rajta keresztül a nagyközönséggel. Az újságok általában részletesen közzé tették ezeket a kommunikációkat, s többnyire az ügy utóéletét is figyelemmel kísérték.

Ugyanakkor a kommunikációk közlésekor többször találkozunk azzal az elfogadhatatlan gyakorlattal, hogy az újság az ismertetés helyett valamelyik újságírójának szignójával publikálja az adatvédelmi biztos közleményét. Sőt, az is előfordul, hogy a kihagyás jelzése nélkül rövidítik a kommunikációt, vagy – ahelyett, hogy kommentárt fűznének a közleményhez – abba beleírnak. Az adatvédelmi biztos a MÚOSZ etikai bizottságát is tájékoztatta arról az esetről, amikor az egyik napilap szerzője a független publicistáknak fenntartott hasábon – egy kormányzati szerv és az Adatvédelmi Biztos Irodája közötti vitában állást foglalva – támadta az adatvédelmi biztost. A szerkesztő nem tájékoztatta az olvasót arról az általa tudott tényről, hogy a „független publicista” a szóban forgó kormányzati szerv rendszeres havi fizetéssel rendelkező köztisztviselője.

A nagyobb sajtóvisszhangot kiváltó ügyek közül említést érdemel az az eset, amikor az APEH törvénysértően kért személyes adatokat az adóhatóság szerint a ténylegesnél kevesebb adót bevalló vállalkozóktól. A sajtó egyetértőleg ismertette az adatvédelmi biztos álláspontját a vállalkozók körében tervezett KSH-felmérés ügyében is. A főhivatalok centralizációs törekvéseivel szembeni adatbiztos fellegelésnek is bőséggel adtak teret hasábjaikon és hullámhosszaikon a napi- és hetilapok, valamint a rádió- és tévéállomások. Sokat foglalkoztak a médiumok az anonim AIDS-szűréssel kapcsolatban kifejtett álláspontunkkal, a Funk-ügyben kiadott ajánlásunkkal, vagy az olajügyben írt miniszteri levél titkosításának problémáival. Az ügy súlyának megfelelő terjedelemben számoltak be az újságok a nemzeti kerekasztal tárgyalásokon készült felvételek nyilvánosságra hozataláról szóló ajánlásunkról, s ugyancsak bő terjedelmet szenteltek – talán inkább a volt államminiszter személye, mint az ügy adatvédelmi jelentősége miatt – a Pozsgay-iratok külföldre juttatása körül kirobbant vitának.

A megfelelő adatvédelmi szemlélet népszerűsítésére, a biztosi iroda munkájának bemutatására kiváló alkalmat nyújtott a Magyar Televízió Álompolgár című, új műsora, amelyben az általános, valamint az etnikai és kisebbségi jogok biztosa mellett az adatvédelmi biztosi iroda aktuális ügyeivel ismerkedhet meg a tévénéző. Az adatvédelmi biztos részt vesz tudományos folyóiratok – a társadalomtudományi írásokat közlő Világosság, valamint az emberi jogok folyóirataként megjelenő Fundamentum – szerkesztőbizottságainak munkájában.

1997-ben is folytatódott az MTI-vel együttműködve immár két éve készülő sorozatunk, az Adatörségen, amelynek egyes cikkeiben az iroda munkatársai egy-egy konkrét ügyből, problémából kiindulva igyekeznek hasznos információkat adni a téma iránt érdeklődő olvasóknak. Ezek a rövid írások a vidéki napilapokban jelennek meg, így eljuthatunk olyanokhoz is, akik az országos napilapok tudósításait ritkábban böngészik, inkább a helyi lapból tájékozódnak a világ történéseiről. A visszajelzések szerint ezek a cikkek jól szolgálják a közérthető adatvédelmi ismeretterjesztést és szemléletformálást. (A cikkek listáját a Függelékben közöljük.)

Az emberi jogokkal foglalkozó szervezeteknek, valamint a téma iránt érdeklődő kutatóknak és egyetemi hallgatóknak indított kiadványsorozatot az Alkotmány- és Jogpolitikai Intézet, az egy-egy társadalmi csoport adatvédelmi problémáit bemutató kötetek szerzői között az adatvédelmi biztos és több munkatársa is szerepel. Ők írták többek között a pszichiátriai betegek, a gyermekek, a különböző etnikai csoporthoz tartozók jogairól, illetve az adatvédelem, az információszabadság és a sajtó viszonyáról szóló könyvecskéket.

Az adatvédelmi biztos feladatkörét, tevékenységét és hivatalát bemutató rövid tájékoztatót lefordítottuk angol, német, francia, orosz, lengyel, cseh, szlovák, román, szerb, horvát és szlovén nyelvre.

A biztos és munkatársai 1997-ben is számos tudományos és szakmai tanácskozáson vettek részt és tartottak előadást az adatvédelem és az információszabadság elméleti és gyakorlati kérdéseiről. (Az előadások listáját a Függelék tartalmazza.)

Szervezet, gazdálkodás

Az Adatvédelmi Biztos Irodája közfeladatot ellátó szerv, állami költségvetésből, közpénzekből gazdálkodik. Felépítésével, gazdálkodásával kapcsolatos adatait az alábbiakban ismertetjük. Szükséges azonban megjegyezni, hogy a kiadásaink között nem szerepelnek az elhelyezésünkkel, valamint a közös hivatal fenntartásával kapcsolatos költségek, mivel ezek nem különíthetők el. Ugyancsak a teljes hivatal költségvetésében szerepelnek azok a hosszú távú fejlesztéseink és kiadásaink, amelyek az adatvédelmi nyilvántartás kialakításával kapcsolatos informatikai beszerzésekre vonatkoznak.

Az Adatvédelmi Biztos Irodájának állományába 1997 végén 20 főállású köztisztviselő és 3 részfoglalkozású munkatárs tartozott. A kollégák 80%-a felsőfokú végzettségű, jó néhányan szakirányú felsőfokú végzettséggel is rendelkeznek; többen vesznek részt másoddiplomás képzésben. Az adatvédelmi biztos munkatársai közül heten felsőfokú oktatási intézményben tanítanak. Tizenegy munkatársnak van államilag elismert nyelvvizsgálója. Szervezetileg az iroda négy főosztályra tagozódik, ezek vezetését főosztályvezetők látják el. Főosztályvezető-helyettes és osztályvezető nincs kinevezve.

Kiadásaink 1997-ben (ezer Ft)

Személyi kiadások, melyek többek között az illetményeket, a 13. havi fizetést (31 169), a jutalmat (5388), a jubileumi jutalmat, a napidíjakat (327), a megbízási díjakat (2797) és a költségtérítéseket tartalmazzák:

43 056

A munkáltatót terhelő járulékok összege:

17 098

Dologi kiadások, melyek többek között tartalmazzák a gépkocsi hatósági díját, az üzemanyagköltséget, az irodaszereket (626), a belföldi kiküldetést (359), a külföldi kiküldetést (829) a kisebb javításokat, a munkáltató szja-t (682), stb:

7 026

Az összes kiadás, mely a személyi és dologi kiadást, valamint a munkáltatói járulékot is tartalmazza:

67 180

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet

Válogatás az adatvédelmi biztos ajánlásaiból*

A) SZEMÉLYES ADATOK VÉDELMÉVEL KAPCSOLATOS ESETEK

A kórházak pszichiátriai osztályaira önként jelentkező betegek személyes adatainak kezelésével kapcsolatban lefolytatott adatvédelmi biztosi vizsgálat megállapításait
összegző

a j á n l á s

I.

Egy kórház pszichiáter főorvosa beadványt küldött hivatalomhoz, melyben azt kifogásolja, hogy az egészségügyről szóló 1972. évi II. törvény (a továbbiakban: Etv.) 35. § (3) bekezdésében foglaltak szerint a pszichiátriai fekvőbeteg-intézet vezetője a kezelésre önként jelentkezett személyek felvételéről az illetékes bíróságot 15 napon belül köteles értesíteni, és a 35/F. § alapján a bíróság a beteg saját kérelmére történő pszichiátriai intézeti gyógykezelés szükségességét időszakonként – nemperes eljárásban – felülvizsgálja.

A főorvos szerint a pszichiátriai osztályokon kezelt betegek túlnyomó többsége saját kérésére kerül az osztályra (alkoholelvonó-kezelés, krízishelyzet, hangulatza-var, neurotikus panaszok), kezelésük gyógyszeres és pszichoterápiás eszközökkel történik, jogállásuk alapvetően nem különbözik a más osztályokon kezelt betegeké-től.

Az indítványozó főorvos azt kifogásolja, hogy miért kell a betegek adatait közölni a bírósággal, s miért kell esetükben 30 naponként felülvizsgálatot tartani.

Az Etv. beadványban hivatkozott rendelkezései a következők:

35. § (3) Kérelmére pszichiátriai intézeti gyógykezelésbe az vehető, aki a betegség, illetve szenvedélybetegsége következtében állandóan vagy időszakosan kóros elmeállapotú és intézeti kezelésre szorul. A felvételtől a pszichiátriai fekvőbeteg-intézet vezetője dönt a felvevő intézetben végzett vizsgálatok alapján. A felvételtől a pszichiátriai fekvőbeteg-intézet vezetője a pszichiátriai intézeti gyógykezelés felülvizsgálatára illetékes bíróságot 15 napon belül tájékoztatja.

* A válogatás az ajánlások és állásfoglalások eredeti szövegét tartalmazza. Az anonimizálást, az értelmező címek utólagos hozzáadását, valamint az állásfoglalás tartalmát nem érintő rövidítéseket []-vel jelöltük.

Tv. 35/F. § (1) A bíróság a kötelező, illetőleg a saját kérelemre történő pszichiátriai intézeti gyógykezelés szükségességét időszakonként – nemperes eljárásban – felülvizsgálja.

(2) Az időszakos felülvizsgálatra a pszichiátriai osztályon elhelyezett intézeti gyógykezelt esetén harminc naponként, a pszichiátriai rehabilitációt végző intézetben elhelyezett intézeti gyógykezelt esetén hatvan naponként kerül sor.

(3) A beteg a (2) bekezdésben meghatározott időtartamon túl bírósági felülvizsgálat nélkül pszichiátriai intézeti gyógykezelésben nem tartható.

Munkatársaim látogatást tettek az indítványozó főorvos által vezetett kórházi osztályon, ennek során meggyőződtek arról, hogy a pszichiátriai osztályon kezelt betegek mintegy 95%-a önkéntes, közülük 2–3% beutaló nélkül érkezik. Az itt kezelt betegek nem krónikus betegek, azokat más osztályon ápolják. A leggyakoribb panasz, mellyel a betegek jelentkeznek: szorongás, alkoholbetegség, depresszió, családi problémák. A pszichiátriai osztályok mögött nincs megfelelő szociális otthoni háttér, sok beteget emiatt kezelnek pszichiátriai osztályon. A kényszerrel behozott betegek kezelése (benttartása) gyakran „önkéntes”-nek minősül, mert aláíratnak velük egy ilyen tartalmú nyilatkozatot. Ez a főorvos szerint helytelen megoldás.

A főorvos javaslata az, hogy a valóban önkéntes betegeket ne kelljen a bíróságnak bejelenteni, kezelésük jogszerűségét a bíróság ne vizsgálja, mert ezek ugyanolyan betegek, mint bármely más kórházi osztályon kezelt betegek.

II.

A kórházban tett látogatást követően levélben fordultam Veér András miniszteri biztoshoz, az Igazságügyi Minisztériumhoz, a Társaság a Szabadságjogokért egyesülethez (TASZ) és a Helsinki Bizottsághoz, véleményüket kértem arról, hogy szerintük indokolt-e a pszichiátriai kezelésre önként jelentkező betegek adatainak továbbítása a bíróságnak és a 30 naponkénti bírósági felülvizsgálat.

1. Veér András az Országos Pszichiátriai és Neurológiai Intézet főigazgatója válaszában megismétli az Etv. általunk hivatkozott rendelkezéseit a 15 napos bejelentési határidőről és a 30 naponkénti felülvizsgálatról. Tájékoztatást adott arról, hogy a pszichiátriai szakmai fórumok (Kollégium, Társaság) a törvény revízióját kezdeményezték. Veér András véleménye az, hogy „a pszichiátriai osztályoknak a hatályos törvény értelmében kell eljárniuk”.

2. Az Igazságügyi Minisztérium válasza szerint:

„garanciális okok miatt a bírósági felülvizsgálatra az önkéntes jelentkezés esetén is szükség van. A jelentkezés önkéntességétől függetlenül olyan beteg emberek gyógykezelésére kerül sor, akik az átlagnál kiszolgáltatottabb helyzetben vannak, és fokozottan fennáll a veszélye kezelésük akaratuk ellenére való folytatásának, illetve intézetben tartásuknak”.

Az Etv. 1994. évi módosítása vezette be a folyamatos bírói kontrollt, a miniszter álláspontja az, hogy

„A módosításra az Európai Emberi Jogi Egyezmény 5. Cikkének 1. e) pontjában foglaltak teljesítése érdekében került sor, figyelemmel az Európai Emberi Jogi Bíróság gyakorlatára is.”

Az Egyezmény 5. Cikke 1. pont e) bekezdésében az szerepel, hogy

1. Mindenkinek joga van a szabadságra és a személyi biztonságra. Szabadságától senkit sem lehet megfosztani, kivéve az alábbi esetekben és a törvényben meghatározott eljárás útján:

...

e) törvényes őrizetbe vétel fertőző betegségek terjedésének megakadályozása céljából, valamint elmebetegek, alkoholisták, kábítószer-élvezők vagy csavargók őrizetbe vétele;

Az Egyezménynek erre a pontjára hivatkozni tévesnek tűnik, mivel a kórházi pszichiátriai osztályokon nincs szó szabadságelvonásról, őrizetbe vételről. A pszichiátria nem „zárt osztály”, az ön- és közveszélyes betegeket külön kórházi osztályon kezelik. A beteg saját akaratából és felelősségére bármikor elhagyhatja a kórházat. Az önkéntes betegek bírósági bejelentését és felülvizsgálatát nem lehet e rendelkezésre hivatkozással indokolni.

Ezt alátámasztja az Emberi Jogok Európai Bírósága az *Ashingdane c. Royaume-Uni* (28 mai 1985, 93) ügyben született ítélete is, mely az Egyezmény hivatkozott 5. Cikk 1. pont e) bekezdésével kapcsolatban megállapította, hogy

„E rendelkezés tekintetében nem lehet szó „törvényes őrizetbe vételről” akkor, ha egy mentálisan beteg személy magától megy kórházba, klinikára vagy más hasonló, kezelésre feljogosított intézménybe”.

(La Convention Européenne des Droits de l'Homme, Commentaire article par article, Paris, 1995. Economica, 196. o.).

A miniszter hivatkozik dr. Gönczöl Katalin ajánlására, melyet a pszichiátriai fekvőbeteg-intézetekben és otthonokban folytatott vizsgálata alapján készített: „A bírói felülvizsgálat szükségességét támasztja alá az állampolgári jogok biztosának pszichiátriai intézetekben gyógykezeltre vonatkozó vizsgálatának megállapítása is”.

Az ajánlások között azonban nem szerepel ilyen megállapítás. A hivatkozott vizsgálat (A betegek emberi és állampolgári jogainak érvényesülése a pszichiátriai fekvőbeteg-intézetekben és pszichiátriai otthonokban, Budapest, 1996. március–április) a pszichiátriai intézetekre és otthonokra irányult, nem a kórházi osztályokra, és nem foglalkozik a kórházi kezelésre önként jelentkezett betegekkel.

Az Igazságügyi Minisztérium szerint a kezelésre önként jelentkezők esetében a „személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról” szóló 1992. évi LXIII. törvény (a továbbiakban: Avtv.) 3. § (5) bekezdésének szabályait kell alkalmazni”. Az Avtv. 3. § (5) bekezdése azt tartalmazza, hogy:

„Az érintett kérelmére indult eljárásban a szükséges adatainak kezeléséhez való hozzájárulását vélelmezni kell. Erre a tényre az érintett figyelmét fel kell hívni.”

A kórházi kezelés nem hivatali ügyintézés, eljárás. Önkéntes kezelés esetében a beteg maga kéri a felvételt, de a bírósági bejelentést és felülvizsgálatot nem.

3. Az indítvány vizsgálata során az állami intézményeken túl emberi jogi szervezetektől is véleményt kértünk.

A Helsinki Bizottság úgy látja, hogy az Etv. vonatkozó rendelkezései nem sértenek a betegek személyiségi jogait.

A Társaság a Szabadságjogokért egyesület szakvéleményében kifejti, hogy „a gyógykezelést önként választó beteg esetén az időszakos bírói felülvizsgálat nem indokolt. Ebben az esetben ugyanis nincs szó szabadságelvonásról, amire akkor kerül sor, ha az elmeműködés zavara és a veszélyeztető állapot együttes jelenléte kötelező kezelés elrendelését teszi szükségessé. A szabadságjogok korlátozása megkívánja a bírósági döntést és az időszakos felülvizsgálatot, a beteg és az orvos megállapodásán nyugvó, önkéntes gyógykezelés azonban nem”. Álláspontjuk szerint a bírói felülvizsgálat megtartása csak a gyógykezelésre kötelezett betegek esetében indokolt. A pszichiátriai betegek jogainak védelmével kapcsolatban három – jogszabály-módosításra irányuló – javaslatot tettek. Eszerint az egészségügyi törvénynek külön rendelkeznie kellene arról, hogy cselekvőképtelen beteg felvételekor mindig bíróság döntsön a kezelés elrendeléséről; indokolt lenne a kezelésre önként jelentkező betegek panaszjogának biztosítása, mely fórumot teremtene az intézetben tapasztalt bánásmód kifogásolására; végül több szakma képviselőiből bizottságokat kellene létrehozni, melyek rendszeresen vizsgálnák a pszichiátriai intézményeket.

4. Az ügyben véleményt kértem dr. Gönczöl Katalintól, az állampolgári jogok országgyűlési biztosától, tekintettel – az 1996. július 11-én kiadott – hivatkozott ajánlására. Dr. Gönczöl Katalin válaszában kifejti, „kérdésként vetődik föl, hogy mennyiben tekinthető önkéntesnek egy olyan beteg kérelme, aki a betegsége, illetve szenvedélybetegsége következtében állandóan vagy időszakosan kóros elmeállapotú és intézeti kezelésre szorul [1972. évi II. tv. 35. § (3) bek.]”. A biztosasszony hivatkozik a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. tv. 17. §-ára, mely szerint:

„Gondnokság alá helyezés nélkül is cselekvőképtelen az, aki olyan állapotban van, hogy az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége teljesen hiányzik.”

A Ptk. 18. § (1) bekezdése alapján a cselekvőképtelen személy jognyilatkozata semmis, nevében törvényes képviselője jár el.

Ezzel kapcsolatban hangsúlyozni kell, hogy a pszichiátriai betegek rendszerint nem minősülnek jogilag cselekvőképtelennek. A Legfelsőbb Bíróság egy ítéletében kimondta, hogy

„az elmebetegség fennállása egymagában nem indokolja a gondnokság alá helyezést. Erre ugyanis csak akkor kerülhet sor, ha a betegnek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége tartósan vagy nagymértékben csökkent, illetőleg állandó jelleggel teljesen hiányzik [Ptk. 13. § (2) bek., 16. § (2) bek.]”.

(BH 1983. 64.)

A pszichiátriai betegek általában nem is minősülnek elmebetegnek. A Ptk. 17. §-a rendszerint nem a pszichiátriai betegekre vonatkozik. A Polgári Törvénykönyv Magyarázata szerint a cselekvőképtelen állapotba kerülés leggyakoribb esetei a magyar bírói jogban: az alkoholos befolyásoltság – újabban a kábítószer-fogyasztás – továbbá más olyan kábult állapot (nem feltétlenül kábítószer, hanem altatás utáni állapot vagy egyéb orvosi beavatkozás), amely az ügyei viteléhez szükséges belátási képességétől megfosztotta a nyilatkozó személyt. Az állapot vizsgálata áll ilyenkor előtérben, az adott helyzetet, a körülményeket, a nyilatkozat tartalmát, a nyilatkozó egyébkénti magatartását mind figyelembe kell venni.

Dr. Gönczöl Katalin biztosasszony úgy látja, hogy „nagyobb érdek fűződik ahhoz, hogy szükségtelenül – például hozzátartozók kérésére stb. – ne tartsák indokolatlanul gyógykezelés alatt a beteget, és ne lehessen visszaélni a beteg állapotával”. Véleménye összegzésében dr. Gönczöl Katalin utal arra, hogy a bírósági eljárás né-

ha pusztán formalitássá válhat és tulajdonképpen olyan adatok alapján indul meg, melyek átadásához a beteg kifejezetten nem járult hozzá. Álláspontja szerint a probléma végleges rendezését a már régóta hiányolt betegjogi vagy elmetörvény jelenthetné.

III.

Az egészségügyről szóló 1972. évi II. törvényt módosító 1994. évi LXXXVII. törvény állapította meg az általam kifogásolt – a pszichiátriai kezelésre önként jelentkező betegek gyógykezelésének bírósági felülvizsgálatát előíró – rendelkezések szövegét. A törvény általános indokolásában az szerepel, hogy

„Az Európa Tanácsnak az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezménye 5. Cikkének 4. pontjában foglalt követelményre figyelemmel a Javaslat gondoskodik arról, hogy a betegek intézeti gyógykezelésének szükségességét a bíróság megfelelő gyakorisággal ellenőrizze.”

A hivatkozott emberi jogi Egyezmény 5. Cikk 4. pontja a következőket tartalmazza:

Szabadságától letartóztatás vagy őrizetbe vétel folytán megfosztott minden személynek joga van olyan eljáráshoz, melynek során őrizetbe vételének törvényességéről a bíróság rövid határidőn belül dönt, és törvényellenes őrizetbe vétele esetén szabadlábra helyezését rendeli el.

A kezelést önként választó betegek esetében azonban nincs szó letartóztatás vagy őrizetbe vétel folytán történő szabadságelvonásról, az Egyezmény e pontjára történő hivatkozás a bírói kontroll szükségességéről az önkéntes betegek esetében tehát alaptalan.

A hatályos Etv. ugyanakkor nem tartalmaz megfelelő garanciát arra, hogy a kezelésre önként jelentkezett beteget akarata ellenére ne lehessen bent tartani:

35/E. § Azt a személyt, akinek pszichiátriai intézeti gyógykezelésére a saját kérelme alapján kerül sor, kérelmére a pszichiátriai fekvőbeteg-intézetből haladéktalanul el kell bocsátani, feltéve, hogy a 35. § (5) bekezdésében meghatározott sürgős szükség nem áll fenn. Külön kérelem nélkül is azonnal el kell bocsátani azt a saját kérelmére pszichiátriai intézeti gyógykezelésbe vett személyt, akinek az intézeti gyógykezelése már nem szükséges.

35. § ... (5) Sürgős szükség esete akkor állapítható meg, ha a beteg az elmeállapotának akut zavara következtében a saját vagy mások életére, testi épségére, illetőleg a környezetére közvetlen és súlyos veszélyt jelent, és a veszélyhelyzet csak az azonnali pszichiátriai intézeti gyógykezelésbe vétellel hárítható el.

Ez a rendelkezés az önkéntes pszichiátriai beteg autonómiáját a „sürgős szükség” esetére megszünteti és a gyógyintézményből szabad távozását megakadályozhatóvá teszi. Ezzel pedig a kezelést önként választó beteg információs önrendelkezési jogát a kötelező bírói felülvizsgálattal korlátozza, miközben az önkéntes és a kényszergyógykezelésben részesülő betegek fogalmi megkülönböztetése viszonylagossá válik.

A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény (a továbbiakban: Avtv.) 2. § 2. b) pontja értelmében az egészségi állapotra, kóros szenvedélyre vonatkozó adatok különleges adatnak minősül-

nek, a többi személyes adathoz képest védettebb kategóriát képviselnek. A különleges adatok indokolatlan vagy jogellenes kezelése fokozza a polgárok kiszolgáltatottságát. Az Avtv. fontos alapelve az adatkezelés célhoz kötöttségének követelménye. Az Avtv. 5. §-a szerint:

„(1) Személyes adatot kezelni csak meghatározott célból, jog gyakorlása és kötelezettség teljesítése érdekében lehet. Az adatkezelésnek minden szakaszában meg kell felelnie e célnak.

(2) Csak olyan személyes adat kezelhető, amely az adatkezelés céljának megvalósulásához elengedhetetlen, a cél elérésére alkalmas, csak a cél megvalósulásához szükséges mértékben és ideig.

(3) Kötelező adatszolgáltatáson alapuló adatkezelést közérdekből lehet elrendelni.”

A pszichiátriai kezelésre önként jelentkező betegek különleges adatainak kötelező bírósági kezelését nem indokolja sem a betegek érdeke, sem közérdek.

A hatályos Etv. szerint a pszichiátriai intézeti kezelésbe vételnek kóros elmeállapot esetén van helye, a 35. § előbbieken hivatkozott (5) bekezdése a sürgős szükség esetének megállapítása feltételül is az elmeállapot akut zavarának meglétét írja elő. A pszichiátriai osztályokon azonban – mint a jelen vizsgálat is feltárta – nemcsak kóros elmeállapotú (elmebeteg) személyeket ápolnak. Az adatvédelmi biztos vizsgálat tartama alatt a Népjóléti Minisztérium időközben elkészítette az új egészségügyi törvény tervezetét, melyet a jelen vizsgálat lezárása előtt hivatalom is megkapott véleményezésre (Az egészségügyről szóló törvénytervezet tárgyában készült 40.127/1997. sz. Kormányelőterjesztés Tervezete). A törvénytervezet a jelenleg hatályos Etv.-hez képest a pszichiátriai betegek gyógykezelése tekintetében számos új rendelkezést tartalmaz. Önkéntes gyógykezelés esetében a tervezet – helyesen – a bírósági felülvizsgálatot csak a beteg (továbbá a betegjogi képviselő és a hozzátartozó) kérelmére írja elő.

IV.

Az ügyvel kapcsolatban az alábbi ajánlásokat teszem:

– A kórházi pszichiátriai gyógykezelést önként választó betegek információs önrendelkezési jogát sérti kezelésük időszakos kötelező bírói felülvizsgálata. Ezeknél a betegeknél nem lehet szó szabadságelvonásról, ezért kezelésük bírósági felülvizsgálata nem indokolt. A szabadságelvonás akkor szükséges, ha a beteg elmeállapotának zavara és önmagára, illetve környezetére veszélyt jelentő állapota kötelező gyógykezelés elrendelését teszi szükségessé. A szabadságjogok orvosilag indokolt korlátozása is megkívánja a bírósági döntést és az időszakos felülvizsgálatot, az önkéntes gyógykezelés azonban nem.

– A pszichiátriai kezelésre nem önként jelentkezett betegek esetében a gyógykezelés szükségességének és a sürgős szükség feltételei megállapításának bírósági felülvizsgálata fontos garanciális intézmény.

– Egyetértve dr. Gönczöl Katalin biztos asszony a pszichiátriai fekvőbeteg-intézetekben és pszichiátriai otthonokban a betegek emberi és állampolgári jogainak érvényesüléséről folytatott vizsgálatának eredményeit összegző ajánlásának megállapításaival, javaslom a pszichiátriai betegek jogvédelmét elősegítő szakmai felülvizsgálattól független civil kontroll kialakítását. A civil kontrollt végző személyek fela-

data lenne a pszichiátriai intézmények rendszeres vizsgálata (betegjogi információk terjesztése, betegek meghallgatása, panaszok kivizsgálása), és munkájukról évente beszámolnának a nyilvánosságnak. Indokoltnak tartom a kezelésre önként jelentkezett betegek panaszjogának törvényben történő biztosítását, mely lehetőséget biztosíthat az intézetben tapasztalt bánásmód kifogásolására.

– Álláspontom szerint önkéntes gyógykezelés esetében a bírósági felülvizsgálat fenntartása csak a beteg (betegjogi képviselő, hozzátartozó) kifejezett kérelme esetén indokolt.

– Az önkéntes betegek kezelésének kötelező bírói felülvizsgálatának megszüntetésével egyidejűleg a törvénynek kifejezetten rendelkeznie kell arról, hogy az önkéntes beteggel szemben kényszerrel nem lehet alkalmazni. Ha a beteg vagy környezete érdekében kényszerrel, kötelező gyógykezelésre van szükség, ez a beteg önkéntes státuszát megszünteti, és erről a felülvizsgálatot végző bíróságot haladéktalanul tájékoztatni kell.

– Felkérem az Országgyűlést, hogy fenti ajánlásaimat figyelembe véve fogadja el az egészségügyről szóló új törvényt. Amennyiben az új törvény elfogadása belátható időn belül bármely okból nem lehetséges, vagy akadályba ütközik, úgy módosítsa az egészségügyről szóló 1972. évi II. törvény jelenleg hatályos, fentiekben kifogásolt rendelkezéseit.

Budapest, 1997. április 28.

Dr. Majtényi László
(5/J/1996)

*

A Dunabank Rt. és az ING Bank Rt. között létrejött adattovábbítással kapcsolatos
adatvédelmi biztosi vizsgálat megállapításait összegző

a j á n l á s

I.

Az indítványok

Több állampolgár beadványában adatvédelmi biztosi vizsgálatot kezdeményezett, kifogásolva, hogy személyes adataikat a Dunabank Rt. jogtalanul adta át az ING Bank Rt. részére.

A Dunabank Rt. 1996. február 29-én szerződést kötött az ING Bank Rt.-vel, melynek értelmében a Dunabank egyes szolgáltatásait a továbbiakban az ING Bank végzi. Ennek keretében az ING Bank Rt. átvette a bankszámlavezetéssel, a bankszámlaügyletekkel, valamint a készpénzt helyettesítő fizetési eszközökkel kapcsolatos banki tevékenységet a Dunabanktól.

Az ING Bank Rt. 1996. március 1-jén értesítette az érintett bankszámlatulajdonosokat, hogy 1996. március 1-jei hatállyal a Dunabank Rt. felsorolt üzletágait átvette. Ezt követően az indítványozók írásban nyilatkozatot juttattak el a hitelkártya

számlájukat vezető Dunabank Rt.-hez, melyben közölték, hogy nem járulnak hozzá hitelkártya számlájuknak más bank javára történő átadásához. A panaszosok mind a Dunabanktól, mind az ING Banktól tájékoztatást kértek arról, hogy az ING Bank milyen módon került személyes adataik birtokába.

A Dunabank Rt. válaszában kifejtette: az Állami Bankfelügyeletől engedélyt kapott, hogy meghatározott pénzügyi tevékenységeket – az ING Bankkal kötött megbízási szerződés alapján – az ING Bank Rt. útján gyakoroljon. E megbízási teljesítéseként került sor a bankszámla-tulajdonosok személyes adatainak – bankszámlájuk forgalmára, egyenlegére vonatkozó adatoknak és a Dunabankkal kötött szerződésben szereplő egyéb adatoknak – az átadására.

Az ING Bank az ügyfeleknek írt levelében vállalta, hogy az említett adatokra vonatkozó – jogszabályokban, hatósági engedélyben, valamint a két bank között létrejött megállapodásban megkövetelt – titoktartási rendelkezéseket betartja. Az ING Bank hivatkozott arra, hogy a Dunabank Rt.-vel kötött megállapodás alapján látja el a kérdéses bankszámlák vezetését. E szerződéshez az Állami Bankfelügyelet is jóváhagyását adta, és ezáltal a Dunabank Rt.-től jogszerűen szerezte meg az ügyfelek bankszámlájával kapcsolatos adatokat.

Az indítványozók mindkét érintett bank eljárását kifogásolták. Álláspontjuk szerint személyes adataik átadásakor – mivel a Dunabank Rt. nem rendelkezett az ügyfelek megfelelő alakiságú hozzájáruló nyilatkozatával – megsértették a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény (adatvédelmi törvény, a továbbiakban: Avtv.) 8. §-át, valamint a pénzügyintézetekről szóló 1991. évi LXIX. törvény (pénzügyintézeti törvény, a továbbiakban: Pit.) banktitokra vonatkozó rendelkezéseit.

Az indítványozók kérték, hogy – amennyiben a vizsgálat ezt igazolja – az adatvédelmi biztos állapítsa meg a jogsértés megtörténtét, és szólítsa fel az adatkezelőt a jogellenes adatkezelés megszüntetésére.

II.

A vizsgálat

1. Az ügyvel kapcsolatban álláspontjának kifejtésére kértem a két pénzügyintézet vezérigazgatóját, valamint az Állami Bankfelügyelet elnökét.

A Dunabank Rt. vezérigazgatója válaszában a Pit. 9. § (7) bekezdésére hivatkozott, mely lehetőséget ad arra, hogy a pénzügyintézet a pénzügyintézeti tevékenységre vonatkozó jogosultságát, vagy annak meghatározott körét az Állami Bankfelügyelet engedélyével írásbeli szerződés alapján más pénzügyintézet útján is gyakorolja. Eljárását ennek alapján jogszerűnek ítélte. Tájékoztattam továbbá arról, hogy az ING Bank Rt. kötelezettséget vállalt, hogy a megbízási kapcsán az ügyfelek védett adataival kapcsolatban tudomására jutott mindennemű információt banktitokként kezeli, és csak a megbízási teljesítéséhez használja fel, illetve a megbízási teljesítés után azokat nyilvántartásából haladéktalanul törli. A Dunabank Rt. vezérigazgatója válaszában utalt arra is, hogy üzletszabályzatuk – melyben foglaltuk az ügyfelek a bankkal történő szerződéskötéskor magukra nézve kötelezőnek fogadtak el – tartalmazza a megbízott esetleges igénybevitelére vonatkozó kitételeket. Álláspontja szerint az üzletszabályzat elfogadásával az ügyfelek hozzájárultak a megbízott eljárásához. Az ING Bank Rt. megbízása az ügyfelek érdekeit szolgálta, ugyanis a Dunabank Rt. 1995. év

végére kialakult pénzügyi-gazdasági helyzete nem tette lehetővé, hogy pénzügyintézeti tevékenységét az ügyfelek részére kellő biztonsággal végezhesse.

A beadvány eredményes kivizsgálása érdekében kértem a Dunabank vezérigazgatóját, hogy a két bank által kötött szerződést bocsássa rendelkezésemre. A kéreésemet a pénzügyintézeti és az új hitelintézeti törvény rendelkezéseire hivatkozással nem teljesítette, valamint utalt arra, hogy a megállapodás részleteinek ismerete az ügy megítélése szempontjából hasznos információval nem szolgál. A Dunabank Rt. ezzel megsértette az adatvédelmi törvény 26. § (1) bekezdését, mely kimondja, hogy az adatvédelmi biztos a feladatai ellátása során az adatkezelőtől minden olyan kérdésben felvilágosítást kérhet, és az összes olyan iratba betekinthat, adatkezelést megismerhet, amely személyes vagy közérdekű adatokkal összefügg.

Az ING Bank Rt. vezérigazgatója hasonlóképpen úgy ítélte meg, hogy a számlatulajdonosok személyes adatainak az ING Bank általi kezelésére törvényi felhatalmazás alapján került sor. Ebből következően nem sérültek a személyes adatok védelmére vonatkozó törvényi előírások. Álláspontja szerint az adatvédelmi törvény szerint az adatkezelő fogalma az ING Bank Rt.-re is kiterjed, ebből következően nem történt adatátadás, az adatkezelés abban a körben maradt, amelyet a panaszosok az eredeti számlaszerződés aláírásával jóváhagytak.

Dr. Tarafás Imre, az Állami Bankfelügyelet elnöke megkeresésemre írt levelében kifejtette, hogy a Dunabank Rt. kérelme alapján indult eljárásban, a Bankfelügyelet 71/1996. számú határozatában engedélyt adott arra, hogy a Dunabank az engedélyben szereplő pénzügyintézeti tevékenységeket az ING Bank Rt. útján is gyakorolja. A pénzügyintézeti tevékenység más útján történő gyakorlására vonatkozó szerződések megkötésének célja a pénzügyintézetek részéről általában új üzletág beindítása vagy új ügyfélkör megszerzése. Ehhez képest speciálisnak tekinthető a Dunabank Rt. eljárása, amennyiben az – a bank üzletágainak leépítése miatt – már meglévő ügyfeleket is érintett. A Bankfelügyelet elnöke hangsúlyozta, hogy az általa kiadott engedély a Dunabank számára a tevékenységnek más útján történő gyakorlására vonatkozó jogosultságot jelenti, és nem annak kötelezettségét. Kiemelte továbbá azt a tényt is, hogy az ING Bank megbízotti eljárását a Dunabank ügyfeleinek védelme indokolta. Hasonlóan a Dunabank vezérigazgatójának véleményéhez, a Bankfelügyelet elnöke is azon az állásponton volt, hogy az üzletszabályzat elfogadásával – mely szerint „a Bank az elvállalt megbízás teljesítése érdekében jogosult közreműködőt igénybe venni” – az ügyfelek hozzájárultak a megbízott eljárásához.

2. A vizsgálat során bankjogász szakértőt kértem fel, aki szakértői véleményében kifejtette, hogy a pénzügyintézeti törvény egymástól elkülönítetten és önállóan szabályozza a pénzügyintézeti tevékenység megbízás útján történő gyakorlását és a banktitok intézményét. A megbízásos tevékenység ellátása a megbízó és a megbízott közötti jogviszonyt jelent. A banktitok megtartásának kötelezettsége a pénzügyintézet és ügyfelének szerződéses kapcsolatán alapul, melyben a megbízott harmadik személynek tekintendő. A pénzügyintézeti törvény értelmében harmadik személynek a bank ügyfelét érintő bármely banktitkot képező adat akkor szolgáltatható ki, ha a Ptk. felmentést ad a banktitok megtartásának kötelezettsége alól, vagy – összhangban az adatvédelmi törvénnyel – ahhoz az ügyfél, illetve törvényes képviselője a törvényben meghatározott módon hozzájárul. Az 1991. évi LXIX. törvény 46/A. és 47. §-ában felsorolt törvényi felmentések között nem szerepel az az eset, amikor a pénzügyintézet a pénzügyintézeti tevékenységre való jogosultságát írásbeli szerződés alapján más jogi személy útján gyakorolja.

Nem helytálló az érintett bankok vezetőinek azon állítása, mely szerint az ügyfelek a Dunabank Rt. üzletszabályzatának elfogadásával hozzájárulásukat adták a pénzüintézetek közötti adatátadáshoz. Az üzletszabályzat elfogadásával az ügyfelek nem adták a Dunabank Rt. részére olyan felhatalmazást, mely alapot szolgáltatna a megbízással összefüggésben történt adatszolgáltatásra. A pénzüintézeti törvény szerint banktitok akkor adható ki harmadik személynek, ha az ügyfél hozzájáruló nyilatkozata pontosan megjelöli a kiszolgáltatható banktitok-kört, és azt közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalták. A fenti tartalmi és formai követelményeknek megfelelő hozzájárulás jelen esetben azonban a bank és az ügyfelek között nem jött létre.

A szakértő a két pénzüintézet által kötött megállapodást, valamint a Bankfelügyelet határozatát jogszerűnek találta. Megállapította ugyanakkor, hogy a Dunabank Rt. akkor járt volna el a Pit. banktitokra vonatkozó rendelkezéseinek megfelelően, ha a megbízási szerződés bankfelügyeleti engedélyezését követően erről nemcsak értesítette volna ügyfeleit, hanem előzetes hozzájárulásukat is kérte volna a bankok közötti adattovábbításhoz. A szakértő álláspontja szerint a mulasztás döntő részben a Dunabank Rt.-vel szemben állapítható meg, azzal a kiegészítéssel, hogy az ING Bank Rt.-nek is meg kellett volna győződnie arról, hogy fennálltak-e az adatátadás törvényi feltételei.

III.

Az alkotmányos háttér, az ügy jogi megítélése

Az Alkotmány 59. §-a alapján a Magyar Köztársaságban mindenkit megillet a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog. Az Alkotmánybíróság több határozata és az Adatvédelmi Biztos Irodájának joggyakorlata a személyes adatok védelméhez való jogot – e jog aktív oldalát is figyelembe véve – információs önrendelkezési jogként határozza meg. Ennek megfelelően mindenki maga rendelkezik magántitkainak és személyes adatainak feltárásáról és felhasználásáról. Személyes adatot tehát főszabályként csak az érintett beleegyezésével lehet felhasználni. A magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog azonban nem abszolút jog, azt kivételesen az Alkotmány 8. § (2) bekezdésének megfelelően törvény korlátozhatja. Ezt az elvet fejezi ki a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény 8. § (1) bekezdése is, mely szerint személyes adatok akkor továbbíthatók, valamint a különböző adatkezelések akkor kapcsolhatók össze, ha ahhoz az érintett hozzájárult, vagy törvény azt megengedi, és ha az adatkezelés feltételei minden egyes adatra nézve teljesülnek.

A vagyona vonatkozó adatok – így a banktitok is – az állampolgár magántitkát képezik és személyes adatnak minősülnek. A banktitok fogalmát a pénzüintézetek közötti megállapodás megkötésekor, illetve a Bankfelügyelet engedélyének megadásakor hatályos törvény, a pénzüintézetekről és a pénzüintézeti tevékenységről szóló 1991. évi LXIX. törvény a következőképpen határozta meg: „banktitok minden olyan, az egyes ügyfelekről a pénzüintézet rendelkezésére álló adat, amely az ügyfél személyére, adataira, vagyoni helyzetére, gazdálkodására, valamint a pénzüintézet által vezetett számlájának egyenlegére, forgalmára, továbbá a pénzüintézettel kötött szerződéseire vonatkozik.” A rendelkezésre álló dokumentumok alapján egyértelműen megállapítható, hogy az ING Bank Rt. a megbízotti tevékenység ellátása során banktitoknak minősülő adatokhoz jutott, és azokat a megbízás teljesítése érdekében fel is használta. E tényt a két érintett bank egyike sem vitatta.

Az Avtv. 2. § 4. pontja szerint adatkezelésnek minősül az alkalmazott eljárás-tól függetlenül a személyes adatok felvétele és tárolása, feldolgozása, hasznosítása (ideértve a továbbítást és a nyilvánosságra hozatalt) is. Adattovábbítás az, ha az adatot meghatározott harmadik személy számára teszi hozzáférhetővé. Az Avtv. adattovábbításra vonatkozó szabályainak megfelelően rendelkezik a Pit. 46/A. §-a is a banktitok átadásáról. Ennek megfelelően a banktitkot kiszolgáltató bank adatkezelőnek minősül. Az Avtv. szerint adatkezelő az, aki adatkezelést végez vagy mással végeztet. A vizsgált esetben mind a megbízott, mind pedig a megbízó adatkezelőnek minősül. A helyes értelmezés szerint a két adatkezelő tevékenysége nem tekinthető egy adatkezelésnek.

A pénzügyi törvény szerint a banktitok csak akkor adható ki harmadik személynek, ha a pénzügyi intézet ügyfele vagy annak törvényes képviselője ezt kéri, vagy erre felhatalmazást ad. A felhatalmazó nyilatkozat érvényességi kelléke, hogy a kiszolgáltatható banktitok-kört pontosan megjelölve, közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalják. A Dunabank Rt. üzletszabályzata tartalmaz egy olyan rendelkezést, mely szerint a bank az elvállalt megbízás teljesítése érdekében jogosult közreműködőt igénybe venni. Az üzletszabályzat 1. pontja értelmében az üzletszabályzat rendelkezései a szerződő felekre külön kikötés nélkül is kötelezőek, de azoktól az egyes szerződésekben a felek közös megegyezéssel el is térhetnek.

Az üzletszabályzat – mint általános szerződési feltételek összessége – a bank és az ügyfelek között létrejött szerződés részét képezi, azonban nem rendelkezik a közokirat, illetve a teljes bizonyító erejű magánokirat törvény által megkívánt kellékeivel. Az üzletszabályzat elfogadásával a bankszámla-tulajdonosok hozzájárulását tehát nem lehet megadottnak tekinteni. A hozzájárulást nem csupán alakszerűségi hiba alapján tekintjük nem létezőnek, hanem azért is, mert „a Bank az elvállalt megbízás teljesítése érdekében jogosult közreműködőt igénybe venni” nyilatkozat sem jogosítaná fel a bankot arra, hogy magát a számlavezetést átadja egy másik banknak.

Az információs önrendelkezési jog gyakorlásának feltétele és egyik legfontosabb garanciája a célhoz kötöttség elve. Az Avtv. 8. §-a értelmében személyes adatot az érintetten és az eredeti adatkezelőn kívüli harmadik személy számára hozzáférhetővé tenni csak akkor szabad, ha minden egyes adat vonatkozásában az adattovábbítást megengedő összes feltétel érvényesül, így a célhoz kötöttség elve is. Az adatfeldolgozás célját az adat felvétele előtt az érintettel közölni kell, hogy megalapozottan dönthessen az adat kiadásáról. Az adatkezelés céljának megváltoztatásához az érintett hozzájárulása szükséges. Törvény kifejezett engedélye nélkül az új célú adatfeldolgozás csak akkor jogszerű, ha ahhoz – meghatározott adatra és adatkezelőre nézve – az érintett hozzájárul, ellenkező esetben sérül az információs önrendelkezés alkotmányos alapelve. A célhoz kötöttség elvéből is az következik, hogy a banktitoknak minősülő adatok átadásához a Dunabank Rt.-nek az ügyfelek beleegyezését kellett volna kérnie.

Az érintett hozzájárulásának hiányában személyes adat akkor továbbítható, ha törvény azt megengedi. A pénzügyi intézetek közötti megállapodás megkötésekor hatályos törvényhely, az 1991. évi LXIX. törvény 9. § (7) bekezdése kimondta, hogy a pénzügyi intézet a pénzügyi tevékenységre való jogosultságát a Bankfelügyelet engedélyével írásbeli szerződés alapján más jogi személy útján is gyakorolhatja. Ez azonban nem tekinthető az adatvédelmi törvényben az adattovábbítás feltételeként meghatározott törvényi felhatalmazásnak. A személyes adatok védelméhez való p-

got ugyan törvény korlátozhatja, azonban e korlátozást mindig megszorítóan kell értelmezni. A Pit. 9. § (7) bekezdésének helyes értelmezése szerint, e szakasz nem ad felmentést a banktitok megtartásának kötelezettsége alól. A pénzügyi törvény 46/A. és 47. §-a taxatíve sorolja fel azokat az eseteket, amelyekre a banktitok megtartásának kötelezettsége nem vonatkozik, illetve amelyek nem jelentik a banktitok megsértését. A vizsgált eset nem tartozik ebbe a körbe.

A pénzügyi törvényt 1997. január 1-jétől hatályon kívül helyezte a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény. Az új törvény 232. § (6) bekezdése szerint: ha a hatálybalépéskor a hitelintézet a Felügyelet engedélyével írásbeli szerződés alapján pénzügyi szolgáltatási tevékenységek végzésére vonatkozó jogosultságát más pénzügyi intézmény útján gyakorolja, e jogosultságát 1997. december 31. után csak abban az esetben gyakorolhatja, ha a megbízott (bizományos) mint pénzügyi intézet eleget tett az e törvényben meghatározott követelményeknek.

Az 1996. CXII. törvény a banktitok fogalmát a következők szerint határozza meg: „Banktitok minden olyan, az egyes ügyfelekről a pénzügyi intézmény rendelkezésére álló tény, információ, megoldás vagy adat, amely ügyfél személyére, adataira, vagyoni helyzetére, üzleti tevékenységére, gazdálkodására, tulajdonosi, üzleti kapcsolataira, valamint a pénzügyi intézmény által vezetett számlájának egyenlegére, forgalmára, továbbá a pénzügyi intézménnyel kötött szerződéseire vonatkozik.” A hitelintézeti törvény banktitokra vonatkozó rendelkezései előírják a banktitok megőrzésének kötelezettségét, és felsorolják azokat az adatszolgáltatásokat, melyek nem jelentik a banktitok sérelmét.

A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló törvény 14. § h) pontja szerint a Felügyelet engedélyével a hitelintézet pénzügyi szolgáltatási tevékenység ellátásához ügynököt vehet igénybe. Az ügynöki tevékenység során – amely egy vagy több meghatározott pénzügyi intézmény vagy bankcsoport javára folytatott tevékenység, és melynek célja a hitelintézet betétszerzési, illetőleg pénzkölcsönző és egyéb szolgáltató tevékenységének elősegítése – nem szenvedhetnek sérelmet az ügyfelek személyes adatai. A törvény banktitokra vonatkozó szabályai a hitelintézetek számára természetesen ekkor is irányadóak.

Az ügyben lefolytatott adatvédelmi biztosi vizsgálat tehát megállapította: azzal, hogy a Dunabank Rt. az ügyfelek banktitoknak minősülő adatait az ING Bank Rt.-nek átadta, mindkét pénzügyi intézet megsértette az adatvédelmi törvény valamint a pénzügyi intézetekről és a pénzügyi tevékenységről szóló 1991. évi LXIX. törvény előírásait.

IV.

Az alábbi ajánlásokat teszem:

– Bankszámla vezetését bank egy másik banknak akkor engedheti át, ha – tekintettel a jogviszony bizalmi jellegére is – az ügyfél jogait biztosítja. Magánszemély ügyfél esetén az ilyen megállapodás akkor jogszerű, ha a személyes adatok védelmének alkotmányos és törvényi, valamint a banktitok törvényi szabályainak megfelel. Az ügyfél információs önrendelkezési jogát a banknak tiszteletben kell tartania.

– Az ING Bank Rt.-nek az ügyben érintett valamennyi ügyféltől nyilatkozatot kell kérnie arra vonatkozóan, hogy hozzájárulnak-e személyes adataik kezeléséhez, illetve bankszámlájuknak, hitelkártya számlájuknak az ING Bank által történő további

vezetéséhez. Nemleges válasz esetén az ING Bank Rt.. köteles az ügyfelek személyes adatait nyilvántartásából haladéktalanul törölni. Az ügyfeleket a bankszámla megszüntetéséből kifolyólag a bank többi ügyfeléhez képest nem érheti kamat- és egyéb prémiumveszteség.

– Az a pénzüintézet, amely 1997. január 1-je előtt ilyen megbízási szerződést kötött, az ügyfelei banktitoknak minősülő adatait csak abban az esetben adhatja át a megbízott pénzüintézetnek, ha ahhoz az ügyfél vagy törvényes képviselője a banktitokkört pontosan megjelölve közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglaltan hozzájárulását adja.

Budapest, 1997. július 1.

Dr. Majtényi László
(439/A/1996)

*

A rendőrség által közúton a titkos információgyűjtésről szóló törvényi felhatalmazás alapján készített videofelvételekkel kapcsolatos

a j á n l á s

I.

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának általános helyettese 1995. október 24-én – állampolgári beadvány alapján – vizsgálatot indított annak megállapítására, hogy a Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság a Veszprémi Közúti Igazgatóság közreműködésével 1995. júniusban jogszerűen készített-e forgalomelterelő, illetve forgalomlassító intézkedések mellett videofelvételeket közúton elhaladó gépjárművekről.

Dr. Polt Péter 1996 januárjában az ügygel kapcsolatban felvilágosítást kért a Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányságtól és a Veszprémi Közúti Igazgatóságtól, valamint a beadvány tartalmáról tájékoztatta az adatvédelmi biztost, mivel a felvételek készítése sérthette a személyes adatok védelmére vonatkozó törvényi előírásokat is.

A Veszprémi Közúti Igazgatóság a kért felvilágosítást időben megadta, de a Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság a megkeresés alapján készített válaszát csak 1997. áprilisban küldte meg, így az ügy érdemi vizsgálatára csak ezen időpontot követően kerülhetett sor.

Dr. Polt Péter a beadvány azon részével kapcsolatosan folytatott vizsgálatot, és készített jelentést, hogy az ellenőrzés során bevezetett forgalomelterelő, illetve forgalomlassító intézkedés a szabad mozgáshoz való joggal összefüggésben okozott-e visszásságot, majd az eset adatvédelmi vonatkozásainak kivizsgálása céljából az ügyet áttette a hatáskörrel rendelkező adatvédelmi biztoshoz.

A válaszokból megállapítható, hogy a Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság az elszaporodott gépjárműlopások miatt 1995 nyarán akciósorozatot vezetett be az M7-es autópálya és a 71. számú főközlekedési út térségében. Ezen

akcióorozat részét képezte egy megfigyelőpont felállítása Balatonfűzfő belterületén, ahol a Veszprémi Közüti Igazgatóság tulajdonát képező forgalomszámláló fülkéből titokban figyelték és videokamerával rögzítették a Budapest irányába haladó gépjárműveket. A készített videofelvételek kiértékelésére későbbi időpontban került sor, a kiértékelést követően pedig törölték a felvételeket.

II.

A fentebb részletezett rendőri intézkedés, valamint videofelvételek említett módon történő készítése a Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság álláspontja szerint jogszerű, mivel arra a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (Rtv.) 64. § (1) bekezdés d) pontja lehetőséget biztosít, az ugyanis – véleményük szerint – a következőket tartalmazza:

„A rendőrség... terep- és útvonalszakaszt, járművet, eseményt megfigyelhet, arról információt gyűjthet, az észlelteket hang, kép, egyéb jel vagy nyom rögzítésére szolgáló technikai eszközzel rögzítheti.”

III.

A rendőrség az Rtv. titkos információgyűjtés című fejezetében szereplő 64. § (1) bekezdés d) pontja alapján nem készíthet nem pontosan definiált célú, általános bűnmegelőzési és bűnfelderítési jellegű felvételeket a közút teljes forgalmáról.

„64. § (1) A rendőrség a 63. § (1) bekezdésében meghatározott bűnüldözési feladatának teljesítése érdekében

d) a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható és vele kapcsolatban lévő személyt, valamint a bűncselekménnyel kapcsolatba hozható helyiséget, épületet és más objektumot, terep- és útvonalszakaszt, járművet, eseményt megfigyelhet, arról információt gyűjthet, az észlelteket hang, kép, egyéb jel vagy nyom rögzítésére szolgáló technikai eszközzel (a továbbiakban: technikai eszköz) rögzítheti, a 2. § (4) bekezdésére is figyelemmel ellenőrzött szállítást folytathat”.

E törvényi előírás alapján a rendőrség titokban csak meghatározott bűncselekménnyel kapcsolatba hozható terep- és útvonalszakaszt figyelhet meg, és rögzítheti az ott észlelteket különböző technikai eszközökkel.

E rendelkezés kiterjesztő értelmezése megengedhetetlen, hiszen ezáltal lehetővé válna bármely közterület folyamatos, titkos rendőrségi megfigyelése.

Megítélésem szerint egy közforgalmú út csupán azért, mert azon esetleg b-pott gépjármű is elhaladhat, még akkor sem tekinthető bűncselekménnyel kapcsolatba hozhatónak, ha az adott megyében vagy országrészben gyakoriak a gépjárműlopások.

Az is kérdéses, hogy az Rtv. 63. § (1) bekezdésében meghatározott bűnüldözési feladatok teljesítését mennyiben szolgálja az elhaladó forgalom videofelvételen történő rögzítése, hiszen abból legfeljebb az ott eshetőlegesen felbukkant lopott gépjárművek elhaladásának időpontja rekonstruálható, aminek a bűncselekmény felderítésének eredményességével csak nagyon távoli kapcsolata lehet.

Az Rtv. felvételek készítésének nem csak titkos, hanem nyílt módját is szabályozza. A titkos megfigyelés és felvételkészítés az állampolgári jogok nagyobb mér-

tékû korlátozását jelenti. Az Rtv. 64. § (1) bekezdés alkalmazásánál egyébként is figyelemmel kell lenni a 15. § előírására, amely szerint a rendőri intézkedés nem okozhat olyan hátrányt, amely nyilvánvalóan nem áll arányban az intézkedés törvényes céljával, és több lehetséges rendőri intézkedés közül azt kell választani, amely az intézkedéssel érintettre a legkisebb korlátozással jár. A titkos információgyűjtési módszerek alkalmazására csak akkor kerülhet sor, ha az az elérni kívánt céllal arányban áll, és a kívánt cél nyílt módszerrel nem érhető el.

Lopott gépjárművek kiszűrése céljából egy adott útvonal megfigyelésére szolgáló videotechnika alkalmazására és felvételek készítésére 1996. július 11-i „A rendőrség által közterületen – közbiztonsági célból – működtetett, megfigyelő feladatot ellátó videokamera-rendszerekkel kapcsolatos ajánlás”-ban összegzett álláspontom vonatkoztatható.

IV.

Az alábbi ajánlást teszem:

– A rendőrség általános bűnmegelőzési célból videokamerákat csak az 1996. július 11-i, a rendőrség által közterületen – közbiztonsági célból – működtetett, megfigyelő feladatot ellátó videokamera-rendszerekkel kapcsolatos ajánlásomban foglaltaknak megfelelően alkalmazhat.

– A rendőrség az Rtv. 64. § (1) bekezdés d) pontja alapján csak bűncselekménnyel valami módon közvetlenül kapcsolatba hozható terep- és útvonalszakaszt figyelhet meg és rögzíthet a titkos információgyűjtés fogalmába tartozó módszerekkel és technikai eszközökkel.

Budapest, 1997. július 14.

Dr. Majtényi László
(23/A/1196)

*

a j á n l á s

az önálló tevékenységet folytató magánszemélyek 1996. évi jövedelemadó-bevallásának kiegészítését szolgáló Nyilatkozatról

I.

A beadványok

1997. augusztus közepétől számos állampolgár, kamara és más érdekképviseleti szerv fordult írásban és telefonon az adatvédelmi biztoshoz, kifogásolva az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal területi igazgatóságai által az adózó polgárok meghatározott körének postázott – az 1996. évi személyi jövedelemadó-bevallás kiegészítésére felszólító – levelet, illetve annak mellékleteként megküldött Nyilatkozatot.

Az érintettek, illetve az őket képviselő szervezetek beadványaikban részletesen felsorolták a kérdőív jellegű Nyilatkozat megszületésével, postázásával, a kitöltésre való felszólítás módjával, továbbá a Nyilatkozatban igényelt adatok jellegével és körével, valamint a Nyilatkozatok várható utóéletével kapcsolatos alkotmányossági és adatvédelmi kifogásaikat. Vitatták a nyilatkozattételre felszólított adózói kör kiválasztásának módját, az annak alapjául szolgáló pénzügyminisztériumi irányelvet is.

II.

Az eljárás előzményei

Az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal elnökének kérésére az adatvédelmi biztos és munkatársai az év elejétől folyamatosan – írásos véleményezéssel és konzultációkkal – részt vettek a Nyilatkozat formálásában. A véleményezésre megküldött első változattal kapcsolatban 1997. február 27-én az alábbiakat fogalmaztuk meg:

„1. Az adózás rendjéről szóló törvény felhatalmazása alapján készült Nyilatkozat nyomtatvány az adatkezelés több elvének, így mindenekelőtt a célhoz kötöttség és az adatok minőségére vonatkozó követelményeknek nem felel meg.

Túlmutat azon a törvényben meghatározott célon, hogy a magánszemély „az adóévben szerzett összes jövedelem (bevétel) felhasználásáról (kiadásáról, ráfordításáról, befektetéséről), továbbá annak forrásairól tegyen nyilatkozatot”, mivel a Nyilatkozatban szereplő kérdések más magánszemélyre (például az adózó polgárral közös háztartásban élőkre) is vonatkoznak. Ezzel sérti azt a törvényi követelményt is, miszerint csak olyan személyes adat kezelhető, amely az adatkezelés céljának megvalósulásához elengedhetetlen, a cél elérésére alkalmas, és csak annyi adatot lehet kezelni, amennyi a cél megvalósulásához szükséges.

A Nyilatkozatban igényelt adatok széles köre annak a törvényi előírásnak sem felel meg teljes mértékben, amely az adatfelvétel tisztességes módjára, és a kezelt adatok pontos, teljes és időszerű voltára utal. Nehezen tekinthető korrektnek egy olyan adatigénylés, amely részletes – „hitelt érdemlően” igazolt – elszámolást kér visszamenőlegesen (!) olyan kiadási tételekről, amelyeket sok esetben nem is az érintett adózó polgár teljesített.

2. Törvényi felhatalmazás hiányában adatvédelmi szempontból elfogadhatatlanok a nyilatkozat azon kérdései, amelyek erőltetetten, vagy semmilyen módon sem kapcsolódnak az adatfelvétel céljához, és amelyek esetleg különleges adatra utalnak. Például:

– a nyilatkozat első oldalán az „útlevélszám” szerepeltetése – magyar állampolgárok esetén

– indokolatlan;

– a kiadások igazolásának kötelezettsége szempontjából teljesen közömbös, hogy az adózó polgár egy- vagy többszintes, esetleg panel lakásban él; vagy, hogy az eltartott gyerekek állami, alapítványi, vagy esetleg egyházi (!) iskolába járnak; hogy milyen típusú biztosításai vannak.

Összességében a Nyilatkozat-tervezet inkább tekinthető egy – az adózó polgár családjára vonatkozó – vagyonynyilatkozatnak, mint az adóbevallásban közölt adatok kiegészítésének.”

Az adatvédelmi biztosi vélemény értelmezésére, illetve a Nyilatkozatnak az adatvédelmi követelményekhez való igazítására – az APEH illetékes elnökhelyettesének kérésére – március közepén konzultációra került sor. Az írásos véleményben, illetve a megbeszélés során megfogalmazott észrevételek, javaslatok alapján elkészült egy olyan Nyilatkozat-tervezet, amelyben már nem szerepeltek a korábban kifogásolt adatkörök.

Az APEH elnöke május 28-án küldte meg véleményezésre a Nyilatkozat-tervezet új változatát azzal, hogy az egyeztetést követően „...a tervezet további tartalmi és formai pontosítására került sor a Pénzügyminisztérium szakmai észrevételei alapján”, hogy „...az adóhatóság teljes és reális képet kapjon a küszöbérték alatt valló, önálló tevékenységet folytató magánszemélyek éves szintű bevételeiről, jövedelmeiről, illetve kiadásairól, ráfordításairól, befektetéseiről”.

Az átdolgozott – az egyeztetés során megismerttől tartalmilag és formailag is jelentősen eltérő – Nyilatkozat-tervezettel kapcsolatos véleményét az adatvédelmi biztos június 5-én a következők szerint fogalmazta meg:

„1. A tervezet (a III. fejezet és a kiegészítő adatlapok kivételével), valamint a kitöltési útmutató vonatkozó része megfelel a – korábbi tervezettel kapcsolatban – február 27-i levelemben, illetve a konzultációk során megfogalmazott adatvédelmi követelményeknek.

2. A Nyilatkozat-tervezet III. fejezetében feltüntetett adatok (amelyek egyébként a korábbi változatban nem szerepeltek), továbbá a Pénzügyminisztérium igényei alapján elkészített kiegészítő adatlapok – a kiadások részletezésére szolgáló táblázatokon kívül – nem felelnek meg az adatvédelmi törvény előírásainak, mert egyrészt sértik a célhoz kötöttség elvét, másrészt az igényelt adatok nemcsak az adózó polgárra vonatkoznak.

Az adózóval közös háztartásban élők eltartására, foglalkoztatására, illetve társadalombiztosítási ellátására, az adózó által használt lakóingatlan típusára, a lakás-használat jogcímére, a lakás hasznos alapterületére, az egyéb ingatlanokra vonatkozó részletes adatok, a járművek műszaki adatai inkább tekinthetők egy statisztikai-, esetleg egy vagyonszámításnak, mint az adózás rendjéről szóló törvényben meghatározott – „az adóévben szerzett összes jövedelem (bevétel) felhasználásáról (kiadásáról, ráfordításáról, befektetéséről), továbbá annak forrásairól” szóló – nyilatkozatnak.”

Augusztus elején kérte meg az Adatvédelmi Biztos Irodája a Nyilatkozat végleges változatát az APEH-től, miután a sajtó érdeklődése nyomán ismertté vált, hogy azokat napokon belül postázzák az „aluladózó” polgároknak.

Az érintett polgároknak megküldött Nyilatkozat annyiban tér el a június elején véleményezett tervezettől, hogy a kiegészítő adatlapokról lekerültek a lakás-, épület-, építmény-, valamint a földingatlanok használatának jogcímére vonatkozó adatok.

Az ajánlás véglegesítése előtt – a Nyilatkozattal összefüggő kérdések áttekintésére – az adatvédelmi biztos munkatársai és a Pénzügyminisztérium, valamint az APEH illetékes vezetői konzultációt folytattak.

III.

A Nyilatkozat jogi megalapozottsága

A Magyar Köztársaság Alkotmánya 70/l. §-a szerint: „A Magyar Köztársaság minden állampolgára köteles jövedelmi és vagyoni viszonyainak megfelelően a közterhekhez hozzájárulni.”

A nyilatkozattételre való felhívásra, annak formájára, valamint a nyilatkozat nyomán folytatandó adóeljárásra a jogi felhatalmazást az adóhatóság számára az adózás rendjéről szóló 1990. évi XCI. törvény – az adóellenőrzés lefolytatásáról szóló fejezetében – biztosítja. A vonatkozó szabályozás ugyanakkor csak utal arra, hogy az érintett adózóknak milyen forrásaikról, illetve felhasználásaikról kell nyilatkozniuk, és nem határozza meg, hogy a nyilatkozatnak milyen adatokra kell kiterjednie.

A törvény 60. § (7) bekezdése szerint: „A pénzügyminiszter évente irányelvben kötelezi az állami adóhatóságot, hogy azokat az adózókat hívja fel az adóbevallást követően a bevallásban közölt adatok kiegészítésére, akiknek a bevallott jövedelme nem éri el a mindenkori minimálbérre, a tevékenység gyakorlásának körülményeire, a területi és szakmai sajátosságokra figyelemmel kialakított összeghatárokat. Az állami adóhatóság a (3) bekezdés d) pontjában említett magánszemélyt a bevallást követően felhívja, hogy az adóévben szerzett összes jövedelem (bevétel) felhasználásáról (kiadásáról, ráfordításáról, befektetéséről), továbbá annak forrásairól tegyen nyilatkozatot. Az adóhatóság megvizsgálja, hogy a nyilatkozatban megjelölt felhasználásra (kiadásra, ráfordításra, befektetésre) a magánszemélynek a bevallott jövedelme és egyéb forrása nyújthatott-e elegendő fedezetet. Amennyiben a felhasználáshoz a bevallott jövedelem és egyéb forrás nem adhatott elégséges fedezetet, vagy a magánszemély – az adóhatóság külön felhívására – a nyilatkozatban foglaltakat hitelt érdemlően nem igazolja, az adóhatóság a magánszemély adóalapját olyan összegben állapítja meg, amely a tevékenység jellegére, az eset összes körülményeire tekintettel valószínűsíthető. Az adóalap megállapításánál a (6) bekezdésben foglaltak szerint kell eljárni.”

Az 1990. évi XCI. törvény 96. § (1) bekezdése arról rendelkezik, hogy: „Az adóhatóság a bejelentésre, a bevallásra, az adatszolgáltatásra, a 60. § (7) bekezdése szerinti nyilatkozatra, az önellenőrzésre, az adófizetésre és az adófolyószámla egyeztetésére nyomtatványt rendszeresíthet.” E törvényhely (2) bekezdése pedig kimondja, hogy: „E törvény alkalmazásában az (1) bekezdésben említett, kitöltött és az adózó által aláírt nyomtatvány, továbbá a gépi adathordozóról készült aláírt irat magánokiratnak minősül.” Az (5) bekezdés szerint az adóhatóság: „A nyomtatványokról, azok formájáról és tartalmáról az adóhatóság tájékoztatót tesz közzé.”

Az önálló tevékenységet folytató magánszemélyek jövedelemadó-bevallásának kiegészítésére történő felhívással kapcsolatos egyes kérdéseket – köztük az érintett adózók kiválasztásának alapjául szolgáló, az egyes szakmákra, tevékenységekre vonatkozó jövedelemhatárokat – az 1996. év végén közzétett 7704/1996. (PK. 18.) irányelv határozza meg.

IV.

Megállapítások

Az állami adóhatóság a fentiekben említett törvényi felhatalmazás alapján – az ellenőrzés lefolytatásához – jogszerűen igényel nyomtatványon kiegészítő adatokat azon önálló tevékenységet folytató magánszemélyektől, akiknek bevallott jövedelme nem éri el a mindenkori minimálbérre, a tevékenység gyakorlásának körülményeire,

a területi és szakmai sajátosságokra figyelemmel – a pénzügyminiszteri irányelvben évente – kialakított összeghatárokat.

E törvényi felhatalmazás csak általánosságban utal arra, hogy a nyilatkozatban milyen adatokról, milyen jövedelmeiről és felhasználásairól kell számot adnia az adózónak. Tételesen egyfelől csak az „adóévben szerzett összes jövedelem (bevétel)”, és a „bevallott jövedelme és egyéb forrása”, másfelől – felhasználási formaként – a kiadást, a ráfordítást, és befektetést nevesíti a törvény.

Nincs jogszabályi felhatalmazás arra, hogy az adóhatóság az adózó polgároktól a közös háztartásban élőkre és/vagy az eltartott személyekre, valamint az adózó által is használt ingatlanok jellemzőire, vagy a járművek használatának jogcímeire vonatkozó adatokat igényeljen.

Az önálló tevékenységet folytató magánszemélyek 1996. évi jövedelemadó-bevallásának kiegészítését szolgáló Nyilatkozatban igényelt adatok egy része nem felel meg az adatvédelmi törvény előírásainak, mert egyrészt túlmutat az adózás rendjéről szóló törvény 60. § (7) bekezdésben meghatározott adatkezelési célon, másrészt az igényelt adatok nemcsak az adózó polgárra vonatkoznak. A Nyilatkozatban olyan kérdések szerepeltek, amelyekre nincs törvényi felhatalmazás, ugyanakkor olyanok nem, amelyek esetleg magyarázatul szolgálhának arra, hogy az adózó polgár miért a PM irányelvben meghatározott összeghatárnál kevesebb jövedelmet vallott be.

Az adatfelvétel tisztességes módjára, a kezelt adatok pontos, teljes és időszerevő voltára vonatkozó adatvédelmi törvényi előírást is sérti, hogy az adóhatóság a tárgyévét követően, azaz visszamenőlegesen ír elő a polgárok számára olyan részletes – nem csak az adózóra vonatkozó – adatszolgáltatási kötelezettséget, amelynek valóságtartalmát esetleg egy évvel később kell hitelt érdemlően igazolni.

Adatvédelmi szempontból jogszerűnek a Nyilatkozatnak azon kérdései tekintendők, amelyek csak az adózó személyéhez közvetlenül kapcsolódó kiadásokra, ráfordításokra, befektetésekre, valamint az adózó személyi jövedelemadó bevallásában nem szereplő bevételeire (egyéb forrásaira) vonatkoznak.

Az adózás rendjéről szóló törvény pontatlan szabályozása (60. §) miatt olyan helyzet alakult ki, hogy az érintett polgárnak csak akkor van esélye a – számára több szempontból is hátrányos – adóbecslés elkerülésére, ha nemcsak a saját adatairól nyilatkozik, hanem információt ad az ún. „közös háztartás” néhány jellemzőjéről és kiadásairól. Az adóhatóság ugyanis csak ebben az esetben juthat olyan információkhoz, amelyek alapján valószínűsítheti, hogy az adózó bevallott jövedelme és egyéb forrása elégséges fedezetet nyújtott felhasználásaira.

V.

Ajánlás

Az önálló tevékenységet folytató magánszemélyek 1996. évi jövedelemadó-bevallásának kiegészítését szolgáló Nyilatkozattal kapcsolatban – figyelemmel az előzményekre és a fenti megállapításokra – az alábbi ajánlást teszem:

– Az önálló tevékenységet folytató magánszemélyek 1996. évi jövedelemadó-bevallásának kiegészítését szolgáló Nyilatkozat azon adatait, amelyek közvetlenül nem az adózó polgárra vonatkoznak, (így különösen az I. táblázat és a kiegészítő adatlapok „b)” oszlopait, a III. fejezet 01–07 sorait, valamint a kiegészítő adatlapok

ingatlanokra vonatkozó adatait) – az érintettek kifejezett hozzájárulása nélkül – az adóhatóság az adóellenőrzés során sem közvetlenül, sem közvetve nem használhatja fel.

– A Nyilatkozat alapján esetleg folytatandó további eljárás során az adóhatóság csak az adózó kiadásaival, ráfordításaival, befektetéseivel összefüggően kérhet „hitelt érdemlő” igazolást, de ez nem jelentheti a napi megélhetést biztosító, életvitelszerű kiadások dokumentumokkal való igazolását.

– Az adatkezelés célhoz kötöttsége és tisztességessége törvényi követelményei alapján az adózónak lehetőséget kell biztosítani arra is, hogy a közzétett összeghatárnál kevesebb jövedelmének okáról (például a tevékenységének valamilyen ok miatti hosszabb szüneteltetéséről) nyilatkozhasson.

– Az adóellenőrzés lefolytatását, illetve az esetleges jogvita jogerős lezárását követően az adóhatóság – a célhoz kötöttség elve alapján – semmisítse meg a Nyilatkozatokat, illetve törölje az adatokat.

– Az adóellenőrzés jövőbeli lefolytatására alkotmányossági szempontból az a megnyugtató megoldás, ha a személyes adatoknak az ellenőrzéshez szükséges körét a jogalkotó törvénybe foglalja. E törvényi rendelkezést úgy kell kihirdetni, hogy a polgárok adatszolgáltatási kötelezettségükkel az adóév első napjától számolni tudjanak. Felkérem a pénzügyminisztert, hogy a szükséges törvénymódosítást kezdeményezze.

Budapest, 1997. szeptember 3.

Dr. Majtényi László
(126/K/1997)

*

Büntetett előéletre vonatkozó adatok szabálysértési hatóságok részére történő átadásával kapcsolatos

a j á n l á s

I.

Állampolgári beadvány alapján vizsgálatot kezdeményeztem annak megállapítására, hogy szabálysértési eljárásban az érintett büntetett előéletére vonatkozó adatok átadhatók-e az eljáró szabálysértési hatóságának.

A témával kapcsolatosan több önkormányzatnál is helyszíni vizsgálatot tartottam, valamint felvilágosítást kértem az országos rendőrfőkapitánytól.

A beszerzett adatok alapján megállapítható, hogy egyes esetekben az önkormányzat szabálysértési hatósága az ügy iratai között valóban kezeli az érintett büntetett előéletére vonatkozó adatokat. Ez általában azokban az esetekben fordul elő, amikor az eljárást a rendőrség kezdte meg és az ügyet az eljárás során adta át a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező önkormányzati szabálysértési hatóságoknak.

A rendelkezésre álló dokumentumok szerint a szabálysértési eljárással kapcsolatos iratok közt vagyon elleni és egyéb szabálysértési ügyekben is szerepel az elkövető priusza, amely egyébként valamennyi korábbi bűncselekményre vonatkozó adatot tartalmazza, még azokat is, melyekkel kapcsolatban az érintett már mentesült a hátrányos következmények alól.

II.

Az országos rendőrfőkapitány szerint szabálysértési ügyekben az elkövető bűnügyi nyilvántartásban történő ellenőrzésére és az adatok önkormányzati szabálysértési hatóság részére történő átadására az alábbi okok miatt kerül sor:

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1979. évi 5. törvényerejű rendelet (Btké.) 31. § c) pontja alapján – a Btk. XVIII. fejezetében foglalt vagyon elleni bűncselekmények miatti elítélésről – az illetékes szabálysértési hatóságnak a tulajdon elleni szabálysértés és az gazdaság szabálysértése elbírálásához értesítés kiadható.

A priorálás módjára nézve a szabálysértési jogszabályok végrehajtásáról szóló 15/1980. (BK. 9.) BM utasítás (Vhu.) 41. pontja tartalmaz előírást, mely szerint a tulajdon elleni és az gazdaság szabálysértés elkövetőjét a Bűnügyi Nyilvántartó Osztálynál az intézkedő rendőr, illetve rendőri szerv priorálni köteles. Az így beszerzett priuszt, illetve a rövid úton közölt és feljegyzésbe vett adatokat az eljárási iratokhoz kell csatolni.

A priusz azért kerül az önkormányzat szabálysértési hatóságához, mert az az irategyüttes részét képezi, így az ügygel kapcsolatos többi dokumentummal együtt átadásra kerül.

Az országos rendőrfőkapitány úrnak az volt a véleménye, hogy a jogszabályok ellentmondásos rendelkezéseket tartalmaznak. A Vhu. tekintetében a szabályozás nem felel meg a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény (Avtv.) előírásainak, ezért ezen ellentmondásokat szerinte is célszerű lenne feloldani.

Megítélése szerint egyébként is tárgytalanná vált a tulajdon elleni és gazdaság szabálysértési ügyekben a bűnügyi priorálás a büntető jogszabályok 1993. évi módosítása után. Ennek oka, hogy az 1993. évi XVII. törvény 103. § (1) bekezdése a vagyon elleni bűncselekmények körében hatályon kívül helyezte azokat a rendelkezéseket, melyek egyes szabálysértéseket az elkövető előélete alapján minősítettek bűncselekménnyé. Ugyanakkor a Btké. 31. § c) pontjának ehhez kapcsolódó rendelkezését a módosítás során az 1993. évi XVII. törvény 89. §-ával hatályában fenntartották.

III.

A büntetett előéletre vonatkozó személyes adat az Avtv. 2. § 2. b) pontja alapján különleges adatnak minősül, mely – az érintett írásbeli hozzájárulása hiányában – a törvény 3. § (2) bekezdés c) pontja alapján akkor kezelhető, ha azt törvény elrendeli.

A Btké. 31. § c) pontja előírja, hogy az illetékes szabálysértési hatóságnak – a Btk. XVIII. fejezetében foglalt vagyon elleni bűncselekmények miatti elítélésről – értesítés kiadható.

Az említett törvényi előírás a szabálysértési hatóságok részére kizárólag a tulajdon elleni szabálysértés és az orgazdaság szabálysértése elbírálásához és csak a Btk. XVIII. fejezetében foglalt vagyon elleni bűncselekmények miatti elítélésről történő értesítést teszi lehetővé, így ennek alapján teljes körű, minden korábbi bűncselekményre kiterjedő, illetve egyéb szabálysértési ügyekkel kapcsolatos prioritásra nem ad lehetőséget.

A Btk. XVIII. fejezetében bűncselekmények közül is csak azokról adható értesítés, melyekkel kapcsolatban az elítélt még nem mentesült a hátrányos következmények alól, mivel a Btk. 100. §-a alapján a mentesített személy büntetlen előéletűnek tekintendő, a mentesítés pedig csak újabb bűncselekmény elkövetése esetén nem terjed ki azokra a hátrányos következményekre, amelyeket e törvény a korábbi elítéléshez fűz.

Az Avtv. 5. §-a szerint személyes adatot kezelni csak meghatározott célból lehet, és csak olyan személyes adat kezelhető, amely az adatkezelés céljának megvalósulásához elengedhetetlen.

A büntető jogszabályok módosításáról szóló 1993. évi XVII. törvény 103. § (1) bekezdése hatályon kívül helyezte azon rendelkezéseket, melyek egyes szabálysértéseket az elkövető előélete alapján minősítették bűncselekménnyé, így – bár az említett törvényi előírás jelenleg is hatályban van – a Btké. említett rendelkezésének megfelelően történő prioritálás esetében is hiányzik ma már az adatkezelés alkotmányos alapja, hiszen annak eredeti célja megszűnt, a szabálysértési eljárás lefolytatásához a büntetett előéletre vonatkozó adatokra nincs szükség.

Mindezek mellett a Btké. 31. § c) pontja csak az értesítés lehetőségét biztosítja, de azt nem teszi kötelezővé, így a szabálysértési hatóságoknak nincs olyan törvényi kötelezettsége, melynek alapján minden tulajdon elleni és orgazdaság szabálysértés elbírálásához kérnie kellene a bűnügyi nyilvántartás adatszolgáltatását.

A gyakorlatban természetesen előfordulhatnak olyan esetek, amikor a rendőrségi eljárás megindítására bűncselekmény gyanúja miatt kerül sor és csak később válik nyilvánvalóvá, hogy az adott cselekmény csupán szabálysértésnek minősül.

Ilyen esetekben a rendőrség – mint büntetőügyben eljáró hatóság – a Btké. 31. § a) pontja alapján nyomozó szervként jogszerűen igényelhet tájékoztatást az érintett bűnügyi nyilvántartásban szereplő összes adatáról, azonban az így megszerzett adatokat a szabálysértési eljárással kapcsolatban már nem kezelheti, és az önkormányzat szabálysértési hatóságának sem adhatja át.

IV.

Az alábbi ajánlást teszem:

– A jogszabályi lehetőség ellenére a szabálysértési hatóságok részére a bűnügyi nyilvántartásból – a célhoz kötöttség hiánya miatt – a tulajdon elleni szabálysértés és az orgazdaság szabálysértése elbírálásához sem adható értesítés még a Btk. XVIII. fejezetében foglalt vagyon elleni bűncselekmények miatti elítélésekről sem.

– Felkérem a belügyminisztert, hogy az ajánlásban foglaltak és a törvényi előírások figyelembevételével vizsgálja felül a bűnügyi nyilvántartásból szabálysértési eljárással kapcsolatos tájékoztatásra vonatkozó rendeletét és utasítását, kezdeményezze az 1979. évi 5. Tvr. vonatkozó előírásának módosítását és/vagy a büntettek nyilvántartásáról szóló törvényi koncepció kialakításakor erre az ajánlásra legyen tekintettel.

– A rendőrség büntetőügyben eljáró nyomozó szervei az irategyüttes részeként ne adják át a szabálysértési hatóság részére az érintett által elkövetett korábbi bűncselekményekre vonatkozó adatot.

Budapest, 1997. október 15.

Dr. Majtényi László
(153/A/1996)

*

Az Országos Egészségbiztosítási Pénztár vényellenőrzési rendszerével kapcsolatos

a j á n l á s

I.

Pokorni Zoltán országgyűlési képviselő beadványa alapján vizsgálatot kezdeményeztem annak megállapítására, hogy az egészségbiztosítási pénztár a hatályos jogszabályok előírásainak megfelelően működteti-e vényellenőrzési rendszerét.

A témával kapcsolatban felvilágosítást kértem a népjóléti minisztertől és az Országos Egészségbiztosítási Pénztár (OEP) főigazgatójától.

A válaszok alapján megállapítható, hogy az OEP országos vényellenőrzési rendszere (OVER) jelenleg nem működik.

Az OEP a rendszer részbeni kiváltására területi szinten, a megyei központokba telepített, úgynevezett Kecskeméti Vényelemző Rendszer (KEVER) alkalmazásával oldja meg a vények ellenőrzését. Ez oly módon történik, hogy a közforgalmú gyógyszertárak mágneslemezen küldik meg a vények adatait (gyógyszer azonosító kód, gyógyszer mennyisége, társadalombiztosítási támogatás összege, vényvonalkód, beteg TAJ-száma) a megyei pénztáraknak, ahol széles körű gyűjtéseket és ellenőrzéseket lehet ezen adatok alapján végezni. Ezen előkészítő munka alapján történnek a gyógyszerészi és orvosszakmai ellenőrzések.

Az ellenőrzések eredményéről a gyógyszertárak és az orvosok visszajelzést kapnak a megyei egészségbiztosítási pénztáraktól (MEP), valamint – a gyógyszer-támogatási keret betartása érdekében – az alapellátásban dolgozó orvosok részére a gyógyszerrendelési szokásaikat bemutató, megyei szintű kimutatásokat küldenek.

Az ellenőrzések eredményeit táblázatos formában megküldik a Népjóléti Minisztérium VIII. Főosztály vezetőjének és a Magyar Gyógyszerész Kamara elnökének.

II.

A népjóléti minisztérium és az OEP egybehangzó véleménye szerint a jelenleg működő vényellenőrzési rendszer megfelel a hatályos jogszabályok előírásainak.

Álláspontjuk az alábbiak szerint összegezhető:

A vényadatok rögzítését a társadalombiztosítási támogatással rendelhető gyógyszerekről és ezeknek a társadalombiztosítási támogatás alapjául elfogadott árához nyújtott társadalombiztosítási támogatásáról szóló 2/1995. (II. 8.) NM rendeletet módosító 7/1996. (IV. 13.) NM rendelet írja elő.

A népjóléti minisztérium és a gyógyszerész kamara részére az ellenőrzések eredményeit a 96/1997. (VI. 11.) Kormányrendelet előírásainak megfelelően, táblázatos formában küldik meg.

Az adatkezelés célhoz kötöttségének elvét, valamint az adatbiztonság követelményeit vizsgálva, munkájuk során a személyes adatok védelméről szóló 1992. évi LXIII. törvény rendelkezéseit alkalmazzák, felkészülve az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény hatálybalépésére.

III.

Álláspontom szerint a vényellenőrzési rendszer működésének törvényessége nem biztosított.

Az ellenőrzések eredményeinek táblázatos formában történő megküldése a Népjóléti Minisztérium és a Magyar Gyógyász Kamara részére nem vet fel adatvédelmi problémákat, hiszen azokban anonimizált, statisztikai jellegű, összesített adatok szerepelnek.

A vényadatok többségének kezelése adatvédelmi szempontból szintén nem kifogásolható, hiszen a gyógyszerre, annak mennyiségére, a támogatás mértékére vonatkozik. Ezen adatok mindaddig nem minősülnek személyes adatoknak, amíg az érintettel, tehát a beteggel nem hozhatóak kapcsolatba.

A problémát az okozza, hogy a vényadatok között minden esetben továbbításra kerül a beteg TAJ-száma is, mégpedig az adott gyógyszer adataihoz kapcsoltan.

A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény (Avtv.) 2. § 1. pontja alapján a meghatározott természetes személlyel kapcsolatba hozható adatok mellett az adatból levonható következtetés is személyes adat. Az Avtv. 2. § 2. b) pontja szerint pedig az egészségi állapotra vonatkozó személyes adat különleges adat.

A felhasznált gyógyszerek alapján lehet következtetéseket levonni az érintett betegségére, tehát egészségi állapotára vonatkozóan, így a vényadatok kezelése gyakorlatilag különleges adatok kezelését jelenti. Mindez különösen igaz, ha figyelembe vesszük, hogy a vényadatok a rendszerben évekre visszamenően kereshetőek.

Ez akkor is igaz, ha a központilag gyűjtött vényadatok között csak az érintett TAJ-száma szerepel, hiszen az Avtv. szerint a személyes adat az adatkezelés során mindaddig megőrzi e minőségét, amíg kapcsolata az érintettel helyreállítható, a TAJ

szám alapján pedig a kapcsolat helyreállítása az OEP vagy annak területi szervei számára lehetséges.

Az adatkezelés a rendszer országos összefutása hiányában is megvalósul, hiszen az Avtv. 2. § 4. pontja alapján – az alkalmazott eljárástól függetlenül – adatkezelésnek minősül a személyes adatok felvétele és tárolása, feldolgozása, hasznosítása (ideértve a továbbítást és a nyilvánosságra hozatalt).

Az Avtv. 3. §-a alapján az egészségi állapotra vonatkozó különleges adat – az érintett írásbeli hozzájárulása hiányában – akkor kezelhető, ha azt törvény elrendeli. A törvény 8. § (1) bekezdése alapján – az érintett beleegyezése hiányában – az adatok továbbításához is szükséges, hogy azt törvény engedje meg.

A vényellenőrzési rendszer vonatkozásában a törvényi elrendelés jelenleg teljes mértékben hiányzik. Ezen hiányt miniszteri rendeletekkel nem lehet pótolni, tehát jelen esetben jogszerű adatkezelésről nem lehet szó.

Az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény – mely csak 1998. január 1-jén lép hatályba – már tartalmaz rendelkezéseket a vényekkel kapcsolatban. A törvény 30. § (6) bekezdése alapján a gyógyszertár a vényeket – a kábítószeres és pszichotrop anyagot tartalmazó gyógyszerre vonatkozó vények kivételével – 3 évig őrzi meg. A kábítószeres és pszichotrop anyagot tartalmazó gyógyszerre vonatkozó vényeket 5 évig kell megőrizni. A kötelező őrzési időt követően a vényeket meg kell semmisíteni.

A törvény hatálybalépését követően tehát a gyógyszertárak a vényeket törvényi elrendelés alapján őrzik meg, de a vényadatok továbbítására és az egészségbiztosítási pénztár általi kezelésre továbbra sincs törvényi előírás.

Amennyiben a vényellenőrzési rendszer keretében az egészségbiztosítási pénztár a betegenkénti gyógyszerfelhasználást is ellenőrizni kívánja, úgy ennek jogalapját törvényi szintű szabályozással szükséges megteremteni. Természetesen a szabályozásnak az adatkezelés egészére ki kell terjednie, és rendelkeznie kell az adatbiztonság feltételeinek megteremtéséről is.

IV.

Az alábbi ajánlást teszem:

– Az egészségbiztosítási pénztár – törvényi felhatalmazás hiányában – a vényellenőrzési rendszer keretében csak olyan vényadatokat használhat, melyek nem alkalmasak a beteg azonosítására.

– Az egészségbiztosítási pénztár szerveinél a vényellenőrzési rendszer keretében létrehozott adatbázisokban a vényadatok közül törölni kell a beteg azonosítására alkalmas adatokat.

– A gyógyszertárak a vényadatokat az 1997. évi XLVII. törvény hatálybalépését követően is csak anonimizált, a beteg azonosítására alkalmatlan formában továbbíthatják az egészségbiztosítási pénztár részére.

Budapest, 1997. december 9.

Dr. Majtényi László
(163/A/1996)

A Budapesti Rendőr-főkapitányság munkatársai által 1997 októberében a Fővárosi Nyírő Gyula Kórházban tartott házkutatások során a személyes adatokat tartalmazó dokumentumok lefoglalásának jogszerűségét vizsgáló adatvédelmi biztosi

a j á n l á s

I.

Az adatvédelmi biztos irodájához 1997. október 14-én panasszal fordult dr. Funk Sándor főorvos, a Fővárosi Önkormányzat Nyírő Gyula Kórháza Addiktológiai Osztályának vezetője, aki panaszában előadta, hogy előző nap a Budapesti Rendőr-főkapitányság (BRFK) Szervezett Bűnözés Elleni Osztály Vegyes Bűncselekmények Alosztálya (SZBO VBA) munkatársai az osztályukról elvittek „kb. 100 oldalnyi olyan kinyomtatott listát, amelyen az osztályunkon kezelt betegek neve és születési éve szerepel”. A főorvos közölte, hogy ezt a számítógépes listát a viziteken használják, a lista 1200 beteg adatait tartalmazza, akiknek csak kis része drogbeteg, nagyobb részük alkoholista, vagy más pszichiátriai betegségben szenvedő személy. A beadványhoz mellékelt házkutatásról szóló rendőrségi jegyzőkönyv igazolja a panaszos állítását a beteglista elvitelével kapcsolatban, eszerint a rendőrség lefoglalta „az 1996. 01-től az osztályon fekvő, és bejáró betegek nyilvántartásáról szóló nyilván-tartás ömlesztve” megjelölésű dokumentumokat.

A beadvány alapján az addiktológiai osztályon kezelt betegek különleges adatait tartalmazó dokumentumok lefoglalásának jogszerűségével kapcsolatban vizsgálatot indítottam.

II.

Október 15-én levélben fordultam dr. Berta Attila budapesti rendőrfőkapitányhoz, kértem közölje, hogy a rendőrség kifogásolt eljárása a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (Rtv.) mely rendelkezésén alapul.

Dr. Funk Sándor ügyvédjének tájékoztatása szerint – ezek az információk a sajtóban is megjelentek – a rendőrség október 13-át követően több házkutatást is tartott a kórházban: október 21–22-én és 29-én. Dr. Funk Sándort a rendőrség 22-én hajnalban őrizetbe vette, majd 23-án délután elengedte. Az ügyvédnő közölte, hogy a rendőrség dr. Funk Sándort október 22-én hajnalban (a rendőrségi jegyzőkönyv szerint 2 óra 15 perckor) immár gyanúsítottként hallgatta ki. Az október 21–22-i házkutatás során a rendőrök lefoglaltak kórlapokat, lázlapokat, laborvizsgálati eredményeket, valamint egy október 20-i helyzetet tükröző betegnyilvántartást.

Munkatársaim november 3-án felkeresték fel a Nyírő Gyula Kórház Addiktológiai Osztályát annak ellenőrzése céljából, hogy a rendőrség milyen betegdokumentációba tekintett be, és mit foglalt le. Az osztály orvosai megerősítették a dr. Funk Sándor által állítottakat, a mintegy 1200 beteg adatait tartalmazó beteglista és más betegdokumentációk lefoglalását illetően.

Dr. Berta Attila rendőrfőkapitányt november 5-én írásban kértem, hogy a beteglisták őrzését tartsa személyes ellenőrzése alatt, azok lemásolását és az illetéktelen betekintést akadályozza meg. Dr. Berta Attila november 12-én válaszolt megke-

reséseimre. Tájékoztatása szerint a BRFK Igazgatásrendészeti Főosztály Rendészeti Osztálya a Nyíró Gyula Kórház Addiktológiai Osztályán helyszíni ellenőrzést tartott, ennek során betekintett az osztály kábítószer tartalmazó gyógyszerekről vezetett nyilvántartásába és a készítmények felhasználására vonatkozó iratokba. Ezzel az ellenőrzéssel párhuzamosan a BRFK Szervezett Bűnözés Elleni Osztály Vegyes Bűncselekmények Alosztálya az Addiktológiai Osztályon házkutatást tartott és lefoglalta az 1996. január és 1997. október 13-a között kezelt betegek – nevet és születési időt tartalmazó – számítógépes nyilvántartását. Berta Attila szerint a betegnyilvántartás lefoglalása törvényes volt, a folyamatban lévő bűnügyben tárgyi bizonyítási eszközként kívánja azt felhasználni a rendőrség. A főkapitány közölte, hogy a lista alapján rendőrségi kihallgatásra beidézett betegek között „több esetben szerepelt olyan beteg is, aki nem drogfüggőség, hanem más pszichiátriai betegség miatt állt kezelés alatt. E személyek meghallgatását – betegségük mibenlétére vonatkozó szóbeli nyilatkozatukat követően – a nyomozó hatóság mellőzte”.

A főkapitány szerint dr. Funk Sándort a nyomozó hatóság 1997. október 21-én hallgatta ki gyanúsítottként. A gyanúsított kihallgatást megelőzően, de még október 21-én ismételt házkutatást tartottak az Addiktológiai Osztályon, ennek célja a Depridol felhasználásról szóló nyilvántartás lefoglalása volt, ekkor a rendőrök 26 db. betegkartont foglaltak le. Berta Attila szerint „a végrehajtott tanúkihallgatások alapján megállapítást nyert, hogy dr. Funk Sándor a részletes Depridol nyilvántartást az 1997. október 21-én foganatosított házkutatáson nem bocsátotta a hatóság rendelkezésére, ezért 1997. október 29-én ismételt házkutatás megtartására került sor”. Ekkor a rendőrség lefoglalta a drogfüggőség miatt Depridollal kezelt betegek listáját.

Berta Attila főkapitány arról is tájékoztatott, hogy „a nyomozó hatóság vezetője intézkedett a lefoglalt nyilvántartásokban szereplő személyes adatok zártan történő kezelésére az adatvédelmi, valamint egyéb [a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény, a büntetőeljárás során lefoglalt dolgok kezeléséről és nyilvántartásáról szóló 117/1984. (IK. 12.) IM–BM–PM–Legf. Ügy. együttes utasítás] normatívák betartására”.

Megállapította továbbá, hogy a rendőrség eljárása összhangban állt az adatvédelmi biztos „A kábítószer-függők gyógykezelésére szakosodott intézményekben a betegek személyiségi jogait sértő rendőrségi ellenőrzésekről” szóló ajánlásával, „hiszen a hatósági ellenőrzést követően csak szabálysértési eljárás indult, a betegek adatait tartalmazó nyilvántartások lefoglalására azonban a már folyamatban lévő büntetőeljárásban került sor”.

Végezetül a főkapitány kijelentette, hogy „az ügyben eljáró rendőri szerveink jogszabályt nem sértettek, jogellenes adatkezelést nem végeztek, tevékenységükkel csupán egyik alapfeladatuk (bűncselekmények megelőzése, felderítése) ellátását szolgálták”.

A BRFK válaszának megérkezése után munkatársaim 1997. november 13-án helyszíni vizsgálatot tartottak a BRFK Vizsgálati Főosztály Szervezett Bűnözés Elleni Osztályán (VF SZBO), ahol megbeszélést folytattak az osztályvezetővel és az ügy előadójával, betekintettek a nyomozás irataiba.

Időközben dr. Funk Sándor ügyvédje bejelentette hivatalomnál, hogy tudomására jutott, miszerint a BRFK Szervezett Bűnözés Elleni Osztály munkatársai az előző héten kiszálltak a XIII. ÁNTSZ hivatalába és a Funk ügygel kapcsolatban az ott vezetett, több beteget érintő nyilvántartásokat megvizsgálták. 1997. november 24-én munkatársaim felkeresték a hivatalt, ahol cáfolták ezt az értesülést.

III.

A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 59. §-a biztosítja a polgárok jogát személyes adataik védelméhez.

A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény (Avtv.) 2. § 2. pontja alapján az egészségi állapotra, a kóros szenvedélyre vonatkozó személyes adatok különleges adatnak minősülnek. Különleges adat kezeléséhez (ideértve a felvételt, tárolást, feldolgozást, hasznosítást, továbbítást is) a 3. § (2) bekezdése szerint az érintett írásbeli hozzájárulása szükséges, vagy az, hogy azt törvény elrendelje.

Az adatvédelmi biztosi vizsgálat során azt kellett megállapítani, hogy a rendőrségnek volt-e jogszabályi felhatalmazása a panaszban említett – a betegek különleges adatait tartalmazó – nyilvántartások lefoglalására.

Az Rtv. VIII. fejezete tartalmazza a rendőrség adatkezelésére vonatkozó szabályokat. A fejezet három részből áll, ezek: Általános szabályok (76–83. §), Büntetőjogi adatkezelés (84–89. §), és Államigazgatási adatkezelés (90–91. §).

A 76. § (4) bekezdése alapján a rendőrség büntetőjogi és igazgatási feladatokhoz kapcsolódó adatkezelését egymástól elkülönítetten kell kezelni. Az Rtv. 80. §-a szerint:

„(1) A rendőrségi adatot kezelő szerv – a büntetett előéletre vonatkozó, valamint a külön törvényben szabályozott államigazgatási feladatköréhez kapcsolódóan az ott meghatározott adatok kivételével – különleges adatot kizárólag a 84. § i)–n) pontjában felsorolt bűncselekmények elkövetésével gyanúsított személy esetében kezelhet.

(2) A különleges adat csak a konkrét cselekménnyel közvetlenül összefüggően kezelhető.

„Az Rtv. e §-ához a jogalkotó a következő indokolást fűzte: „A különleges adat kezelését a Törvény szigorú feltételhez köti. A büntetett előéletre vonatkozó adatok kivételével az ilyen adatok kezelése csak konkrét egyedi ügyben lehetséges.”

Az Rtv. 80. §-a értelmében a rendőrség a drogbeteg adatait csak akkor kezelheti, ha a beteget valamilyen meghatározott bűncselekmény elkövetésével gyanúsítja.

Az Rtv. 84. § j) pont 5. alpontjában az szerepel, hogy a rendőrség a törvényben meghatározott büntetőjogi feladatainak ellátása érdekében kezelheti, illetve az adatkezelésre feljogosított más szervek nyilvántartásából átveheti – súlyos bűncselekmény esetén – a kábítószerrel vagy kábítószernek minősülő anyaggal kapcsolatos, a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított személyek, cselekményeik, kapcsolataik adatait, kriminalisztikai szempontból fontos jellemzőit 20 évig, vagy a nemzetközi kötelezettségvállalásban meghatározott ideig.

Az Rtv. 90. §-a (államigazgatási adatkezelés) szerint: „A Rendőrség az államigazgatási és rendészeti, illetve szabálysértési eljárással kapcsolatos feladatainak ellátása érdekében kezelheti:... b) ...a kábítószer, a pszichotrop anyag ... gyártására, kereskedelmére, az ország területére történő behozatalára, kivitelére, átszállítására, megszerzésére, felhasználására, tárolására, szállítására vonatkozó engedéllyel rendelkezők adatait... a határozatban szereplő jogosultság megszűnésétől számított 10

évig.” Ez a § – melyet csak a 80. §-al együtt lehet értelmezni – nem jelent felhatalmazást a rendőrség számára a betegek különleges adatainak kezeléséhez.

Az eddigiek alapján megállapítható: az Rtv. nem teszi lehetővé azt, hogy a kábítószer-bűnözés elleni rendőri tevékenység során a bűncselekmény elkövetésével nem gyanúsított betegek adatait a rendőrség kezelje.

Az Országgyűlés számára készített 1995–1996. évi beszámolómban (Magyar Közlöny 1997/61/II.) külön szoltam arról, hogy a rendőrségi adatkezelések jogszerűségének vizsgálata során hivatalom többször szembe került azzal a problémával, mely szerint a rendőrség adatkezelése attól függően tekinthető jogszerűnek, hogy az érintett személy bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható-e, az adatkezelést ezekben ugyanis az alapos gyanú törvényesíti. Kétséges, hogy a halvány okozati összefüggés lehetősége gyanúnak minősíthető-e. Amíg ugyanis az „alapos gyanú” jól értelmezhető, aszerint, hogy az a bizonyosságot el nem érő valószínűség, addig a „gyanút” az erős valószínűség szintjét el nem érő valószínűségnek vagy lehetőségnek kell tekinteni. „Bárkiről” azonban nem lehet adatszolgáltatást teljesíteni anélkül, hogy a gyanú valamely reális szinten nem merül fel vele szemben. Ha ezt nem követeljük meg, menlevelet adunk a totális adatgyűjtés számára, ez pedig veszélyeztetné a polgári szabadságot.

A jelen ügy lényegét jelentő kérdésben korábban már állást foglaltam a Magyar Pszichiátriai Társaság elnöke megkeresése alapján annak jogszerűségéről, hogy egy bűnügy nyomozása során a rendőrség az egyik vidéki kórház pszichiátriai osztályától azt kérte, bocsássák rendelkezésükre az „ideggyógyászati kezelés alá vontak” listáját (45/A/1996. sz. ügy). Az Rtv. előzőekben ismertetett rendelkezéseire hivatkozva megállapítottam, hogy az érintettek információs önrendelkezési jogát sérti, ha alig körvonalazódó gyanú esetén a pszichiátriai kezelés alatt álló betegek széles körét mint lehetséges gyanúsítottakat vonják be a vizsgálatba. A rendőrség az ilyen széles körű információ kérésével nemcsak alkotmányos alapjogot sért, de rendszerint rossz nyomot is követ.

Egy – a mostanihoz hasonlóan országos nyilvánosságot kapott – ügyben a rendőrség egy ismeretlen újszülött csecsemő halála ügyében indított nyomozást, amelyet még a gyanú a minimális szintjét sem elérő körre kívánt kiterjeszteni. A tisztifőorvosi szolgálattól azt kérte a rendőrség, hogy a megye egészségügyi intézményei valamennyi környékbeli, terhességükkel orvost felkereső anyáról adjanak információt, azokról is, akik megszületett gyermekeinek sorsát az anyakönyvezés és a kötelező csecsemőgondozás okán a közigazgatás ismerhette. Ezt az adatkérést is jogellenesnek minősítettük.

A jelen vizsgálat eredményeinek összefoglalásakor hivatkoznom kell egy másik, a rendőrség rendészeti ellenőrzésével foglalkozó ügyre is (172/A/1996):

Az ORFK Rendészeti Osztályának munkatársai 1995. október 17-én kábítószer-ellenőrzés címén helyszíni vizsgálatot tartottak az egyik budapesti drogambulancián. A helyszíni ellenőrzést végzőket az érdekelte, hogy kik és mennyi Depridolt kapnak, az egész orvosi dokumentációt áttekintették, így a betegek személyi kartonját is. Megállapítottam, hogy az ORFK munkatársai jogellenesen tekintettek be a betegek személyes adataiba, és ajánlásomban felhívtam a figyelmet arra, hogy a kábítószer-függők gyógykezelésére szakosodott intézményekben fokozott körültekintéssel kell óvni a betegek személyes adatait. A pszichotrop anyagok felhasználásának rendőri rendészeti ellenőrzése a felhasználó intézményekre, annak munkatársaira, nem pedig az ott ápolts személyekre terjedhet ki. A rendőrség törvényi felhatalmazás

hiányában drogbetegek adatait nem kezelheti, különleges adatot ebben a körben csak bűncselekmény elkövetésével gyanúsított személyről és csak a cselekményével közvetlen összefüggésben tarthat nyilván.

IV.

A beszerzett adatok, megismert tények alapján megállapítható, hogy – ellenében a BRFK vezetőjének értékelésétől – a büntetőeljárás menetében az eljáró rendőri szervek többször is megsértették az adatvédelem alapelveit.

A BRFK Vizsgálati Főosztály Szervezett Bűnözés Elleni Osztály Vegyes Bűncselekmények Alosztályán tartott vizsgálat tapasztalatai alapján megállapítható volt, hogy más személy(ek) ellen kábítószerrel való visszaélés büntette miatt folytatott eljárás során, gyanúsítottak és tanúk kihallgatásakor került a rendőrség látókörébe dr. Funk Sándor, akire nézve a vallomásokban terhelő adatok merültek fel. Az alapirat a K. L. ellen folyó ügy, amelyben a nyomozást 1997. szeptember 24-én rendelték el. A főorvos elleni nyomozást – a fenti információk ellenőrzése céljából – nem a VF SZBO indította, hanem a BRFK egy másik szerve, a Szervezett Bűnözés Elleni Osztály (SZBO). Az SZBO kezdeményezte, hogy a VF SZBO a BRFK egy harmadik szervétől, a Rendészeti Osztálytól kérjen kábítószer-rendészeti ellenőrzést, a kérelem kelte: október 10. A vizsgálati szerv az alapügyhöz kapcsolódóan – október 10-én – rendelt el házkutatást a főorvos által vezetett kórházi osztályon. A kihallgatási jegyzőkönyvekben szereplő állítások ellenőrzése céljából október 13-án, – egymástól nehezen elkülöníthetően – két rendőri szerv egy időben folytatott eljárást a kórházban: míg a rendészeti szerv a kábítószer felhasználást ellenőrizte, addig – ugyanott – a nyomozó szerv lefoglalta a betegek számítógépes nyilvántartásának kinyomtatott listáit (egyéb iratokkal együtt, „ömlesztve”). A lefoglalt iratok a vizsgálati szervhez kerültek, ahol azokat – hatósági tanúk jelenlétében – tételesen jegyzőkönyvbe foglalták. A következő házkutatás alkalmával őrizetbe vették a főorvost, akinek gyanúsítottkénti kihallgatására október 22-én 2.15-kor került sor. Ebben a házkutatásban már a vizsgálati szerv is részt vett. Miután kiderült, hogy az ismételt házkutatás során sem jutott a nyomozó hatóság azon adatok birtokába, amelyekre a vizsgált cselekmény elbírálásához ténylegesen szükség lehet, ezért október 29-én harmadszor is házkutatást tartottak, ekkor foglalták le a Depridollal kezelt betegek listáját. A nyomozás iratait (a beteglistát és a Depridol kezeléssel vezetett listát) a nyomozó hatóság tagjain kívül megismerte a BM Rendvédelmi Főosztálya is, felügyeleti jogkörére hivatkozással azokat bekérte.

Nem állapítható meg egyértelműen, hogy melyik szerv az ügy gazdája. Jelenleg a VF SZBO, de a felderítési tevékenységet (benne a titkos információgyűjtést) az SZBO végzi, azaz az ügyben párhuzamosan két szervezet dolgozik. A két szervezet egy ügyszámon (bűnügyi számon) kezeli az ügyet. A meghallgatásokat az SZBO tartotta. A dr. Funk Sándor ellen folytatott eljárás még mindig a K. L. ügy részét képezi, nem különítették el.

Összefoglalóan megállapítható, hogy a rendőrség október 13-án úgy foglalta le az 1996 januárja és 1997. október 13-a között kezelt betegek – különleges – adatait tartalmazó számítógépes listákat, hogy arra megfelelő jogi felhatalmazása nem volt. A nyomozati iratokból csak nehezen deríthető ki, hogy a főorvossal mikor közölték az alapos gyanút, pedig csak ezt követően szerezhette volna meg a rendőrség jogszerűen a Depridollal kezelt betegek adatait; (a gyanúsított kihallgatására nem a

levélben szereplő október 21-én, hanem – a jegyzőkönyv szerint – 22-én hajnalban került sor).

A október 21-i házkutatásra – amelynek során drogbetegek kartonjait foglalták le – a gyanú közlése előtt történt, így erre az eljárásra is a törvényi előírás betartása nélkül került sor.

A főkapitány szerint a rendészeti egység eljárását az Rtv. 90. § b) és f) pontja alapozta meg. E rendelkezések célja – többek között – a kábítószer, pszichotrop anyag gyártására, kereskedelmére, szállítására, felhasználására, tárolására engedéllyel rendelkező személyek (jelen ügyben: az orvos) tevékenységének ellenőrzése, nem a drogbetegek ellenőrzése. Mint azt már a hivatkozott ajánlásaimban hangsúlyoztam, az Rtv. 76. § (4) bekezdése alapján a rendőrség bűnüldözési és igazgatási feladatokhoz kapcsolódó adatkezelését egymástól elkülönítetten kell kezelni.

A beteglista október 13-i lefoglalásának jogalapjaként Berta Attila az Rtv. – előzőekben ismertetett – 84. § j) pontját jelöli meg. A rendőrségi törvény 84. § j) pontjára történő főkapitányi hivatkozás nem alapozza meg az intézkedések jogszerűségét, hiszen különleges adatokat csak meghatározott bűncselekmény elkövetésével gyanúsított személyek, (akik között az első két házkutatáskor a főorvos még hivatalosan nem szerepelt), továbbá a gyanúsított személyek kapcsolatai (akikhez csak a rendőrség kiterjesztő, jogellenes értelmezésében tartozik a betegek teljes köre) vonatkozásában kezelhet a rendőrség. A rendőrség nem vette figyelembe az Rtv. 80. §-át, amely meghatározza, hogy a rendőrség milyen bűncselekmények elkövetésével gyanúsított személyek különleges adatait kezelheti.

A beteglista lefoglalásra a célhoz kötöttség (Avtv. 5. §) elvének figyelmen kívül hagyásával – a totális adatgyűjtés tipikus példajaként – került sor, hiszen az eljáró hatóság nem tudta, hogy milyen betegségben szenvedő személyek adatait tartalmazzák e listák.

A büntetőeljárás törvény előírásainak megsértésével, a rendőrségi törvény egyes rendelkezéseinek félreértelmezésével, az adatvédelmi törvény egyes követelményeinek figyelmen kívül hagyásával, valamint az eljárásban részt vevő rendőrségi szervek feladatkörének tisztázatlansága miatt az eljáró rendőri szerv(ek) jogosulatlanul kezelik a kórház addiktológia osztályán kezelt betegek adatait, azaz:

– törvényi felhatalmazás nélkül olyan betegek személyes (illetve különleges) adatait foglalta le és használta, használja fel, akiknek semmiféle közük sincs sem az alapeljáráshoz, sem a későbbiekben dr. Funk Sándorra kiterjesztett nyomozáshoz;

– a főorvos által – Depridol tablettával – kezelt betegek vonatkozó adatait is olyan időpontban szerezte meg a nyomozó hatóság, amikor még a különleges adatok kezelésének törvényi feltétele (a főorvos gyanúsítottá nyilvánítása) még nem történt meg.

Az eljárás menetében adatvédelmi szempontból (is) kifogásolható egyéb eljárási cselekményeket foganatosított a nyomozó hatóság, amikor például egyszerre, egy időben végzett házkutatást és végeztetett kábítószer-rendészeti ellenőrzést, továbbá az eljárásnak az a módja is kifogásolható, hogy egy bűncselekmény felderítése során két szervezet (egy nyomozó és egy vizsgálati szerv) folytat eljárási cselekményeket (kihallgatásokat, házkutatásokat) úgy, hogy az egymáshoz való viszonyuk tisztázatlan.

A főkapitány szerint a beteglisták lefoglalására „a Be. 101. § (1) bekezdés a) pontja alapján törvényesen került sor”. E pont szerint a rendőrség lefoglalhatja a tárgyi bizonyítási eszközt, a Be. 82. §-a határozza meg azt, hogy mi minősül tárgyi bizonyítási eszköznek:

„(1) Tárgyi bizonyítási eszköz minden olyan dolog, amely a bizonyítandó tény bizonyítására alkalmas, így különösen az, amely a bűncselekmény elkövetésének nyomait hordozza, vagy a bűncselekmény elkövetése útján jött létre, amelyet a bűncselekmény elkövetéséhez eszközül használtak, vagy amelyre a bűncselekményt elkövettek.

(2) E törvény alkalmazásában tárgyi bizonyítási eszköz a bizonyításra alkalmas irat, valamint minden olyan tárgy is, amely általában műszaki vagy vegyi úton adatokat rögzít (fénykép, film-, hangfelvétel stb.).”

Álláspontom szerint az addiktológiai osztály beteg- és Depridol-listája nem alkalmas „a bizonyítandó tény bizonyítására”: K. L. bűnösségének megállapítására. A beteglistát és a Depridol-listát a rendőrség a főorvos gyanúsítottkénti meghallgatása előtt foglalta le. Véleményem szerint az osztály beteglistáját a rendőrség a főorvos gyanúsítottkénti meghallgatását követően sem foglalhatta volna le jogszerűen, azok nem hordozzák bűncselekmény elkövetésének nyomait, nem bűncselekmény elkövetése útján jöttek létre, eszközül sem használták bűncselekmény elkövetéséhez, azok nem a főorvos, hanem az osztály által készített és vezetett listák. A Be. 101. §-a határozza meg azt, hogy a rendőrség a tárgyi bizonyítási eszközön kívül még mit foglalhat le: azt, ami a törvény értelmében elkobozható, vagy amelynek a birtoklása jogszabályba ütközik. A 101. § (2) bekezdése szerint: „A lefoglalt dolgot a hatóság letétbe helyezi. A megőrzésről egyéb módon kell intézkedni, ha a dolog letétbe helyezésre nem alkalmas vagy ezt más fontos ok indokolja.”

A rendőrség nem helyezte letétbe a lefoglalt beteglistákat. A megőrzésről egyéb módon sem rendelkezett, azokat – jogellenesen – a K. L. akta részeként kezeli és az eljárásban felhasználja, célja nem a tárolás, megőrzés volt, hanem a felhasználás.

A Be. és az Rtv. egyébként lehetővé teszi azt, hogy a rendőrség az eljárás lefolytatásához szükséges adatokat, információkat más szervektől vagy hatóságoktól hivatalosan megszerezze (kérje) – ez a felhatalmazás azonban nem azonos az információkat, adatokat hordozó dokumentumok lefoglalásával.

Az adatvédelmi törvény, az Rtv. és a Be. hivatkozott rendelkezéseinek megsértésén túl a rendőrség kifogásolt eljárása ellentétes az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 1987. szeptember 17-én elfogadott, „a személyes adatok felhasználásának szabályozásáról a rendőri ágazatban” című R (87) 15. sz. Ajánlásának 2.1. pontjával is, e szerint:

„Személyes adatok felvételét rendőri célokra azokra az adatokra kell korlátozni, amelyek tényleges veszély elhárításához vagy meghatározott bűncselekmény megelőzéséhez szükségesek”.

A jogszerűtlenül lefoglalt beteglista (vagy más módon beszerzett adatok) alapján – október 13 és 21 között – az iratok alapján kihallgattak (a rendőrfőkapitány szerint: „meghallgattak”) olyan betegeket, akiket nem drogfüggőség miatt kezeltek az osztályon, és ennek során a főorvosra vonatkozóan is nyilatkoztatták őket.

Az ügyben eljáró rendőri szervek – a főkapitány levelében hivatkozott – egyik alapfeladatuk („bűncselekmények megelőzése, felderítése”) ellátását is csak a jogszabályok betartásával szolgálhatják, a feladataik ellátására irányuló tevékenységük nem sérthet jogszabályokat.

V.

Az alábbi ajánlást teszem:

– A jogosulatlanul lefoglalt beteglistát a rendőrség adja vissza a kórháznak, az esetleges másolatokat semmisítse meg.

– A rendőrség vezetői gondoskodjanak arról, hogy a személyes adatok kezelése a rendőrségi aktákban követhető, ellenőrizhető legyen.

– A rendőrség számolja fel azt a gyakorlatot, hogy a különböző rendőrségi feladatokat ellátó szervek párhuzamosan végeznek hasonló jellegű cselekményeket, ez megnehezíti az ügyek irányítója, felelőse személyének meghatározását.

– A betegek jogainak érvényesítése érdekében, és az eljáró rendőri szervek jogszerű fellépésének segítése céljából felkérem a népjóléti minisztert, hogy az 1998. január 1-én hatályba lépő, egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény 38. § (2) bekezdésében foglalt felhatalmazására tekintettel mielőbb szabályozza az egészségügyi intézményekben a betegek (és a kábítószer jellegű gyógyszerek) nyilvántartásait, a betegek adatvédelmi és személyiségi jogainak fokozott védelmével.

– A drogbetegeket gyógyító intézmények alakítsanak ki olyan betegnyilvántartási rendszert, amely alkalmas arra, hogy a pszichotrop anyagok felhasználásának rendészeti ellenőrzése során a betegek személyes adatai ne kerüljenek az ellenőrzést végző rendőri szerv birtokába.

– Felkérem az Országgyűlést, hogy a büntetőeljárásról szóló törvényjavaslat napokban elkezdett vitája során fogadjon el olyan garanciális rendelkezéseket a drogbetegek adatai védelme érdekében, melyek szükségességét a belügyminiszter és a népjóléti miniszter is elismerte korábban. A büntetőeljárásban a rendőrség a gyanú és a tanúk körének meghatározásakor, annak céljából, hogy a szakmai szempontok korlátozzák a személyes adatok felhasználását, alkalmazzon orvosszakértőket.

Budapest, 1997. december 9.

Dr. Majtényi László
(739/A/1997)

*

[Állásfoglalás a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Közalapítvány pályázati programjával kapcsolatos adatvédelmi kérdésekben]

Dr. Hegyesiné Orsós Éva
címzetes államtitkár

Budapest

Tisztelt Államtitkár Asszony!

A Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány pályázati programja során jelentkező adatvédelmi problémákat tartalmazó levelét megkaptam, kérdéseire válaszom a következő:

1. „Van-e különbség az adatkezelő esetében hivatalos intézmény, államigazgatási szerv, magánszemély vagy civil szervezet között? A közalapítvány a Ptk. értelmében civil szervezet?”

A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény 2. § 7. pontja alapján adatkezelő valamely szerv vagy személy is lehet, közöttük a törvény nem tesz különbséget.

A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény nem ismeri a „civil szervezet” fogalmát. A civil szervezet alkotmányjogi, politológiai kategória, olyan szervezetet jelöl, melynek alapítója nem az állam, az állam valamely szerve, azt az Alkotmány 93. §-ában foglalt egyesülési jog alapján a polgárok hozzák létre. A Ptk. 74/G. § (1) bekezdése szerint „A közalapítvány olyan alapítvány, amelyet az Országgyűlés, a Kormány, valamint a helyi önkormányzat képviselő-testülete közfeladat ellátásának folyamatos biztosítása céljából hoz létre. Törvény közalapítvány létrehozását kötelezővé teheti”. A közalapítványt nem polgárok hozzák létre, ezért nem tekinthető civil szervezetnek.

2. „Van-e joga a kuratóriumnak olyan pályázati adatlap elfogadására, amely nyílt kérdést tartalmaz a kisebbségi hovatartozásra?”

3. „Kizárható-e a pályázó, ha erre a kérdésre nem válaszol?”

A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény 7. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy valamely nemzeti, etnikai csoporthoz, kisebbséghez való tartozás vállalása és kinyilvánítása az egyén kizárólagos és elidegeníthetetlen joga és a kisebbségi csoporthoz való tartozás kérdésében nyilatkozatra senki sem kötelezhető.

Az Avtv. alapján a nemzeti, nemzetiségi és etnikai hovatartozásra vonatkozó adat, különleges adatnak minősül, ennek az a jelentősége, hogy csak akkor kezelhető, ha az adatkezeléshez az érintett írásban hozzájárul, vagy azt törvény elrendeli.

Álláspontom szerint a kisebbségi hovatartozásra vonatkozó kérdés szerepeltetése a támogatások elnyerését célzó pályázati adatlapokon nem sérti az Avtv. és a kisebbségi törvény előírásait. A pályázatokon való részvételre senki sem kötelezhető. A kisebbségi pályázati programok célja a kisebbségekhez tartozók támogatása, a pályázatot elbíráló szervezet szabályzatától, mérlegelésétől függ, hogy kizárja-e a pályázatból azokat, akik nem nyilatkoznak kisebbségi hovatartozásukról, vagy nem vallják magukat valamely kisebbséghez tartozónak. Véleményem szerint ebben az esetben a kizárás nem kifogásolható, mivel a pályázóktól elvárható, hogy az ilyen programokban történő részvétel során – nem a nyilvánosság, de az elbíráló szerv előtt – vállalják hovatartozásukat. Fontos azonban megjegyezni, hogy az adatkezelő köteles betartani az adatkezelésre (beleértve a továbbítást is), adatbiztonságra vonatkozó szabályokat, az adatkezelés célhoz kötöttségének elvére tekintettel az adatok csak a cél megvalósulásához szükséges mértékben és ideig kezelhetők.

4. „A törvény 3. § (5) bekezdése – az érintett kérelmére indult eljárásban a szükséges adatainak kezeléséhez való hozzájárulását vélelmezni kell, amely tényre az érintett figyelmét fel kell hívni – vonatkoztható-e a pályázatra is?”

Igen, de a pályázókat egyúttal tájékoztatni kell arról, hogy a hovatartozásukra vonatkozó adatra a pályázat elbírálásához van szükség. A tájékoztatóban az adatkezelőnek (a pályázat kiírójának) nyilatkoznia kell arról, hogy ezt az adatot nem továbbítja, mások számára nem teszi hozzáférhetővé, továbbá arról is, hogy a pályázat elbírálását követően, a célhoz kötöttség követelményeit tiszteletben tartva, mikor fogja törölni az adatot.

Budapest, 1997. január 14.

Üdvözlettel:

Dr. Majtényi László
(611/A/1996)

*

[Válaszlevél direkt marketing tevékenységgel kapcsolatos panaszra]
[...] úrnak
Bácsalmás
Tisztelt Uram!

1997. március 7-i keltezésű beadványára – melyhez mellékelte a Központi Nyilvántartó és Választási Hivatalnál kezdeményezett adatletiltása ellenére kapott, névre szóló reklámanyagot és kérte az ügy kivizsgálását – az alábbiakban válaszlok:

A Központi Nyilvántartó és Választási Hivatal (KÖNYV) másolatban mellékelte levele bizonyítja, hogy adatletiltási nyilatkozatát – az Ön által hivatkozott 1992. évi LXVI. törvény előírásainak megfelelően – a KÖNYV bejegyezte.

A kutatás és a közvetlen üzletszerzés célját szolgáló név- és lakcímadatok kezeléséről szóló 1995. évi CXIX. törvény azonban a közvetlen üzletszerző (direkt marketing) tevékenységet végző szervek számára – kapcsolatfelvétel céljából – három forrásból teszi lehetővé a név- és lakcímadatok megszerzését az érintettek előzetes beleegyezése nélkül:

- a) az országos személyiadat- és lakcímnnyilvántartásból,
- b) nyilvános címjegyzékekből és kiadványokból – feltéve, ha azok szerkesztésekor vagy adategyeztetésekor az érintettet tájékoztatták a direkt marketing (DM) célú adatfelhasználás lehetőségéről és a letiltás jogáról –, valamint
- c) más, DM tevékenységet végző cégektől, amennyiben az érintett az adat átadását az erről szóló előzetes tájékoztatás után nem kifogásolta vagy tiltotta meg.

Az 1992. évi LXIII. (adatvédelmi) törvény hatálybalépése után – az 1995. évi CXIX. törvény hatálybalépéséig – ilyen tevékenységet legálisan végezni nem lehetett; a meglévő (az érintettek beleegyezése nélkül tárolt) címlistákat – elvileg – meg kellett semmisíteni. Tekintettel azonban a név- és címlisták kiterjedt feketepiacára és

a szankciók elmaradására, az 1995. évi CXIX. törvény a meglévő címlisták legalizálására (tehát az érintettek tájékoztatására) avagy megsemmisítésére egyéves határidőt adott, amely 1997 januárjában járt le.

Az Ön beadványából és a beadványához mellékelt reklámanyagból megállapítható, hogy a reklámanyagot a [...] Kft. a törvény által biztosított „türelmi időszak” alatt küldte, tehát az 1995. évi CXIX. törvény által előírt tájékoztatási kötelezettség teljesítése még nem kérhető számon e küldemény vonatkozásában.

A jelenleg hatályos szabályozás alapján a kapcsolatfelvétellel egyidejűleg ugyanis (tehát minden kéretlenül kapott postai küldeményben) a címzettet írásban tájékoztatni kell arról, hogy a megkereső az adatokat milyen forrásból szerezte, milyen célra, meddig és hogyan használja fel, van-e adatátadási szándéka, igénybe vesz-e közreműködőt, valamint arról, hogy a címzettnek jogában áll adatainak felhasználását a megjelölt célra vagy annak tetszőleges részére bármikor, indokolás nélkül megtiltani.

Az 1995. évi CXIX. törvény alapján tehát Önnek joga van adatainak további felhasználását megtiltani a direkt marketing tevékenységet végző cégnél, de ehhez Önnek kell közvetlenül ahhoz a céghez fordulnia, amely reklámaival zaklatja Önt. Javaslom, hogy írjon egy ajánlott levelet a [...] Kft.-nek, amelyben kéri, hogy töröljék nevét és címét a címlistájukról.

Mivel a polgárok nagy része sajnos akarata ellenére számos áruküldő és reklámcég címlistáján szerepel, Önnek sem elegendő adatait csak a KÖNYV-nél letiltatnia, a reklámanyagok küldése csak akkor fog megszűnni, ha Önnek türelme van minden újabb cég megkeresésére válaszolni és kérni adatai törlését és megtiltani azok továbbadását. Ha a megkeresésekre következetesen válaszol, az Ön neve és címe egy idő után már nem szerepelhet semelyik cég címlistáján – legalább is a törvényesen és tisztességesen működőkén.

Amennyiben a [...] Kft. vagy más cég az Ön rendelkezése ellenére sem szünteti meg az Ön zaklatását, panaszával hivatalomhoz fordulhat, ügyében a vizsgálatot lefolytatom.

A törvényes tájékoztatási kötelezettségüket elmulasztó direkt marketing cégeket ellenőrzöm, jogszerűtlen tevékenységük ellen a rendelkezésemre álló eszközökkel fellépek.

Budapest, 1997. április 26.

Üdvözlettel:

Dr. Majtényi László
(172/A/1997)

*

Jelentés
az APEH Zala Megyei Igazgatóságánál folytatott
1997. április 14-i adatvédelmi biztosi vizsgálatról

[...]

Az adatvédelmi biztos 1997. április 14–15-i Zala megyei látogatása és vizsgálatai részeként sor került az Adó- és Pénzügyi Ellenőrző Hivatal megyei igazgatóságánál a személyes adatokkal kapcsolatos adatkezelés vizsgálatára.

A vizsgálat célja volt egyfelől részletesen áttekinteni a személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti közcélú felhasználásáról szóló 1996. évi CXXVI. („1%-os”) törvény gyakorlati végrehajtását, ezen belül a rendelkezéseket tartalmazó külön borítékok felbontásának gyakorlatát, a borítékok és a rendelkező nyilatkozatok elkülönített tárolását, a rendelkezésre vonatkozó adatok számítógépes feldolgozását, más adózási adatokkal való összekapcsolását, másfelől általánosságban tájékozódni az igazgatóság néhány személyes adatokat érintő adatkapcsolatáról és adatkezelési gyakorlatáról. [...]

[...] Az igazgatóságon tájékoztatottak arról, hogy mintegy 71 ezer Zala megyei SZJA bevallást dolgoznak fel, ebből kb. 20 ezer tartalmaz 1%-os rendelkezést. A feldolgozás teljes folyamata központi utasítások alapján történik – beleértve a központi szoftver alkalmazását is –, a helyi szervre önállóan csak szervezési jellegű feladatok hárulnak.

A rendelkezést tartalmazó borítékok felbontása még nem történt meg, csak külön helyezésük és az adóbevalláson a rendelkezés tényének jelzése. E borítékok felbontása és feldolgozása csak az – egyénileg, illetve a munkáltatók által beküldött – alapbizonylatok feldolgozása után kezdődik meg. A felbontással egyidejűleg a borítékra és a nyilatkozatra is rákerül majd kapcsolati kódként az egyedi vonalkód, ezt követően a külön borítékot és a rendelkezési nyilatkozatot elkülönítve tárolják.

Általános problémát jelent az 1%-os törvény végrehajtásával kapcsolatban, hogy a központi APEH-szabályozások késve érkeztek, ami egyenes következménye a törvény körüli politikai viták elhúzódásának, a törvény 1996 utolsó napjaiban történt meghozatalának. A végrehajtást késleltető tényezők következtében a nyomtatvány-csomagot is csak január 25. körül tudta szétküldeni az Igazgatóság.

A csak február végén, illetve március elején érkező utasítások miatt (amelyek többek között egyértelművé tették az érvénytelen rendelkezések elbírálását és kezelését) a munkatársak részben felesleges munkát végeztek. Ez fordult elő például a mintegy 1–200 utólag, postai úton beküldött rendelkezés esetében (ezek egy részénél a rendelkező a rendes postai borítékra írta rá a személyi adatait, személyi számát; más részük a postai borítékba még egy borítékot helyezett), továbbá a bevalással együtt, de külön boríték nélkül érkezett rendelkező nyilatkozatok esetében, amelyeket a későbbi feldolgozásra előkészítettek; – ezeket utólag az APEH utasítása egyaránt érvénytelennek nyilvánította.

Az esetleges visszaélések elkerülésére az APEH vonatkozó utasítása [5/1997. (AEÉ4)] is tartalmaz előírásokat (a rendelkezések feldolgozását tilos bér munkába kiadni; a borítékot és a nyilatkozatot ugyanazon személy számára egyidejűleg hozzá nem férhető módon kell tárolni), ezeket az előírásokat a helyi igazgatóság szervezési megoldásokkal érvényesíti. (A munkáltatóknál előforduló esetleges visszaélések

megakadályozására a rendelkezés megtörténtét – egy márciusi előírás szerint – egy külön listán aláíratják a rendelkezővel.) [...]

A megbeszélést követően végigjártuk az épületet, amely a lehetőségekhez képest jól kialakított, de szűkös; a megyei igazgatóság közös épületben való elhelyezésére egyelőre nincs esély. Az adóbevallások felbontására, tárolására (beleértve az 1%-os rendelkező nyilatkozatok tárolását is) elegendő hely áll rendelkezésre a tetőtérben kialakított helyiségekben. Az ügyfélfogadási helyiség kialakítása és mérete nem teszi lehetővé a bizalmas kommunikációt, de – a munkatársak elmondása szerint – az ügyfél kérésére felajánlják az irodában folytatott beszélgetés lehetőségét is, noha ez nyilvánvalóan feltartja az irodában egyébként dolgozó munkatársat. A különböző korú eszközökből álló számítástechnikai és adatkapcsolati rendszer műszaki kialakítása a tájékoztatás szerint megfelelően szolgálta a megyei igazgatóság eddigi feladatait, az 1%-os törvény végrehajtását érintő hardver és szoftver rendelkezésre állását nem vizsgáltuk. [...]

Általános tapasztalatként értékelhető, hogy az APEH az 1%-os törvény végrehajtásában igyekezett az adatvédelmi szempontokat érvényesíteni, az alkalmazott eljárás azonban nem tekinthető garanciális szempontból véglegesen kidolgozott megoldásnak, a késedelem pedig nehéz helyzetbe hozta a végrehajtókat, részben pedig felesleges munkát jelentett számukra. A feldolgozáshoz alkalmazott számítógépes program tekintetében további tájékoztatást tartunk szükségesnek. A végrehajtás jövő évi rendszerének kidolgozására az adóigazgatásnak időben fel kell készülnie.

A vizsgálat során folytatott megbeszéléseinket felhasználtuk arra is, hogy információt adjunk az adatvédelmi biztossal való kapcsolattartás néhány lehetőségéről, s többek között felhívtuk vendéglátóink figyelmét az elutasított kérelmek bejelentésének törvényi kötelezettségére. [...]

Budapest, 1997. április 29.

(Dr. Varga Ilona)
(Dr. Székely Iván)
(247/H/1997)

*

[Tájékoztatás egy mobiltelefon-szolgáltató előfizetői szerződéseivel kapcsolatos vizsgálat eredményeiről]

[...] úrnak

Békéscsaba

Tisztelt Cégvezető Úr!

1996. július 2-án kelt beadványára válaszolva, az Ön által kezdeményezett vizsgálat eredményéről az alábbiakban tájékoztatom:

A vizsgálat során megkerestem Emri Gussi urat, a Pannon GSM Távközlési Rt. vezérigazgatóját, valamint állásfoglalást kértem a Belügyminisztérium Informatikai és Adatvédelmi Főosztályának vezetőjétől, és Dr. Krupanics Sándortól a Hírközlési Főfelügyelet elnökétől.

A Pannon GSM Rt. vezérigazgatója megkeresésemre a következő tájékoztatást adta:

A Pannon GSM Rt. mint mobil távközlési szolgáltató, a tevékenységére vonatkozó koncessziós szerződés, illetve a távközlésről szóló 1992. évi LXXII. törvény 8–13. §-ai szerint köt szerződést az előfizetőkkel.

A mobiltelefon használata során aránytalanul sok visszaélés történik. Több száz esetben előfordult az, hogy hamis, vagy hamisított iratokat kívántak felhasználni, illetve használtak fel előfizetői szerződés megkötésekor és a szolgáltatás ellenértékét a szolgáltató olyan személyen vagy szervezeten követelte, amely a szolgáltatást nem vette igénybe.

A szerződés megkötésekor a visszaélések megakadályozása – az előfizetők megfelelő azonosítása – érdekében van szükség magánszemély esetében a személyi igazolvány, nem magánszemély ügyfél esetén a vállalkozói igazolvány, cégbírósági bejegyzés, aláírási címpéldány bemutatására. A fenti dokumentumokról készült másolatok későbbiekben a visszaélések bizonyítására szolgálnak.

A Pannon GSM Rt. munkatársaival történt megbeszélés során azt a tájékoztatást kaptam, hogy az Rt. az előfizetői szerződés megkötését sem elvileg, sem gyakorlatilag nem köti a magánszemély ügyfél személyi igazolványának lemásolásához, azaz a szolgáltatást az az előfizető is jogosult igénybe venni, aki a másolat készítéséhez nem járult hozzá. [...]

Magánszemély ügyfelek személyi igazolványáról a Pannon GSM Rt. csak az érintett beleegyezésével készíthet fénymásolatot. Ha az állampolgár nem járul hozzá a másolat elkészítéséhez, a távközlési szolgáltató a szerződés megkötését jogszerűen nem utasíthatja el. Az ügyben kialakított álláspontomról értesítettem a Pannon GSM Rt. vezérigazgatóját, valamint a Hírközlési Főfelügyelet elnökét.

A Pannon GSM Rt. jogi képviselője szerint nem zárható ki, hogy az Ön esetében a Pannon GSM Rt. szerződéses partnere, viszonteladója szerződéses jogain túllépve, a Pannon utasításait figyelmen kívül hagyva járt el. A hasonló esetek jövőbeni elkerülése végett a Pannon GSM Rt. ígéretet tett, hogy ismételten fel fogja hívni szerződéses partnerei figyelmét a jogszabályok betartására.

Budapest, 1997. július 14.

Üdvözlettel:

Dr. Majtényi László
(264/A/1997)

*

[Állásfoglalás a tervezett Országos Felsőoktatási Hallgatói Adatbázis koncepciójáról]

Dr. Dinya László

helyettes államtitkár

Művelődési és Közoktatási Minisztérium

Budapest

Tisztelt Államtitkár-helyettes úr!

Az alábbiakban röviden összefoglalom az Adatvédelmi Biztos Irodájában 1997. június 27-én, a tervezett Országos Felsőoktatási Hallgatói Adatbázis tárgyában folytatott megbeszélésen kifejtett álláspontunkat. A megbeszélésen a Művelődési és Közoktatási Minisztérium képviselőiben Gál Ágnes, Németh Vilmos, valamint Csépai János, az Adatvédelmi Biztos Irodája részéről Dr. Majtényi László adatvédelmi biztos és Dr. Székely Iván főosztályvezető vett részt.

1. A részünkre korábban megküldött koncepció és az MKM képviselőinek szóban kifejtett érvei ismeretében jogosnak ítéljük az Adatbázis létrehozásának két fő indokát – nevezetesen az állami támogatások felhasználásának ellenőrzését és az egyetemközi áthallgatásokból adódó kredit-transzfer menedzselését –, azonban megítélésünk szerint e feladatok nem igénylik egy központi, centralizált adatbázis felállítását, s a rendszer megvalósítása nem járhat a hallgatók információs önrendelkezési jogának aránytalan korlátozásával.

Különösen nem tartjuk indokoltnak egy minisztériumi nyilvántartás létrehozását, amely révén központilag követhetővé válik, hogy melyik egyetemi polgár mikor, hol és milyen képzésben vesz részt, milyen eredménnyel, milyen tárgyakat hallgat, tanulmányait milyen indokkal szünetelteti vagy folytatja, hol mennyi támogatásban részesül, esetleg hogy milyen fegyelmi vagy kártérítési ügyekben érintett.

Véleményünk szerint a tervezett rendszer funkcióit nem egy központi adatbázis kiépítésével, hanem egységes elveken alapuló autonóm egyetemi adatbázisok rendszerének létrehozásával és szigorú célhoz kötöttségen alapuló korlátozott összekapcsolhatóságukkal célszerű ellátni. Az adatbázisok felépítésére és adattartalmára vonatkozó egységes követelményeket jogszabály határozhatja meg.

2. A célhoz kötöttségnek nemcsak általánosságban kell érvényesülnie (például a támogatás-ellenőrzés, a statisztika, vagy a kredit-transzfer eltérő adatigényének meghatározásában), hanem minden adatfajta, minden lekérdezés, illetve a rendszer minden igénybe vett funkciója vonatkozásában is. Ehhez – már a rendszer tervezésekor – célszerű részletes funkcionális elemzést készíteni a teljes rendszerre, amely az adatkezelés „folyamatos legitimációjának” alapjául szolgálhat.

Az elemzésnek fel kell tárnia, hogy a rendszer melyik pontján milyen adatok vannak, milyen formában, kinek a számára megismerhetően; szükséges-e minden adat megismerhetősége (sőt, léte) azon a ponton a meghatározott funkció ellátásához; honnan származik az adat, hova továbbítják, meddig szükséges a tárolása; a tárolás egyedi, nevesített formában szükséges-e, vagy kódolt, időlegesen anonimizált – de elvileg személyes – formában (például idősoros statisztikák számára); mikor lehet a személyes adatot véglegesen anonimizálni, mikor válik statisztikai adattá, mekkora mintát kell venni a statisztikai anonimitás biztosításához, milyen csoportosításban lehet publikálni a statisztikai adatokat az egyedi azonosíthatóság szempontjából, stb.

Általános elv, hogy személyes adatok esetén minden funkcióhoz a cél eléréséhez szükséges minimális adatmennyiség minimális ideig történő kezelését kell rendelni. További általános elvnek tekintendő, hogy az állami szervek nem láthatnak neveket és azonosítható személyekre vonatkozó adatokat, hanem csupán kódokat, azonosítókat – amelyek ugyanakkor lehetővé teszik, hogy az állam ellenőrizze: a kód „birtokosa” például nem vesz igénybe a számára járónál több kedvezményt, továbbá

biztosítják akár naprakész statisztikák készítését is. A kódok rendszerét úgy kell kialakítani, hogy egyetlen (állami) adatkezelő se tudja önmagában visszafejteni egy nyilvántartott személy összes kódolt adatát.

A tervezett rendszer funkcióiból következően sok esetben elegendő, ha a b-kérdések nem konkrét adatokra, hanem csupán valaminek a tényére, meglétére vagy hiányára, kategóriájára irányulnak: például hogy a hallgatónak van-e már hallgatói azonosítója, részt vesz-e más felsőoktatási intézmény képzésében, milyen jellegű a képzés, kap-e juttatásokat; másutt felvett-e kreditpontos (elismerendő) tárgyakat stb.

3. Csak a fenti megszorításokkal és garanciákkal tartjuk elfogadhatónak minden felsőoktatásban részt vevő hallgató egyedi, egységes rendszer szerinti, hallgatói történetét végigkövető azonosítását, valamint az ezen alapuló – a kedvezmények igénybevételéhez használható – diákigazolvány kibocsátását. Az igazolvány kiadását azonban ne egy központi – a hallgatói adatokat és a mesterséges azonosítókat, kódokat nyilvántartó – szerv végezze, hanem az a felsőoktatási intézmény, ahol a diák belép a felsőoktatásba.

4. A kredit-transzfer indokoltá teszi a hallgatók különböző felsőoktatási intézményekben keletkezett adatainak – korlátozott – összekapcsolását, figyelembe véve ugyanakkor az intézmény- és tárgyválasztás esetleges szenzitivitását, valamint a felsőoktatási intézmények autonómiáját is. Az egyetemi rendszerek összekapcsolásának (és főleg az MKM számára történő adattovábbításnak) kevés kivétellel kapcsolati kódokon célszerű történnie.

A kapcsolatok adattartalmát illetően javasolható megoldás, hogy a hallgató (első) alapképzésének intézménye tudomást szerezzen arról, hogy a hallgató más intézményben hol, milyen tárgyat vett fel, a kiegészítő képzést nyújtó intézmények is tudjanak arról, hogy a hallgatónak hol és milyen az alapképzése, azonban a kiegészítő képzést nyújtó intézményeknek már nem indokolt ismerniük egymás hallgatói adatait. Ez nem jelenti azt, hogy az indexet aláíró tanár bármelyik intézményben ne ismerhetné meg a hallgató máshol hallgatott tárgyait és tanulmányi eredményeit, de erről az egyetem – alapos indok és célhoz kötöttség nélkül – ne vezessen nyilvántartást.

Természetesen egyes sajátos célokhoz (például a minisztérium által közvetlenül nyújtott ösztöndíjak odaítéléséhez) az MKM is kezelhet hallgatói személyes adatokat, ezek köre azonban – a célhoz kötöttség figyelembevételével – korlátozott.

5. A vázolt elveken alapuló rendszer informatikai megvalósításához nemcsak az egyszerű, kis számításigényű kapcsolati kódok alkalmazhatók, hanem a korszerű PET-ek (Privacy Enhancing Technologies) eszköztára is, köztük a bioscrypt, a különféle „egyirányú” rejtjelezési technikák, a kulcsletéti rendszerek, a „hitelesítés azonosítás nélkül” technológiák stb. A rendszer járulékos előnye lehetne a korszerű PET-ek gyakorlati alkalmazása egy innovatív környezetben, az információs technológia és az információs önrendelkezés elveinek összehangolása, a PET-ek használatára nevelés. Úgy véljük, az MKM vezetésének törekvéseivel, az általa képviselt elvekkel is összhangban lenne egy olyan korszerű informatikai rendszer kifejlesztése, amely demonstrálná az állami feladatok teljesíthetőségét az egyetemi polgárok alkotmányos jogainak, önrendelkezésének tiszteletben tartása mellett is.

A fenti elveknek világosan tükröződniük kell a rendszer tervezőinek és megvalósítóinak szóló feladatok meghatározásában is. Nem lehet csupán „hagyomá-

nyos”, csak az adatokra, a megbízó közvetlen igényeire alapozott rendszertervet készíteni, alapvető értéként és technikai követelményként kell megfogalmazni az érintett személyek adatvédelmi jogainak tiszteletben tartását.

6. A felsőoktatási törvény 2. számú melléklete felsorolja azokat a hallgatói adatokat, amelyek kezelésére a felsőoktatási intézmény jogosult. Vélhetően a központi minisztériumi adatbázis kialakítására tekintettel került a melléklet szövegébe 1997. márciusi hatállyal az a kiegészítés, mely szerint „A hallgatók nevét, születési helyét és idejét tartalmazó adatokról készült nyilvántartás adatait a Művelődési és Közoktatási Minisztérium nyilvántartása számára az adatvédelmi törvény rendelkezései szerint át kell adni”.

E törvénymódosítás – törvénysértő módon – nem került véleményezésre az adatvédelmi biztoshoz. Megjegyzem, hogy az idézett mondat (melynek tartalmával a fentiekből következően nem értünk egyet), önmagában nem nyújt jogalapot a központi adatbázis céljait szolgáló adatátadásra, mivel szövegezése éppen az adatvédelmi törvény rendelkezései szerinti átadásra hivatkozik.

Budapest, 1997. július 21.

Üdvözlettel:

Dr. Székely Iván
(274/K/1997)

*

[Állásfoglalás a közmunkaprogramokban résztvevők etnikai hovatartozásának nyilvántartásáról]

Dr. Halmos Csaba
a Közmunkatanács elnöke
Munkaügyi Minisztérium
Budapest
Tisztelt Elnök úr!

1997. július 23-án kelt levelére, melyben a közmunkaprogramokban résztvevők kisebbségi – elsősorban roma – hovatartozásának nyilvántartási lehetőségeiről kéri tájékoztatásomat, az alábbiakban válaszolok:

Az Alkotmány és a hatályos törvények alapján az állam alapvetően nem vezethet nyilvántartást polgárai nemzetiségi, etnikai hovatartozásáról. Ezek az adatok a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. (adatvédelmi) törvény értelmében az ún. különleges adatok körébe tartoznak, melyek kezelésére a többi személyes adaténál szigorúbb szabályok vonatkoznak [2. § 2. a) pont]. [...]

A cigány származás nyilvántartását tehát elvben törvény is csak korlátozott céllal rendelhetné el (s természetesen a Közmunkatanács nyilvántartása sem az itt felsorolt célokat szolgálná).

Elvi lehetőségként felmerülhet minden egyes nyilvántartandó személy írásbeli hozzájárulása, de ez a gyakorlatban kivihetetlen lenne, egyrészt a hozzájárulás beszerzésének vitatható körülményei miatt, másrészt azért, mert nem feltételezhető, hogy mindenki hozzájárulását adja, harmadrészt pedig azért, mert ebben az esetben a hozzájárulás megszerzésének – a romák előzetes minősítését, „megbélyegzését” elkerülendő – a programok minden résztvevőjének nemzetiségi, etnikai hovatartozására ki kellene terjednie.

A romák részvételét a közmunkákban tehát csak olyan módszerekkel lehet a gyakorlatban regisztrálni, amely nem egyéni azonosításon, megítélésen alapul. Nem tehet például megkülönböztető jelet a munkaügyi központ a cigány munkavállaló adataihoz. Az egyes közmunkákban való részvétel statisztikai mérésére alkalmas lehet a munka megfelelő szintű áttekintésével rendelkező vezető jelentése a romák részvételének számáról, arányáról, ez azonban nem alapulhat egyéni azonosításon. Figyelemmel a csoporton belüli azonosíthatóságra, célszerű a statisztikai egység méretét (amelyből az összesített adatok származnak és rögzítésre kerülnek) megfelelően nagyméretűre választani.

Az adatokkal való visszaélések (például a romákkal szembeni esetleges atrocitások) lehetőségének elkerülésére, továbbá az állam ismereteinek korlátozására állampolgárainak mint egyéneknek nemzetiségi, etnikai hovatartozásáról indokolt a célhoz kötöttség szigorú alkalmazása még a statisztikai adatoknál is: csak a törvényes cél eléréséhez szükséges minimális adattartalom kerüljön a központi szerv számára továbbításra. Így például a Közmunkatanács számára az egyes nevesített közvetítők, akciók roma részvételi adatai valószínűleg nem feltétlenül szükségesek, csak a megfelelő bontású körzeti, területi adatok.

Hasonló megfontolásoknak kell érvényesülniük a statisztikai adatok nyilvánosságára hozatalánál is; a publikált adatok lehetőleg minél nagyobb csoportra vonatkozzanak.

A nemzetiségi, etnikai hovatartozással kapcsolatos adatok még statisztikai formában történő kezelése is alapos megfontolást, komoly szakmai felkészültséget igényel. Az adatvédelmi kérdéseken kívül számos módszertani problémát kell megoldani – például, hogy egyáltalán ki tekinthető cigánynak.

Természetesen a tudományos kutatás jogosítványai e téren is kevésbé korlátozottak az állami nyilvántartókéinál, noha a különleges adatok védelmére vonatkozó alapvető szabályok a kutatás esetében sem hághatók át. A programok hatékonyságának, megítélésének mérésére igénybe vehetők a társadalomtudomány kutatási módszerei, például az (explicit beleegyezésen alapuló) interjúk készítése.

A problémához kapcsolódóan felhívom még szíves figyelmét a Művelődési és Közoktatási Minisztérium szakmai előkészítő munkájára is, amelyet a cigány tanulók adatainak követhetősége tárgyában végzett.

Budapest, 1997. szeptember 15.

Üdvözlettel:

Dr. Majtényi László
(541/K/1997)

*

[Állásfoglalás társasházi közgyűlésen elhangzottak
magnetofonfelvételre rögzítéséről]

[...]

Budapest

Tisztelt Asszonyom!

1997. szeptember 12-én kelt újabb levelére – melyben arra kér választ, hogy személyiségi jogokra hivatkozva megtilthatja-e a közös képviselő a társasházi közgyűlésen elhangzottak magnetofonfelvételre rögzítését – az alábbiakban válaszolok:

A közös képviselőnek mint a közgyűlés által választott tisztségviselőnek tûnie kell a közgyűlésen elhangzottak technikai eszközökkel (például magnetofonnal) végzett rögzítését, ezt személyiségi jogaira hivatkozva nem tilthatja meg, az így készült felvétel azonban csak korlátozott körben és célra használható fel.

Mind a társasházakról szóló hatályos törvényerejű rendelet (1977. évi 11. tvr.), mind az új társasházi törvényjavaslat előírja, hogy a közgyűlésről jegyzőkönyvet kell készíteni. A jegyzőkönyv-készítés célja a közgyűlésen történtek rögzítése, valamint az, hogy a történeteket a távol maradt tulajdonostársak is megismerhessék. Célja továbbá, hogy a közgyűlés eseményei később is visszaidézhetőek legyenek, s hogy ellenőrizhetővé váljon a közgyűlés határozatainak végrehajtása.

A jegyzőkönyvvezetés módját, részletes szabályait a közgyűlés meghatározhatja: úgy is állást foglalhat, hogy a magnetofonfelvétel készítése szükségtelen, úgy is, hogy az szükséges.

Amennyiben a felvétel a jegyzőkönyvkészítés célját szolgálja, s azt a közgyűlés szükségesnek tartja, a felvétel készítését a közös képviselő nem tilthatja meg. A felvétel azonban – a belőle készült jegyzőkönyvekhez hasonlóan – kizárólag a tulajdonostársak számára megismerhető, s adatvédelmi szempontból csak akkor lehet azt külső személyekkel megismertetni, számukra átadni, vagy nyilvánosságra hozni, ha ahhoz a felvételen szereplő mindegyik személy hozzájárulását adta.

Amennyiben a felvétel biztonságos és minden érintett által elfogadott őrzése megnyugtatóan nem oldható meg, és emiatt a felvétel esetleges átadásának, nyilvánosságra hozatalának lehetősége viták forrása lehet, célszerű a felvételt azt követően letörölni, hogy lejegyzése vagy kivonatolása megtörtént, a jegyzőkönyv tartalmát vita esetén egyeztettek a hangfelvétellel, s a jegyzőkönyvet a ház tisztségviselői hiteltelítették.

Felhívom szíves figyelmét, hogy amennyiben a közgyűlésen – a tulajdonostársak jóváhagyásával – más személyek is részt vesznek, a felvétel készítéséhez nekik is hozzá kell járulniuk.

Ami a közgyűlés, illetőleg a közös képviselő eljárásának szabályait illeti, azokat a még hatályos tvr. szerint az alapító okiratban kell meghatározni. (Az alapító okirat módosításához a tulajdonostársak mindegyikének egyetértése szükséges, s a módosítást az ingatlan-nyilvántartást vezető szervhez be kell jelenteni.)

Az előreláthatólag 1998 januárjától hatályba lépő új társasházi törvény szerint azonban a társasház szervezeti-működési szabályzatot is alkothat, amelynek módosításához elegendő a közgyűlés 2/3-os szótöbbsége. E szabályzatban célszerű meghatározni – az esetleges viták elkerülésére – például a közgyűlés részletes eljá-

rési szabályait, így a jegyzőkönyvvezetés módját, a készített felvételek tárolását, törlését stb.

A számvizsgáló bizottság munkájának – levelében idézett – nehézségeivel kapcsolatban megjegyzem, hogy mind a hatályos, mind a várható új szabályok előírják, hogy a számvizsgáló bizottság a közös képviselő ügyintézését bármikor ellenőrizheti, sőt meghatározott esetekben a közgyűlést is összehívhatja. A tervezett új szabályozás szerint a számvizsgáló bizottság fogja véleményezni a közgyűlés elé terjesztett javaslatokat, így különösen a költségvetést és az elszámolást, valamint – az alapító okirat, illetőleg a szervezeti-működési szabályzat által meghatározott értékhatár felett – a bemutatott számlákat; sőt e bizottság fog javaslatot tenni a közös képviselő személyére és díjazására is.

Budapest, 1997. szeptember 26.

Üdvözlettel:

Dr. Székely Iván
(578/K/1997)

*

[Állásfoglalás halmozottan fogyatékos gondozottak adatainak közvélemény-kutatási célú felhasználhatóságáról]

[...]

Tisztelt Igazgató Asszony!

Beadványával kapcsolatban, melyben sérelmezi, hogy az [...] Rádió közvéleménykutatási céllal több súlyosan és halmozottan fogyatékos gondozottjukat kereste meg a vizsgálatot befejeztem, annak eredményéről az alábbiakban tájékoztatom:

Az [...] Rádió a Központi Nyilvántartó és Választási Hivataltól (KÖNYV) szerzett név- és lakcímadatokat, melyre a kutatás és közvetlen üzletszerzés célját szolgáló név- és lakcímadatok kezeléséről szóló 1993. évi CXIX törvény felhatalmazást ad. Az eljárás nem volt jogsértő, tekintettel azonban az érintettek speciális helyzetére, megkerestem a KÖNYV Hivatal vezetőjét és tájékoztatását kértem az eset körülményeivel kapcsolatban.

Dr. Tóth Zoltán úr válasza a következőket tartalmazta:

„[egy kft.] 1997. március 28-án benyújtott kérelmében 2000 polgár név- és lakcímadatának szolgáltatását igényelte Hivatalunktól, a gazdasági társaság által működtetett [...] Rádió hallgatottságát vizsgáló kérdőíves felméréshez. A tevékenység folytatására való jogosultságot a gazdasági társaság igazolta, a név- és lakcímadatok kiválasztási ismervének pedig az érintett polgárok nemét, életkorát és lakóhelyét jelölte meg. Az igénylő által megjelölt kiválasztási ismérvek alapján szolgáltatott név- és lakcímadatok között 36 fő sződligeti lakóhelyű, élő – adatletiltási jogát nem érvényesítő – magyar állampolgár adatai is szerepeltek. Tekintettel arra, hogy a személyiadat- és lakcímnnyilvántartás nem tartalmaz különleges, az érintettek egészségi állapotára vonatkozó, továbbá a lakcím jellegének megállapítását biztosító adatokat, az Otthonban gondozottak adatszolgáltatásunkon alapuló megkeresése

csak a törvényben biztosított adatleltári jog érvényesítése esetében lett volna elkerülhető.”

Mindezek alapján – a jövőbeni hasonló helyzetek elkerülése érdekében – azt javaslom, hogy a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló 1992. évi LXVI. törvény alapján a lakóhely szerinti illetékes jegyzőnél tegyen adatszolgáltatást korlátozó, illetve megtiltó nyilatkozatot az otthonban gondozottakra vonatkozóan.

A jegyző haladéktalanul, de legkésőbb öt munkanapon belül a korlátozást a nyilvántartásában átvezeti és továbbítja a KÖNYV Hivatalnak. A korlátozó nyilatkozatot annak megtételétől számított 60 napon belül a nyilvántartás valamennyi érintett szervénél – az aktív és passzív állományba – be kell jegyezni, és az adatszolgáltatásoknál a korlátozást figyelembe kell venni.

Budapest, 1997. október 9.

Üdvözlettel:

Dr. Majtényi László
(346/A/1997)

*

[Felhívás könyvtári olvasók személyes adatainak törlésére a polgármester nyilvántartásából]

Kovács Jenő

polgármester úrnak

Szárliget

Tisztelt Polgármester úr!

Hivatalomhoz indítvány érkezett, amely kifogásolja az Ön rendelkezését, mely szerint a település könyvtárából a könyvekre vonatkozó forgalmat az olvasók nevével és aláírásával együtt naponta a Polgármesteri Hivatalba a könyvtárosnak le kell adnia.

A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény értelmezése minden, az országban folyó adatkezelés esetén alkalmazni kell a rendelkezéseit. A személyes adatok körébe mindaz beletartozik, ami tetszőleges élő személlyel, az érintettel kapcsolatos bárminemű információt hordoz, függetlenül attól, hogy arra az érintett mennyire érzékeny, hiszen ez kizárólag tőle, egyéniségétől, körülményeitől, társadalmi helyzetétől, az adott tényállástól stb. függ [...]

A törvény szabályai szerint az adatkezelést törvény vagy a helyi önkormányzatnak a feladatkörében hozott rendelete rendelheti el. Az információs önrendelkezést mint állampolgári jogot törvény korlátozhatja, kifejezve az adatkezeléshez fűződő közérdeket. [...]

A fentiek értelmében a polgárok által olvasott művek, illetve olvasási szokásaik magánéletük, személyes adataik körébe tartoznak. Ezeknek az adatoknak a

Polgármesteri Hivatalban való kezelése több szempontból nem felel meg az információs önrendelkezéshez való alkotmányos alapjog szabályainak.

Az adatvédelmi törvény 5. §-ának előírásai szerint személyes adatot kezelni csak meghatározott célból, jog gyakorlása és kötelezettség teljesítése érdekében lehet. Az adatkezelésnek minden szakaszában meg kell felelnie e célnak.

Emellett csak olyan személyes adat kezelhető, amely az adatkezelés céljának megvalósulásához elengedhetetlen, a cél elérésére alkalmas, csak a cél megvalósulásához szükséges mértékben és ideig.

Az Ön által megnevezett célhoz nem szükséges az olvasók adatainak ismerete, ezért felhívom arra, hogy a bepanaszolt utasítását haladéktalanul vonja vissza, a már átvett adatlapokat semmisítse meg, és megtett intézkedéseiről írásban értesítsen.

Budapest, 1997. október 10.

Üdvözlettel:

Dr. Majtényi László
(734/A/1997)

*

[Válaszlevél mobiltelefon-szolgáltató külső céggel végeztetett adatkezelésével kapcsolatos panaszra]

[...]

Budapest

Tisztelt Uram!

Beadványával kapcsolatban, melyben sérelmezte, hogy a Pannon GSM Rt. az előfizetői szerződés aláírását követően személyi igazolványának adatait egy külső cég közreműködésével ellenőriztette, állásponтом a következő. [...]

Jelen esetben – törvényi megengedés hiányában – kizárólag az érintett beleegyezése teheti jogszerűvé az adattovábbítást.

Az előfizetői szerződés tartalmazza is az előfizetőnek azon nyilatkozatát, miszerint hozzájárul, hogy a szerződéskötéskor a nyomtatványon közölt személyes adatait a Pannon GSM Rt. az Országos Személyi Adat- és Lakcímnnyilvántartó Hivatalnál ellenőrizhesse, pontosíthassa.

Ezen hozzájáruló nyilatkozat alapján a Pannon GSM Rt. az előfizető adatait a népességnyilvántartás központi szervénél ellenőrizheti, de ezen ellenőrzést nem végeztesheti megbízott útján, mivel ekkor a megbízott részére át kell adnia az előfizető személyes adatait, ami törvénybe ütközik.

Állásponтомról tájékoztattam a Pannon GSM Rt. vezérigazgatóját és felszólítottam a jogsértő adatkezelés megszüntetésére.

Tájékoztatom, hogy az Avtv. 17. §-a alapján Ön jogainak megsértése esetén bírósághoz fordulhat. A 18. § alapján Ön az adatainak jogellenes kezelésével okozott

kár megtérítését is követelheti. Vita esetén a kártérítési igény jogosságának és az esetleges kártérítés mértékének megállapítására a bíróság jogosult.

Budapest, 1997. október 14.

Üdvözlettel:

Dr. Majtényi László
(564/A/1997)

*

[Állásfoglalás távközlő szervezet üzenetközvetítő szolgáltatásának adatvédelmi vonatkozásairól]

Dr. Fellegi Tamás úrnak

igazgató

MATÁV Rt.

Kormányzati kapcsolatok és szabályozás

Budapest

Tisztelt Igazgató Úr!

A MATÁV Rt. üzenetközvetítési szolgáltatásának adatvédelmi vonatkozásait érintő kérdésével kapcsolatosan álláspontom a következő.

A MATÁV Rt. az előfizetők – mint ügyfelek – személyes adatait a szolgáltatáshoz szükséges mértékben jogszerűen kezelheti. Távközlési szolgáltatóként nyilvánvalóan kezelnie kell azon előfizetők telefonszámát is, akik nem járultak hozzá személyes adataik továbbításához, illetve nyilvánosságra hozatalához. [...]

A levelében leírt módon történő üzenetközvetítéssel a MATÁV Rt. az előfizető személyes adatát – jelen esetben nyílt, vagy titkos telefonszámát – senki számára sem teszi hozzáférhetővé, így adattovábbításra, illetve nyilvánosságra hozatalra ilyen esetekben nem kerül sor.

Fentiek alapján látható, hogy az üzenetközvetítési szolgáltatás titkos telefonszámok esetében sem ütközik az Avtv. előírásaiba.

Mindezek mellett az a véleményem, hogy az ugyanazon előfizető részére történő gyakori üzenetközvetítés elérheti azt a mértéket, amely már zaklatásnak minősül, azonban ez nem adatvédelmi kérdés, így elbírálására hatáskörrel nem rendelkezem.

Budapest, 1997. november 7.

Üdvözlettel:

Dr. Majtényi László
(736/A/1997)

*

[Válaszlevél a Magyar Autóklub adatkezelési gyakorlatával kapcsolatos panaszra]
[...]

Budapest

Tisztelt Uram!

Beadványával kapcsolatban, melyben a Magyar Autóklub adatkezelési gyakorlatát sérelmezte az alábbiakban tájékoztatom: [...]

A érintettek – jelen esetben a klubtagok – születési ideje személyes adatnak minősül, továbbítani csak abban az esetben lehet, ha az érintett ahhoz hozzájárul, vagy törvény azt megengedi.

A Magyar Posta Hírlapüzletági Igazgatósággal megkötött szerződés alapján a születési időt is tartalmazó tagazonosító számsor rendelkezésükre bocsátása sérti az adatvédelmi törvény azon rendelkezését, mely szerint csak olyan személyes adat kezelhető, amely az adatkezelés céljának megvalósulásához elengedhetetlen, a cél elérésére alkalmas, csak a cél megvalósulásához szükséges mértékben és ideig.

A személyes adatok védelméhez fűződő jogot és az érintett személyiségi jogait – ha törvény kivételt nem tesz – az adatkezeléshez fűződő más érdekek, ideértve a közérdekű adatok nyilvánosságát is, nem sérthetik.

Fentiekre tekintettel kértem a Magyar Autóklub főtitkárától Dr. Kovács Zoltán úrtól, hogy az adatvédelmi törvény szabályait sértő gyakorlat megváltoztatása érdekében tegye meg a szükséges intézkedéseket.

Főtitkár úr válaszlevelében arról tájékoztattott, hogy intézkedése nyomán a tagazonosító a Magyar Posta részére a továbbiakban nem kerül átadásra, ennek következtében az Autósélet című lap címetikettjén sem szerepel a jövőben.

Budapest, 1997. november 10.

Üdvözlettel:

Dr. Majtényi László
(322/A/1997)

[Válaszlevél a Történeti Hivatal adatkezelési gyakorlatával kapcsolatos panaszra]
[...]

Budapest

Tisztelt Uram!

A Történeti Hivatal adatkezelésével kapcsolatos beadványát megkaptam. Az indítványával kapcsolatban az alábbiakról tájékoztatom:

Az egyes fontos tisztségeket betöltő személyek ellenőrzéséről és a Történeti Hivatalról szóló 1994. évi XXIII. törvény 25/F. § (1) bekezdése szerint a Történeti Hivatal egyik fontos feladata, hogy biztosítsa – az e törvényben foglalt korlátokkal – az érintettek számára a róluk nyilvántartott adatok megismeréséhez való joguk gyakorlását. A fenti jogszabály és az adatvédelmi törvény is lehetővé teszi, hogy az érintett betekintési jogát törvény korlátozza. Ezen korlátok mások személyes adatainak védelme, illetve a titokvédelmi törvény alapján minősített adatok megőrzéséhez fűződő érdek.

A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény alapján az adatkezelő az érintett kérelmére köteles tájékoztatást adni az általa kezelt adatairól. A tájékoztatást az adatkezelő csak akkor tagadhatja meg, ha számára törvény ezt lehetővé teszi, azonban köteles annak indokait az állampolgárral közölni. A Történeti Hivataltól kapott átadás-átvételi elismervény sem a kérelem elutasításáról, sem pedig annak indokairól nem tesz említést, így jogosan feltételezhető, hogy a hivatal birtokában testvéréről csak az ott megjelölt dokumentumok vannak.

Tájékoztatom továbbá, hogy a Történeti Hivatal csak a volt BM III/III-as Csoportfőnökségnél, a budapesti vagy a megyei rendőr-főkapitányságok III/III-as osztályainál, illetve elődeiknél, valamint a volt BM Külügyi Osztály, Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya, Belbiztonsági Osztály és a volt BM Határőrség Felderítő Osztály iratait, a volt Állambiztonsági Operatív Nyilvántartó Osztály saját keletkeztetésű iratait, a volt BM III. Főcsoportfőnökség és elődei, valamint a volt HM MNVK Felderítő Csoportfőnökség és elődei azon iratait őrzi, melyek az 1994. évi XXIII. törvény hatálybalépésekor az utódszervezetek, illetve a nemzetbiztonsági szolgálatok számára ügyviteli értekel nem bírtak.

A Történeti Hivatal adatfeldolgozó és feltáró osztályának vezetője arról tájékoztatót, hogy a kérelmek teljesítésekor utalnak arra, hogy az iratanyag jelenlegi rendezettségi szintjén csak az átadás-átvételi elismervényben megjelölt dokumentumok állnak rendelkezésre. Amennyiben a feldolgozás során újabb iratok kerülnek elő, az állampolgárok kérelmére visszatérnek.

Ha Önnek határozott gyanúja van arra vonatkozóan, hogy az említett jogszabályokkal ellentétes módon nem bocsátottak rendelkezésére iratokat, kérem szíveskedjék erről értesíteni.[...]

Budapest, 1997. november 13.

Üdvözlettel:

Dr. Majtényi László
(775/A/1997)

[Válaszlevél a Posta-takaréklevél kiváltásakor történő személyazonosítás ügyében]
[...]

Kecskemét

Tisztelt Asszonyom!

A Posta-takaréklevél kiváltásakor felmerült problémájával kapcsolatosan az alábbiakról tájékoztatom:

A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény 3. § (1) bekezdése szerint személyes adat akkor kezelhető, ha az érintett hozzájárult, vagy az adatkezelést törvény rendeli el.

Az ENSZ Bécsi Egyezményéhez történt csatlakozásával Magyarország nemzetközi jogi kötelezettséget vállalt a pénzmosás bűncselekménnyé nyilvánítására, illetve a pénzmosást tiltó jogszabályok megalkotására. E kötelezettségnek eleget téve fogadta el az Országgyűlés az 1994. évi XXIV. törvényt a pénzmosás megelőzéséről és megakadályozásáról. E törvény 2. § (1) bekezdése értelmében a pénzügyi szol-

gáltató szervezet kétmillió forintot elérő vagy meghaladó összegű, forintban vagy külföldi pénznemben történő készpénzbefizetéssel, illetve -kifizetéssel együttjáró ügyleti megbízást kizárólag olyan ügyféltől fogadhat el, aki az azonosságát igazoló okmányait a pénzügyi szolgáltató szervezetnek bemutatja, és akinek az azonosítását a pénzügyi szolgáltató szervezet elvégzi. A törvény megfogalmazza a regisztrálási kötelezettséget minden kétmillió forintot elérő vagy meghaladó készpénzes ügylet esetére.

E törvény alapján takarékbetétről szóló 1989. évi 2. törvényerejű rendelet 1. §-a is kiegészült egy bekezdéssel, amely kimondja, hogy a pénzügyi intézet a betét feletti rendelkezési jogosultságtól függetlenül köteles az ügyfél személyazonosságát megállapítani.

Ez a rendelkezés nem érinti a tvr. 7. §-ában foglaltakat, mely, szerint a bemutatóra szóló, fenntartás nélkül elhelyezett takarékbetétet a pénzügyi intézet az okirat bemutatója részére a felvételi jogosultság vizsgálata nélkül visszafizeti.

A bemutatóra szóló takarékbetét kifizetésekor tehát nem a takarékbetét felvételére való jogosultságot vizsgálják, ez az ügyfélazonosítási kötelezettség nem jelenti a bemutatóra szóló takarékbetétek, illetve értékpapírok bemutatóra szóló jellegének megváltoztatását, csupán a nagyobb összegű pénzmozgások nyomán követésére szolgál, a pénzmosás elleni küzdelmet segíti.

A törvény indokolása megfogalmazza, hogy az ügyfélazonosítás a pénzügyi szolgáltató szervezet kötelezettsége, nem jelenti tehát azt, hogy az ügyfél köteles lenne magát azonosítani, de jelenti viszont azt, hogy amennyiben az ügyfél nem azonosítja magát, a pénzügyi szolgáltató szervezet nem teljesítheti az ügyfél megbízását.

Mindezek alapján tehát megállapítható, hogy az ügyintéző jogszerűen járt el, amikor az ön személyazonosságát ellenőrizte, és ehhez kötötte a betét kifizetését.

Budapest, 1997. november 17.

Üdvözlettel:

Dr. Majtényi László
(445/A/1997)

[Válasz egy éhségstrájkot folytató HIV-prevenációs aktivista megkeresésére]

Rácz Terry Black

HIV-prevenációs aktivista

VÁNDOR HIV-Pozitív Gyermekéért és Felnőttekért Alapítvány elnöke

Budapest

Tisztelt Terry Black!

Ön november 21-én faxot juttatott el hozzám, amelyben tájékoztat tervezett éhségstrájkjáról és kéri támogatásomat ahhoz, hogy az Országgyűlés nyilvánossága előtt adhasson hangot az anonim HIV-szűrés törvényi megszüntetésével kapcsolatos aggodalmának.

A szűrésen pozitív HIV-teszt eredményt kapó személyek kilétének kötelező felfedését az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény 15. § (6) bekezdése írja elő. E törvény kormányzati előkészítése és parlamenti vitája során mindvégig az anonim HIV-szűrés fenntartása mellett érveltem, munkatársaim rendszeres egyeztetést folytattak a törvény előterjesztőivel és részt vettek az illetékes országgyűlési bizottságok – esetenként felfokozott hangulatú – ülésein.

Elismerem, hogy mindkét megoldás mellett súlyos érvek szólnak, mégis a szűrésre jelentkezők anonimitásának fenntartása mellett foglaltam és foglaltok ma is állást, s nemcsak a fertőzöttek és az AIDS-betegek személyiségi jogainak védelmében, hanem környezetük védelmében is: a januárban hatályba lépő új szabályozás eredményeképpen ugyanis előfordulhat, hogy a veszélyeztetettek egyes rétegei nem mennek el szűrésre. E helyzet ugyanakkor kitermelheti a „zug-szűrőállomásokot” is, ahol az „illegális” szűrés a hivatalosnál rosszabb feltételek között történhet.

Álláspontomat a törvény vitája során sajnos nem tudtam érvényesíteni, bár el kell ismernem, hogy a részleges anonimitás (a negatív teszteredményt kapó személyek névtelensége) is több a semminél: már a szűrésre járás ténye is érzékeny adat, s nincs szükség a szűrésre önként jelentkezők nyilvántartásba vételére. A törvényt az Országgyűlés ez év májusában elfogadta, megváltoztatására ugyancsak az Országgyűlésnek van kizárólag hatásköre.

Amennyiben az Országgyűlés nyilvánossága előtt kíván hangot adni aggodalmának, javaslom, hogy forduljon közvetlenül az Országgyűlés Emberi jogi bizottságához. Ez az a testület, amelynek tagjai a törvény vitája során támogatták a teljes anonimitást szorgalmazó álláspontomat, s amely illetékes e kérdés megítélésében.

Kérem egyúttal, ne tegye kockára egészségét a HIV-fertőzöttek iránt érzett felelősségétől indítatva. Javaslom, hogy Ön és aktivista társai az új helyzetben összpontosítsák erőfeszítéseiket arra, hogy a HIV-fertőzöttek és az AIDS-betegek adatait az egészségügyi ellátóhálózatban a legszigorúbb orvosi titokként kezeljék, annak kiszivárgását megakadályozzák, s az érintettekkel emberi méltóságuk tiszteltetésével tartásával foglalkozzanak.

Amennyiben HIV-fertőzöttre vagy AIDS-betegre vonatkozó személyes adat az érintett írásos hozzájárulása nélkül illetéktelen szerv vagy személy tudomására jutna, az ügyet kivizsgálom és megteszem a szükséges lépéseket.

Budapest, 1997. november 28.

Üdvözlettel:

Dr. Majtényi László
(855/V/1997)

*

[Válaszlevél zaklató telefonhívó kilétének kiderítését kérő beadványra]

[...]

Budapest

Tisztelt ...!

A zaklató telefonhívások kezdeményezőjének kiderítését kérő beadványával kapcsolatosan az alábbiakról tájékoztatom:

A távközlési szolgáltatók a szolgáltatással, illetve hálózatuk üzemeltetésével kapcsolatban tudomásukra jutott adatokat, információkat bizalmasan kezelik, s azokat – a kifejezett jogszabályi kötelezés esetét kivéve – nem szolgáltatathatják ki. Az előfizetők adatait a szerződés mellékletét képező adatkezelési nyilatkozatnak megfelelően kezelik. A rendőrség büntetőeljárással kapcsolatban jogszerűen kérhet adatokat telefontársaságoktól, azonban ehhez – a rendőrségi törvény értelmében – előzetes ügyészi beleegyezés szükséges. Törvénysértést követ el az a társaság, amelyik ügyészi jóváhagyás nélkül szolgáltat adatot a rendőrségnek valamelyik előfizetőjének beszélgetéseiről.

Tehát ez alapján a KNC Rt. nem járt el jogellenesen, amikor a kért telefonszámok kiadását megtagadta. Sem a Büntető, sem a Szabálysértési Kódex nem tartalmaz olyan tényállást, ami alapján Ön eljárást indíthatna a zaklató személy ellen.

A törvény 27. § (1) bekezdése szerint bárki az adatvédelmi biztoshoz fordulhat, ha véleménye szerint személyes adatainak kezelésével vagy a közérdekű adatok megismeréséhez fűződő jogainak gyakorlásával kapcsolatban jogsérelem érte, vagy ennek közvetlen veszélye fennáll. Ha szó szerint értelmezzük a törvény szövegét, akkor az Ön esetében az adatvédelmi biztosnak nincsen hatásköre az ügyben eljárni.

Az Ön ügyében azonban a helyzet tisztázása érdekében a Kelet-Nógrád Com. Rt. vezérigazgatójának állásfoglalását kértem, aki a következő tájékoztatást adta:

A KNC Rt. a rosszakaratú hívó azonosítása elnevezésű digifon szolgáltatást csak azzal a feltétellel vállalja a saját előfizetői részére, hogy az azonosított telefonszámokat – függetlenül attól, hogy titkosak-e –, csak a nyomozati szervek kérésére adja ki. Más társaságok (pl. Matáv Rt.) részére az Rt. nem szolgáltat ki olyan adatot, hogy egy bizonyos számot kik hívtak.

Mindezek alapján tehát a KNC Rt.-t nem lehet kötelezni a hívó fél adatainak kiadására.

Lehetséges megoldásként talán azt tudnám javasolni, hogy forduljon Ön a Kelet-Nógrád Com. Rt.-hez, és kérje, hogy azonosítsák a hívót, de az adatait ne szolgáltatassák ki, hanem szólítsák fel a tevékenység megszüntetésére a távközlési hálózat nem rendeltetésszerű használata miatt.

Budapest, 1997. november 29.

Üdvözlettel:

Dr. Majtényi László
(707/A/1997)

*

[Állásfoglalás a kisebbségi biztos megkeresésére az etnikai hovatartozásra vonatkozó adatok óvodában és általános iskolában történő nyilvántartásáról]

Dr. Kaltenbach Jenő úrnak

nemzeti és etnikai kisebbségi jogok

országgyűlési biztosa

Helyben

Tisztelt Országgyűlési Biztos Úr!

1997. november 24-én levelet intéztél hozzám a putnoki Soldos Emília Óvodában, Serényi László Általános Iskolában és a Péczeli József Művelődési Központ keretein belül működő általános iskolában folyó adatkezelésekkel kapcsolatban. Az ügygel kapcsolatos álláspontom a következő:

Annak megítélése, hogy a kérdéses űrlap használható-e, döntően a Putnokon indított program jellegétől függ. Az Alkotmány 70/A. § (3) bekezdése szerint „a Magyar Köztársaság a jogegyenlőség megvalósulását az esélyegyenlőtlenség kiküszöbölését célzó intézkedésekkel segíti”. Az 1993. évi LXXVII. tv. (Nektv.) 45. § (2) bekezdése alapján „a cigány kisebbség iskolázottságbeli hátrányainak csökkentése érdekében sajátos oktatási feltételek teremthetők”. Ezen törvényhelyek véleményem szerint lehetővé teszik felzárkóztató program indítását kifejezetten a cigány kisebbséghez tartozók számára. A Nektv. általad is idézett 7. § (1) bekezdés szerint „valamely nemzeti, etnikai csoporthoz, kisebbséghez való tartozás vállalása és kinyilvánítása az egyén kizárólagos és elidegeníthetetlen joga”. Abban az esetben tehát, ha a Putnokon indított program a cigány kisebbség hátrányainak csökkentését célozza, a programban az e kisebbséghez tartozók vehetnek részt; azt pedig, hogy ki tartozik e kisebbséghez, a Nektv. szerint az illető személyes nyilatkozata szerint kell megítélni. Az 1992. évi LXIII. tv. (Avtv.) 2. § (2) bekezdése alapján a nemzeti, nemzetiségi és etnikai hovatartozásra vonatkozó személyes adatok különleges adatnak minősülnek. Az Avtv. 3. § (2) bek. a) pont szerint ezek az adatok az érintett írásbeli hozzájárulásával kezelhetők. Ezen hozzájárulás egy módja lehet a szóban forgó űrlap kitöltése is.

A putnoki programban óvodások és általános iskolások részvételére számítanak, akik a Ptk. szabályozása szerint cselekvőképtelenek, illetve korlátozottan cselekvőképesek. Állást kell foglalni tehát abban a kérdésben, hogy a cselekvőképtelen, illetve korlátozottan cselekvőképes személy nevében a Nektv. 7. § (1) bekezdésében biztosított jogot az érintett vagy a törvényes képviselő gyakorolhatja-e. Ettől függ, hogy az érintett személyes hozzájárulása kell az adatkezeléshez, vagy elegendő a törvényes képviselő beleegyezése.

A gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt egyezmény (kihirdette az 1991. évi LXIV. tv.) 12. Cikke szerint „az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, a gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni”. Az 1997. november 1-jén hatályba lépő, a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. tv. 8. § (1) bekezdése szerint „a gyermeknek joga van a szabad véleménynyilvánításhoz, és ahhoz, hogy tájékoztatást kapjon jogairól, jogai érvényesítésének lehetőségeiről, továbbá ahhoz, hogy a személyét és vagyonát érintő minden kérdésben közvetlenül vagy más módon meghallgassák, és véleményét korára, egészségi állapotára és fejlettségi szintjére tekintettel figyelembe ve-

gyék". Ezen rendelkezések, valamint azon tény alapján, hogy Nektv. szövegezése szerint e jogok „kizárólagosak” és „elidegeníthetetlenek”, úgy vélem, hogy a nemzeti és etnikai kisebbséghez való tartozás, s a konkrét ügyben a programban való részvétel kérdésében a korlátozottan cselekvőképes gyermek véleményét mindenképpen ki kell kérni. (Ezt az álláspontot támasztja alá a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. tv. 15. § (1) bekezdése is, amely a nemzeti és etnikai önazonossághoz hasonlóan az identitás alkotóelemét képező állampolgárságot érintő kérelmek benyújtásakor az érintett korlátozottan cselekvőképes személy meghallgatását rendeli.) Ebből következik, hogy az érintett korlátozottan cselekvőképesnek is meg kell adnia az Avtv. 3. § (2) bekezdés a) pont által megkívánt hozzájárulást. A cselekvőképtelen személy helyett véleményem szerint törvényes képviselője gyakorolhatja a Nektv. 7. § (1) bekezdésében rögzített jogosultságot, és adhatja meg a hozzájárulást az adatkezeléshez.

A fentiek alapján tehát a kérdéses űrlap abban az esetben használható, ha a Putnokon indított programok a cigány kisebbség hátrányainak csökkentését szolgálják. A kitöltés természetesen (a Nektv. 7. § (1) bekezdésére figyelemmel) csak önkéntes lehet, és megkövetelhető, hogy a korlátozott cselekvőképes kiskorú is hozzájáruljon a programban való részvételhez, vagyis aláírása szerepeljen az űrlapon. Az Avtv. 6. § (1) és (2) bekezdés alapján az érintettet, illetve törvényes képviselőjét tájékoztatni kell az adatfelvétel önkéntes jellegéről, céljáról, kezelésének módjáról. Az adatkezelés során maradéktalanul be kell tartani az Avtv. egyéb rendelkezéseit, így az adattovábbításra és az adatbiztonságra vonatkozó szabályokat is.

Abban az esetben, ha a Putnokon indított programok nem a cigány kisebbség hátrányainak csökkentését szolgálják, hanem általános felzárkóztató programokról van szó, az űrlap használata törvényellenes, hiszen az Avtv. 5. § (1) bekezdése szerint személyes adat csak meghatározott célból kezelhető, az 5. § (2) bekezdése szerint csak az adatkezelés céljának megvalósításához elengedhetetlen, arra alkalmas adatok kezelhetők. Az etnikai önazonosságra vonatkozó adatok kezelése általános felzárkóztató program indítása esetén sértené a célhoz kötöttség és a szükségesség elvét.

Budapest, 1997. december 8.

Üdvözlettel:

Dr. Majtényi László
(867/K/1997)

*

[Állásfoglalás a Magyar Vöröskereszt karitatív gyűjtőakciójához szükséges név- és lakcímadatok kiszolgáltatásának lehetőségéről]

Dr. Tóth Zoltán úrnak
a Központi Nyilvántartó és
Választási Hivatal vezetője
Tisztelt Dr. Tóth Zoltán úr!

December 8-án kézhez vett levelére – melyben a Magyar Vöröskereszt karácsonyi karitatív gyűjtőakciója céljára kért név- és lakcímadatok kiszolgáltatásának jogszerűségéről kéri állásfoglalásomat – az alábbiakban válaszolok:

A kutatás és a közvetlen üzletszerzés célját szolgáló név- és lakcímadatok kezeléséről szóló 1995. évi CXIX. törvény hatálya nem terjed ki a karitatív és más közhasznú szervezetek „nonprofit direkt marketing” tevékenységére. Következésképpen e szervezetek tevékenységi köre nincsen nevesítve az adatkérésre jogosító célok között a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló 1992. évi LXVI. törvény (Nytv.) 19. § (1) bekezdésében. Megítélésem szerint a karitatív tevékenység, a bírósági bejegyzés és a törvényes működés önmagában nem nyújt kellő jogalapot a hivatkozott törvényhely szerinti adatszolgáltatás igénylésére.

Így a jelenlegi szabályozás alapján a nonprofit szervezeteknek kevesebb törvényes lehetőségük van a polgárokkal való kapcsolatteremtésre mint a direkt marketing módszereket alkalmazó kereskedelmi cégeknek. Indokoltnak tartom e szervezetek azon felvetését, hogy e jogok – hozzáteszem, megfelelő korlátokkal és garanciákkal – illessék meg a nonprofit szervezeteket is. Megítélésem szerint szükséges lenne e kérdés törvényi szabályozása (célszerűen a közhasznú szervezetekről szóló – parlamenti elfogadás előtt álló – törvényben).

Tekintettel azonban a konkrét adatkérés indokaira és a karácsonyi ünnepek közelségére, elfogadhatónak tartom azt a – korábban a Központi Nyilvántartó és Választási Hivatal (KÖNYV) által már követett – megoldást, mely szerint a KÖNYV nem adja át a név- és lakcímadatokat a karitatív szervezetnek, hanem kérésének megfelelően leválogatja a kért adatállományt, majd postázza az érintetteknek a szervezet levelét, azzal, hogy az esetleges választ (adományt) a szervezet címére, illetve számlájára küldjék.

Az adatok kiválasztási (leválogatási) szempontjai a Nytv. 19. § (2) bekezdés c) pontjában foglalt – a közvetlen üzletszerzés célját szolgáló adatkérésekre meghatározott – korlátokkal állapíthatók meg. A kiválasztás természetesen nem terjedhet ki azon polgárok adataira, akik a KÖNYV-nél éltek adatletiltási jogukkal.

A küldeményből a polgár számára egyértelműen tűnjön ki az, hogy a KÖNYV az adatokat nem adta ki, a küldeményt a karitatív szervezet megbízásából továbbítja, a választ pedig a megbízó szervezetnek kell küldeni. Célszerű továbbá felhívni az érintett figyelmét az adatletiltás – a Nytv. 2. § (1) bekezdése, illetve a törvény végrehajtásáról szóló 146/1993. (X. 26.) Korm. rendelet 1–2. §-ai szerinti – lehetőségére.

A postázással kapcsolatos költségeket a KÖNYV természetesen érvényesítheti a megbízó szervezettel szemben. A konkrét esetben az adatleválogatás költségeinek esetleges elengedése a KÖNYV illetékességébe tartozik.

Budapest, 1997. december 9.

Üdvözlettel:

Dr. Majtényi László
(893/K/1997)

*

[Válaszlevél a lapterjesztő tudomására jutó előfizetői adatok felhasználásával kapcsolatos beadványra]

Pető János

főtitkár úrnak

Magyar Lapkiadók Egyesülete

1034 Budapest, Bécsi út 122–124.

Tisztelt Főtitkár úr!

1997. október 13-án kelt beadványában állásfoglalásomat kérte arról a Magyar Lapterjesztők Egyesülete által vitatott gyakorlatról, mely szerint a Magyar Posta Rt. Hírlapüzletági Igazgatósága a lapkiadó vállalatok megbízásából végzett előfizetéses lapterjesztés során birtokába jutott előfizetői adatokat saját céljaira használja fel.

Az Ön által felvetett probléma egyik részére a polgári jog általános szabályai alkalmazhatók, a másik – az adatvédelmi biztos kompetenciájába tartozó – részét az adatkezelésekre (ezen belül a személyesadat-kezelésekre) vonatkozó törvényi rendelkezések alapján lehet megítélni.

Álláspontom szerint a lapkiadónak több lehetősége és jogalapja van arra, hogy az általa közreműködőként igénybe vett Magyar Posta részére az átadott előfizetői adatok más célra történő felhasználását megtiltsa, illetve kifejezett tiltás hiányában is kifogásolja e gyakorlatot.

Egyfelől, a kiadó az előfizetéses terjesztésre irányuló szerződésben kifejezetten kikötheti az adatok más célra való felhasználásának, továbbadásának tilalmát. Másfelől – akár kifejezetten szerepel ez a szerződésben, akár nem – a kiadó az előfizetőinek listáját üzleti titoknak tekintheti.

Ezen túlmenően az Ön által felvetett problémának van egy adatvédelmi jogi oldala is. Tekintettel arra, hogy a magyar adatvédelmi szabályozás hatálya csak a természetes személyekre terjed ki, az alábbi szempontok csak a nem jogi személy előfizetők esetén veendők figyelembe.

Adatvédelmi jogunk sajátossága, hogy az adatkezelőnél korlátozottabb jogokkal és felelősséggel bíró „megbízott adatfeldolgozó” fogalmát nem ismeri, noha elterjedt gyakorlat a személyesadat-kezelés egyes elemeinek más szerv vagy személy általi végeztetése. Ebből következően minden olyan szerv vagy személy, aki vagy amely akár csak egy részfeladatot végez egy adatkezelésben az adatkezelő megbízásából, maga is önálló adatkezelőnek minősül. Az önálló adatkezelők közötti személyesadat-átadás feltétele pedig a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. (adatvédelmi) törvény rendelkezései szerint a törvényi felhatalmazás vagy az érintett személy hozzájárulása.

Egyes törvények (mint a kutatás és közvetlen üzletszerzés célját szolgáló név- és lakcímadatok kezeléséről szóló 1995. évi CXIX. törvény, amely meghatározást is nyújt az „adatfeldolgozás” fogalmára) ugyan rendelkeznek a megbízott „adatfeldolgozó” számára történő adatátadás feltételeiről, azonban nem adnak felmentést az adatkezelői felelősség alól.

A szóban forgó esetben tehát a posta önmaga is teljes felelősségű adatkezelőnek tekintendő. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a posta ezáltal saját ügyfeleinek tekintheti a lapkiadók előfizetőit, különös tekintettel arra, hogy az előfizetők adataik más célra való felhasználásához nem járultak hozzá, az adatkezelés

célhoz kötöttségének követelménye pedig önmagában sem teszi lehetővé a céltól eltérő adatkezelés folytatását.

Amennyiben a posta direkt marketing tevékenységet kíván végezni és egyébként az e tevékenység folytatásához szükséges feltételeknek megfelel, az előfizetői adatokat akkor sem kezelheti sajátjaként, mivel a közvetlen üzletszerző szervek törvényi felhatalmazása a név- és lakcímadatok átvételére nem terjed ki a megbízó által átadott adatok önálló felhasználására (sőt, az 1995. évi CXIX. törvény „adatfeldolgozás” fogalmának meghatározása e tevékenységet kifejezetten leszűkíti az adatkezelést érintő, érdemi döntést nem jelentő technikai feladatok elvégzésére). Ezen túlmenően, a lapkiadó és a posta közötti esetleges „továbbfelhasználási megállapodás” esetén is először a kiadónak kellene beszereznie az előfizetők hozzájárulását adataik más adatkezelő általi, más célra történő felhasználásához, s még két direkt marketing tevékenységet folytató szervezet közötti adatátadásnál is az eredeti adatkezelőnek fel kell hívnia az érintettek figyelmét arra, hogy adataik átadását megtilthatják.

Amennyiben a posta az előfizetőknek szóló küldeményekbe más megbízó küldeményeit helyezi el, vagy a lapkiadók által átadott név- és címlista alapján az előfizetők számára más megbízó küldeményeit kézbesíti, e tevékenység meghaladja „az adatkezelést érintő, érdemi döntést nem jelentő technikai feladatok elvégzését”, s jogszerűsége adatvédelmi szempontból az érintettek hozzájárulása, illetve a célhoz kötöttség elve alapján ítélni lehet meg.

Tekintettel a posta önálló adatkezelői felelősségére és az adatkezelők közötti adatátadás feltételeire, felhívom szíves figyelmét, hogy az előfizetők hozzájárulásának megszerzése adataik más, megbízott adatkezelő – például a posta – általi kezeléséhez a szóban forgó esetben a lapkiadók feladata, amelynek célszerűen az előfizetői szerződés keretei között tehetnek eleget.

Budapest, 1997. december 16.

Üdvözlettel:

Dr. Majtényi László
(745/K/1997)

*

B) KÖZÉRDEKŰ ADATOK NYILVÁNOSSÁGÁVAL, A KUTATÁS SZABADSÁGÁVAL, ILLETŐLEG AZ INFORMÁCIÓS JOGOK KONFLIKTUSÁVAL KAPCSOLATOS ESETEK

A polgári nemzetbiztonsági szolgálatokat irányító tárca nélküli miniszter a magyar–orosz államadósság hasznosítását, valamint a politikai döntéshozók és a gazdasági élet résztvevőinek esetleges összefonódását vizsgáló bizottság elnökének küldött levelének titkosításával kapcsolatos adatvédelmi biztosi vizsgálat megállapításait
összegző

a j á n l á s

I.

Az indítvány

Harminchét országgyűlési képviselő 1996. december 16-án kelt beadványában adatvédelmi biztosi vizsgálatot kezdeményezett, melyben állásfoglalást kértek a polgári nemzetbiztonsági szolgálatokat irányító tárca nélküli miniszter államtitok minősítési döntése ellen, mely döntéssel Nikolits István tárca nélküli miniszter a vizsgálóbizottság kérdéseire válaszoló levelét a lehetséges leghosszabb időre, 80 évre államtitoknak minősítette. A levelet aláíró képviselők arra hivatkoznak, hogy a bizottság vizsgálódásának célja, hogy fény derüljön arra, vajon történtek-e visszaélések magyar–orosz olajszállítások és az orosz államadósság hasznosítása során, továbbá megállapítható-e az összefonódás a politikai döntéshozók és a gazdasági élet résztvevői között. Az indítványozó országgyűlési képviselők szerint ennek kiderítése alapvető közérdek. Véleményük szerint „A vizsgálóbizottság megállapításait csak akkor tudja nyilvánosságra hozni, ha a birtokába került adatok nem süllyednek el a nemzetbiztonsági levéltárakban több emberöltőnyi időre.” Az indítványozók, miután többségükben nem tagjai a vizsgálóbizottságnak, és így nem is ismerhetik a titkos levél tartalmát, kételyüket fejezik ki abban a tekintetben, hogy a levélben fellelhető adatok államtitokká minősítését az államtitokról és a szolgálati titokról szóló 1995. évi LXV. törvény 3. § (1) bekezdésében nevesített bármely érdek indokolná.

Az indítványozók kérik, hogy – amennyiben a vizsgálat alapján ennek feltételei megállapíthatók – az adatvédelmi biztos szólítsa fel a minősítőt a minősítés megszüntetésére, illetve megváltoztatására.

II.

A vizsgálat

1. A titkosszolgálatokat irányító tárca nélküli minisztertől álláspontjának kifejtését, döntésének indokait, valamint a döntés jogalapját illetően tájékoztatást kértem.

Nicolits István tárca nélküli miniszter 1997. január 6-án kelt levelében a titkosítás jogalapjának, tartalmi és formai szabályosságának kérdéseire is kitért. Kifejtette, hogy az államtitokról és a szolgálati titokról szóló 1995. évi LXV. törvény (Ttv.) 3. §-a szerint államtitok többek között az az adat, amely a törvény mellékletében meghatározott adatfajta körébe tartozik, és az érvényességi idő lejártá előtti nyilvánosságra hozatala, jogosulatlan megszerzése vagy felhasználása, illetéktelen személy

tudomására hozása sérti vagy veszélyezteti a Magyar Köztársaság nemzetbiztonsági érdekeit. A törvény mellékletét alkotó „Államtitokkörü jegyzék” 101. pontja alapján a Magyar Köztársaság külpolitikai, gazdasági, védelmi vagy más fontos érdekének érvényre juttatása érdekében a kormányzati tevékenységhez szükséges információk megszerzésére, elemzésére, feldolgozására, hasznosítására, valamint a Magyar Köztársaság érdekeinek érvényesítésére szolgáló tevékenység szervezésére és végrehajtására vonatkozó adatok legfeljebb 80 évre titkosíthatóak.

Az ország gazdasági érdekeit veszélyeztető törekvések feltárása az 1995. évi CXXV. törvény szerint a nemzetbiztonsági szolgálatok feladata. Az olajkereskedelmet, stratégiai jelentősége miatt a Nemzetbiztonsági Hivatal folyamatosan figyelemmel kísérte. E tevékenység titkos információgyűjtést is igényelt, maga a vitatott minősítésű levél is tartalmaz a 101. pontban meghatározott adatokat. A miniszter álláspontja szerint a vizsgálóbizottság elnöke maga sem tartotta ezeket az információkat közérdekű adatoknak, mert saját tájékoztatást kérő levelét „Szigorúan titkos!” minősítéssel látta el, ez pedig önmagában is indokolta a válasz hasonló minősítését.

A titkosszolgálatokat irányító miniszter válasza kitér arra az indítványra is, mely szerint, ha a titkosítás maga jogszerű is lenne, annak időtartama már nem fogadható el. A miniszter leszögezi, hogy számára a törvény igen széles mérlegelési jogkört biztosít. Joga és kötelessége, hogy az adatokat a szükséges ideig védje. A védelem tartama a minősítés pillanatában gyakran nem állapítható meg, ugyanakkor a meghatározott védelmi időt utóbb a minősítő ezeknek az adatfajtáknak az esetében már nem módosíthatja. A Ttv. 10. §-a ugyanakkor előírja, hogy a minősítő háromévenként döntését vizsgálja felül, és ha a minősítés feltételei megszűntek, a minősítést szüntesse meg. Mindezeket figyelembe véve a miniszter álláspontját fenntartva úgy látja, hogy a tartalmi és a formai törvényi követelményeket tekintve is jogszerűen járt el. A szolgálatokat irányító miniszter arra is felhívta a figyelmemet, hogy a kifogásolt minősítést nem önmagában kell értékelni, hiszen a levél egy irategyüttes része. Erre tekintettel a minősítő megküldte az államtitok-minősítésű levél másolatát és egyúttal felajánlotta, hogy az ügy alaposabb megismerése érdekében további tájékoztatást is nyújt.

2. 1997 februárjában a titkosszolgálatokat irányító miniszter és az adatvédelmi biztos személyes találkozására került sor. A találkozón a felek kifejtették azokat a jogi szempontokat, amelyeket az ügy elbírálása szempontjából lényegesnek ítélnék. Nikolits István miniszter és munkatársa tájékoztatta az adatvédelmi biztost a levél létrejöttének körülményeiről, a bizottsági meghallgatásról, az ügyben felmerülő, véleménye szerint releváns nemzetbiztonsági kockázatokról. A találkozót követően a miniszter két további dokumentumot küldött meg az adatvédelmi biztos tájékoztatása céljából, az egyik az „olaj-ügy” eseménytörténetét tartalmazta, a másik a vizsgálóbizottság elnökének küldött korábbi, ugyancsak államtitok minősítésű levél, melyben az ügyvel kapcsolatos nemzetbiztonsági információkról tájékoztatja a miniszter a vizsgálóbizottság elnökét, és amely irat az adatvédelmi biztos vizsgálatának tárgyát jelentő irat fontos előzménye.

III.

Az alkotmányos háttér, az ügy jogi megítélése

1. A köztársasági Alkotmány alapján (61. §) a Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van arra, hogy a közérdekű adatokat megismerje, illetőleg terjessze. A

közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló törvény elfogadásához, tekintettel arra, hogy az alkotmányos berendezkedés egyik jogi alapintézményéről van szó, a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.

A közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló törvény (Avtv.) meghatározza az információszabadság érvényesülésének körét, valamint korlátozásának feltételeit. A törvény 19. §-a olyan általános parancsot fogalmaz meg, melynek címzettjei az állami, önkormányzati valamint egyéb közfeladatot ellátó szervek és személyek. Eszerint ezek a szervek a feladatkörükbe tartozó ügyekben kötelesek elősegíteni a közvélemény gyors és pontos tájékoztatását. Ezek közé a szervek közé tartoznak kétséget kizáróan a nemzetbiztonsági szolgálatok, valamint az állandó vagy esetileg létrehozott parlamenti bizottságok is. E kötelezettségük körében [19. § (2) bekezdés] ezek az intézmények rendszeresen közzéteszik a tevékenységükkel kapcsolatos legfontosabb adatokat. Ezen általános – alkotmányos és törvényi rendelkezésen alapuló – kötelezettség alól sem a Ttv., sem az egyéb jogszabályi alapon meghatározott titok-, illetőleg nem nyilvános adatkategóriák (döntés-előkészítő irat, üzleti titok, adótitok, banktitok stb.) nem adnak, nem is adhatnak felmentést. Az információszabadság nem abszolút jog, így nem korlátozhatatlan. Anélkül tehát, hogy a közvélemény tájékoztatására vonatkozó általános kötelezettség érvénye megszűnne, a közérdekű adatok megismerése törvény alapján, például államtitok minősítéssel korlátozható. Az Avtv. 19. § (3) bekezdése megállapítja, hogy a közérdekű adat megismerhetősége nemzetbiztonsági érdekből korlátozható. Minden esetben egyedileg is megválaszolható az a kérdés, hogy hol húzódnak a korlátozás jogszerű határai.

2. A titoktörvény és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló törvény viszonyát egyfelől az alapjog korlátozásának általános szabályai alapján, másfelől magának a két törvénynek a szabályai szerint kell megítélnünk. Az alábbi kifejtést megelőlegezve megállapítható, hogy a titkosítás jogszerűségét az információszabadsággal szemben mindig megszorítóan kell értelmezni. Következik ez egyfelől az Alkotmány 8. § (2) bekezdéséből és az ehhez fűzött alkotmánybírósági értelmezésből. Alapjog lényeges tartalma még törvénnyel sem korlátozható. A korlátozás csak akkor jogszerű, ha megfelelően az arányosság követelményének, a feltétlenül szükséges mértékig történik és nem zárja ki az alapjog érvényesülését. A nemzetbiztonsági érdekek – noha a jelenleg hatályos alkotmányszöveg nem említi – az Avtv. szerint és az Adatvédelmi Biztos Irodájának jogértelmezése szerint is fontos alkotmányos érdek, ám még ha a nemzetbiztonsági érdekre utalna is az Alkotmány szövege – amint ezt a vonatkozó alkotmánybírósági döntések elemzése is alátámasztja [34/1994. (VI. 24.), 36/1994. (VI. 24.), 60/1994. (XII. 24.) AB határozatok] –, az alkotmányos jogok hierarchiájában a kommunikációs alapjogok azt megelőzik. Alátámasztja ezt az értelmezést a Ttv. 1–4. §-ainak és az Avtv. 19. §-ának összevetése. Míg az Avtv. „a közvélemény gyors és pontos tájékoztatását” írja elő, addig a Ttv. csupán a nyilvánosság elől elzárható „adat”-ról vagy „adattípusokról” szól. A titkosítás jogát, az információszabadság alkotmányos jogával összevetve megszorítóan kell értelmeznünk [vö. a 30/1992. (V. 26.) AB határozat gondolatmenete nyomán a 34/1994. (VI. 24.) AB határozatot].

Ha egyes adatok eltitkolhatók is, a tájékoztatási kötelezettség azért még továbbra is fennáll. Ez az értelmezés összhangban áll a nemzetbiztonsági szolgálatok alkotmányvédelmi szerepével. A törvény igen helyes és pontos szóhasználata értelmében az „államtitok” nem az „állam”, hanem a „Magyar Köztársaság” érdekében tartható titokban, Magyar Köztársaságon pedig nem valamely hivatal, hanem a pol-

gárok közössége értendő. Ebben az összefüggésben kell értelmeznünk a Ttv. 3. §-ának nem egészen sikeresen megfogalmazott fordulatát is.

„3. § (1) Államtitok az az adat, amely e törvény mellékletében [...] meghatározott adatfajta körébe tartozik, és a minősítési eljárás alapján a minősítő kétséget kizáróan megállapította, hogy az érvényességi idő lejárta előtti nyilvánosságra hozatala, jogosulatlan megszerzése vagy felhasználása, illetéktelen személy tudomására hozása, továbbá az arra jogosult részére hozzáférhetetlenné tétele sérti vagy veszélyezteti a Magyar Köztársaság honvédelmi, nemzetbiztonsági, bűnüldözési vagy bűnmegelőzési, központi pénzügyi vagy devizapolitikai, külügyi vagy nemzetközi kapcsolataival összefüggő, valamint igazságszolgáltatási érdekeit.”

Ez a szabály, ha eltekintենék az információszabadság alkotmányi, törvényi szabályaitól, nemzetközi normáitól, valamint az Alkotmánybíróság döntéseitől, lehetővé tenné egy olyan alkotmányellenes értelmezést is, mely kétségessé tenné az információszabadságot és a sajtószabadságot is. A definíciót úgy kell értenünk, hogy az államtitok fogalma a Magyar Köztársaság alapvető ...érdekeit védi, mert ellenkező esetben lehetséges lenne egy olyan titkosítási gyakorlat, hogy a minősítő akkor is államtitokká tehetne adatokat, ha minden kétséget kizáróan bizonyítja, hogy ha csekély fokban is, de egy adat nyilvánossága az állam valamely érdekét bármely kis mértékben sérti vagy veszélyezteti.

Mindezeket figyelembe véve – eltérően attól a megközelítéstől, melyet ebben az eljárásban a nemzetbiztonsági szolgálatot irányító miniszter egyik munkatársa ajánlott – az állami titkosítási gyakorlat és egyedi döntései is az alkotmányosság és a jogrend összefüggéseiben, nem pedig pusztán a Ttv. két-három szabályának ismeretében bírálható el. Téves tehát az a jogértelmezés, mely szerint az adatvédelmi biztos feladata az lenne ebben az ügyben, hogy kizárólag a Titoktörvény alapján, ne pedig az adatvédelmi biztos feladatait is meghatározó információszabadságról szóló törvény alapján bírálja el ezt az esetet. A titoktörvény az alkotmányos jogrend, a titkosszolgálatok és az azokat irányító miniszter hivatala pedig a demokratikus államrend része.

Az Adatvédelmi Biztos Irodája egyike a köztársaság szabadságintézményeinek. Aminthogy a titkosszolgálatok is az alkotmány védelmezőinek szerepét töltik be a demokratikus társadalomban. A téma egyik holland szakértője, a titkosszolgálat képviselőjeként is azt hangsúlyozza, hogy a titkosszolgálatoknak, ahelyett, hogy megsértenék, éppenséggel hozzá kell járulniuk az alapvető emberi jogok védelméhez.

A magyar titoktörvény egyik sajátossága az, hogy fogalomhasználatában nem irat, dokumentum titkosításáról, hanem „adat” titokká minősítéséről szól. Még az egyébként jogszerűen minősített iratoknak sem minden mondata, nem minden megállapítása felel meg a titkosítás törvényi követelményeinek. Rendszerint mégsem célravezető módszer az, ha az információszabadság érdekében ezeket az iratokat megfosztják a titkos információktól, majd ezt követné nyilvánosságra hozataluk. Számos hátrány mellett, fontos összefüggések maradhatnak így rejtve, esetleg magának az iratnak az értelme szűnik meg, valamint az irat mégoly gondos preparálása mellett is sérülhet az államtitok. Ha egy irat lényeges részében tartalmaz államtitoknak minősülő adatot, az irat egészének titkosítása jogszerű lehet. Abban az esetben viszont, ha – például intézmények közötti levelezés során – több olyan irat keletkezik, melyek között logikai vagy egyéb kapcsolat van, minden egyes irat minősítésekor az adott irat minőségét kell figyelembe venni, az tehát nem elegendő ok a minősítésre,

hogy az irat például olyan levélre adott válasz, mely okkal vagy ok nélkül Szigorúan titkos! minősítést kapott. Minden iratnak önmagában is meg kell felelnie a titkosítás tartalmi törvényi feltételeinek.

3. Az Avtv. 25. § (1) bekezdése szerint „Az adatvédelmi biztos figyelemmel kíséri a személyes adatok védelmének és a közérdekű adatok nyilvánossága érvényesülésének feltételeit.... Kezdeményezheti az államtitokkörben, valamint a szolgálati titokkörben meghatározott adatfajták szűkítését vagy bővítését.”

26. § (4) „Ha az adatvédelmi biztos eljárása során az adat minősítését indokolatlannak tartja, a minősítőt annak megváltoztatására vagy a minősítés megszüntetésére szólíthatja fel. A felszólítás megalapozatlanságának megállapítása iránt a minősítő 30 napon belül a Fővárosi Bírósághoz fordulhat. A bíróság az ügyben zárt tárgyaláson soron kívül jár el.”

Az Avtv. ezen utóbbi szabálya az adatvédelmi biztos számára a rendszerint „gyenge” ombudsmani hatáskörön túllépő jogosítványt határoz meg. Az adatvédelmi biztos „ajánlásának”, ha az a minősítés megváltoztatására (például az államtitok szolgálati titokká vagy ún. döntés-előkészítő irattá minősítésére) irányul, valójában közigazgatási jogerőt biztosít, mert ebben az esetben magának a minősítőnek kell bírósághoz fordulnia. (Külön jogi problémát vet fel, mely nem tárgya ennek az ajánlásnak, hogy a belső vagy döntés-előkészítő irat ezen meghatározottsága egyáltalán minősítésnek tekinthető-e.)

Ebben a körben értékelni kell a minősítés jogszerű időtartamát is. A jelen vizsgálat esetében az indítványozók nem csupán a minősítés jogszerűségét, de annak időtartamára vonatkozó döntést is vitatják. A titkosszolgálatokat irányító miniszter a Ttv. melléklete (Államtitokkörüi jegyzék) 101. pontja alapján minősítette levelét: „A Magyar Köztársaság külpolitikai, gazdasági, védelmi vagy más fontos érdekének érvényre juttatása érdekében a kormányzati tevékenységhez szükséges információk megszerzésére, elemzésére, feldolgozására, hasznosítására, valamint a Magyar Köztársaság érdekeinek érvényesítésére szolgáló tevékenység szervezésére és végrehajtására vonatkozó adatok.

Az államtitokká minősítés leghosszabb érvényességi ideje: 80 év.”

Az adatvédelmi biztos „közigazgatási jogerőt” biztosító titokfelülvizsgálati jogosultsága esetében, annak kivételes jellegétől sem függetlenül, a kiterjesztő értelmezés nem indokolt. Ebből az következik, hogy a „minősítés megváltoztatása” fogalmába nem tartozik bele a csupán a minősítés érvényességi idejének megváltoztatására irányuló ajánlás. A „minősítés megváltoztatásának” ugyanis előfeltétele az, hogy a minősítést az adatvédelmi biztos „indokolatlannak” találja. Ha az adatvédelmi biztosi vizsgálat a minősítést magát nem, hanem az érvényességi időt minősíti túlzottnak, az joghatását tekintve nem különbözik az egyéb adatvédelmi biztosi ajánlástól. Az adatkezelő ez utóbbi esetben haladéktalanul köteles megtenni a szükséges intézkedéseket, és erről 30 napon belül írásban tájékoztatni az adatvédelmi biztost [Avtv. 25. § (2) bek.]. Ám ha nem fogadja el az ajánlást, nem kötelező neki magának bírósághoz fordulnia.

Nem helytálló ugyanakkor a titkosszolgálatokat irányító miniszter álláspontja, mely szerint a védelem időtartamának meghatározása tekintetében a minősítőnek „igen széles mérlegelési jogkört” adott a jogalkotó. A mérlegelési jogkört nem lehet a törvény időhatárán belül korlátlanul vagy majdnem korlátlanul tekintenünk. A törvény korábban idézett, a 3. §-ban meghatározott államtitok-fogalom, a minősítés

időtartamát is korlátozza azáltal, hogy „az érvényességi idő előtti” hozzáférésnek sértenie kell a Magyar Köztársaság valamely vitális érdekét. A minősítő 3 évente megújuló rendszeres felülvizsgálati kötelezettsége (10. §) nem adhat jogalapot arra, hogy alapos indok nélkül közérdekű adatokat tartalmazó iratok sok évtizedre el legyenek, vagy el lehessenek zárva a nyilvánosságtól. Az állam és a társadalom között folyamatos kommunikáció zajlik, ebben a párbeszédben rendszeresen megújul a polgárok közössége és az állam közötti társadalmi szerződés. Az állami, közfeladatot ellátó szervezeteknek nincs joguk arra, hogy a nyilvánosság kontrollját kizárják.

4. Jelen vizsgálat az indítványhoz kötöttség körében vizsgálta egy meghatározott irat titkosításának törvényességét. Az eljárás megállapította, amit az indítványozók többsége nem tudhatott – lévén nem tagjai a vizsgálóbizottságnak –, hogy az ügy tárgyát képező irat egy hosszabb információcsere egyik, megállapíthatóan nem legfontosabb részét jelenti. A polgári titkosszolgálatokat felügyelő miniszter 1997 februárjában átadott az adatvédelmi biztos számára egy iratot, mely az ügy eseménytörténetét tartalmazza. Ennek főbb pontjai:

- 1995. XII. 22. OGY határozat a vizsgálóbizottság felállításáról;
- 1995. XII. 26. Az „olajügy” vizsgálatáról szóló Korm. határozat;
- 1996. I. 9. A vizsgálóbizottság elnöke általános tájékoztatást kér levélben;
- 1996. I. 18. A vizsgálóbizottság elnöke levélben céginformációkat kér;
- 1996. II. 6. Nikoliits István miniszter mindkét levélre részletes választ küld;
- 1996. IV. 11. A vizsgálóbizottság elnöke levélben fordul a miniszterelnökhöz, mindazon iratokat kérve, melyeket az ügyben a Nemzetbiztonsági Hivatal a Miniszterelnöki Hivatalnak megküldött;
- 1996. IV. 23. A vizsgálóbizottság elnöke kérdést intéz a parlamentben a miniszterhez;
- 1996. X. 10. A vizsgálóbizottság elnöke újra kéri az iratokat, illetve a miniszter megjelenését kéri a bizottság előtt;
- 1996. X. 24. A vizsgálóbizottság ülésén a miniszter megjelenik és szóbeli tájékoztatást ad, a bizottság arra kéri a minisztert, hogy három kérdésben írásos választ adjon;
- 1996. XI. 21. A bizottsági ülésen elhangzottak kiegészítésére a miniszter írásban válaszol a három kérdésre.

Az adatvédelmi biztosi eljárás ezen utolsó irat államtitokká minősítésének jogszerűségéről és a minősítés érvényességi idejének elbírálására irányul. Az Avtv. 26. § (3) bekezdése úgy rendelkezik, hogy az irat államtitokká minősítése az adatvédelmi biztos eljárását nem akadályozza, de a titok megtartására vonatkozó rendelkezések rá nézve is kötelezőek. Az irat tartalmának felfedésére az adatvédelmi biztosnak természetesen akkor sincs joga, ha a minősítést indokolatlannak tartja. Ebben a nyilvános ajánlásban ezért csak arra utalhatunk, hogy ez az irat igen rövid, és – amint az az ismertetett kronológia alapján is megítélhető – egy részben írásos, részben verbális és ugyancsak főbb elemeiben államtitoknak minősített kommunikációs folyamatnak része. Az irat titkosítását az abban szereplő egy-két szó, kifejezés indokolta, egyúttal megállapítható, hogy az üggyel kapcsolatban a társadalom tájékoztatására ez az irat sem csorbíthatlan formájában, sem az államtitokká minősítést indokló néhány adat esetleges törlését követően sem alkalmas.

Sem az Avtv., sem pedig a Ttv. nem különbözteti meg kifejezetten az ún. aktanyilvánosság fogalmát – vagyis azt az állampolgári jogot, hogy a hivatalos dokumentumokat a polgárok fizikai valóságukban megismerhessék – attól az elvben ennél kevesebb jogosultságot biztosító jogtól, melyet a magyar információszabadság törvénynél kevésbé haladottabb jogrendek tartalmaznak, és amelyet általános tájékoztatási kötelezettségnek nevezhetünk. Ez a jog rendszerint nem tartalmazza az információt hordozó irat megismerésére irányuló alanyi jogot. Azonban nem csupán arról van szó, hogy a többen kétségkívül benne van a kevesebb is (ez a jogban egyébként nem feltétlenül érvényesülő elv), hanem az Avtv. korábban idézett általános parancsa is meghatározza a tájékoztatási kötelezettséget.

„Az állami vagy ... egyéb közfeladatot ellátó szerv és személy a feladatkörébe tartozó ügyekben ... köteles elősegíteni a közvélemény pontos és gyors tájékoztatását. [Ezek a szervek és személyek] rendszeresen közzé vagy más módon hozzáférhetővé teszik a tevékenységükkel kapcsolatos legfontosabb ... adatokat.” [Avtv. 19. § (1)–(2) bek.]

Ezen szabályok alapján le kell szögeznünk, hogy abban az esetben, ha az aktanyilvánosság az aktában foglalt adatok államtitok-minősége miatt és/vagy amiatt nem elégíti ki a közérdekű adatok megismerésére vonatkozó alkotmányos jog érvényesíthetőségét, avagy egy meghatározott irat megismerése önmagában elégtelen „a közvélemény gyors és pontos tájékoztatására”, akkor az adat közfeladatot ellátó birtokosa más módon köteles a közvélemény tájékoztatásáról gondoskodni.

Amennyiben bárki a tájékoztatást elégtelennek tartja, a közérdekű adatok megismerésére irányuló joga alapján további felvilágosítást kérhet akkor is, ha maga a dokumentum valamely okból számára nem ismerhető meg.

Az ügyben lefolytatott adatvédelmi biztosi vizsgálat megállapította, hogy az indítványban vitatott 1996. november 21-én kelt, a vizsgálóbizottság elnökének címzett rövid levél, mely egy hosszabb, írásbeliségében és szóbeliségében is lényeges elemeiben államtitoknak minősített folyamatos kommunikáció részeként keletkezett, mely folyamat a kormányzaton belül, illetve a kormányzat és a vizsgálóbizottság között zajlott, a Ttv. szabályai szerint – mely szabályok egyébként a államtitokkörüli jegyzék megfogalmazásával a titkosításra jogosultnak széles jogosultságot adnak – jogszerűen lett titkosítva.

Ugyanakkor a levél olyan információkra utal, melyek az Alkotmány és az információszabadságról szóló törvény alapján közérdekű adatok, és amelyeket jogszerűen a társadalom elől eltitkolni nem lehet. A levél megfosztható ugyan azoktól az adatoktól, melyekre tekintettel titkosítása történt, azonban sem ebben a változatában, sem pedig eredeti szövegében nem ad választ azokra a kérdésekre, melyeket az alkotmányosan működő közhatalom által rendszeresen tájékoztatott társadalom joggal elvárhat. Maga a levél, természetesen, nem is ilyen célból készült. A társadalommal szemben fennálló tájékoztatási kötelezettségüknek sem a titkosszolgálatokat felügyelő miniszter, sem pedig az ügyben érintett közhatalmat gyakorló szervek nem ennek a levélnek a közreadásával tehetnek eleget.

Az államtitokká minősített irat minősítésének 80 évben meghatározott érvényességi ideje túlzott, ellentétes a törvény 3. §-ával valamint az Avtv. 19. §-ával. Kizártnak vehető az, hogy több emberöltő elteltével a Magyar Köztársaságnak bármely érdeke fűződhesen ezeknek az információknak titokban tartásához. Alappal feltehető az is, hogy ennél az időnél lényegesen rövidebb idő alatt merülnek ki azok a szénhidrogénmezők, ahonnan ma a hazai szükségleteket fedezik.

Ez az ajánlás nem az eljárás tárgyát képező irat minősítésének megszüntetését javasolja, hanem jogszerű megoldásként a tájékoztatási kötelezettségük teljesítésére hívja fel az érintetteket, miközben általánosságban az az ugyancsak jogszerű megoldás sem zárható ki, hogy a minősítő tájékoztatási kötelezettségének oly módon tegyen eleget, hogy a minősített iratot megfosztja az államtitoknak minősülő adatoktól. A tájékoztatásnak érdeminek és valóságosnak kell lennie. Ha a minősített irat nem kerül nyilvánosságra, az nem jelenti az információs szabadság garanciáinak hiányát, hiszen az információs jogaikban magukat sértve érző állampolgárok és szervezetek, amennyiben az iratbirtokosok tájékoztatását elégtelennek tartják, a későbbiekben mind az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottságához, mind az adatvédelmi biztoshoz is fordulhatnak, amint az Avtv. által biztosított bírói út igénybevétele is nyitva áll számukra.

IV.

Az alábbi ajánlásokat teszem:

– Az ajánlás III. fejezetében kifejtettekre tekintettel nem indítványozom a titkosszolgálatokat irányító miniszter által a Vizsgálóbizottság elnökének írott 1996. november 21-én kelt levele Szigorúan titkos! minősítésének megszüntetését.

– Az indítványozók által megjelölt irat leghosszabb érvényességi időre – 80 évre – titkosítása ellentétes mind az Avtv. mind pedig a Ttv. szabályaival, akadályozza a közhatalom és a társadalom közt olyannyira kívánatos bizalom építését. Felkérem a titkosszolgálatokat irányító minisztert, vizsgálja felül döntését, csökkentse jelentős mértékben az érvényességi időt.

*

– Csak azok az adatok zárhatók el államtitokra hivatkozva jogszerűen a társadalomtól, melyek az egyéb törvényi követelményeken túl a titoktörvény 3. §-ában meghatározott, és ebben az ajánlásban is értelmezett, fogalmának megfelel. Az egyébként titkosan kezelt vizsgálatok lényegi megállapításait, amennyiben azok közérdekű adatok, nyilvánosságra kell hozni.

– A politikai döntéshozók és a gazdasági élet résztvevőinek a közélet tisztaságát, a gazdasági alkotmányosságot veszélyeztető vagy azt sértő esetleges kapcsolatait közérdekű adatok. A kormánzatnak, a titkosszolgálatoknak, illetve az Országgyűlés által felállított vizsgálóbizottságnak alkotmányos kötelessége a társadalmat ezekről a ténymegállapításokról tájékoztatni.

– A tájékoztatási kötelezettségnek általában elsősorban az iratoknak a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tételével kell eleget tenni, ha ez bármely törvényes okból részben vagy egészben kizárt, tartalmi tájékoztatást kell nyújtani.

– A közélet tisztaságának túlnyomó érdeke kizárja, hogy a megállapított visszaélések nyilvánosságát korlátozzák.

– A vizsgálat nemleges eredménye, valamint sikertelensége – azaz, ha a gyanút sem megerősíteni, sem pedig cáfolni nem sikerült – ugyancsak közérdekű adat.

Budapest, 1997. május 7.

Dr. Majtényi László
(618/A/1996)

*

Közszereplők tudományos alkotásainak megismerhetőségével kapcsolatban lefolytatott adatvédelmi biztosi vizsgálat megállapításait összegző

a j á n l á s

I.

Egy újságíró beadvánnyal fordult hivatalomhoz, melyben előadta, hogy meg akarta ismerni dr. Torgyán József országgyűlési képviselő jogi egyetemi doktori disszertációját. Az újságíró egy rádiós dokumentumműsor elkészítéséhez akarta elolvasni Torgyán József 1954-ben írt egyetemi doktori disszertációját. A disszertációt őrző kari könyvtár felügyelő (ELTE Állam- és Jogtudományi Kara) dékán azonban elutasította a kérését. A dékán szerint a szakdolgozat belső intézményi iratnak minősül, mely „rendeltetését tekintve nem a nyilvánosság számára készül, hanem az egyetemi képzési követelmények teljesítésének része”, a betekintés engedélyezése csak a szerző előzetes hozzájárulásával engedélyezhető.

Álláspontom szerint az egyetemi doktori disszertációk tudományos igényű alkotások, melyeket – amint arra a dékán úr helyesen rámutatott – megillet a szerzői jogi védelem. A könyvtárakról szóló 1976. évi 15. törvényerejű rendelet végrehajtására kiadott 17/1976. (VI. 7.) MT rendelet 9. § (2) bekezdése szerint a tudományos értékű irat „könyvtári jellegű kézirat”-nak, könyvtári anyagnak minősül. A kari könyvtár korlátozott nyilvánossággal működik (a fenntartó azonban nyilvános működést is engedélyezhet). A korlátozottan nyilvános könyvtár állományának használatára jogosultak körét a könyvtár szervezeti és működési szabályzatában kell meghatározni. E szabályzat korlátozhatja a könyvtár használóinak körét. A kari könyvtár volt vezetője megkeresésemre arról tájékoztatott, hogy a hatályos „Szervezeti és Működési Szabályzatuk”-at kiegészítő „Működési Szabályzat és Olvasótermi Rend” 1. pontja szerint a könyvtárak „korlátozottan nyilvános jellegű”. Az oktatókon, diákokon, kutatókon kívül más személyek csak a kari dékán vagy helyettese engedélyével használhatják a könyvtár anyagát.

Az Alkotmánybíróság 34/1994. (VI. 24.) AB határozatának III. részében többek között kimondja, hogy: „az Alkotmány 70/G. §-a a tudományos élet szabadságának tiszteletben tartása és támogatása kimondásával, és annak deklarálásával, hogy tudományos igazságok kérdésében állást foglalni csak maga a tudomány lehet kompetens, nemcsak alapvető jogállami és alkotmányos értéket nyilvánít ki, hanem szubjektív jogként fogalmazza meg a tudományos alkotás szabadságát, továbbá a tudományos ismeretek megszerzésének – magának a kutatásnak – és tanításának szabadságát, mint az ún. kommunikációs alapjogok egyik aspektusát”, valamint: „A tudományos tételek, megállapítások és igazságok szabad keresése, továbbá a tudományos eszmék és nézetek szabad áramlása, így az egész társadalom, az emberiség, fejlődésének alapfeltétele és az individuum szabad kibontakozásának is egyik biztosítéka.”

Álláspontom szerint nem indokolt az egyetemi doktori disszertációkba történő betekintés engedélyezését a szerző hozzájárulásától függővé tenni. Véleményem szerint az egyetemi doktori disszertáció lényegi sajátosságait tekintve nem „belső intézményi irat”, hanem könyvtári anyag: könyvtári besorolását tekintve „könyvtári jellegű kézirat”, valójában tudományos alkotás. Igaz, hogy az egyetemi doktori disszertáció sikeres megvédése a záróvizsgára bocsátás feltétele, az egyetemi követelmények teljesítésének része, ugyanakkor önálló tudományos alkotás, szerzői mű. A könyvtár állományába tartozó tudományos művek megismerésének joga elsősorban a könyvtárat alanyi jogon használókat illeti meg, de ez a jog a szerző személyére, közszereplésére tekintettel más személyeket is megillette. Az Alkotmánybíróság több határozatában kijelentette, hogy állandó gyakorlata szerint „az állami tisztviselők és más közszereplő politikusok alkotmányosan védett magánszférája másokénál szűkebb; különösen ki kell tenniük magukat mások kritikájának. (...) A közhatalmat gyakorlók vagy a politikai közszereplést vállalók esetében a személyeknek – különösen a választópolgároknak – a közérdekű adatok megismeréséhez fűződő joga elsőbbséget élvez az előbbiek olyan személyes adatainak védelméhez képest, amelyek a köztevékenységük és annak megítélése szempontjából jelentősek lehetnek” [34/1994. (VI. 24.) AB határozat, 60/1994 (XII. 24.) AB határozat].

Dr. Torgyán József a mai magyar közélet ismert személyisége, országgyűlési képviselő, parlamenti párt elnöke. A rádiós újságíró be kívánja mutatni a politikus életútjának korábbi állomásait, szakmai eredményeit, nem sérti a szerző személyiségi jogait azzal, ha meg akarja ismerni egyetemi doktori disszertációját és erről említést tesz a műsorban. A disszertációt őrző könyvtárnak az információs szabadság alkotmányos elve alapján betekintést kell engednie az újságíró számára. A betekintési jog engedélyezése azonban véleményem szerint nem foglalja magában a szakdolgozat kölcsönzésének, lemásolásának jogát. A betekintési jog gyakorlása, illetve az annak felhasználásával készült mű azonban nem sértheti – például inkorrekt idézéssel – a szerző személyiségi jogait. Erre fel kell hívni a betekintő figyelmét.

II.

Egy másik újságíró Horn Gyula miniszterelnök 1977-ben írt kandidátusi disszertációját szerette volna elolvasni, a Magyar Tudományos Akadémia kéziratrárában azonban azt közölték vele, hogy a mű „zárt anyag”, nem kutatható.

A disszertáció titkossá minősítésével kapcsolatban vizsgálatot folytattam, ennek során kiderült, hogy azt sokáig az MTA kéziratára őrizte, de 1994-ben a Tudományos Minősítő Bizottság, a mai Doktori Tanács elődje bekérte annak megvizsgálása céljából, hogy indokolt-e még a zárt kezelés fenntartása.

A Magyar Tudományos Akadémia köztestület, a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 65. § (1) bekezdése alapján közfeladatot lát el és mint ilyen szerv a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény 19. § (1) bekezdése szerint a feladatkörébe tartozó ügyekben köteles elősegíteni a közvélemény pontos és gyors tájékoztatását. Ezt alátámasztja a Ptk. 65. § (5) bekezdése is, eszerint:

„(5) A köztestület által ellátott közfeladatokkal kapcsolatos adatok közérdekűek.”

Az MTA Doktori Tanácsának elnöke többszöri levélváltás után közölte, hogy a zárt védelmet egyfelől az MTA Világgazdasági Kutató Intézetében megtartott előzetes

munkahelyi vita résztvevői javasolták, másfelől az MSZMP KB Külügyi Osztályának vezetője, aki azt kérte, hogy „a védelem ne legyen teljesen nyilvános”. A Doktori Tanács elnöke végezetül arról tájékoztatott, hogy az MTA irattárában végzett tüzetes vizsgálat ellenére nem járt eredménnyel annak a szakbizottsági határozatnak a felkutatása, amely a dolgozat védelmének és őrzésének zárt kezelését rendelte volna el.

Az államtitokról és a szolgálati titokról szóló 1995. évi LXV. törvény 28. § (2) bekezdése szerint az 1980 előtt keletkezett minősített iratok minősítését a törvény hatálybalépésétől (1995. július 1.) számított 1 éven belül felül kell vizsgálni, e határidő elteltével minősítésük megszűnik. Erre tekintettel – ha jogszerűen minősítve is lett volna Horn Gyula kandidátusi disszertációja – e határidő elmúltával e minősítését elvesztette volna. A beszerzett iratokból azonban kitűnik, hogy a disszertáció nem volt minősítve.

III.

Az ügygel kapcsolatban az alábbi ajánlásokat teszem:

– A demokratikus társadalmakban mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra, a közérdekű adatok megismerésére. Magyarországon az 1993. évi XXXI. törvényben kihirdetett – az Európa Tanács által 1950-ben elfogadott – „Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről” 10. cikke szerint a véleménynyilvánítás szabadsága magában foglalja a véleményalkotás szabadságát és az információk, eszmék megismerésének és közlésének szabadságát országhatárokon túl és anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhasson. Az információszabadság korlátozása csak akkor fogadható el alkotmányosan indokoltan, ha azt más alapjog érvényesülése miatt szükséges.

– Az egyetemi doktori és a kandidátusi disszertációk tudományos alkotások, melyeket megillet a szerzői jogi védelem. Nem indokolt az ezekbe történő betekintés engedélyezését a szerző hozzájárulásától függővé tenni. A könyvtárak állományába tartozó tudományos művek megismerésének joga elsősorban a könyvtárat alanyi jogon használókat illeti meg (különösen esetleg korlátozott nyilvánossággal működő egyetemi vagy kari könyvtár esetén), de ez a jog az ismert politikus szerző személyére, közszereplésére tekintettel más személyeket is megillettehet.

– A hatályos magyar jog szerint csak az az irat, dokumentum lehet „titkos”, vagy „nem nyilvános”, amelyet pontosan körülírt jogszabályi felhatalmazás alapján illetékes szervek vagy személyek hivatalos eljárás során megfelelő indokokkal írásban minősítettek, illetőleg amelyek nyilvánosságát törvény korlátozza. A tudományos alkotások nyilvánosságát, ha a szerző országosan ismert közszereplő, politikus, a mű titokminősítése hiányában – tekintettel a társadalom információigényére is – biztosítani kell.

Budapest, 1997. július 30.

Dr. Majtényi László
(198/A/1997)

*

Az Ellenzéki Kerekasztal tanácskozásain készült videofelvételek nyilvánosságáról
szóló adatvédelmi biztosi

a j á n l á s

I.

1. A Nyilvánosság Klub Országos Egyesület beadvánnyal fordult az adatvédelmi biztoshoz, annak vizsgálatát kérve, hogy az 1989-es átalakulásban kulcsfontosságú szerepet játszó Ellenzéki Kerekasztal (EKA) tanácskozásainak anyaga az adatvédelmi törvény (Avtv.) alapján közérdekű adatnak minősül-e.

Az indítványozó azt kifogásolja, hogy „az EKA tanácskozásain készített videofelvételek a mai napig el vannak zárva az ország nyilvánossága, de még a kutatók érdeklődése elől is”. Emiatt nem tudható, hogy miként készítették elő az átalakulás meghatározó politikai és közjogi dokumentumait. Az itt szerepet játszott személyiségek többsége azóta is fontos szereplője a közéletnek. A résztvevők – állítja az indítványozó – az utókorra tekintettek voltak akkor, amikor lehetővé tették, hogy a Fekete Doboz kamerái mintegy 150 órás felvételt készíthessenek a tanácskozássorozatról. A felvételeket az indítványozó tudomása szerint az Országos Széchényi Könyvtár őrzi zárt anyagként, amelyhez még kutatási engedély birtokában sem lehet hozzáférni. Ennek oka az, hogy az EKA résztvevői 1989-ben azzal a feltétellel járultak hozzá a felvételek elkészítéséhez, hogy nyilvánosságra hozatalukhoz valamennyi érintett hozzájárulása szükséges.

Az indítványozó tudomása szerint a Széchényi Könyvtár főigazgatója 1992. szeptember 25-én levelet intézett az EKA résztvevőihez, hozzájárulásukat kérve az anyag kutathatóságához. Az 58 címzettből 49 válaszolt. A kilenc hallgatást választó résztvevő mellett négy nemleges válasz érkezett. A negyvenöt pozitív válasz közül több nem csupán a felvételek kutathatóságához, hanem teljes körű nyilvánosságra hozásához is hozzájárult.

A tényállás ismertetése mellett jogi érveit is közli a Nyilvánosság Klub. Álláspontja szerint a megbeszélések kezdetén a résztvevők még alappal hivatkozhattak arra, hogy a felvételek nem nyilvános közszereplésen készülnek, a nyilvánosságra hozatalhoz szükséges a résztvevők hozzájárulása. Ha a rendszerváltás nem, vagy nem ennek a tárgyalássorozatnak az eredményeképpen történt volna meg, a dokumentumok nem is váltak volna a rendszerváltás genezisének részévé. A történelem azonban a magánbeszélgetéseket közüggé tette, ezáltal a személyesnek mondható adatok közérdekű adatokká váltak.

Részben e tárgyalások alapján formálódott a köztársasági alkotmány, mely 61. §-ában biztosítja a közérdekű adatok megismerhetőségét. Mindezek alapján indítványozza a Nyilvánosság Klub, hogy az adatvédelmi biztos eszközölje ki a dokumentumok nyilvánosságra hozatalát.

2. Kónya Imre országgyűlési képviselő, aki jelentős szerepet játszott az EKA létrejöttében és működésében, 1997 augusztusában maga is indítványt tett. Szerinte a Fekete Doboz forgatócsoportja, mely az EKA megbízásából tulajdonképpen jegyzőkönyv helyett készítette el a felvételeket, egy meglehetősen rossz minőségű másolatot adott át a Széchényi Könyvtárnak. Mivel történelmi jelentőségű dokumentumról van szó, úgy véli, nem indokolt az, hogy az eredeti felvételeket a Fekete Doboz magánál tartsa. Álláspontja szerint ezért a Széchényi Könyvtárban őrzött másolatot

helyes lenne az eredeti felvételekkel kicserélni. Kéri ezért, hogy az ajánlás erre a problémakörre is térjen ki.

II.

1. A vizsgálat, mely azzal a módszertani nehézséggel küzdött, hogy az alkotmányosság fogalmait egy „közjog nélküli” közjogi helyzetre alkalmazza, a következő kérdésekre keresett választ:

– Mi volt az EKA? Magántársaság, pártközi egyeztető fórum, közjogi testület, parlament-pótlék? Az EKA működése idején párttörvény sem volt hatályban.

– Az a tény, hogy a háromoldalú tárgyalások során a pártállam képviselői, majd az utolsó pártállami parlament elfogadták az EKA javaslatát, valamint a lezajlott jogállami forradalom visszamenőleg közjogi testületté minősítheti-e az EKA-t?

– Közszerelés volt-e a részvétel a tárgyalásokon?

– Az EKA-nak kétségkívül joga volt az akkor hatályos jog szerint is arra, hogy ne engedjen be forgatócsoportot a tárgyalásaira, ha pedig beengedett, feltételeket kössön ki a felvételek sorsát illetően. E jog utólag, az EKA történelmi szerepének felértékelődése miatt, vagy azon tény folytán, hogy az anyag a nemzeti könyvtárba került, elvonható-e?

– A nemzeti könyvtár különgyűjteményében őrzött kazettákra vonatkoznak-e, és ha igen, mennyiben vonatkoznak rá a levéltári kutatás szabályai?

– Ha részben vagy egészben nem minősül közszerelésnek a részvétel a vitákon, akkor milyen jogi minősítést kell kapniuk az iratoknak?

A vizsgálat során megkerestem az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatóját, valamint – mivel szóbeli közlések alapján feltételeztem, hogy ott is található EKA dokumentumok – az Országgyűlési Könyvtár főigazgatóját is. Az Országgyűlési Könyvtár főigazgatója közölte, hogy az EKA tanácskozásáról semmilyen dokumentummal nem rendelkezik az általa irányított könyvtár. Rendelkezik ellenben az ún. Nemzeti Csúcs (1989. dec. 8–10.) tanácskozási jegyzőkönyveivel, mely dokumentumok a képviselői olvasóteremben kerültek elhelyezésre. Erre a tárgyalásra az EKA tárgyalássorozat lezárása után került sor. Ez a dokumentum tehát kutatható.

Az Országos Széchényi Könyvtár Főigazgatója kérdéseimre azt a tájékoztatást adta, hogy a könyvtár a Fekete Doboz Videofolyóirat alapítvánnyal 1991 januárjában megállapodást kötött, mely alapján az Alapítvány VHS másolatokat készített az OSZK Kortörténeti Különgyűjteménye számára mind az EKA, mind pedig a Nemzeti Kerekasztal tárgyalásain készült felvételekről. Ennek következtében mintegy kétszáz kazetta került a könyvtár tulajdonába. Ezek között van egy ötórás szerkesztett, vágott anyag is, mely korábban vitákat váltott ki, nyilvános bemutatására nem került sor. A könyvtár tulajdonába került anyag másolat, a főigazgató tudomása szerint nem is teljes. Sem a kazetták átíratái, sem pedig az ún. „master” kazetták nem kerültek a könyvtár állományába.

A Nemzeti Kerekasztal tárgyalásairól készült felvételek, iratok kutathatóak, az Ellenzéki Kerekasztal tárgyalásairól készült felvételek a nyilvánosság előtt teljesen elvannak zárva.

A Fekete Doboz munkatársai azt közölték a könyvtárral, hogy 1989-ben az EKA-t alkotó szervezetek azzal a feltétellel járultak hozzá a forgatáshoz, hogy mind-

nyájuk beleegyezése hiányában a felvételek nem tehetők közzé. Ezt a feltételt rögzíti a Kortörténeti Különgyűjtemény és a Fekete Doboz közötti 1991 januárjában kötött megállapodás is. A kikötés jogi alapját a Polgári Törvénykönyv 80. §-a jelenti, mely szerint „képmás vagy hangfelvétel nyilvánosságra hozásához – a nyilvános közszereplés kivételével – az érintett hozzájárulása szükséges”. A megállapodás azt a kikötést is tartalmazza, hogy a nyilvánosságra hozatal csak az eladó (Fekete Doboz) előzetes engedélyével lehetséges.

Mindezekre tekintettel Juhász Gyula, a könyvtár néhai főigazgatója 1992. október 8-án, majd 1993. január 22-én leveleket intézett a felvételeken szereplő minden személyhez, kérve hozzájárulásukat a felvételek kutathatóságához. A megkérdezettek közül négyen megtagadták, ketten feltételhez kötötték a hozzájárulást, kilencen pedig nem válaszoltak.

A felvételek állományvédelmi biztonságáról a könyvtár gondoskodik.

2. A Fekete Doboz Alapítvány nevében Elbert Márta az alábbiakat közölte:

A Széchényi Könyvtárnak átadott anyag abban a tekintetben teljes, hogy mindazokat a felvételeket tartalmazza, amelyeket a Fekete Doboz elkészített (Elbert Márta megerősítette, hogy nem voltak jelen minden ülésen). A Fekete Doboz és az EKA között kizárólag szóbeli megállapodás történt. Szerinte a két fél közös jogértelmezése 1990 januárjáig még úgy szólt, hogy az EKA szervezetei (nem pedig a résztvevő személyiségek) rendelkeznek a felvételek nyilvánosságáról. Ekkor módosult az EKA egyes képviselőinek álláspontja, és ekkortól értelmezték a szóbeli megállapodást úgy, hogy a nyilvánosság feltétele minden résztvevő egyenkénti hozzájárulása. A felvételekkel kapcsolatos jogok, ideértve azt, hogy vágással a felvételekből mű vagy művek hozhatók létre, a felvételek elkészítőjét, a Fekete Doboz Alapítványt illetik. Ellentétben néhány EKA taggal, természetesen mindig a felvételek nyilvánossága mellett álltak, de így a jelenlegi helyzetben, megfogalmazása szerint: „A nem közlés joga a miénk.” Az ülésekről gyorsírásos és magnófelvételek is készültek, ezek sorsát pontosan nem ismeri. Ezek a felvételek nincsenek közgyűjteményben.

Az EKA több vezető személyiségéhez, akik elnöki szerepet is betöltöttek a tanácskozásokon, kérdéseket intéztem, melyek egyrészt a felvételek létrejöttének és későbbi sorsának jogi körülményeire, másrészt pedig a megkérdezettnek az EKA esetleges közjogi státuszával kapcsolatos véleményére irányultak. A megkérdezettek közül hárman válaszoltak.

Szabad György professzor, aki két alkalom kivételével minden ülésen részt vett, arról tájékoztatott, hogy a Fekete Doboz 1989 áprilisától rendszeresen, addig pedig alkalmilag készített felvételeket. Néhány alkalommal az MTV is készített felvételeket. A Fekete Doboz felvételei sem teljesek, mert néhány éjszakai ülésen nem forgattak. Az EKA álláspontja az volt, hogy nem csak a szervezetek, hanem a felvételeken szereplő személyek hozzájárulása is szükséges a felvételek nyilvánosságához. A Fekete Doboz által készített ötórás összeállítást helyenként tendenciózusnak találta, ennek ellenére annak bemutatása ellen sem emelt kifogást, annak kikötésével, hogy a szerzők jelezzék, válogatást adnak közre.

Ismeretei szerint az EKA résztvevői közül senki nem ellenezte, hogy a felvételek a Széchényi Könyvtárba kerüljenek.

Az EKA megalakulása idején Magyarország nem volt jogállam. Az EKA szervezeteinek célja az volt, hogy tárgyalások útján megteremtődjenek a szabad választások feltételei – létrehozzák a jogállamot. Közjogi meghatározottságról az EKA

esetében azért nem lehet beszélni, mert célja éppen „a hiányzó közjog restituálása” volt.

Azzal a kérdéssel kapcsolatban, vajon a résztvevők személyes véleményüket vagy az őket delegáló szervezetek álláspontját képviselték-e, Szabad György képviselő úr véleménye az, hogy meghatározó kérdésekben, szavazások alkalmával szervezetük álláspontja szerint nyilvánítottak véleményt, ám egyébként „legalább a parlamenti képviselők megnyilatkozásának mértékéig” személyes álláspontjuknak is hangot adtak, olykor az azonos szervezethez tartozók is vitatkoztak egymással. „A részvétel a tárgyalásokon tehát magánvélemények kifejtésével elegy közszereplésnek tekinthető” – zárja gondolatmenetét Szabad György professzor.

Kónya Imre országgyűlési képviselő 1989. március 22-től, az EKA első ülésétől 1989. június 13-ig – amikor az ELTE ÁJK-ból az Országgyűlés épületébe kerültek a tárgyalások – koordinálta az EKA üléseit, melyeken előbb nyolc, majd kilenc szervezet vett részt. A felvételek a Kerekasztal szervezeteinek egyetértésével – mintegy jegyzőkönyv helyett – készültek, az első időszakban a Független Jogász Fórum elnöke naponta kézhez kapta, és hazavitte. A tárgyalások első szakaszának lezárása után adták át azokat a Fekete Doboz részére. Kónya Imre úr személyes álláspontja szerint helyesli, hogy az anyagot bárki kutathassa. Nagy fontosságot tulajdonít továbbá annak, hogy a felvételek, elsősorban az eredetiek – történelmi jelentőségük miatt – megőrzése biztosított legyen.

Úgy látja, hogy: „A tárgyaláson való részvétel nem volt közszereplés, hiszen egy belső taktikai egyeztetés volt zárt tárgyaláson.”

Kónya Imre álláspontja szerint nehéz jogi kérdés, hogy az a kikötés, miszerint a nyilvánosság feltétele valamennyi résztvevő beleegyezése, úgy értendő-e, hogy a résztvevő szervezetek konszenzusa, esetleg valamennyi jelenlevő egyetértése, avagy mind a személyek, mind a szervezetek beleegyezése megkívánandó a nyilvánossághoz.

Politikai megközelítésben Kónya Imre a kutathatóságot kívánatosnak tartja.

Tölgyessy Péter országgyűlési képviselő véleménye szerint: „Az Ellenzéki Kerekasztal semmiképpen nem számított közjogi alakzatnak. Funkciója a formálódó pártok közötti véleménycserére, zárt ajtók mögötti kompromisszumkeresésre vonatkozott.” Ez megítélése szerint semmiképpen nem tekinthető nyilvános közszereplésnek. A felvételek célja a dokumentáció és nem a nyilvánosságra hozatal volt. E jogi véleményétől függetlenül, Tölgyessy Péter „mindig is hozzájárult” a felvételek nyilvánosságra hozatalához.

III.

1. A jogállami jogalkalmazást mindenekelőtt a formák és szabályok tisztelete jellemzi. Mindazonáltal a pártállami múlt és a demokratikus átmenet tényeinek jogi megítélése mindig felvet tartalmi kérdést is.

Az Alkotmány 59. §-a alapján a Magyar Köztársaságban mindenkit megillet a személyes adatok védelméhez való jog, a 61. § biztosítja azt, hogy a közérdekű adatokat mindenki megismerhesse és terjeszthesse.

Az Adatvédelmi törvény (Avtv.) 19. § (1) bekezdés alapján a közfeladatot el látó szerv vagy személy köteles a feladatkörébe tartozó ügyekben elősegíteni a közvélemény gyors és pontos tájékoztatását. Mind az Avtv., mind a levéltári törvény

(Ltv.) fogalomhasználatában közfeladatot ellátó szerv az állami vagy helyi önkormányzati feladatot, valamint jogszabályban meghatározott egyéb közfeladatot ellátó szerv vagy személy. Az Avtv. 19. § (4) bekezdésének szabálya szerint a közfeladatot ellátó személy személyes adata a közérdekű adat megismerését nem korlátozhatja.

A 60/1994. (XII. 24.) AB határozat indokolása ugyanúgy szól, hogy „a korábbi politikai tevékenység azon személyekkel kapcsolatosan közérdekű adat, akiknek jelenlegi tevékenysége is befolyásolja a politikai közvéleményt ...azáltal, hogy közhatalmat gyakorol, politikai közszereplést vállal... s ezáltal közvetlenül képes a politikai közvélemény alakítására”; azonban ez a határozat az átvilágítási törvényről szól, a jogállammal ellentétes politikai tevékenységgel kapcsolatban nyújt információs kárpótlást a magyar társadalomnak, amiért is ez az analógia itt nem használható. Ám azt a kimondatlan előfeltevést kiolvashatjuk belőle, hogy alkotmányos viszonyok között rendszeresen a közhatalmi és politikai tevékenység nyilvánosan zajlik.

A köziratokról, a levéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről szóló törvény 3. § (a továbbiakban: Ltv.) értelmében:

d) „közirat: a keletkezés idejétől és az őrzés helyétől függetlenül minden olyan irat, amely a közfeladatot ellátó szerv irattári anyagába tartozik vagy tartozott,”

j) „maradandó értékű irat: a gazdasági, társadalmi, politikai, jogi, honvédelmi, nemzetbiztonsági, tudományos, művelődési, műszaki vagy egyéb szempontból jelentős, a történelmi múlt kutatásához, megismeréséhez, megértéséhez, illetőleg a közfeladatok folyamatos ellátásához és az állampolgári jogok érvényesítéséhez nélkülözhetetlen, más forrásból nem vagy csak részlegesen megismerhető adatot tartalmazó irat”

Ha a nemzeti könyvtár különgyűjteményében őrzött iratokra a levéltári kutatás szabályai lennének irányadóak, akkor az Ltv. 23. § (2) bekezdése alapján az 1990. május 2-a előtt keletkezett, a keletkezés naptári évétől számított tizenöt éven belül, a kutatást az átadó szerv hozzájárulásával az erre a célra a Ltv. által létrehozott kura-tórium döntése alapján nyílik lehetőség. Ez a szabály azonban a közlevéltárakban őrzött iratokra terjed ki, ebben a tekintetben tehát a nemzeti könyvtár nem tartozik a Ltv. hatálya alá.

Amennyiben az EKA iratai maradandó értékű magániratnak minősülnek, és a közlevéltárba kerülnek, úgy kutathatóságukat az ajándékozó vagy letétbe helyező korlátozhatja. Ha a személyes adatot tartalmazó levéltári anyag kutatási szabályait vesszük tekintetbe, akkor az anyag főszabályként az érintett (az EKA utolsó élő tagja) halála után harminc évvel válik kutathatóvá. E szabály alkalmazásával akár a tárgyalások lezárását követő száz év múltán nyílna meg a kutatás lehetősége.

Arra az esetre, ha az ilyen iratok könyvtárba kerülnek, az Ltv. 34. § (3) bekezdése rendelkezik: „Az állam... által fenntartott... könyvtár a gyűjteményébe tartozó maradandó értékű iratokat a védett levéltári anyagról szóló nyilvántartásba bejelenti, s ezen iratokban a kutatást a közlevéltárakra vonatkozó szabályok szerint lehetővé teszi.”

A nemzeti könyvtár különgyűjteménye a könyvtár SzMSz-e alapján működik, az általa megvásárolt kópiákra a fentiek alapján az Ltv. hivatkozott szabályainak hatálya csak részben terjed ki.

2. A Kónya Imre képviselő úr által megküldött, az Ajánlás I. fejezetében ismertetett indítvány elbírálása annyiban nem tarthat egy adatvédelmi biztosi ajánlás

tárgykörébe, hogy a Fekete Doboz Alapítvány által az EKA engedélyével, illetve – Kónya Imre értelmezésében: az EKA megbízásából – készített felvételek jogai kit lehetnek, azok ugyanis tulajdonjogi, illetve szerzői jogi kérdéseket vetnek fel. Nem látok jogi indokot arra, hogy a Fekete Doboz Alapítványt, mely mindig a felvételei nyilvánosságát szorgalmazta, de fegyelmezetten betartotta – mégpedig a másik fél értelmezése szerint – az EKA-val kötött szóbeli megállapodást, megfosszuk az általa készített felvételektől. Az információs jogok érvényesítésére azonban az Ltv. ad olyan megoldást, mely a Fekete Doboz Alapítvány jogait nem sértve, a Kónya Imre indítványából ugyancsak kiolvasható társadalmi információs igényt kielégíti.

Az Ltv. 33. §-ra figyelemmel a művelődési és közoktatási miniszter a Fekete Doboz felvételeit védett levéltári anyaggá nyilváníthatja. A felvételek védetté nyilvánítását a felvételeket tulajdonában tartó Fekete Doboz Alapítvány vagy a Magyar Országos Levéltár (MOL) (a Fekete Doboz Alapítvány egyetértésével) kezdeményezheti. Ezt követően a MOL úgynevezett biztonsági másolatot készíthet a felvételekről, melyek készülhetnek az eredetivel azonos minőségű felvételt eredményezve a videoszalagnál tartósabb (pl. CD lemez) adathordozóra is. Ezzel – feltételezve a felek együttműködési készségét – a legilletékesebb közgyűjtemény őrizheti ezt a nemzeti történeti értéket.

3. Az Ellenzéki Kerekasztal az 1989. március 15-i nagy tömegeket megmozgató demokratikus tüntetéseket követően 1989. március 22-én az ELTE ÁJK Büntetőjogi Tanszékén kezdte el tevékenységét. Az EKA-t alkotó nyolc (MDF, SZDSZ, FIDESZ, FKGP, Liga, Bajcsy-Zsilinszky Társaság, Magyar Néppárt, Szociáldemokrata Párt), majd a KDNP-vel kiegészülő kilenc szervezet a Független Jogász Fórum koordinálásával hetente egy vagy két alkalommal ülésezett.

Az EKA hangsúlyozottan a jog talaján állt, nem konspirált (jog alatt nem kizárólag a pártállam pozitív jogát kell értenünk, de azt is). Amikor 1989. június 13-án kezdődtek a Nemzeti Kerekasztal tárgyalásai, az EKA megbeszéléseinek helyszíne már az Országház volt, mely ténynek a még mindig közjog nélküli közjog viszonyai között a nyilvánvaló szimbolikus jelentőségen túl is fontosságot tulajdoníthatunk, mert ezzel egyrészt lényegében megszűnt az a veszély, hogy az állam jogsértő összeesküvőkként, felforgatókként kezelhesse az EKA tagjait, másrészt a Nemzeti Kerekasztal létrejötté maga elsődleges hatalmi tényezőként ismerte el az EKA-t, hiszen, ha kompromisszum formájában is, a pártállam képviselői a Nemzeti Kerekasztal mellé leülve, az EKA követelése előtt hajoltak meg. A formális legitimitáció hiányában (az EKA képviselői nem hivatkozhattak választóikra) nem volt kétséges ekkor, hogy az EKA a magyar társadalom jelentős része nevében fogalmazza meg álláspontját, ennyiben pedig közfeladatot látott el. Az államhatalom részéről az elismerés tehát megtörtént. Ez az elismerés azonban a hiányzó közjog viszonyai között mégis részleges maradt, mert jogi formát nem ölthetett. Az EKA ezzel mindenesetre – feltéve persze, hogy a pártállam és külföldi patrónusai korábban erőre kaptak volna – szétszavaráható értelmiségi klubból hivatalos tényező lett. Amennyi legitimitációt gyűjtött ezáltal az EKA, legalább ugyanannyit veszített az állampárti parlament, és ezzel a hatalom nevében tárgyaló politikusok is, mert a Nemzeti Kerekasztal – benne az EKA-val – legfontosabb feladatának már a szabad választások előkészítését tekintette. Ezután pedig a párhuzamosan működő parlament és az államhatalom intézményei sem hivatkozhattak a nevetségessé válás veszélye nélkül a választók 99%-ának töretlen bizalmára. Miközben eszerint alakult a rendszerváltás „történeti alkotmánya”, ennek jogi lenyomata, törvényi megformáltsága akkor nem lehetett.

Az EKA jogi paradoxonát Szabad György álláspontja igen pontosan fogalmazza meg, azaz az EKA közjogi meghatározása azért hiányzik, mert célja a hiányzó közjog restituálása volt. Az EKA tagjainak célja a jogállam, benne a társadalmi és állami nyilvánosság jogállami szintjének megteremtése volt, ezért az EKA-val szemben a társadalomnak a pozitív jogon kívül morális jogi igényei is lehetnek, még akkor is, ha ez az igény a jog útján – akár az adatvédelmi biztosi ajánlás „puha jogi eszközeivel” – sem kényszeríthető ki. Az évtizedeken keresztül lefojtott és infantilizált közélet hatásaiban ma is eleven. Az EKA megalapítói és a később hozzá csatlakozottak olyan polgárok, akik személyes kockázatot is készek voltak vállalni a jogállam megteremtése érdekében. Nyilvánvaló, hogy nem róható a terhükre sem a politikai szerepvállalás ténye – éppen ellenkezőleg –, sem az, ha némelyikük a tényleges erőviszonyokat, a pártállam éppen akkor szertefoszló hatalmát esetleg nem látta pontosan; az EKA tagjai természetesen eltérő taktikai felfogásokat képviseltek, alkotmánytörténeti és alkotmányjogi felkészültségük eltérő volt, életútjuk pedig azóta sokfelé ágazott. Ilyesféle személyes megfontolások, az akkori vélemény meghaladása tehát nem adnak elegendő erkölcsi alapot a felvételek titokban tartására. Hinnünk kell abban, hogy a közélet végül a tényleges érdemek alapján, nem pedig a pillanat esetlegesége és esendősége alapján ítél felettünk. A pletyka, a tudástól elzártság rendszerint rosszindulatúbb következtetésekre ad alkalmat, mint a valóság tényei.

Az EKA dokumentumai az ezredvégi magyar történelem legfontosabb iratai közé tartoznak. Résztevőinek történelmi szerepe nem vitatható, különösen akkor nem, ha a jogállami rutin „közfeladatot ellátó személyei”-nek (pl. a kommunális adó vitájában felszólaló helyi önkormányzati képviselő) szerepével hasonlítjuk össze az EKA szerepét a demokratikus szerkezet létrehozásában. Mindezek nem jelentik azt, hogy a felvételek teljes nyilvánossága ma a hatályos jog alapján, az EKA tagjainak akaratával szemben is kikényszeríthető lenne.

A parlamentek tevékenységét az alig korlátozott nyilvánosság jellemzi. A Nemzeti Kerekasztal – tekintettel megint csak a hiányzó közjog állapotára – erősen emlékeztet a parlamenti működésre, olyannyira, hogy – ha ezt politikai okból tagadta is – szociológiai értelemben a Nemzeti Kerekasztal úgy lépett fel, mint egy parlament, vagy legalábbis mint az Országgyűlés egyik háza. Az Országgyűlés azt hagyta jóvá, amiben a Nemzeti Kerekasztal résztvevői megegyeztek.

A Nemzeti Kerekasztal az idézőjeles „alkotmányozó gyűlés” szerepét töltötte be. Az idézőjel azért indokolt, mert egyfelől a köztársasági alkotmány – melynek része az átmenet maga is – valójában ott formálódott, ám egyúttal két vagylagos előfeltétel a gyűlés forradalmi vagy jogi megalapozása egyaránt kétséges volt. Az EKA viszont előtere volt ennek az „alkotmányozó gyűlés”-nek.

A Magyar Köztársaság közjogi szerkezete tehát jelentős mértékben az EKA tanácskozásain formálódott, a lehetséges alternatívák megjelentek ezekben a vitákban. A tárgyalások folyamata annyira szerves része a rendszerváltás, az alkotmány megteremtése genezisének, hogy dokumentumait közérdekű adatnak kell elismernünk. Az EKA működésének ismertettét sajátosságai és jogállás nélkülsége egyúttal kizárja azt, hogy ezeket az iratokat visszamenőleg az Avtv. 19. §-a alapján belső használatú vagy döntéselőkészítő iratnak minősítsük.

A pártok belső vitái, és a pártok közötti kapcsolatok nem feltétlenül nyilvánosak. Egybevetve a Nemzeti Kerekasztal működésével az EKA kevésbé parlamentre, inkább pártközi tárgyalásokhoz hasonlított. A nyilvánosság kizárásával folytatott pártközi tárgyalások, egyeztetések nem kivétel nélküliek, és nem jogellenesek. Nem v-

tás az sem, hogy a Fekete Doboz kameráját minden jogi kényszer nélkül engedte tárgyalóasztalához az EKA, igaz az is, hogy a felvételek sorsát illetően joga volt felvételeket szabni.

Ha az EKA és a Fekete Doboz megállapodása az összes résztvevőjének személyes beleegyezéséhez köti a felvételek kutathatóságát és nyilvánosságát, ez természetesen nem jelentheti egyúttal az EKA – jog szerint még kétesen létező – akkori szervezeteinek jóváhagyásához is kötni a felvételek nyilvánosságát, kutathatóságát.

A felvételek nyilvánosságának, illetőleg kutathatóságának vizsgálata során mindazonáltal tekintettel kell lenni az EKA eddigiekben is elemzett többarcúságára, jogi meghatározatlanságára.

IV.

Az adatvédelmi biztos és munkatársa – a vizsgálat eredményes lezárása érdekében – a Széchényi Könyvtárban megtekintett több részletet a felvételekből. A tájékozódáshoz a könyvtár Kortörténeti Különgyűjteménye értékes és szakszerű támogatást nyújtott.

E tájékozódás kétirányú eredményre vezetett:

1. A felvételek tanúsága szerint a felvételek nyilvánossága kérdésében a résztvevők álláspontja eredetileg nem volt egységes.

A felvételek nyilvánosságáról szóló 1989. május 10-én folytatott rövid véleménycserében Boross Imre, aki a Kisgazdapárt képviselőjeként volt jelen, azt mondta, hogy „Ellenzem a nyilvánosság monopolizálását!”

Kónya Imre összhangban jelenlegi álláspontjával azt a formulát tartotta helyesnek, mely szerint „A Fekete Doboz nem a nyilvánosság képviselője, hanem a mi megbízottunk.” A felvétel tanúsága szerint erről a résztvevők nem szavaztak, de hallgatólagosan Kónya Imre a nyilvánosságot korlátozni kívánó álláspontját tették magukévá.

Az ülések nyilvánossága az 1989. július 6-i ülésen azzal kapcsolatban merült fel, hogy az egyik napilapnak az EKA tevékenységéről rendszeresen tudósító újságírója bennfeledkezett a tárgyaláson. Szabad György professzor ott elmondott álláspontja szerint az a helyes magatartás, ha az EKA vagy az egész sajtót tájékoztatja vagy senkit sem.

Antall József zárta le a vitát: „Amíg nem döntünk a nyilvánosság kérdésében, zárt...”

A Széchényi Könyvtár főigazgatójának levelei és a felvételek alapján megállapítható, hogy a résztvevők 1989-es akarata a felvételek nyilvánosságának korlátozása volt.

Mind az akkori viszonyok, mind a tárgyalások jellege miatt ezt a döntést visszatekintve is jogszerűnek, sőt szükségesnek minősíthetjük.

2. Az EKA tárgyalásaira, a helyzet logikája alapján érthetően, sokkal inkább a konszenzus keresése, semmint a „pártoskodás” volt a jellemző. A demokratikus pártrendszer kialakulása idején, amikor a szabad választás távolinak látszik, még nem a versengés jellemzi az EKA belső viszonyait; az élesebb vitákkal – politikai érettségü-

ket bizonyítva – az akkor kialakuló pártok megvárták a jogállami közjogot. A résztvevők – a vita általam megismert részében – a tisztelet hangján beszéltek egymással. Volt rá eset, hogyha valaki okkal, ok nélkül elragadtatta magát, elnézést kért partnerétől. A jelenlevők inkább az eszmetársnak és szövetségesnek, semmint a riválisnak kijáró nagyon is mérsékelt hangon szólították meg egymást. A 150 órás vita részleges ismerete alapján is úgyszólván kizárható, hogy a résztvevők egymásnak személyiségi jogi sérelmet okoztak volna. Ez az ügy megítélése szempontjából lényeges körülmény természetesen nem érinti a résztvevőknek a nyilvánossággal kapcsolatos személyiségi jogait.

Fontos az is, hogy különösen az EKA véleményformáló személyiségei részéről elég jól elválíék a képviselt szervezet politikai tartalmú nyilatkozata a személyes vélemények közlésétől. Erre számos és pontosan használt formulát használtak.

Példának a '89 július 6-i ülés:

„Eddig terjed a felhatalmazásunk.” (Antall József)

„Nekünk testületi álláspontunk van.” (Orbán Viktor)

„Ebben nincs hivatalos álláspontunk.” (KDNP képviselője) És így tovább...

Az EKA tagjai szervezeteket képviseltek, állásfoglalásaik mint szervezetük véleménye jelent meg, a magánjellegű megnyilvánulások a vita során és utólag is elkülönülnek, akár „véleményem szerint”, „úgy gondolom”-szerű fordulatok, akár a kontextus alapján.

A Szabad György képviselő úr által említett „magánvélemény kifejtése” és „közzereplés” elválasztása tehát a felvételek alapján lehetséges.

A felvételek áttekintése, melynek célja a magánvélemény kifejtésének leválasztása a politikai szervezetek nevében történt véleménynyilvánítástól, azon vélelem alapján történhet, hogy mivel a résztvevők szervezetek képviseletében jártak el, általában közzereplőként, nem pedig magánszemélyként nyilvánítottak véleményt.

V.

A vizsgálat eredményeként az alábbi ajánlásokat teszem:

– Az EKA, mint az alkotmányos jogállam megteremtésének folyamatában politikai irányítószerepet játszó szervezet, az e szerephez egyértelműen kötött megnyilvánulásaiban közfeladatot ellátó szervnek tekintendő. Ez annyit jelent, hogy az EKA ülésein az akkor már működő szervezetek, pártszerű alakzatok politikai-közjogi álláspontját tükröző nyilatkozatok, felszólalások megismerhetők, azaz közérdekű adatnak minősülnek. A nyilvános változat elkészítése az iratot őrző közgyűjtemény feladata.

– A felvételek teljességének kutathatósága, illetve nyilvánossága érdekében javaslom, hogy a Széchényi Könyvtár főigazgatója ismét keresse a résztvevőket. Az esetleg immár ismételten nem nyilatkozó egykori résztvevők beleegyező nyilatkozatától, az erre való figyelmeztetés után, el lehet tekinteni. Ez a kifejezett tiltakozás érvényét nem érinti.

– A felvételek az eredetivel azonos minőségű, csorbítatlan másolatainak – természetesen nem a Széchényi Könyvtár által már jogszerűen megvásárolt kópiáknak – a Magyar Országos Levéltárban van a helyük, az iratok keletkezésétől számí-

tott tizenöt év elteltével pedig az iratok teljességének kutathatóságát az Ltv. 23. §-ának feltételei szerint biztosítani kell akkor is, ha a kutathatósághoz az érintettek nem adták beleegyezésüket. A kutató a személyiségi jogokat az Avtv. és a Ltv. szerint tiszteletben tartja.

– A résztvevők beleegyezése esetén a felvételek a határidő lejárta előtt is kutathatóak, illetve nyilvánosságra hozhatóak.

– Azok a felvételek, amelyek jogszerűen már nyilvánosságra kerültek, idézhetők.

– Az állam a felvételeket történeti, kulturális értékük miatt köteles megóvni. Ennek érdekében javaslom, hogy a Fekete Doboz Alapítvány és a Magyar Országos Levéltár kezdeményezze, hogy a művelődési és közoktatási miniszter nyilvánítsa a felvételeket védett levéltári anyaggá. A Magyar Országos Levéltár a felvételekről az Ajánlás 3. pontjában foglaltak teljesíthetősége érdekében készítsen az eredetivel azonos kép- és hangminőségű biztonsági másolatot.

Budapest, 1997. szeptember 1.

Dr. Majtényi László
(466/A/1996)

Közfeladatot ellátó szerv tevékenységére irányuló tudományos kutatás eredményének nyilvánosságáról szóló adatvédelmi biztosi

a j á n l á s

I.

Az Országos Foglalkoztatási Alapítvány (OFA) által a munkahelymegtartó támogatási programok szakmai értékelésével megbízott Munkaügyi Kutatóközpont kutatásvezetője indítvánnyal fordult hivatalomhoz, melyben állásfoglalásomat kérte arra vonatkozóan, hogy az OFA jogszerűen zárkózik-e el a kutatás eredményeinek nyilvánosságra hozatalától, a szakmai vita engedélyezésétől.

A vizsgálat során az alábbiakat állapítottam meg:

Az Országos Foglalkoztatási Alapítvány 1996 februárjában – zártkörű pályázat eredményeképpen – kutatási szerződést kötött a Munkaügyi Kutatóintézettel a Foglalkoztatási Alapból nyújtott munkahelymegtartó támogatások hasznosulásának vizsgálatára.

A zárótanulmányt az OFA 1996. decemberi ülésén nem fogadta el, és a szerződés kikötéseire hivatkozva nem engedélyezte szakmai vitára bocsátását sem. Az időközben közalapítvánnyá átalakult szervezet új kuratóriuma a kutatók kérésére 1997 áprilisában ismét tárgyalta a szakmai vita engedélyezésének kérdését, és ismét elutasítóan foglalt állást. 1997 júniusában a Magyar Szociológiai Társaság Gazdaságpszichológiai Szakosztálya fordult hasonló kéréssel az OFA-hoz, de elutasító választ kapott.

Az Országos Foglalkoztatási Alapítvány (jelenleg: Országos Foglalkoztatási Közalapítvány) közfeladatot ellátó szerv.

Az Országos Foglalkoztatási Közalapítványt a Magyar Köztársaság Kormánya a Munkaügyi Minisztériummal közösen, 1997. január 1-jei hatállyal, a Munkaügyi Minisztérium által alapított Országos Foglalkoztatási Alapítvány általános jogutódjaként hozta létre.

A Közalapítvány célja a foglalkoztatás elősegítése és a munkanélküliség mérséklése érdekében, a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvényben, valamint a munkaügyi miniszter feladat- és hatásköréről szóló 46/1990. (IX. 15.) Korm. rendeletben megfogalmazott közfeladatok ellátásának folyamatos biztosítása.

Ennek érdekében a Közalapítvány az Alapító Okiratában meghatározott feladatai körében többek között munkaügyi tárgyú kutatásokat támogat, koordinál, valamint kísérleti programokat indít az új típusú aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök bevezetésére, ezek tapasztalatainak értékelése alapján javaslatot tesz intézményes alkalmazásukra.

Az OFA a kutatás elvégzésére a Munkaügyi Kutatóintézetet bízta meg.

A Munkaügyi Kutatóintézetet 1973-ban az 1028/1973. (VII. 25.) MT határozat alapján a munkaügyi miniszter létesítette; önálló költségvetési szerv, amely a Munkaügyi Minisztérium közvetlen felügyelete alatt áll, irányítását a munkaügyi miniszter látja el.

Az Intézet – alapítói határozatában rögzített – alapfeladata, hogy a munkaügyi politika szolgálatában a MüM intézkedéseinek tudományos alátámasztása végett a foglalkoztatás, a munkaügyi kapcsolatok, a bérezés és a munkafeltételek témakörében, tudományos megközelítésből a gyakorlati igényekből fakadó elméleti kérdéseket kutassa, törvényszerűségeket és összefüggéseket tárjon fel, helyzetelemzéseket, módszertani anyagokat készítsen.

Az Intézet kutatásai három fő területre: a foglalkoztatáspolitikára, a munkaszervezés és ergonómia, valamint munkaügyi kapcsolatok területére összpontosulnak. Jelenlegi mintegy húsz fős kutatói állományának több mint fele kandidátusi fokozattal rendelkezik, rendszeresen publikál; a szerződésben külön kikötött kutatásvezető pedig ugyancsak szakmája ismert művelője.

A kutatás tudományos voltát és színvonalát a tudományos közélet ítélni fogja, azt azonban a fentiek alapján az adatvédelmi vizsgálat során vélelmeznünk kell.

II.

1. A tudományos igazság kérdéseiben vagy kutatások tudományos minőségének meghatározásában állást foglalni a tudomány művelői jogosultak. E jog a tudomány – az Alkotmány 70/G. §-ában garantált – autonómiájából következik, melynek értelmezésében irányadó az Alkotmánybíróság 34/1994. (VI. 24.) AB határozata. (A konkrét kutatási eredmények szakmai megítélését egyébként éppen a megbízó akadályozza meg azzal, hogy nem járul hozzá a szakmai vita lefolytatásához.)

A megrendelőnek ugyanakkor természetesen jogában áll nem elfogadni a kutatás megállapításait, és figyelmen kívül hagyni az abban foglalt javaslatokat. Ez a döntés nem tekinthető tudományos kérdésben való állásfoglalásnak.

2. A kutatás tárgya a szerződés szerint a munkahelymegtartó támogatási program – mint aktív foglalkoztatáspolitikai eszköz – hatékonyságának elemzése, valamint annak megítélése, hogy a megrendelő támogatási programja rövid vagy hosszú távú foglalkoztatáspolitikai eszközként alkalmazható-e (és milyen változtatásokkal), továbbá a támogatási rendszer általános bevezetésére vonatkozó javaslat.

A kutatás tehát az ország népességének számottevő részét érintő foglalkoztatáspolitikai kérdésekre – nem utolsósorban jelentős közpénzek felhasználásának hatékonyságára –, vagyis közérdekű adatok feltárására irányult.

A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény (adatvédelmi törvény) 19. §-ában foglaltak szerint az állami vagy helyi önkormányzati feladatot, valamint jogszabályban meghatározott egyéb közfeladatot ellátó szerv a feladatkörébe tartozó ügyekben – ideértve a gazdálkodásával kapcsolatos ügyeket is – köteles elősegíteni a közvélemény pontos és gyors tájékoztatását. E szervezetnek lehetővé kell tenniük, hogy a kezelésükben lévő közérdekű adatot – törvényben meghatározott kivételekkel – bárki megismerhesse. Az adatvédelmi törvény értelmében közérdekű adat az állami vagy helyi önkormányzati feladatot, valamint jogszabályban meghatározott egyéb közfeladatot ellátó szerv vagy személy kezelésében lévő, a személyes adat fogalma alá nem eső adat [2. § (3) bek.].

3. A kutatási szerződésben az OFA kikötötte, hogy „A megrendelő a vállalkozó által átadott kutatási tanulmányt és adatbázist szabadon felhasználhatja, és jogosult azt nyilvánosságra hozni. A megrendelő előzetes és írásos hozzájárulásával a vállalkozó is publikálhatja a kutatás szakmai anyagát”.

A szerződésből kitűnik továbbá, hogy a Munkaügyi Kutatóintézet mint vállalkozó azt vállalta, hogy „elvégzi a pályázati felhívásban megjelölt kutatást, és erről tanulmányt készít”.

A tanulmány (zárótanulmány) a kutatási eredmények egyik lehetséges megjelenési formája, emellett az objektív, tudományosan elfogadott és igazolható módszertan alapján végzett kutatás számos adatot, információt, állítást – esetleg kérdésfeltevést, további kutatásokra vonatkozó javaslatot – eredményez.

A kutatási szerződés rendelkezése alapján az OFA jogosult dönteni a kutatás eredményeit tartalmazó kutatási tanulmány nyilvánosságra hozatalának engedélyezéséről, ám a tanulmányban foglalt, objektív, tudományosan igazolható módszerekkel felvett vizsgálati adatok – amennyiben azok nem tartoznak az adatvédelmi törvényben meghatározott kivételek körébe (így nem tartalmazznak állam- vagy szolgálati titkot, üzleti titkot, személyes adatot, nem minősülnek döntés-előkészítő iratnak, avagy az adatok nyilvánosságához való jogot törvény honvédelmi, nemzetbiztonsági, bűnüldözési vagy bűnmegelőzési, központi pénzügyi vagy devizapolitikai érdekből, külügyi kapcsolatokra, nemzetközi szervezetekkel való kapcsolatokra, bírósági eljárásra tekintettel nem korlátozza) – közérdekűek, még akkor is, ha feltárásukra az OFA megbízása nélkül nem került volna sor.

Ami a szerződésben külön nevesített adatbázist illeti: amennyiben az olyan speciális megjelenítési formát, lekérdezési lehetőségeket, felhasználói interfészt tartalmaz, amelyet a kutatók kifejezetten a megrendelő kérésére fejlesztettek ki, avagy a zárótanulmány mellékleteként értelmezhető, akkor nyilvánosságra hozatalához a kutatási szerződés alapján a megrendelő hozzájárulása szükséges. Az adatbázis adattartalma azonban – a fenti megszorításokkal – ebben az esetben is közérdekű.

4. A fentiekből következően a szóban forgó kutatást lezáró tanulmány nem, de a kutatás adatai – a fenti megszorításokkal – a közérdekű adatok nyilvánosságának szabályai szerint bárki számára hozzáférhetőek.

A zárótanulmány birtokában lévő – azt egyébként el nem fogadó – OFA közérdekű adatra vonatkozó kérés esetén köteles gondoskodni arról, hogy a tanulmányban foglalt minden lényeges adat, megállapítás értelmezhető formában és kontextusban a kérelmező tudomására jusson, az ilyen adattartalmat rögzítő adathordozóról szükség szerint másolatot készíthessen.

A zárótanulmány értéktétel tartalmazó részeit vagy akár az annak alapjául szolgáló adatok, vizsgálati eredmények helytállóságát az OFA vitathatja. Tudományos szempontból ugyancsak vitathatják a kutatás módszertanát, eredményeit az adatok nyilvánosságával lehetővé váló szakmai vitafórum résztvevői is.

A közérdekű adatkérés során nyilvánosságra kerülő adatok esetében a korrekt publikálás elvárható követelményeihez hozzátartozik a vitatottság tényének jelzése.

III.

A fentiek alapján az alábbi ajánlást teszem:

– Tudományos kutatás nyilvánosságra hozatala a kutató és a megrendelő közötti szerződéssel korlátozható.

– Közfeladatot ellátó szerv tevékenységére irányuló tudományos kutatás eredménye általában közérdekű adat, melynek nyilvánosságát csak az adatvédelmi törvény által meghatározott esetekben lehet korlátozni. A közfeladatot ellátó szerv által kötött, saját tevékenységének vizsgálatára irányuló kutatási szerződésnek a nyilvánosságot korlátozó kikötései a kutatási eredmények megjelenési formájára, például a megrendelő számára írt zárótanulmány publikálására vonatkozhatnak; az abban foglalt adatokra, tudományosan igazolható állításokra nem.

– Közérdekű adatot tudományos kutatásról szóló szerződéssel nem lehet elzárni a nyilvánosság elől. A Polgári Törvénykönyv szabályai alapján [220. § (2) bek., 228. § (3) bek.] semmis az a szerződési kikötés, amely közérdekű adat eltitkolására irányul.

– Ha a közfeladatot ellátó szerv a saját tevékenységének vizsgálatára irányuló kutatás megrendelője, akkor a közérdekű adatra vonatkozó kérés alapján köteles a kutatás eredményeit az adatvédelmi törvényben foglalt kivételekkel, közérthető formában a kérelmező tudomására hozni.

– A kutató jogosult a kutatás eredményét képező – közérdekű adatnak minősülő – tudományosan igazolható adatokat, állításokat nyilvánosságra hozni, a megrendelő által korlátozott nyilvánosságú kutatási tanulmányt vagy más tudományos művet azonban csak a megrendelő hozzájárulásával publikálhatja.

Budapest, 1997. október 6.

Dr. Majtényi László
(514/A/1997)

*

a j á n l á s

arról, hogy közérdekű adat-e az országgyűlési képviselők hiányzása

I.

A vizsgálat megindítása

Egy újságíró azzal a panasszal fordult az adatvédelmi biztoshoz, hogy az Országgyűlés Hivatalának illetékesei szolgálati titokra hivatkozva nem hajlandók kiadni az országgyűlési képviselőknek a szavazásokról való hiányzásával kapcsolatos adatait.

Megkerestem az Országgyűlés főtitkárát, aki arról tájékoztatót, hogy a képviselők szavazásról való távollétével összefüggő egyes kérdésekről – a Magyar Köztársaság Országgyűlésének Házszabályáról szóló 46/1994. (IX. 30.) OGY határozat 44. § (3) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján – a Házbizottság 1995. május 1-jei hatállyal rendelkezést adott ki. Ezen rendelkezés 13. pontja a képviselői távollétre vonatkozó adatokat nem minősítette szolgálati titoknak, csupán a Hivatal ügykezeléséről rendelkezett, megakadályozva ezzel, hogy az adatok a Hivatal belátása szerint kerüljenek nyilvánosságra. A Házbizottság rendelkezésének betartására az egész Hivatal köteles.

1997 májusában felkértem az Országgyűlés elnökét, hogy az ügygel kapcsolatos álláspontjáról tájékoztasson. Dr. Gál Zoltán, az Országgyűlés elnöke júniusi válaszlevelében közölte: az ügy fontosságára tekintettel felkéri a Házbizottságot, hogy tekintse át a kérdést és foglaljon állást. A Házbizottság az ügyben nem foglalt állást.

II.

Az ügy jogi háttere

1. A Magyar Köztársaság Országgyűlésének Házszabályáról szóló 46/1994. (IX. 30.) OGY határozat 13. § (1) bekezdése szerint „az országgyűlési képviselők tevékenységüket a köz érdekében végzik”, a (3) bekezdés szerint a képviselőnek „kötelessége részt venni az Országgyűlés ülésein, továbbá annak a bizottságnak az ülésein, amelynek tagja”.

A Házszabály 44. §-a szerint:

„(1) A képviselő az Országgyűlés szavazásain köteles jelen lenni.

(2) A képviselőnek járó alapidő összege arányosan csökken, ha a képviselő a tárgyhónap napirenden előre feltüntetett szavazásainak több, mint egyharmadán igazolatlanul nem vesz részt.

(3) A (2) bekezdésben foglaltak végrehajtásának szabályait a Házbizottság állapítja meg.”

E felhatalmazás alapján született meg 1995. május 1-jei hatállyal „A Magyar Köztársaság Országgyűlése Házbizottságának rendelkezése a képviselők szavazásról való távollétével összefüggő egyes kérdésekről”. E rendelkezésnek a jelen ügyben hivatkozott 13. pontja szerint „a távollétek és azok igazolásával kapcsolatos

adatok személyre szóló megjelenítése a képviselők személyiségi jogait sérthetik, ezért ezek hivatali ügykezelés szempontjából szolgálati titoknak minősülnek, s ezért azokat bizalmasan kell kezelni.”

2. A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény 19. § (1) bekezdése szerint „az állami vagy helyi önkormányzati feladatot, valamint jogszabályban meghatározott egyéb közfeladatot ellátó szerv és személy (a továbbiakban együtt: szerv) a feladatkörébe tartozó ügyekben – ideértve a gazdálkodásával kapcsolatos ügyeket is – köteles elősegíteni a közvélemény pontos és gyors tájékoztatását.”

Ugyanezen § (4) bekezdése kimondja, hogy „az (1) bekezdésben említett szervek hatáskörében eljáró személynek a feladatkörével összefüggő személyes adata a közérdekű adat megismerését nem korlátozza.”

3. Az államtitokról és a szolgálati titokról szóló 1995. évi LXV. törvény 4. §-a szerint szolgálati titok a törvény 6. §-ának (1) bekezdése szerint minősítésre felhatalmazott által meghatározott adatfajták körébe (a továbbiakban: szolgálati titokkör) tartozó adat, amelynek az érvényességi idő lejártá előtti nyilvánosságra hozatala, jogosulatlan megszerzése és felhasználása, illetéktelen személy részére hozzáférhetővé tétele sérti az állami vagy közfeladatot ellátó szerv működésének rendjét, akadályozza a feladat- és hatáskörének illetéktelen befolyástól mentes gyakorlását. Nem lehet szolgálati titokká minősíteni az Avtv. 19. §-ának (2) bekezdésében meghatározott típusú adatfajták körébe tartozó adatot. A szolgálati titokkör megállapítása során ki kell kérni az adatvédelmi biztos véleményét. A szolgálati titokkört a Magyar Közlönyben közzé kell tenni.

Jelenleg az Országgyűlés Hivatalának nincs szolgálati titokköri jegyzéke, ennélfogva hiányzik a feltétele annak, hogy a kezelésében lévő adatok bármelyikét szolgálati titoknak lehessen minősíteni. A titokvédelmi törvény egyébként nem az Országgyűlés Házbizottságát, hanem az Országgyűlés elnökét hatalmazza fel titokminősítési jogosultsággal.

III.

A vizsgálat megállapításai

Az idézett jogszabályi rendelkezések szerint a képviselők jogszabály-előírta kötelessége a plenáris és a bizottsági üléseken részt venni, képviselői munkájuknak ez az egyik fontos területe. A plenáris szavazásoktól való távolmaradást a Házszabály kifejezett szankciókkal sújtja. A jelenlét, illetőleg a hiányzás tényére vonatkozó információ a képviselőnek nem állampolgári vagy magánemberi mivoltához kapcsolódó adat. Az adatvédelmi törvény idézett szabálya alapján az erre vonatkozó adatok a képviselőnek a feladatkörével összefüggő adata, mely a képviselet funkciójából, a parlamenti képviselő feladataiból következően nem élvez a személyes adatok jogi védelmét.

Az Alkotmánybíróság ezzel egybehangzó 60/1994. (XII. 24.) AB határozata szerint: a közhatalmat gyakorlók vagy a politikai közszereplést vállalók esetében a választópolgároknak a közérdekű adatok megismeréséhez fűződő joga elsőbbséget élvez az előbbieken olyan személyes adatához képest, amelyek köztevékenységük és annak megítélése szempontjából jelentősek lehetnek.

A képviselőknek feladatuk ellátása körében tanúsított magatartásával, tevékenységével kapcsolatos valamennyi adat (felszólalásai, szavazása, a jelenléte és távolmaradása plenáris és bizottsági üléseken) ismerete – ideértve a képviselői alapidj csökkentésére vonatkozó adatokat is – a tájékozott választópolgári értékelés alapfeltétele. Ez alól a zárt ülések dokumentumai, a titkosan leadott szavazatok tartalma jelentenek kivételt. Nem függ össze a képviselői tevékenység megítélhetőségével, ennél fogva védelem illeti a képviselői hiányzásokkal kapcsolatos azon személyes adatot, amelynek ismerete nem feltétele a képviselői munka értékelésének, így a távolmaradás okaként nem közérdekű adat az, amely például a képviselő betegségére, családi eseményeire vonatkozik. Ebből következően csupán a hiányzás ténye, nem pedig annak indoka tekinthető feltétel nélkül közérdekű adatnak.

A Házbizottság Rendelkezésének 13. pontja számos törvényességi, sőt alkotmányossági aggályt vet fel. Sérti az államtitokról és a szolgálati titokról szóló 1995. évi LXV. törvényt, mert olyasmint igyekszik „a hivatali ügykezelés szempontjából” szolgálati titoknak minősíteni, amelyre a titokvédelmi törvény nem ad felhatalmazást. Sérti az adatvédelmi törvényt és ezen keresztül az Alkotmányt, amely biztosítja a polgárok jogát a közérdekű adatok megismeréséhez.

Az Országgyűlés Házbizottsága mint egyfajta „szuperbizottság” a többi állandó bizottságtól eltérő feladatokkal és speciális hatáskörökkel rendelkezik. A Házsabály idézett 44. § (3) bekezdése felhatalmazza a Házbizottságot a képviselők hiányzására és az emiatti alapidjcsökkentésre vonatkozó szabályok megalkotásával is. E felhatalmazás azonban nem terjedhet ki a törvényi rendelkezésektől való eltérésre.

Az Országgyűlés Házbizottságának „rendelkezése a képviselők szavazásról való távollétével összefüggő egyes kérdésekről” egyetlen jogalkalmazó számára sem tekinthető jogforrásnak, és kiváltképp nem korlátozhatja a polgárok alkotmányban biztosított információszabadságát.

IV.

Ajánlás

Az országgyűlési képviselőknek a feladatuk ellátásával összefüggő adatai nyilvánosak. A képviselők hiányzása a plenáris és a bizottsági ülésekről közérdekű adat. Az Országgyűlés Hivatala a képviselőkről a kezelésében lévő ilyen adatokat bárki számára köteles hozzáférhetővé tenni.

Budapest, 1997. december 5.

Dr. Majtényi László
(87/A/1997)

*

A környezetvédelmi felügyelőségeknek a környezetvédelmi bírságokra vonatkozó adatkezelésével kapcsolatos adatvédelmi biztosi vizsgálat eredményeit összegző

a j á n l á s

I.

A vizsgálat megindítása

Polgárok azzal a panasszal fordultak az adatvédelmi biztoshoz, hogy 1997 nyarán megkeresték az Országos Környezetvédelmi Főfelügyelőséget a környezetvédelmi bírságokkal kapcsolatos egyes adatok közlését kérve. A Főfelügyelőség a kérelmezőket a 12 helyi felügyelőséghez irányította. Ezt követően a panaszosok megkeresték a 12 intézményt, melyektől a következő adatokat kérték: az 1997. évben beszedett bírság összege, felhasználása, a megbírságolt cégek neve, az estenként kirótt bírság összege.

Az azonos tartalmú kérelemre a 12 felügyelőségtől a következő válaszok érkeztek: a Közép-Duna-völgyi Környezetvédelmi Felügyelőség az Országos Környezetvédelmi Felügyelőségre hárította a választ. Öt helyről (Közép-dunántúli, Dél-dunántúli, Nyugat-dunántúli, Észak-magyarországi, Tiszántúli Környezetvédelmi Felügyelőség) nem érkezett válasz. Az Alsó-Tisza-vidéki Környezetvédelmi Felügyelőség az érdemi választ megtagadta. A felügyelőségek többsége vagy minden jogi indoklás nélkül, vagy a Polgári Törvénykönyvnek a személyiségi jogokat, valamint az üzleti titkot védő szabályaira hivatkozva tagadta meg az adatok egy részének közlését. A kérelemben felsorolt valamennyi adatot mindössze egyetlen megkeresett szerv az Alsó-Duna-völgyi Környezetvédelmi Felügyelőség közölte, és egyben tájékoztatta az adatkérőket, hogy mivel a kivetett bírságok felhasználásáról csak a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium tud felvilágosítást adni, kérelmüknek ezt a részét oda továbbították. Ugyancsak figyelemre méltó, hogy az adatszolgáltatásért a felszámolt költségtérítések összegében 15-szörös különbség is előfordult.

II.

Az ügy jogi háttere

1. A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvénynek a vitatott kérdéssel összefüggő §-ai a következők:

75. § (2) A személyhez fűződő jogok védelmére vonatkozó szabályokat a jogi személyekre is alkalmazni kell, kivéve ha a védelem – jellegénél fogva – csak a magánszemélyeket illetheti meg.

78. § (1) A személyhez fűződő jogok védelme kiterjed a jóhírnév védelmére is.

(2) A jóhírnév sérelmét jelenti különösen, ha valaki más személyre vonatkozó, azt sértő, valótlan tényt állít, híresztel, vagy való tényt hamis színben tüntet fel.

81. § Személyhez fűződő jogot sért, aki a levéltitkot megsérti, továbbá, aki magántitok, üzemi vagy üzleti titok birtokába jut, és azt jogosulatlanul nyilvánosságra hozza, vagy azzal egyéb módon visszaél.

83. § (1) A számítógéppel vagy más módon történő adatkezelés és adatfeldolgozás a személyhez fűződő jogokat nem sértheti.

(2) A nyilvántartott adatokról tájékoztatást – az érintett személyen kívül – csak az arra jogosult szervnek vagy személynek lehet adni.

2. A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvénynek (a továbbiakban: Avtv.) az üggyel összefüggő rendelkezései a következők: a 19. § kimondja, hogy az állami vagy helyi önkormányzati feladatot, valamint jogszabályban meghatározott egyéb közfeladatot ellátó szerv és személy a feladatkörébe tartozó ügyekben köteles elősegíteni a közvélemény gyors és pontos tájékoztatását. E szervek rendszeresen közzé vagy más módon hozzáférhetővé teszik a tevékenységükkel kapcsolatos legfontosabb – így különösen a hatáskörükre, illetékességükre, szervezeti felépítésükre, a birtokukban lévő adatfajtákra és a működésükről szóló jogszabályokra vonatkozó adatokat. E szervezeteknek lehetővé kell tenniük, hogy a kezelésükben lévő közérdekű adatot bárki megismerhesse, kivéve ha törvény alapján az arra jogosult szerv állam- vagy szolgálati titokká nyilvánította, továbbá, ha a közérdekű adatok nyilvánosságához való jogot – az adatfajták meghatározásával – törvény honvédelmi, nemzetbiztonsági, bűnüldözési vagy bűnmegelőzési, központi pénzügyi vagy devizapolitikai érdekből, külügyi kapcsolatokra, nemzetközi kapcsolatokra vagy bírósági eljárásra tekintettel korlátozza.

Az Avtv. 2. § 3. pontja szerint: „közérdekű adat: az állami vagy önkormányzati feladatot, valamint jogszabályban meghatározott egyéb közfeladatot ellátó szerv vagy személy kezelésében lévő és a személyes adat fogalma alá nem eső adat.”

3. Az adatvédelmi törvény rendelkezésein túlmenően a környezettel kapcsolatos információk kezeléséről a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény a következőket tartalmazza:

„12. § (1) Mindenkinek joga van a környezetre vonatkozó tényeknek, adatoknak, így különösen a környezet állapotának, a környezetszennyezettség mértékének, a környezetvédelmi tevékenységeknek, valamint a környezet emberi egészségre gyakorolt hatásainak megismerésére.

(2) A környezet védelmével kapcsolatos állampolgári jogok gyakorlása és kötelezettségek teljesítése céljából az állam mindenki számára lehetővé teszi a környezet és az egészség lényeges összefüggéseinek, a környezetkárosító tevékenységek és azok fontosságának megismerését.

(3) Az állami szervek és az önkormányzatok feladatkörükben kötelesek a környezet állapotát és annak az emberi egészségre gyakorolt hatását figyelemmel kíséreni, az így szerzett adatokat nyilvántartani, és – a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló törvény által megállapított kivételekkel – hozzáférhetővé tenni, és a megfelelő tájékoztatást megadni.

(4) A környezethasználót – e törvény rendelkezései szerint – tájékoztatási kötelezettség terheli az általa okozott környezetterhelés és -igénybevétel, valamint környezetveszélyeztetés tekintetében.”

4. A környezetvédelmi felügyelőségek által beszedett bírságok felhasználásáról az egyes elkülönített állami pénzalapokról szóló 1992. évi LXXXIII. törvény, valamint a környezetvédelmi törvény rendelkezik. Eszerint az ilyen címen befolyó összeg 70%-a a környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter által kezelt Központi Környezetvédelmi Alapba kerül. Az Alap bevételeit és kiadásait e törvényben meghatá-

rozott jogcímenként, illetve összevont jogcímenként bemutatott költségvetését és zárszámadását a költségvetési és zárszámadási törvényjavaslat részeként az Országgyűlés hagyja jóvá. Az Alap költségvetéséről és annak végrehajtásáról a közvéleményt legalább félévenként tájékoztatni kell. A környezetvédelmi bírságokból befolyó összeg fennmaradó 30%-a a környezetszennyezéssel érintett települési önkormányzatokhoz kerül.

III.

A vizsgálat megállapításai

A Polgári Törvénykönyv, az adatvédelmi törvény és a környezetvédelmi törvény hivatkozott rendelkezéseinek összevetésével megállapítható, hogy a panaszosok által kért adatok bárki által megismerhető közérdekű adatok.

1. A Polgári Törvénykönyvnek a jóhírnév védelméről szóló rendelkezése [78. § (2) bekezdés] a törvény és a joggyakorlat alapján a jogi személyeket is megillető alapjog. A Ptk. szóban forgó törvényi tényállása szerint a jóhírnév sérelmét jelenti különösen, ha valaki más személyre vonatkozó, azt sértő, valótlan tényt állít, híresztel, vagy valós tényt hamis színben tüntet fel. E jogi védelmet nem lehet úgy értelmezni, hogy tilos volna mindennemű olyan tényállítás vagy adatközlés, amely a jogi személy társadalmi, piaci stb. megítélését hátrányosan befolyásolná, azaz ártana jóhírnevének. Egy jogi személlyel összefüggésben a valóságnak megfelelő tény állítása vagy ilyen adat közlése például abban az esetben minősíthető a jóhírnév megsértésének, ha az kifejezőmódjában indokolatlanul bántó, becsmérő.

A közigazgatási szerv jogsértést megállapító, tárgyszerű határozatának nyilvánosságra hozatala tehát nem jelenti a jóhírnév sérelmét még téves vagy utóbb megalapozatlannak minősülő döntés esetén sem, amennyiben abból egyértelműen kiderül, hogy mely szerv, milyen fokú döntéséről van szó, és ellene milyen további jogorvoslatnak van helye. Ezért a Ptk. idézett szabálya csupán látszólagos ellentmondásban van az adatvédelmi törvénynek a közérdekű adatok nyilvánosságát kimondó 19. §-ával, valamint a környezetvédelmi törvények a nyilvánosságot biztosító 12. §-ával.

2. Nem ellentétes az Avtv. közérdekű adatok nyilvánosságát előíró rendelkezése, valamint a Ptk. 83. § (2) bekezdésébe foglalt szabály. Ez utóbbi előírja, hogy „a nyilvántartott adatokról tájékoztatást – az érintett személyen kívül – csak az arra jogosult szervnek vagy személynek lehet adni”. Az állami vagy helyi önkormányzati feladatot, valamint jogszabályban meghatározott egyéb közfeladatot ellátó szerv és személy kezelésében lévő közérdekű adatok megismerésére ugyanis az Avtv. 19. § (3) bekezdése ad mindenki számára jogot, amikor kimondja: az említett szervezetek lehetővé kell tenniük, hogy a kezelésükben lévő közérdekű adatot bárki megismerhesse. Amennyiben az Avtv.-ben foglalt korlátozások egyike sem áll fenn és a közlés nem sérti senkinek (az Avtv. értelmében: egyetlen természetes személynek sem) a személyes adatok védelméhez fűződő jogát, úgy a közigazgatási szerv kezelésében lévő adatok megismerésére törvény erejénél fogva bárki jogosult. Ezt erősítik meg a környezetvédelmi törvény idézett szabályai is.

3. A környezetvédelmi szabályok betartásával kapcsolatos ellenőrző tevékenysége során a felügyelőségek számos olyan adat birtokába kerülnek, melyeknek

nyilvánosságra kerülése a vizsgált cég üzleti pozícióját jelentősen befolyásolná, amelyeket tehát az érintett üzleti titokként kíván kezelni.

A tisztességtelen piaci magatartásról szóló 1990. évi LXXXVI. törvény 5. § (3) bekezdése szerint üzleti titok minden olyan, a gazdálkodással összefüggő tény, információ, megoldás vagy adat, amelynek titokban maradásához az érintettnek méltányolható érdeke fűződik. Az üzleti titok jogintézménye a piaci verseny védelmét szolgáló eszköz. A vállalkozó joga üzleti titkainak védelmére nem korlátozhatatlan jog. A környezetvédelmi jogszabályok és egyéb előírások megszegésével előidézett veszélyek, valamint az állam illetékes szervei által az ilyen ügyekben hozott döntések megismerhetősége a polgárok alkotmányban biztosított információszabadságának része oly annyira, hogy ezt a jogot még azok a jogrendszerek is elismerik, amelyek általános szinten nem biztosítják az információszabadságot.

Az üzleti vállalkozások működésével kapcsolatos adatok meghatározott körének nyilvánosságra kerülése tehát közérdek. A vállalkozások jogszerű működésének ellenőrzésére hivatott hatóságok elmarasztaló határozata közérdekű adat. Különösen igaz ez a környezetvédelem területén. A hatályos jogszabályok előírásait megsértő, a környezetet súlyosan károsító tevékenységgel kapcsolatos információk nemcsak azért „minősítetten közérdekű” adatok, mert az ilyen tevékenység hatásai országhatárokon túlra tekintet nélkül mindenkit sújthatnak, a még meg sem született generációkat is ideérte, hanem mert az esetek jelentős hányadában visszafordíthatatlan károsodást, vagy csak kivételesen nagy költségráfordítással helyrehozható károkat jelent. Az üzleti titokra való hivatkozás nem nyújthat menedéket a törvény megsértői számára.

IV.

Ajánlás

A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény 19. § (2) bekezdése alapján az alábbi ajánlást teszem:

– Az ország 12 környezetvédelmi felügyelőisége, valamint az Országos Környezetvédelmi Főfelügyelőiség rendszeresen tegye közzé, ill. tegye hozzáférhetővé bárki számára a környezetkárosításban, ill. környezetszennyezésben elmarasztalt cégek listáját, a szennyezés fajtáját, a kiszabott bírság mértékét.

– A környezetet veszélyeztető, szennyező tevékenységekről, a lefolytatott eljárásról, a bírság kiszabásáról a felügyelőiségek negyedévente kötelesek jelentést tenni a Főfelügyelőiségnek. Ebből következően, ha bárki ezeket az adatokat kéri, a felügyelőiségek a másolás és a postázás költségein túlmenően egyéb térítési díjat nem számolhatnak fel.

– A környezetvédelmi felügyelőiségek által beszedett bírságok felhasználásáról a környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter, valamint a települési önkormányzatok az idézett törvények alapján kötelesek rendszeres, illetőleg kérelemre eseti tájékoztatást adni.

Budapest, 1997. december 8.

Dr. Majtényi László
(778/A/1997)

[Válaszlevél gyermekkorú tanú adatainak kezelésével kapcsolatos panaszra]

[...]

Budapest

Tisztelt Uram!

Az 1997. január 28-án kelt és dr. Gönczöl Katalinhoz címzett beadványával kapcsolatban a következőkről tájékoztatom.

Emberileg az Ön érveit teljes mértékben átérzve és megértve sajnos nem tudok a kérdéseire pozitív választ adni.

A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény tanúvallomásról szóló szabályai a következőképpen rendelkeznek.

A tanúzási kötelezettség általános állampolgári kötelezettség korra való tekintet nélkül. Az Ön leánya 13 éves, tehát gyermekkorúnak minősül. A 63. § (3) bekezdése igyekszik a gyermekeket megvédeni a tanúvallomás sokkoló és kellemetlen hatásaitól, ezért úgy rendelkezik, hogy gyermekkorút csak akkor lehet tanúként kihallgatni, ha vallomása olyan bizonyítékot tartalmazhat, amely előreláthatóan másként nem pótolható. Az eljáró bíróság megítélése szerint tehát az Ön leányának vallomása a bűncselekmény tisztázása érdekében elengedhetetlen. Ez a kérdés a bíróság mérlegelési jogkörébe tartozik, és a tanúvallomás felvételének elmulasztása valószínűleg olyan eljárási mulasztásnak minősülne, amely miatt egy esetleges fellebbezés esetén a másodfok nem tudná az elsőfokú ítéletet megerősíteni, és helybenhagyni.

A második – és fontosabb – kérdés a tanúvallomás módja. Főszabályként a tanúnak a bíróság hivatalos helyiségében, az idézésben megjelölt helyen és időpontban kell megjelennie. Az eljáró bíróság elnöke hallgatja meg a tanút, akihez kérdést intézhet még a bíróság tagjain kívül az ügyész, a vádlott, a védő, a magánfél – valamint az őket érintő körben az egyéb érdekelték és a szakértő –, míg a sértett kérdés feltételét indítványozhatja. Kivételesen a 206. § (2) bekezdése alapján a bizonyítás kiegészítésére tárgyaláson kívül is lehetőség van, ilyenkor egy kiküldött vagy megkeresett bíró (bíróság) jár el, de ebben az esetben is a bizonyítás felvételének helyéről és idejéről az ügyészt, a vádlottat, a védőt és a sértettet értesíteni kell, és jelenlétük ezzel biztosított.

A 63. § (5) bekezdés nyújt arra lehetőséget, hogy a tanú személyes adatait (születési hely, anyja neve, lakóhelye, foglalkozása, személyi száma) a nevének kívül az ügy iratainál elkülönítve, zártan kezeljék. Sajnos a név azonban mindenképp elhangzik, és jegyzőkönyvbe is kerül.

A tanúvédelem véleményem szerint nem megfelelő és nem megnyugtató szabályozásával kapcsolatban már felvettem a kapcsolatot az Igazságügyi Minisztériummal.

Ezt a gyakorlat – így az Ön panasz is – nagymértékben alátámasztja. A tanúk nem szívesen tesznek tanúvallomást, félnek és inkább kimaradnak az igazságszolgáltatási eljárásból, holott ez az igazságszolgáltatásnak semmiképp sem lehet érdeke.

Sajnos a tanúkkal szemben alkalmazható kényszerintézkedések között a rendbírság, okozott költségekben történő marasztalás és az elővezetés is egyaránt szerepel. A 83. § (3) bekezdése alapján ha a tanú – jogosulatlanul ugyan, de – továbbra is megtagadja a vallomást, vagy nem hallgatható ki, akkor a tárgyaláson a rendőrség előtt tett vallomását olvassák fel.

Budapest, 1997. február 10.

Üdvözlettel:

Dr. Majtényi László
(73/A/1997)

*

[Válaszlevél közszolgáltató adatainak visszatartásával kapcsolatos panaszra]

Kerényi Ödön úrnak

ny. vezérigazgató-helyettes

Magyar Villamos Művek Rt.

Budapest

Tisztelt Kerényi Úr!

A Magyar Villamos Művek Rt. által készítendő 1996. évi Villamos Energia Statisztikai Évkönyv összeállításához szükséges adatok megszerzésének nehézségeivel foglalkozó beadványával kapcsolatban az alábbiakról tájékoztatom.

A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény (a továbbiakban: Avtv.) 19. § (1) és (2) bekezdése alapján az állam vagy helyi önkormányzati feladatot, valamint a jogszabályban meghatározott egyéb közfeladatot ellátó szervek tevékenységével, gazdálkodásával kapcsolatos legfontosabb adatok nyilvános, bárki számára hozzáférhető adatok.

Egy adat üzleti titok vagy közérdekű jellegének felelős elhatárolásához hivatalom működésének tapasztalatai szerint mindig eseti elbírálás szükséges. Az MVM Rt. Ön által hivatalomnak eljuttatott több mint 420 oldalnyi terjedelmű 1995. évi Villamos Energia Statisztikai Évkönyvben szereplő adatokra nézve – azok mennyisége és az elbíráláshoz szükséges műszaki-gazdasági ismereteink hiánya miatt – ezt a vizsgálatot hivatalom nem tudja elvégezni, azonban az 1997. április 14-én faxon eljuttatott első levelében foglalt álláspontjával egyetértek, eszerint: a közcélú villamos erőművek azon gazdasági-műszaki adatai, amelyek a hatósági árképzéshez szükségesek és amelyek szolgáltatását jogszabály írja elő, bárki számára hozzáférhető közérdekű adatok.

Felhívom a figyelmét arra, hogy az Avtv. 20. §-a alapján a közérdekű adat megismerésére irányuló kérelemre az adatot kezelő szerv legfeljebb 15 napon belül (a kérelem megtagadásáról 8 napon belül) köteles válaszolni. Az Avtv. 21. §-a szerint a kérelem teljesítésének megtagadása esetén a kérelmező bírósághoz fordulhat, amely soron kívül jár el. Egy-egy adatfajta üzleti titok vagy közérdekű jellegének mindenkire kötelező érvényű elbírálását a bíróságtól lehet kérni.

Budapest, 1997. április 6.

Üdvözlettel:

Dr. Majtényi László
(160/A/1997)

*

[Állásfoglalás a gyógyszerárak listájának közérdekű jellegéről]

Dr. Cser Ágnes főigazgató

Országos Egészségbiztosítási Pénztár

Budapest

Tisztelt Főigazgató Asszony!

A gyógyszerárak közérdekűségének kérdésével foglalkozó ügyben válaszelevelét 1997. február 20-án megkaptam, ezzel kapcsolatban az alábbiakról tájékoztatom.

Az államtitokról és a szolgálati titokról szóló 1995. évi LXV. törvény 27. § (4) bekezdése alapján a szolgálati titokköri jegyzékeket a törvény hatálybalépését (1995. július 1.) követően három hónapon belül közzé kellett tenni – az adatvédelmi biztos véleményének kikérése után – a Magyar Közlönyben. Ön azonban eddig nem adott ki szolgálati titokköri jegyzéket.

Kérem, szíveskedjen ezt mielőbb pótolni.

Válaszában az áll, hogy a gyógyszeráraknak az OEP munkatársai által feldolgozott, csoportosított jegyzéke a Polgári Törvénykönyv védelme alatt álló szellemi alkotás, mint írja: „Megítélésem szerint az Országos Egészségbiztosítási Pénztár joga az, hogy a munkatársai által készített tájékoztató jellegű anyagok felhasználásáról, nyilvánosságra hozatalának formájáról és módjáról döntsön. [...] Kifejezetten a közvélemény érdeklődését és széles körű tájékoztatását szem előtt tartva döntöttem úgy, hogy a munkatársaim által készített tájékoztató anyag a lényegesen nagyobb példányszámú Népszabadságban jelenjen meg.”

Véleményem szerint a gyógyszerárak listája közérdekű adatokat tartalmaz. Téves az az álláspont, hogy a gyógyszeráraknak az OEP munkatársai által készített csoportosítása és feldolgozása polgári jogi értelemben védendő szellemi alkotás. A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény 19. §-a alapján a közérdekű adatok nyilvánosak, azokat az állami, helyi önkormányzati vagy közfeladatot ellátó egyéb szervek kötelesek bárki számára hozzáférhetővé tenni.

Budapest, 1997. április 14.

Üdvözlettel:

Dr. Majtényi László
(40/A/1997)

[Válasz az önkormányzati ülések nyilvánosságával kapcsolatos kérdésekre]

[...]

Fertőszéplak

Tisztelt Uram!

Az önkormányzati ülések nyilvánosságával kapcsolatos beadványát megkaptam. A levelében szereplő kérdésekkel kapcsolatban véleményem a következő: [...]

A nyilvános önkormányzati, bizottsági ülésen a jelenlévők hozzájárulása nélkül is készíthető hang- és képfelvétel. Az Alkotmánybíróság 20/1990. (X. 4.) AB határozatában leszögezi, hogy a közszereplés vállalásával együttjárhat a magánszférához való jog bizonyos korlátozása, mint például a nyilvános közszereplés alkalmával készült kép- és hangfelvétel nyilvánosságra hozásának lehetősége az érintett hozzájárulása nélkül. Ez mindazok számára, akik a nyilvánosság elé lépnek, természetes következménye eme szerepüknek, vagyis számolniuk kell vele. Másrészt a korlátozás a közönség tájékozódáshoz való jogával kielégítően indokolható.

A nyilvános üléseken készült felvételek tehát külön engedély nélkül közzétehetők. Tudomásom szerint az országban több olyan önkormányzat is található, melynek képviselő-testületi üléseit a helyi városi televízió élő egyenes adásban közvetíti. A nyilvános ülésen elhangzó információk az adatvédelmi törvény (Avtv.) alapján közérdekű adatnak minősülnek. Ha a képviselőtestület a napirendi pontok tárgyalása során olyan témához ér, mely az állampolgárok magánszféráját érinti, az Ötv. 12. § (4) bekezdése alapján a személyes adatok védelme érdekében a képviselő-testület zárt ülést köteles elrendelni.

A nyilvános képviselő-testületi, illetve bizottsági üléseken kép- és hangfelvétel készítésére irányuló kérelem közérdekű adat megismerése iránti kérelemnek minősül. Az Avtv. értelmében a kérelemnek az önkormányzat a kérelem tudomására jutását követő legrövidebb idő alatt, legfeljebb azonban 15 napon belül, közérthető formában köteles eleget tenni.

Véleményem szerint az Ön által említett problémára szerencsés megoldás az lenne, ha a képviselő-testület, illetve bizottságok nyilvános üléseinek videózására általában, nem pedig a konkrét esetekre vonatkozóan nyújtana be kérelmet az önkormányzathoz, így elkerülhetővé válik az érdekmúlás esete. Az önkormányzat Önt a kérelem megtagadásáról – annak indokaival együtt – 8 napon belül írásban köteles értesíteni. Ezen dokumentum birtokában a megtagadás közlésétől számított 30 napon belül bírósághoz fordulhat. A perben az önkormányzatnak kell bizonyítania a kérelem megtagadásának jogszerűségét.

A választópolgárok – a zárt ülés kivételével – betekintheznek a képviselő-testület előterjesztésébe és ülésének a jegyzőkönyvébe. A zárt ülésről külön jegyzőkönyvet kell készíteni. Az Avtv. szerint a közérdekű adatokat tartalmazó dokumentumról annak tárolási módjától függetlenül – költségtérítés ellenében – a kérelmező másolatot kérhet. A zárt ülések előterjesztései és jegyzőkönyvei tehát nem nyilvánosak, de maguk a döntések általában igen. Természetesen az önkormányzati döntések nyilvánosságra hozatala nem járhat a személyes adatok sérelmével, mint ahogy azt a későbbi példa is mutatja. Az Ötv. 17. § (3) bekezdésének helyes értelmezése szerint a nyilvános ülések előterjesztései a képviselő-testület ülése előtt is megis-

merhetők. Az előterjesztések, valamint a nyilvános ülésen készített jegyzőkönyvek másolatát az állampolgárok megkaphatják. Ennek határideje a fent idézett szabály alapján nem az önkormányzati ülés időpontjától, hanem a kérelem tudomásra jutásától számítandó.

Az önkormányzatok számára a gyakorlatban sokszor nehézséget okoz a közpénzek felhasználására vonatkozó adatok elhatárolása a polgárok személyes adataitól. A segélyben részesítettek neve, lakcíme, a segély összege a személyes adatok védelme alatt áll, így azok csak törvényi felhatalmazás alapján vagy az érintettek beleegyezésével hozhatók nyilvánosságra. Ellenben közérdekű adatnak minősül az, hogy a települési önkormányzat mekkora összeget fordít az adott költségvetési évben szociális segélyezésre. Természetesen számos hasonló példát lehetne említeni.

Budapest, 1997. június 17.

Üdvözlettel:

Dr. Majtényi László
(284/K/1997)

*

[Állásfoglalás az országgyűlési képviselők tevékenységével és jövedelmével kapcsolatos adatok nyilvánosságáról]

Dr. Géczi József Alajos úrnak

elnök

az Országgyűlés Mentelmi, összeférhetetlenségi

és mandátumvizsgáló bizottsága

Tisztelt Elnök Úr!

Az 1997. május 27-én kelt levelében felvetett kérdéssel kapcsolatban az álláspontom a következő.

Véleményem szerint a 18. §-ban felsorolt bejelentési kötelezettség alá eső tevékenységekkel és jövedelmekkel kapcsolatos adatok – a 18. § és a 22. § egybevetése alapján – a hatályos törvényi szabályozás alapján nem nyilvános adatok. A 18. § ugyanis meghatározott tevékenységekre és jövedelmekre vonatkozó bejelentési kötelezettséget ír elő, melynek címzettje az Országgyűlés elnöke. A 22. § (1) bekezdése szerint az e körbe tartozó adatok nyilvántartását a Mandátumvizsgáló bizottság vezeti.

Ugyanezen § (2) és (3) bekezdése arra enged következtetni, hogy e nyilvántartásba még a Mentelmi bizottságnak sincs betekintési joga. Ilyen jogot a Mentelmi bizottság számára a (2) bekezdés csak az 1. számú melléklet szerinti vagyonynyilatkozatra vonatkozóan enged, mégpedig összeférhetetlenségi eljárás megindítása esetén. Nyilvánosságra hozni pedig kizárólag a törvény 2. számú melléklete szerinti nyilatkozatot lehet.

A törvény szabályozási koncepciója az, hogy a képviselők foglalkozásával, jövedelmével, vagyoni helyzetével kapcsolatos információk személyes adatok. A kép-

viselők joga személyes adataik védelméhez azonban korlátozható, mégpedig az e törvényben taxatívén meghatározott esetekben. Ez azt jelenti, hogy meghatározott adataikat kötelesek átadni az Országgyűlés elnökének, illetve a Mentelmi bizottságnak, melyek közül a törvény 2. számú mellékletében felsoroltakat az Országgyűlés elnöke köteles nyilvánosságra hozni. E szabályozási logika szerint tehát a képviselők információs önrendelkezési joga csak az e törvényben meghatározott módon és körben korlátozható. Ez összhangban van az adatvédelmi törvénnyel.

A jogalkotó feltehetően megfeledezett a képviselőktől a 18. § alapján kért adatok további kezelésének szabályozásáról. A képviselő munkavégzésre irányuló parlamenten kívüli tevékenységével kapcsolatos adatainak nyilvánossága alkotmányosan nem kifogásolható. A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény 3. § (3) bekezdése szerint: „Törvény közérdekből – az adatok körének kifejezett megjelölésével – elrendelheti személyes adat nyilvánosságra hozatalát.” Az adatvédelmi törvény ezen előírása alapján, amennyiben a parlament közérdekből a 18. §-ban meghatározott adatok nyilvánossága mellett dönt, a hiányosságot magának kell pótolnia.

Budapest, 1997. június 18.

Üdvözlettel:

Dr. Majtényi László
(406/K/1997)

*

[Válaszlevél az ócsai premontrei templom dokumentációjának nyilvánosságával kapcsolatos panaszra]

Dr. Erdélyi Ágnes igazgatónak

Láthatatlan Kollégium

Budapest

Az ócsai premontrei templom dokumentációjának nyilvánosságával kapcsolatos panaszát kivizsgáltam, és az alábbiakat állapítottam meg:

A jelenleg hatályos szabályokat a muzeális értékek védelméről szóló 1963. évi 9. törvényerejű rendelet végrehajtására kiadott 2/1965. (I. 8.) MM rendelet 43. §-a tartalmazza:

„(1) Az ásatást végző intézmény, illetőleg az ásatás felelős vezetője köteles az ásatás eredményének tudományos feldolgozásáról, a munkálatok befejezésétől számított öt éven belül gondoskodni; ezt a határidőt a Régészeti Bizottság indokolt esetben meghosszabbíthatja. Ha a feldolgozás tudományos közlemény formájában nem jelenik meg, a kézirat egy példányát az ásatás dokumentációjának első sorozatát őrző intézménynél kell elhelyezni.

(2) Ha az ásatást végző intézmény, illetőleg az ásatás felelős vezetője az (1) bekezdésben megállapított kötelezettségének nem tesz eleget, vagy a feldolgozás nem megfelelő, a Régészeti Bizottság a dokumentáció első sorozatát őrző intézmény

javaslatára a feldolgozással az ásatást végző intézménnyel, illetőleg az ásatás felelős vezetőjének bevonásával munkaközösséget bízhat meg.

(3) Az ásatás eredményének tudományos feldolgozásáig, legfeljebb azonban az ásatás befejezésétől számított öt évig, illetőleg az (1) bekezdés alapján meghosszabított határidő lejártáig az ásatási dokumentációt más személy csak az ásatás felelős vezetőjének írásbeli hozzájárulásával használhatja fel.

(4) A határidő lejárta után az ásatás fel nem dolgozott eredményeit az intézmény vezetőjének engedélyével fel lehet dolgozni.”

Az idézett rendelkezések szerint tehát jelenleg a szóban forgó dokumentumok kutathatósága az ásatás felelős vezetőjének hozzájárulásától függ.

Tájékoztatom ugyanakkor, hogy a fenti szabályok csak ez év végéig maradnak hatályban, a parlament által a műemlékvédelemről 1997. június 10-én elfogadott és 1998. január 1-jén hatálybalépő 1997. évi LIV. törvény 5. § (1) bekezdése ugyanis kimondja: „A műemléki értékeket tudományos módszerekkel kell felkutatni, számba venni, és értékelni. Az így számba vett értékek történeti adatait, leírását, illetőleg a rájuk vonatkozó forrásértékű dokumentumokat a nyilvánosság számára hozzáférhetővé kell tenni.”

Budapest, 1997. október 7.

Üdvözlettel:

Dr. Majtényi László
(209/A/1997)

*

[Válasz a költségvetési támogatások nyilvánosságával kapcsolatos kérdésekre]

Pokorni Zoltán úrnak

országgyűlési képviselő

Budapest

Tisztelt Képviselő Úr!

A költségvetési forrásból történő támogatások nyilvánosságával foglalkozó kérdéseire a következőket válaszolom:

A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény (a továbbiakban: Avtv.) 19. §-a alapján az állami vagy helyi önkormányzati feladatot, valamint jogszabályban meghatározott egyéb közfeladatot ellátó szervek és személyek a feladatkörükbe tartozó ügyekről – ideértve a gazdálkodásukkal kapcsolatos ügyeket is – kötelesek a közvéleményt tájékoztatni. A költségvetési forrásból pályázati vagy pályázaton kívüli támogatás odaítélésével kapcsolatos legfontosabb adatok (a támogatott neve, a támogatás összege) közérdekűek. Az Alkotmánybíróság több határozatában kifejtette már, hogy a közérdekű információkhoz való szabad hozzáférés a közhatalmat gyakorló szervek tevékenysége ellenőrizhetőségének alkotmányos biztosítója [32/1992. (V. 29.) AB határozat, 34/1994. (VI. 24.) AB határozat].

Az alkotmányos gyakorlat szerint a személyes adatok védelméhez való alapjogot és a közérdekű adatok megismeréséhez való alapjogot egymásra tekintettel kell értelmezni, mivel az információs önrendelkezés és az információs szabadság a személy autonómiájának két, egymást kiegészítő feltétele. E két alapjog hierarchiáját a vizsgált kérdés tárgyára figyelemmel lehet megállapítani. Jelen esetben álláspon-
tom szerint az adatok közérdekűsége élvez elsőbbséget, az alábbi indokok miatt:

Az információk megismerhetősége, szabad áramlása a közhatalom és az állam szervei tevékenységének átláthatósága körében alapvető jelentőségű. A költségvetési támogatással kapcsolatos legfontosabb adatok nyilvánossága nem sérti a támogatottak információs önrendelkezési jogát, ugyanis annak korlátozását más alapjog, az információs szabadság érvényesülése indokolja. A pályázatokon való részvétel nem kötelező, a kérelem benyújtása a pályázó szabad belátásán alapul. A személyes adatok védelmére való hivatkozással tehát nem lehet korlátozni a költségvetési forrásból származó támogatás adatait. [...]

[...] A költségvetési támogatásban részesülő neve, címe, illetve a támogatás indoka nem különleges adat. A pályázatok adatai között azonban megjelenhetnek különleges adatok (pl. etnikai hovatartozás, stb.). Mellékelten megküldöm Önnek e kérdéssel kapcsolatban dr. Hegyesiné Orsós Évának írt levelem másolatát.

Amennyiben a költségvetési támogatást nem magánszemély, hanem szervezet kapja, abban az esetben – mivel a szervezetre vonatkozó adatok nem személyes adatok – nincs szó az információs szabadság és az információs önrendelkezési jog ütközéséről.

Budapest, 1997. november 4.

Üdvözlettel:

Dr. Majtényi László
(534/A/1997)

*

[Állásfoglalás tüntetésről készült rendőrségi videofelvételek országgyűlési képviselő-
nek történő kiadhatóságáról]

Dr. Topánka Erika r. őrnagy

főosztályvezető

Országos Rendőr-főkapitányság Hivatala

Jogi és Koordinációs Főosztály

Budapest

Tisztelt Főosztályvezető Asszony!

A mai napon faxon átküldött, soron kívüli állásfoglalásomat kérő levelére – melyben a gyülekezési jog hatálya alá tartozó, a hatóság által nem engedélyezett demonstrációról készült rendőrségi videofelvételeknek országgyűlési képviselőnek történő kiadhatóságáról kérdezi véleményemet – az alábbiakban válaszolok:

A demonstrációról készített rendőrségi felvételek nem tekinthetők közérdekű adatnak, hiszen azokat a rendőrség is csak addig tárolhatja, amíg bebizonyosodik, hogy nem tartalmaznak jogsértő cselekményre vonatkozó információt, illetőleg a felvételeket vagy azok vonatkozó részleteit a célhozkötöttség elve alapján csak hatósági vagy egyéb eljárás során használhatja fel, ennél fogva a felvételekre nem alkalmazhatók a közérdekű adatok nyilvánosságának szabályai.

Ezen túlmenően, a rendőrségnek a birtokában lévő felvételek vonatkozásában – figyelemmel a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény 10. §-ában foglaltakra is – meg kell óvnia a felvételek szereplők személyiségi jogait.

Az országgyűlési képviselők jogállásáról szóló 1990. évi LV. törvény rendelkezése szerint az állami szervek kötelesek az országgyűlési képviselők részére a munkájukhoz szükséges felvilágosítást megadni [8. § (1) bek.]. A demonstrációval összefüggésben szabálysértési eljárás indult, s a szóban forgó felvételek az eljárás irategyüttese részének tekinthetők.

Megítélésem szerint egyedi szabálysértési vagy büntetőeljárási ügyben a képviselő nem tekinthet be az iratokba. Tekintettel azonban a demonstráció során történtek közérdekű jellegére, elfogadhatónak tartom azt az eljárást, melynek során a képviselőnek – kérésére – a szóban forgó felvételeket a rendőrség levetíti.

Budapest, 1997. november 10.

Üdvözlettel:

Dr. Majtényi László
(816/K/1997)

*

[Válaszlevél a NATO-kommunikációval összefüggő támogatások nyilvánosságával kapcsolatos panaszra]

Csapody Tamás úrnak

szóvivő

Alba Kör

Budapest

Tisztelt Csapody Tamás!

A Külügyminisztérium által a NATO-kommunikációval összefüggésben nyújtott támogatások közérdekű adatai ügyében hozzám küldött panasza nyomán tájékoztatást kértem a tárca politikai államtitkárától. Eörsi Mátyás válaszában kifejtette, hogy irattárunk átnézése után megállapították: eddig egyetlen közérdekű adatkérést sem utasítottak el.

Az államtitkárt az alábbiakról tájékoztattam:

A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény 20. § (1) bekezdése kimondja: „a közérdekű adat megismerésére irányuló kérelemnek az adatot kezelő szerv a kérelem tudomására jutását kö-

vető legrövidebb idő alatt, legfeljebb azonban 15 napon belül közérthető formában tesz eleget.” Az adatvédelmi törvény nem követeli meg, hogy a kérelmet írásban nyújtsák be. Közérdekű adatot lehet kérni telefonon és személyesen is. Sőt, a közérdekű adatokat kezelő szerv egyéb módon is tudomást szerezhet ilyen adatkérésről. A Népszabadság című napilap 1997. augusztus 1-jei száma például hírül adta, hogy a Külügyminisztérium megfontolja a támogatásokról szóló lista közzétételét.

A kérdés tehát nem az, hogy az Alba Kör szóvivője fel tud-e mutatni az adatközlésre irányuló kérelmet, hanem hogy a Külügyminisztériumnak volt-e tudomása ilyen adatkérésről, és ha igen, azt miért nem teljesítette az adatvédelmi törvényben megállapított határidőn belül.

Ha másként nem, az általam indított jelen vizsgálat nyomán az államtitkár, illetőleg a minisztérium november elején tudomást szerzett erről a kérsről, ezért kérem, hogy az adatvédelmi törvény idézett rendelkezésének megfelelően levelem kézhezvételétől számított 15 napon belül az adatkérést teljesítsék, vagy annak megtagadásáról az indokokkal együtt a kérelmezőt 8 napon belül értesítsék.

Felhívom a figyelmét, hogy noha – mint erre utaltam – nem törvényi követelmény a közérdekű adatkérést írásban benyújtani, ez nagyon is célszerű.

Amennyiben a Külügyminisztérium illetékesei az adatkérést megtagadják vagy a határidőt elmulasztják, Ön a Fővárosi Bírósághoz is fordulhat, mely az ilyen ügyekben soron kívül köteles eljárni.

Budapest, 1997. december 18.

Üdvözlettel:

Dr. Majtényi László
(737/A/1997)

*

[Állásfoglalás politikai véleményeket is tükröző közvélemény-kutatás jogszerűségéről]

[...]

Budapest

Tisztelt [...]!

A XVI. Kerületi Önkormányzat Önök által kifogásolt – a polgárok politikai véleményére is vonatkozó – adatgyűjtésével kapcsolatban a vizsgálatot lezártam, ennek eredménye a következő:

1997. augusztus 18-án Kovács Attila polgármestert levélben tájékoztattam arról, hogy állampolgári megkeresés alapján vizsgálatot folytatok az általa a kerület lakossága körében kezdeményezett politikai véleményeket is tükröző közvélemény-kutatás jogszerűségével kapcsolatban. Hangsúlyoztam, hogy a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény 2. § 2. pontja alapján a politikai véleményre vonatkozó személyes adatok különleges adatnak minősülnek, a 3. § (2) bekezdése szerint ezek kezeléséhez az érintett írásban tett hozzájárulása vagy törvényi felhatalmazás szükséges. Kértem a polgár-

mestert, hogy közölje: a már visszaérkezett kérdőívek kezelése, feldolgozása során jelentkező adatvédelmi kérdések rendezésére milyen intézkedéseket hoztak.

1997. szeptember 12-én a polgármester a következő választ küldte:

1997. januárjától indított a kerület lakossága körében közvélemény-kutatást annak érdekében, hogy a képviselő-testület és a hivatal munkájában jobban támaszkodhassanak a lakosság véleményére, kívánságára. 1997. április 7. óta szerepelnek a kérdőíven politikai véleményre vonatkozó kérdések is. A kutatás típusa telefonos közvélemény-kutatás, kiválogatott címekre küldik ki a kérdőíveket, ezt követően telefonon felhívják a polgárokat. A kiválasztás véletlenszerűen történik, a mintavétel alapja a telefonkönyv. A kérdezőbiztosi feladatokat a Polgármesteri Kabinet három és a Jegyzői Kabinet két munkatársa végzi. A politikai szimpátiára vonatkozó kérdéseket a többitől elkülönítetten kezelik, az adatfeldolgozás során nem jelennek meg a személyes adatok. A polgármester úgy ítélte meg, hogy „a minta véletlenszerűségének későbbi igazolása érdekében célszerű az ID (identity) – kódokhoz rendelt személyi adatokat megőriznünk.” – s hozzátette: „A problémát úgy véltük megoldani, hogy az azonosításra lehetőséget adó kulcs csupán egyetlen példányban létezik, az pedig az irodám pánccsaszekrényében került elhelyezésre. Tehát senki semmilyen módon nem tud hozzáférni az azonosító kódokhoz.” A polgármester közölte, hogy a feldolgozást végző (egyetlen) személy tevékenysége felett napi ellenőrzést gyakorol. Az összegyűjtött és feldolgozott adatok nem jelennek meg, kizárólag statisztikai összesítőket publikálnak. A politikai véleményeket összegző táblázatokat eddig nem publikálták.

1997. október 29-én az alábbi tartalmú levelet küldtem a polgármesternek:

A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény fontos szabálya az adatkezelés célhoz kötöttségének elve, amely azt jelenti, hogy személyes adatot kezelni csak meghatározott célból, jog gyakorlása és kötelezettség teljesítése érdekében lehet. Az adatkezelésnek minden szakaszában meg kell felelnie e célnak, továbbá csak olyan személyes adat kezelhető, amely az adatkezelés céljának megvalósulásához elengedhetetlen, a cél elérésére alkalmas, csak a cél megvalósulásához szükséges mértékben és ideig.

Utaltam arra, hogy a polgármester levele és annak mellékletei nem tartalmazzák az ID – azonosító – kódok őrzésének szabályait. Kifejtettem, hogy a kódok szabályozatlan, bizonytalan idejű és mértékű tárolását, megőrzését a levelében hivatkozott célszerűségi elv („minta véletlenszerűségének későbbi igazolása érdekében”) álláspontom szerint nem indokolja.

Ezért kértem a polgármestert, hogy a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény 5. §-ára figyelemmel szíveskedjen a már nyilvánosságra hozott közvélemény-kutatási eredményének megállapítása alapjául szolgáló azonosító kódok megsemmisítése iránt intézkedni. A jövőre nézve pedig javasoltam, hogy szabályzatukban a kódok tárolásának idejét határozzák meg: csak a szükséges és feltétlenül indokolt minimális mértékig. Az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról szóló 1993. évi LIX. törvény 20. §-a alapján kértem, hogy észrevételeim alapján tett intézkedéseiről 30 napon belül értesítsen.

1997. november 20-án kelt válaszában Kovács Attila polgármester közölte, hogy észrevételeimet elfogadta. Elkészítették a telefonos közvélemény-kutatási tevékenységük Szabályzatát, amelyben rendelkeznek az azonosító kódok tárolásának szükséges és feltétlenül indokolt minimális mértékéről, ezt négy hétben állapítottak

meg. A polgármester közölte, hogy az 1997. január 20.–szeptember 30. közötti időszakban készült azonosító kódokat tartalmazó íveket megsemmisítették. Az erről szóló jegyzőkönyvet és a Szabályzatot leveléhez mellékelte – ez utóbbi másolatát Önnek elküldöm.

Az indítványukban szereplő további kérdéseikkel kapcsolatban álláspontom az, hogy a közvélemény-kutatás eredményei – beleértve a politikai véleményeket összegző táblázatokat is – közérdekű, nyilvános adatok, amelyekről a polgármester köteles tájékoztatni a közvéleményt. A politikai közvélemény-kutatás nem önkormányzati feladat, ennek költségei szintén közérdekű adatok. Az önkormányzat e kérdést érintő gazdálkodásának vizsgálatára nincs hatásköröm, az ezzel kapcsolatos esetleges észrevételeket az Állami Számvevőszék jogosult vizsgálni.

Budapest, 1998. január 12.

Üdvözlettel:

Dr. Majtényi László
(478/A/1997)

2. számú melléklet Az adatvédelmi biztos közleményei

Az adatvédelmi biztos közleménye

Az adatvédelmi biztos a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény 13. §-a (3) bekezdésében és 20. §-ának (4) bekezdésében foglalt kötelezettségük teljesítésére felhívja a személyes adatok és a közérdekű adatok kezelőit. Az 1996. évre vonatkozó összesítést a személyes adatok kezelésével kapcsolatos elutasított kérelmekről és a közérdekű adatok megismerésére irányuló elutasított kérelmekről az elutasítás indokaival együtt az Adatvédelmi Biztos Irodájának 1997. május 31-ig kell megküldeni a következő címre:

Adatvédelmi Biztos Irodája

1054 Budapest, Tüköry u. 3.

A válaszadási kötelezettség szempontjából személyes adat iránti kérelem minden, az érintett által benyújtott, saját adataira vonatkozó betekintési, törlési, helyesbítési kérelem.

Közérdekű adat iránti kérelem a törvény 19. §-ában foglaltaknak megfelelően az állami vagy helyi önkormányzati vagy egyéb közfeladatot ellátó szerv tevékenységével kapcsolatos adat.

Az értesítési kötelezettség közérdekű adatok tekintetében a közfeladatot, állami vagy helyi önkormányzati feladatot ellátó szervekre, személyes adatok tekintetében az állami szervek és a magánszféra adatkezelőire egyaránt vonatkozik.

Az adatkezelő a tájékoztatásban térjen ki a kérelmek naplózásának esetleges hiányára, illetőleg arra is, hogy ha nem intéztek hozzá kérelmet.

Kérem az adatkezelőket, adjanak tájékoztatást a teljesített kérelmekről is.

Dr. Majtényi László
(Magyar Közlöny, 1997/37.)

*

Az adatvédelmi biztos közleménye

Felhívom mindazokat az adatkezelőket, akik vagy amelyek eddig nem teljesítették a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény (a továbbiakban: Avtv.) 28. § (1) bekezdésében foglalt bejelentési kötelezettségüket, hogy e közleménynek a Magyar Közlönyben történő közzétételét követő 30 napon belül jelentsék be személyesadat-kezeléseiket az Adatvédelmi Nyilvántartásba. Az Adatvédelmi Nyilvántartás célja, hogy általa a polgárok tájékozódhassanak a róluk szóló nyilvántartások tartalmáról.

A bejelentés az adatvédelmi biztos postacímén teljesíthető (1387 Budapest, Pf. 40).

Az Avtv. 30. § a)–e) pontjaiban felsorolt bejelentési mentességek értelmezése során irányadó, hogy nem kell bejelenteni az olyan adatkezeléseket, amelyeknél az adatkezelő közvetlenül az érintettől veszi fel az adatokat, és abból saját szervezetén kívüli intézmény vagy személy részére nem teljesít adatszolgáltatást; nem kell továbbá bejelenteni az egyedi közigazgatási, hatósági, jogszolgáltatási eljárások lefolytatásával kapcsolatos adatkezeléseket.

Minden esetben be kell jelenteni a kötelező szervezeti (pl. kamarai) tagságon és a szerződéskötési kötelezettségen alapuló személyesadat-kezeléseket, valamint a más törvény által bejelenteni rendelt adatkezeléseket.

Az adatkezelőnek az elkülönített célú és adatállományú adatkezeléseit, illetve az azokban bekövetkezett változásokat elkülönítve kell bejelentenie. Egy adatkezelőnek több adatkezelése lehet, egy adatkezelésnek azonban csak egy adatkezelője.

A bejelentés megkönnyítésére az e közlemény mellékleteként közreadott Adatlap és Kiegészítő Útmutató szolgál.

A bejelentett adatokban bekövetkezett változást az adatkezelőnek 8 napon belül be kell jelentenie.

A bejelentés elmulasztása büntetőjogi következményeket vonhat maga után.

Dr. Majtényi László
(Magyar Közlöny, 1997/106.)

*

KÖZLEMÉNY

Az adatvédelmi biztos lezárta a vizsgálatot a Népszava kontra APEH ügyben. A Népszava főszerkesztője 1996. július 15-én beadvánnyal fordult az adatvédelmi biztoshoz, mert egy – a Népszavában 1996. március 21-én közölt – cikk megjelenése után az APEH elnöke büntető feljelentést tett az újságíró és a lap szerkesztője ellen szolgálati titoksértés elkövetése miatt.

1995-ben sok olyan szervezet (egyesület, alapítvány) alakult, mely tagjaiknak, illetve az őket támogató polgároknak nagy összegű adókedvezmény igénybevitelére

jogosító igazolást adott ki. Az APEH e konstrukciók jogszerűségének egységes vizsgálatához irányelvet készített, ennek melléklete a kifogásolt újságcikkben ismertetett Módszertani Útmutató, amely értékeli az alkalmazott adómegettartó konstrukciókat. Az APEH elnöke az Útmutatót szolgálati titokká minősítette.

Az adózás rendjéről szóló törvény egyik legfontosabb alapelve az adófizetők tájékoztatáshoz való joga, az adóhatóság köteles az adózónak megadni a törvények betartásához szükséges tájékoztatást. Erre, valamint az államtitokról és a szolgálati titokról szóló törvény eljárási követelményeire tekintettel – összhangban az adatvédelmi törvény rendelkezéseivel – az adatvédelmi biztos álláspontja szerint az adóhatóságnak az adó- és befektetési kedvezmények igénybevételének jogszerűségével kapcsolatos megállapításai nem minősíthetők szolgálati titokká, azokat nem szabad az adófizetők előtt eltitkolni. Az Útmutató kiadásának időpontjában az érintett szervezetek szempontjából a nyilvánosságra hozatalt korlátozhatta volna az adótitokra történő hivatkozás, azonban már ekkor is közérdekű adatnak minősültek a hivatkozott konstrukciók.

Az adatvédelmi biztos javasolta az Útmutató szolgálati titokká minősítésének feloldását. Az APEH elnökével folytatott hosszas jogi vita nem vezetett eredményre.

Az APEH új elnöke, Kékesi László az adatvédelmi biztos 1997. január 8-án küldött levelére – postafordultával – úgy válaszolt, hogy az Útmutató szolgálati titokká minősítés feloldására irányuló javaslat ellen nem kíván bírósági keresetet előterjeszteni.

Az adatvédelmi biztos megállapította, hogy az Útmutató szolgálati titokká minősítése érvénytelen volt, és a bírósági kereset benyújtásának elmaradása miatt a minősítés hatályát veszítette, így tartalma – az adótitoknak minősülő adatok kivételével – annak közérdekű jellege miatt a polgárok számára megismerhető.

Budapest, 1997. január 23.

Dr. Majtényi László
(279/A/1996)

KÖZLEMÉNY

Az adatvédelmi biztos az adóigazolványok gyártásával összefüggő adatkezelések jogszerűségének, továbbá az adatbiztonsági követelmények megtartásának ellenőrzésére 1996. szeptember 19-én hivatalból indított eljárását befejezte.

Az adóigazolványok tömeges előállításának megkezdését követő héten az adatvédelmi biztos eljárása megállapította, hogy az adózó polgárok adatait az APEH helytelen jogértelmezés miatt átadta az adóigazolványt gyártó MPC CARD SYSTEMS Kft.-nek. Az adattovábbítás kialakított rendszere nem felelt meg a személyes adatok védelmét szolgáló törvényi előírásoknak.

Az adatvédelmi biztos szeptember 25-én ismertetett észrevételei, kifogásai alapján az APEH haladéktalanul megszüntette a jogellenes adatkezelést, átalakította az adattovábbítás rendszerét, ellenőrzése alá vonta az adatkezelés teljes folyamatát, megszüntette az adóalanyok adatainak átadását a gyártó cégnek, és az adatvédelemre, adatbiztonságra vonatkozó dokumentumokat (a vállalkozási szerződést, az adatforgalmi, adatvédelmi terveket, szabályzatokat) módosította.

A vizsgálat megállapította azt is, hogy az APEH mind a gyártó céggel kötött szerződésben, mind a munkafolyamatok megszervezésénél arra törekedett, hogy az

adatkezelés folyamatát ellenőrizze. Az adatvédelmi biztos fellépését követően olyan technikai és szervezési intézkedéseket hozott, olyan eljárási szabályokat alakított ki, amelyek megfelelő védelmet nyújtottak a személyes adatokhoz való jogosulatlan hozzáférés, az adatok megváltoztatása ellen, és amelyek az adatbiztonsági követelményeket is kielégítették.

Az adatkezelésre vonatkozó módosított okmányok tanulmányozása, az adókártya gyártásnak helyszíni ellenőrzése, és az igazolványok pótlásának, cseréjének figyelemmel kísérése alapján az adatvédelmi biztos megállapította, hogy az adóigazolványok döntő többségét – adatvédelmi és adatbiztonsági szempontból – jogszerű körülmények között készítették.

Az adatvédelmi biztos felhívta az APEH elnökének figyelmét az adóigazolvány gyártással kapcsolatban tapasztalt adatkezelési visszasságokra, az adatvédelmi szempontból kifogásolható számítástechnikai megoldásokra.

Budapest, 1997. január 24.

Dr. Majtényi László

(428/H/1996)

*

KÖZLEMÉNY

A Népszava 1997. január 27-i számában „Védett adatok vándorolnak a levéltárakból Izraelbe” címmel cikket közölt a zsidóüldözésekkel kapcsolatos levéltári iratok Izraelbe továbbításáról szóló adatvédelmi biztos ajánlásról. A cikket a Kossuth Rádió reggeli lapszemléje röviden ismertette.

A cikk és a lapszemle ismeretében az olvasó vagy a rádióhallgató olyan következtetésre juthatott, hogy az adatvédelmi biztos megállapította egyes levéltárak – köztük Budapest Főváros Levéltára – jogellenes iratkiadását.

Az adatvédelmi biztos vizsgálata nem az eddigi adattovábbítások jogszerűségének megítélésére, hanem egy jogértelmezési és egyben gyakorlati adatvédelmi probléma megoldására irányult. Figyelembe vette, hogy az izraeli archívum célja a zsidóüldözésekkel kapcsolatos történelmi dokumentumok összegyűjtése, továbbá, hogy az iratokban szereplő személyek túlnyomó része nincs életben, s többségük esetében a kutathatóságot korlátozó 30 éves védelmi idő is letelt haláluk óta. Az iratok egy része (például a Budapest Főváros Levéltárában őrzött népbírói anyagok) már keletkezésük óta nyilvánosnak tekintendő, kiadásuk tehát nem esik korlátozás alá. A fővárosi levéltárból – a főigazgató nyilatkozata szerint – kizárólag ilyen iratok kerültek Izraelbe.

Ugyanakkor az is megállapítható, hogy a még élő érintettek vagy leszármazottaik felkutatása és hozzájárulásuk megszerzése nemcsak technikailag kivihetetlen, de önmagában is súlyos adatvédelmi sérelmeket okozna, ezért az ajánlás számukra a tiltakozás lehetőségének biztosítását tartalmazza. Tekintettel az iratok nagy számára és a bennük lévő személyes adatok különleges védettségére, az iratok átadására nemzetközi szerződés jelenthet megnyugtató megoldást, amely lehetővé teszi, hogy a még élő érintettek vagy családjuk jogait az izraeli félnél is érvényesíthessék.

Budapest, 1997. január 28.

Dr. Majtényi László
(33/A/1995)

*

KÖZLEMÉNY

Az adatvédelmi biztos tájékoztatja a polgárokat arról, hogy a Budapesti Elektromos Művek Rt. törvénytelen adatgyűjtést végez a villanyóra-átírással kapcsolatos ügyintézése során.

Az adatvédelmi biztos irodájához az elmúlt évben több bejelentés érkezett, melyben a polgárok kifogásolták, hogy az Elektromos Művek a villanyóra-átíráshoz kéri a fogyasztóktól az adásvételi szerződéseket. Az adatvédelmi biztos vizsgálata során megállapította, hogy az Elektromos Műveknek nincs törvényi felhatalmazása a szerződésben szereplő adatok kezelésére (a szerzés jogcíme, vételár összege, hozzátartozók adatai, a szerződés egyéb kikötései stb.), a szerződésekről nem készíthet másolatot, nem ismerheti meg azok tartalmát.

Az adatvédelmi biztos 1996 áprilisában felszólította az ELMŰ vezérigazgatóját e jogellenes adatkezelési, adatgyűjtési gyakorlat megszüntetésére.

Az ELMŰ vezető jogtanácsosa 1996 augusztusában arról tájékoztatta az adatvédelmi biztost, hogy észrevételeit tudomásul vette, és a jövőben a fogyasztók választása szerint elfogadja:

- a szerződés olyan kivonatát, mely csak a közüzemi szerződés megkötéséhez tartalmazó legfontosabb adatokat tartalmazza,
- a tulajdoni lap másolatát, mely tartalmazza a tulajdonosváltást,
- illetve a korábbi és az új tulajdonos közötti megállapodást is, amelyből kiderül, hogy a volt fogyasztó felmondja a közüzemi szerződést és az új tulajdonos ugyanarra az ingatlanra nézve közüzemi szerződést akar kötni.

Az adatvédelmi biztos tudomást szerzett arról, hogy Budapesti Elektromos Művek ennek ellenére továbbra is folytatja törvénytelen adatgyűjtési gyakorlatát, ezért tájékoztatja a fogyasztókat a jogaikról. Az adatvédelmi biztos javasolja, hogy a jogellenes adatkérésnek ne tegyenek eleget, ne adják át a közüzemi szerződés megkötésekor az adásvételi szerződésüket az ELMŰ-nek.

Budapest, 1997. február 7.

Dr. Majtényi László
(160/A/1997)

*

KÖZLEMÉNY

a Bős–Nagymarosi Vízlépcső ügyében a hágai Nemzetközi Bíróság előtt folyó per iratainak nyilvánosságáról

Az adatvédelmi biztos befejezte azt a vizsgálatot, amelyben arról foglalt állást, vajon jogszerűen kezelte-e a Külügyminisztérium titkosan a Bős–Nagymarosi Vízlépcső ügyében a hágai Nemzetközi Bíróság előtt folyó per magyar iratait.

A Külügyminisztérium az Országgyűlési Könyvtárba eljuttatott angol nyelvű példányhoz csak az országgyűlési képviselőknek engedélyezett betekintést.

Az adatvédelmi biztos vizsgálata feltárta, hogy a Külügyminisztérium az államtitokról és a szolgálati titokról szóló törvényben szabályozott minősítési eljárás mellőzésével kezelte „titkosan” a periratokat.

A Külügyminisztérium az iratok nyilvánossága ügyében megkereste a bíróságot, mely válaszában nem ellenezte, hogy a magyar periratokat a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tegyék. Álláspontja szerint e kérdésben a perben álló államok maguk döntenek. A bíróság válaszát követően a Külügyminisztérium a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény 19. § (5) bekezdésére hivatkozva a per valamennyi iratát utólag harminc évre „nem nyilvánosnak” minősítette. Az adatvédelmi biztos felhívta a miniszter figyelmét arra, hogy a bíróság elé került periratok a magyar fél álláspontját tükrözik, így nem tekinthetők a Külügyminisztérium döntés-előkészítő belső iratának. A külügyminiszter az iratokat nem minősítette, ezért a vizsgálat nem terjedt ki arra, hogy az iratok között akadt-e olyan, melyet jogszerűen államtitoknak vagy szolgálati titoknak minősíthettek volna. Az adatvédelmi biztos felhívta a figyelmet arra, hogy a Külügyminisztériumra is vonatkozik az Avtv. 19. § (1) bekezdésében foglalt kötelezettség, mely szerint az állami feladatot ellátó szerv a feladatkörébe tartozó ügyekben köteles elősegíteni a közvélemény pontos és gyors tájékoztatását.

A hágai bíróság egyébként 1997. március 3-án tette a periratokat nyilvánossá, bárki számára hozzáférhetővé. Ezt követően a Külügyminisztérium – az adatvédelmi biztos álláspontja szerint megkésetten – az iratok titkosságát megszüntette, és erről az Országgyűlési Könyvtárat tájékoztatta.

Budapest, 1997. április 18.

Dr. Majtényi László
(474/A/1996)

*

KÖZLEMÉNY

Harminchét képviselő tavaly decemberben az adatvédelmi biztos állásfoglalását kérte a polgári nemzetbiztonsági szolgálatokat irányító tárca nélküli miniszter döntéséről, aki a vizsgálóbizottság kérdéseire válaszoló levelét a lehetséges leg hosszabb időre, nyolcvan évre államtitoknak minősítette. Az adatvédelmi biztos megkeresésére a tárca nélküli miniszter kifejtette, hogy az általa írt tájékoztató levél adatokat tartalmazott az olajkereskedelemtől folytatott titkos információgyűjtésről is, ezért azt jogszerűen minősítette titkosnak. Álláspontja szerint a titkosság érvényességi idejét illetően a törvény széles mérlegelési jogkört biztosít számára.

Az adatvédelmi biztos nem indítványozza, hogy szüntessék meg a Szigorúan titkos minősítését annak a levélnek, amelyet a titkosszolgálatokat irányító miniszter írt a magyar–oroszlajszállításokat vizsgáló parlamenti bizottság elnökének. Ugyanakkor felkéri a minisztert, hogy jelentős mértékben csökkentse a titkosítás időtartamát.

Az adatvédelmi biztos vizsgálata megállapította, hogy a vitatott minősítésű irat egy hosszabb információcsere egyik, nem legfontosabb része. Titkosítását, ami jog-

szerűen történt, az abban szereplő egy-két kifejezés indokolta. A biztos megállapította azt is, hogy ez az irat sem csorbítatlan formájában, sem az államtitokká minősítést indokló néhány adat esetleges törlését követően nem alkalmas a társadalom tájékoztatására. Ezért az ajánlás nem a minősítés megszüntetését javasolja, hanem a társadalommal szemben fennálló tájékoztatási kötelezettségük teljesítésére hívja fel az érintetteket. A politikai döntéshozók és a gazdasági élet résztvevőinek a közélet tisztaságát, a gazdasági alkotmányosságot veszélyeztető vagy azt sértő esetleges kapcsolatait ugyanis közérdekű adatok, ezekről a ténymegállapításokról a polgárokat informálni kell.

Az adatvédelmi biztos ajánlásában megállapította, hogy a nyolcvan évre kimondott titkosítás túlzott, ezt az adatok jellege nem idokolja. A biztos rámutatott arra, hogy a miniszter mérlegelési jogköre nem tekinthető korlátlanul a törvényben megállapított időhatáron belül. Az a kötelezettség, hogy a minősítőnek háromévenként felül kell vizsgálnia a jogszerű minősítés feltételeinek fennálltát, nem adhat jogalapot arra, hogy közérdekű adatokat tartalmazó iratokat alapos indok nélkül sok évtizedre el lehessen zárni a nyilvánosságtól, ezért indokolt a minősítés idejének jelentős csökkentése.

Budapest, 1997. május 12.

Dr. Majtényi László
(618/A/1996)

*

KÖZLEMÉNY

Az adatvédelmi biztos főmunkatársától származó információ alapján MTI-hír jelent meg a KSH jelenleg folyó, a vállalkozások teljes körét érintő felmérésével kapcsolatos adatvédelmi biztosi vizsgálatról. Az MTI-hír megjelenésével és az abban foglaltakkal kapcsolatban a KSH közleményében értetlenségét fejezte ki.

Az Adatvédelmi Biztos Irodája több, hasonló tartalmú panasz alapján vizsgálja a KSH felmérését, elsősorban az egyéni vállalkozókra vonatkozó adatok, valamint a felmérés adatainak további felhasználása tekintetében.

A KSH a gazdálkodó szervezetek adatainak kezelését, az adatok frissítését jogszerűen végzi. Az adatvédelmi tárgyú vizsgálat megindításáról a sajtót rendszeresen tájékoztatjuk. A vizsgálat ebben az esetben a felmérés alkotmányos alapjait, a felvett adatok kezelésének célhoz kötöttségét érinti.

Örömmel vettem tudomásul a KSH állásfoglalását, mely szerint: „A statisztika egyirányú utca, ahová az egyedi adatok beáramlanak, de onnan semmilyen célból ki nem kerülhetnek.” Ennek az elvnek a betartása a demokratikus jogállam működésének alapvető garanciális eleme.

A vizsgálat eredményét természetesen nem lehet megelőlegezni, arról a vizsgálat lezárása után a közvéleményt tájékoztatom.

Budapest, 1997. június 13.

Dr. Majtényi László
(352/A/1997)

*

KÖZLEMÉNY

Az adatvédelmi biztos befejezte a vizsgálatot abban az ügyben, amelyet egy román állampolgár bevándorlási engedéllyel kapcsolatos beadványára indított.

A magyar nemzetiségű panaszos egy magyar állampolgárral kötött házasságot, s a házasságkötést követően bevándorlási engedélyért folyamodott. A Budapesti Rendőr-főkapitányság bevándorlási alosztálya a kérelmezőt adatpótlásra szólította fel: a házastársa APEH-jövedelemigazolását, valamint a táppénz folyósítását igazoló okiratot kérte tőle. A kérelmező jogellenes adatkezelésre hivatkozva a kért iratok benyújtását megtagadta, ezért a rendőr-főkapitányság az eljárást megszüntette.

Az adatvédelmi biztos megállapította, hogy az ügyfél a jogszabályban előírt minimális adatközlési kötelezettségét teljesítette, bevándorlási kérelmét nem vonta vissza, így az eljárás megszüntetése nem volt indokolt.

Az adatvédelmi biztos ajánlásában leszögezte, hogy ha az ügyfél az ügy megítélése szempontjából fontos, további személyes adatok közlését elmulasztja, vagy megtagadja, a hatóságnak a rendelkezésre álló adatok alapján döntést kell hoznia. Téves az az értelmezés, amely szerint a kérelmezőnek az összes, a hatóság által fontosnak ítélt iratot be kell nyújtania a kérelem elbírálásához. Az adatvédelmi biztos rámutat arra is: az eljárás megszüntetése jelen esetben azzal jár, hogy – fellebbezési lehetőség hiányában – az ügyfél alkotmányos jogait nem tudja érvényesíteni.

Mivel a budapesti rendőrfőkapitány az eljáró rendőri szerv intézkedésével egyetértett, az adatvédelmi biztos az országos rendőrfőkapitányhoz fordult, kérve a jogsérelem orvoslását.

Az országos rendőrfőkapitány a jogértelmezési kérdésben a Belügyminisztérium véleményét kérte. A BM helyettes államtitkára az adatvédelmi biztossal megegyező következtetésre jutott. Ennek megfelelően az ORFK a helyes és egységes jogértelmezési gyakorlat bevezetése érdekében állásfoglalást adott ki, a kérdéses ügyben pedig a rendőrség új eljárást indított.

Budapest, 1997. június 30.

Dr. Majtényi László
(134/A/1995)

*

KÖZLEMÉNY

Az adatvédelmi biztos befejezte azt a vizsgálatot, amelyet a kórházak pszichiátriai osztályaira önként jelentkező betegek személyes adatainak kezelésével kapcsolatban folytatott. Az adatvédelmi biztoshoz egy kórház pszichiáter főorvosa fordult beadványával, azt kifogásolva, miért kell a gyógyintézménynek a bíróságot értesítenie a betegek felvételéről, miért kell adataikat közölni, s miért van szükség az időszakos bírói felülvizsgálatra, miközben jogállásuk nem különbözik a más osztályokon kezeltékétől.

Az adatvédelmi biztos az ügyben ajánlást tett, amely szerint a pszichiátriai gyógykezelést önként választó betegek információs önrendelkezési jogát sérti, hogy kezelésüket a bíróság időszakonként köteles felülvizsgálni. Esetükben ugyanis nincs szó szabadságelvonásról. Álláspontja szerint a felülbírálat csak a beteg vagy a hozzátartozó, illetve a betegjogi képviselő kifejezett kérelme esetén indokolt. A nem önként jelentkezett betegek esetében viszont a gyógykezelés szükségességének bírósági felülvizsgálata fontos garanciális intézmény.

Az adatvédelmi biztos az állampolgári jogok országgyűlési biztosának ajánlásával egyetértve javasolja a pszichiátriai betegek jogainak védelmében a szakmai felülvizsgálattól független civil kontroll kialakítását, amely lehetővé tenné a pszichiátriai intézmények rendszeres vizsgálatát, és a tapasztalatok évenkénti nyilvánosságra hozatalát.

Az ajánlás szerint törvényben kellene biztosítani a betegek panaszjogát. A kötelező bírói felügyelet megszüntetésével egyidejűleg pedig a törvénynek kifejezetten rendelkeznie kell arról, hogy az önkéntes betegekkel szemben tilos kényszert alkalmazni. A biztos felkéri az Országgyűlést, hogy ajánlásait vegye figyelembe az egészségügyi törvény meghozatalakor, vagy ha az késedelmet szenved, módosítsa a jelenleg hatályos törvény kifogásolt rendelkezéseit.

Az ajánlásra válaszoló levélben az igazságügy-miniszter egyetértett azzal, hogy az önkéntes betegek esetében nem indokolt ugyanolyan szigorú bírói felülvizsgálat, mint a kötelező pszichiátriai kezelés alatt állóknál. Álláspontja szerint azonban valamilyen kontrollra továbbra is szükség van, ugyanis a pszichiátriai kezelés speciális jellegére, valamint kényszer és önkéntesség elhatárolásának nehézségére tekintettel fokozott a veszélye annak, hogy a beteget akarata ellenére tartják kórházban. A felülvizsgálat elvégzésére a miniszter szerint Magyarországon jelenleg a bíróságok a legalkalmasabbak. A civil kontroll kialakítását a miniszter fontosnak tartja, de szerinte szerepe csak másodlagos lehet: nem pótolhatja az állam köteleességét, hogy az egyének személyi szabadságához való jogát állami eszközökkel garantálja. A miniszter válaszlevélben kifejti, hogy az önkéntes beteg esetén meghatározott időn (például hat hónapon) túl továbbra is szükségesnek tartja a bírói felülvizsgálatot, mert ekkor már nagyobb valószínűséggel sérülhet a benttartózkodás önkéntessége. Egyetért a kényszer tilalmának törvényi kimondásával, a betegek adatainak védelmét garantáló szigorú és részletes szabályok megalkotásával, valamint a bírósági eljárás során speciális garanciális szabályok megalkotásával.

A miniszter közli a biztossal, hogy a probléma megoldása érdekében a hatáskörébe tartozó jogszabályalkotási feladatok elvégzése iránt intézkedik.

Budapest, 1997. július 8.

Dr. Majtényi László
(5/J/1996)

*

KÖZLEMÉNY

Az adatvédelmi biztos befejezte azt a vizsgálatot, amelyet – állampolgári beadvány alapján – a titkos információgyűjtésről szóló törvényi felhatalmazás alapján közúton készített rendőrségi videofelvételekkel kapcsolatban folytatott le.

A beadvány azt kifogásolta, hogy a Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság a Veszprémi Közúti Igazgatóság közreműködésével 1995. júniusban forgalomelterelő, illetve forgalomlassító intézkedések mellett titkos eszközökkel videofelvételeket készített közúton elhaladó gépjárművekről.

A Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság az elszaporodott gépjárműlopások miatt 1995. nyarán akciósorozatot vezetett be az M7-es autópálya és a 71. számú főközlekedési út térségében. Ezen akciósorozat részeként egy megfigyelőpontot állítottak fel Balatonfűzfő belterületén, ahol a Veszprémi Közúti Igazgatóság tulajdonát képező forgalomszámláló fülkéből – a rendőrségi törvény titkos információgyűjtés című fejezetében szereplő felhatalmazás alapján – titokban figyelték és videokamerával rögzítették a Budapest irányába haladó gépjárműveket. A készített videofelvételek egy későbbi időpontban kiértékeltek, majd pedig törölték azokat.

A Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság az országgyűlési biztos megkeresése alapján készített válaszát csak 1997 áprilisában küldte meg, így az ügy érdemi vizsgálatára csak ezen időpontot követően kerülhetett sor.

Dr. Polt Péter, az állampolgári jogok országgyűlési biztosának általános helyettese vizsgálta a beadvány azon részét, hogy az ellenőrzés során bevezetett forgalomelterelő, illetve forgalomlassító intézkedés okozott-e alkotmányos visszásságot, majd az eset adatvédelmi vonatkozásainak kivizsgálása céljából az ügyet áttette a hatáskörrel rendelkező adatvédelmi biztoshoz.

Dr. Majtényi László vizsgálatának eredményét ajánlásban összegezte, melyben megállapítja, hogy a rendőrségi törvény titkos információgyűjtés című fejezetében szereplő törvényi felhatalmazás alapján nem készíthetők nem pontosan meghatározott célú, általános bűnmegelezési és bűnfelderítési jellegű felvételek egy közút teljes forgalmáról.

Az adatvédelmi biztos szerint e törvényi előírás alapján a rendőrség titokban csak meghatározott bűncselekménnyel közvetlenül kapcsolatba hozható terep- és útvonalszakaszt figyelhet meg, és rögzítheti az ott észlelteket különböző technikai eszközökkel, egy közforgalmú út pedig csupán azért, mert azon esetleg lopott gépjármű is elhaladhat, még akkor sem tekinthető bűncselekménnyel kapcsolatba hozhatónak, ha az adott megyében vagy országrészben gyakoriak a gépjárműlopások.

A rendőrségi törvény a felvételek készítésének nemcsak titkos, hanem nyílt módját is szabályozza, valamint előírja, hogy több lehetséges rendőri intézkedés közül azt kell választani, amely az intézkedéssel érintettre a legkisebb korlátozással jár. Az adatvédelmi biztos szerint a titkos megfigyelés és felvételkészítés az állampolgári jogok nagyobb mértékű korlátozását jelenti, így annak alkalmazására a jelen esetben hiányzó törvényi felhatalmazás megléte esetén is csak akkor kerülhet sor, ha a cél nyílt módszerrel nem érhető el.

Budapest, 1997. július 16.

Dr. Majtényi László
(23/A/1996)

KÖZLEMÉNY

Az adatvédelmi biztos hivatalból vizsgálatot indított a nyugdíjreformmal összefüggő adatkezelések – köztük kiemelten a tervezett Központi Adategyeztető és Továbbító Országos Rendszer (KATOR) – ügyében. Az ország minden polgárát

érintő, alkotmányossági aggályokat felvető tervet az ombudsman két szempontból: a személyes adatok védelme és a közérdekű adatok nyilvánossága szempontjából vizsgálja.

Budapest, 1997. július 23.

Dr. Majtényi László
(530/H/1997)

*

KÖZLEMÉNY

Több állampolgár beadvánnyal fordult az adatvédelmi biztoshoz, kifogásolva, hogy személyes adataikat a Dunabank Rt. jogtalanul adta át az ING Bank Rt. részére.

A vizsgálat megállapította, hogy az ING Bank átvette a Dunabank több üzletágát, s erről értesítette a bankszámlatulajdonosokat. Többen tiltakoztak a Dunabanknál számlájuk átadása ellen, és tájékoztatást kértek arról, hogyan került az ING Bank személyes adataik birtokába. A Dunabank arra hivatkozott, hogy az Állami Bankfelügyeletől engedélyt kapott arra, hogy meghatározott pénzügyi tevékenységeket a továbbiakban az ING Bank útján gyakoroljon. Az ING Bank pedig az ügyfeleknek írt levelében vállalta, hogy az adataikra vonatkozó titoktartási rendelkezéseket betartja.

Az adatvédelmi biztos ajánlásában hangsúlyozta, hogy bankszámla vezetését bank egy másik banknak akkor engedheti át, ha az ügyfél jogait biztosítja. Az ügyfél információs önrendelkezési jogát a banknak tiszteletben kell tartania. Az ajánlás rámutat arra is: ING Banknak valamennyi érintett ügyfél hozzájárulását meg kell szereznie személyes adataik kezeléséhez, illetve bankszámlájuk ING Bank általi vezetéséhez. Nemleges válasz esetén az ING Bank köteles az ügyfelek személyes adatait haladéktalanul törölni a nyilvántartásából. A bankszámla megszüntetése miatt az ügyfeleket nem érheti veszteség. Az ING Bank az ajánlás kézhezvétele után arról tájékoztatta az adatvédelmi biztost, hogy levélben fordult a Duna Bank volt ügyfeleihez, és kérte hozzájárulásukat a személyes adataik kezeléséhez.

A biztos leszögezte azt is, hogy az a pénzügyi intézet, amely 1997. január 1-je előtt ilyen megbízási szerződést kötött, az ügyfelek banktitoknak minősülő adatait csak akkor adhatja át a megbízott pénzügyi intézetnek, ha ahhoz az ügyfél írásban hozzájárulását adja.

Az ajánlás megállapította, hogy a szóban forgó ügyben mindkét pénzügyi intézet megsértette az adatvédelmi, valamint a pénzügyi intézetekről szóló törvény előírásait. Az ügy érdekessége, hogy kiderült: időközben a Dunabank megszüntette minden tevékenységét, és befejezte működését.

Budapest, 1997. július 28.

Dr. Majtényi László
(439/A/1996)

*

KÖZLEMÉNY

Az adatvédelmi biztos befejezte vizsgálatát abban az ügyben, amelyet – újságírók beadványai alapján – közszereplő politikusok tudományos alkotásainak megismerhetőségével kapcsolatban folytatott.

Egy újságíró egy rádiós dokumentumműsor elkészítéséhez el akarta olvasni dr. Torgyán József országgyűlési képviselő 1954-ben írt jogi egyetemi doktori disszertációját. A disszertációt őrző kari könyvtárat felügyelő dékán azonban elutasította a kérését. A dékán szerint a szakdolgozat belső intézményi iratnak minősül, mely „rendeltetését tekintve nem a nyilvánosság számára készül, hanem az egyetemi képzési követelmények teljesítésének része”, a betekintés csak a szerző előzetes hozzájárulásával engedélyezhető.

Egy másik újságíró Horn Gyula miniszterelnök 1977-ben írt kandidátusi disszertációját szeretne volna elolvasni, a Magyar Tudományos Akadémia kéziratárában azonban azt közölték vele, hogy a mű „zárt anyag”, nem kutatható. A disszertáció titkossá minősítésével kapcsolatban folytatott vizsgálat során kiderült, hogy azt sokáig az MTA kéziratára őrizte, de 1994-ben a Tudományos Minősítő Bizottság (a mai Doktori Tanács elődje) bekérte, hogy megvizsgálja indokolt-e még a zárt kezelés fenntartása.

Az adatvédelmi biztos ajánlásában – az Alkotmánybíróság ismert, e tárgykörrel foglalkozó határozataira utalva – emlékeztetett arra, hogy a demokratikus társadalmakban mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra, a közérdekű adatok megismerésére. Magyarországon az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett – az Európa Tanács által 1950-ben elfogadott – „Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről” 10. cikke szerint a véleménynyilvánítás szabadsága magában foglalja a véleményalkotás szabadságát és az információk, eszmék megismerésének és közlésének szabadságát országhatárokon kívül és anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhat. Az információszabadság korlátozása csak akkor fogadható el alkotmányosan indokoltan, ha az más alapjog érvényesülése miatt szükséges.

Ajánlásában az adatvédelmi ombudsman utal arra, hogy az egyetemi doktori és a kandidátusi disszertációk tudományos igényű alkotások, melyeket megillet a szerzői jogi védelem. Nem indokolt az ezekben történő betekintés engedélyezését a szerző hozzájárulásától függővé tenni. A könyvtárak állományába tartozó tudományos művek megismerésének joga elsősorban a könyvtárat alanyi jogon használókat illeti meg (különösen korlátozott nyilvánossággal működő egyetemi vagy kari könyvtár esetén), de ez a jog az ismert politikus szerző személyére, közszereplésére tekintettel más személyeket is megillet.

A hatályos magyar jog szerint csak az az irat, dokumentum lehet „titkos”, vagy „nem nyilvános”, amelyet pontosan körülírt jogszabályi felhatalmazás alapján illetékes szervek vagy személyek hivatalos eljárás során megfelelő indokokkal írásban minősítettek, illetőleg amelyek nyilvánosságát törvény korlátozza. A tudományos alkotások megismerhetőségét, ha a szerző országosan ismert közszereplő, politikus, a mű titkminősítése hiányában – tekintettel a társadalom információigényére is – biztosítani kell.

Budapest, 1997. augusztus 6.

Dr. Majtényi László
(198/A/1997)

*

KÖZLEMÉNY

Az adatvédelmi biztos befejezte a vizsgálatot a Nyilvánosság Klub beadványának ügyében, amely annak megállapítását kérte, közérdekű adatnak minősülnek-e a rendszerváltásban kulcsszerepet játszó Ellenzéki Kerekasztal tanácskozásairól készült felvételek.

Mint ismeretes az EKA, majd a Nemzeti Kerekasztal tárgyalásairól a Fekete Doboz annak idején mintegy 200 órás videofelvételt készített, ám mivel nem minden egykori résztvevő járult hozzá a dokumentumok kutathatóságához, ezek a filmtekercsek a mai napig el vannak zárva mind a tudományos kutatás, mind az ország nyilvánossága elől.

Az adatvédelmi biztos ajánlásában részletesen foglalkozott az EKA történelmi szerepével, megállapítva, hogy bár az EKA közjogi státusza – az átmenet természetéből következően – meghatározatlan maradt, az akkori államhatalom is elismerte hatalmi tényezőként. Az sem volt kétséges, hogy követeléseit a magyar társadalom jelentős része nevében fogalmazta meg, a valóságban tehát közfeladatot látott el. A Nemzeti Kerekasztal pedig, amelynek az EKA meghatározó résztvevője volt, ténylegesen egy „alkotmányozó nemzetgyűlés” szerepét töltötte be, az akkori országgyűlés azt hagyta jóvá, amiben a tárgyalófelek megegyeztek. A tárgyalások dokumentumai tehát az ezredvégi magyar történelem legfontosabb iratai közé tartoznak.

Az ajánlás szerint az EKA – mint az alkotmányos jogállam megteremtésének folyamatában politikai irányító szerepet játszó szervezet – az e szerephez egyértelműen kötött megnyilvánulásaiban közfeladatot ellátó szervnek tekintendő. Ezért az ülésein elhangzott politikai nyilatkozatok, felszólalások közérdekű adatnak minősülnek és megismerhetők. A magánvélemény kifejtésének tekinthető részek elválaszthatók a közszereplésektől, a nyilvános változat elkészítése az iratot őrző közgyűjtemény feladata.

Az adatvédelmi biztos a teljes anyag kutathatósága, illetve nyilvánossága érdekében javasolja, hogy a felvételeket őrző Széchényi Könyvtár főigazgatója ismét kérje a résztvevők hozzájárulását. Az esetleg ismét nem nyilatkozó beleegező nyilatkozatától – az erre való figyelmeztetés után – el lehet tekinteni. A biztos leszögezi, hogy a felvételek – eredetivel azonos minőségű – másolatainak a Magyar Országos Levéltárban van a helyük. Az iratok keletkezésétől számított tizenöt év elteltével az iratok teljességének kutathatóságát biztosítani kell akkor is, ha az érintettek nem adták beleegezésüket. A résztvevők beleegezése esetén a felvételek a határidő lejártá előtt is kutathatók, illetve nyilvánosságra hozhatók. Az állam a felvételeket – történelmi kulturális értékük miatt – köteles megóvni. Ezért az adatvédelmi biztos javasolja a Magyar Országos Levéltárnak és a Fekete Doboz Alapítványnak kezdeményezték, hogy a művelődési miniszter a felvételeket nyilvánítsa védett levéltári anyaggá.

Budapest, 1997. szeptember 3.

Dr. Majtényi László
(466/A/1996)

KÖZLEMÉNY

Az adatvédelmi biztos ajánlást adott ki azzal a nyilatkozattal kapcsolatban, amelyet jövedelemadó-bevallásuk kiegészítésére az APEH küldött az önálló tevékenységet folytató magánszemélyeknek.

Az adatvédelmi biztos és munkatársai az APEH elnökének kérésére többször is véleményezték a tervezett nyilatkozatot, megfogalmazva kifogásaikat. A legutolsó megküldött változattal szemben például azt, hogy a kiegészítő adatlapok nem felelnek meg az adatvédelmi törvény előírásainak, mert egyrészt sértik a célhozkötöttség elvét, másrészt az igényelt adatok nemcsak az adózó polgárra vonatkoznak.

Állásfoglalásában az adatvédelmi biztos megállapítja, hogy az adóhatóság törvényi felhatalmazás alapján jogszerűen igényel kiegészítő adatokat azoktól a polgároktól, akiknek bevallott jövedelme nem éri el a mindenkori minimálbérré és a szakmai sajátosságokra tekintettel évente kialakított összeghatárokat. A szóban forgó nyilatkozatban kért adatok egy része azonban nem felel meg az adatvédelmi törvény előírásainak, mert túlmutat az adózás rendjéről szóló törvényben meghatározott adatkezelési célon, és nemcsak az adózó polgárokra vonatkozik. A nyilatkozatban olyan kérdések szerepelnek, amelyek firtatására a törvény nem ad felhatalmazást, ugyanakkor olyanok nem, amelyek esetleg magyarázatul szolgálnának arra, hogy az adózó miért az említett összeghatárnál kevesebb jövedelmet vallott be. Az adatvédelmi törvényt is sérti, hogy az adóhatóság visszamenőlegesen kötelezi a polgárokat olyan adatok szolgáltatására, amelyek valóságtartalmát esetleg hitelt érdemlően kell igazolniuk. Adatvédelmi szempontból a nyilatkozat azon kérdései tekinthetők jogszerűnek, amelyek csak az adózó személyéhez közvetlenül kapcsolódó kiadásokra, ráfordításokra, befektetésére, valamint az adóbevallásában nem szereplő bevételeire vonatkoznak.

Az ajánlás ugyanakkor felhívja a figyelmet arra: a pontatlan törvényi szabályozás miatt olyan helyzet alakult ki, hogy az érintett polgároknak csak akkor van esélyük – a számukra több szempontból is hátrányos – adóbecslés elkerülésére, ha nemcsak a saját adataikról nyilatkoznak, hanem bizonyos információkat adnak az úgynevezett „közös háztartásról” is. Az adóhatóság ugyanis így juthat olyan információkhoz, amelyek alapján valószínűsíthető, hogy az adózó bevallott jövedelme és egyéb forrása elégséges fedezetet nyújtott felhasználásaira.

Ajánlásában az adatvédelmi biztos leszögezi, hogy az adóhatóság a nyilatkozat azon adatait, amelyek közvetlenül nem az adózóra vonatkoznak – az érintettek kifejezett hozzájárulása nélkül –, az adóellenőrzés során nem használhatja fel. Az esetleges további eljárás során az adóhatóság csak az adózó kiadásaival, ráfordításaival, befektetéseivel összefüggően kérhet „hitelt érdemlő” igazolást. Ez azonban nem jelentheti a napi megélhetést szolgáló, életvitelszerű kiadások dokumentumokkal való igazolását. A polgárnak lehetőséget kell adni arra, hogy a közzétett összeghatárnál kevesebb jövedelmének okairól nyilatkozhasson. Az adatvédelmi biztos javasolja, hogy az adóellenőrzés lefolytatását, illetve az esetleges jogvita jogerős lezárását követően az adóhatóság – a célhozkötöttség elve alapján – a nyilatkozatokat semmisítse meg, illetve az adatokat törölje.

Az ajánlás hangsúlyozza, hogy az adóellenőrzés lefolytatására a jövőben alkotmányossági szempontból az a megnyugtató megoldás, ha a személyes adatoknak az ellenőrzéshez szükséges körét a jogalkotó törvénybe foglalja, s ezt a rendel-

kezést úgy hirdeti ki, hogy a polgárok adatszolgáltatási kötelezettségükkel az adóév első napjától számolni tudjanak. Az adatvédelmi biztos felkéri a pénzügyminisztert, hogy az ehhez szükséges törvénymódosítást kezdeményezze.

Budapest, 1997. szeptember 5.

Dr. Majtényi László
(126/K/1997)

*

KÖZLEMÉNY

Korlátozhatja-e a tudományos kutatás eredményének nyilvánosságra hozatalát a vizsgálat megrendelője? – erre kért választ az adatvédelmi biztostól a Munkaügyi Kutatóközpont kutatásvezetője annak kapcsán, hogy a munkahelymegtartó támogatási programok hasznosulását értékelő zárótanulmányt a vizsgálatot megrendelő Országos Foglalkoztatási Alapítvány (OFA) nem fogadta el, és szakmai vitára bocsátását sem engedélyezte.

Az adatvédelmi biztos megállapította, hogy a szóban forgó kutatás a lakosság jelentős részét érintő foglalkoztatáspolitikai kérdésekre, nem utolsósorban komoly összegű közpénzek felhasználásának hatékonyságára, vagyis közérdekű adatok feltárására irányult. A vizsgálat szerint az Országos Foglalkoztatási Alapítvány közfeladatot ellátó szerv, így az adatvédelmi törvény értelmében lehetővé kell tennie, hogy a kezelésében levő közérdekű adatot – a törvényben meghatározott kivételekkel – bárki megismerhesse. A kutatási szerződés értelmében az alapítvány jogosult dönteni arról, hogy az általa megrendelt kutatási tanulmányt nyilvánosságra hozza-e, a tanulmányban szereplő adatok viszont közérdekűek, még akkor is, ha feltárásukra az OFA megbízása nélkül nem került volna sor. A tanulmány tehát nem, az adatok azonban – a jogszabályi megszorításokkal – bárki számára hozzáférhetőek.

Az adatvédelmi biztos ajánlásában megállapította, hogy tudományos kutatás nyilvánosságra hozatala a kutató és a megrendelő közötti szerződéssel korlátozható. Közfeladatot ellátó szerv tevékenységére vonatkozó tudományos kutatás eredménye általában közérdekű adat, melynek nyilvánosságát csak az adatvédelmi törvény meghatározta esetekben lehet korlátozni. A kutatási szerződésnek a nyilvánosságot korlátozó kikötései a zárótanulmány publikálására vonatkozhatnak, az abban foglalt adatokra, tudományosan igazolható állításokra viszont nem. Közérdekű adatot tudományos kutatásról szóló szerződéssel nem lehet elzárni a nyilvánosság elől, az ilyen szerződési kikötés a polgári jog szerint semmis. A kutatást megrendelő közfeladatot ellátó szerv a kutatás eredményeit köteles a kérelmező tudomására hozni. A közérdekűnek minősülő adatokat, megállapításokat a kutató maga is jogosult nyilvánosságra hozni, a kutatási tanulmányt azonban csak a megrendelő hozzájárulásával publikálhatja.

Budapest, 1997. október 15.

Dr. Majtényi László
(514/A/1997)

*

KÖZLEMÉNY

Kezelhetők-e önkormányzati szabálysértési eljárás során az érintett büntetett előéletére vonatkozó adatok? – ezt kérdezte beadványában egy állampolgár az adatvédelmi biztostól.

Az ombudsman vizsgálata megállapította, hogy egyes esetekben az önkormányzat szabálysértési hatósága valóban kezeli az érintett priuszát az ügy iratai között. A büntetett előéletre vonatkozó adatokat a rendőrség adja át, és azok között még olyan korábban jogerősen elbírált bűncselekmények is szerepelnek, melyekkel kapcsolatban az érintett már mentesült a hátrányos következmények alól. A jogszabályok ellentmondásosan szólnak a kérdésről.

Az adatvédelmi biztos ajánlásában megállapította, hogy – bár a tulajdon elleni, illetve orgazdaság szabálysértés esetén erre jogszabály lehetőséget ad – a célhoz kötöttség hiánya miatt a bűnügyi nyilvántartásból még a rendőrségi szabálysértési hatóságnak sem adható információ az érintett korábbi elítéléseiről.

Az adatvédelmi biztos felkérte a belügyminisztert, vizsgálja felül az erről szóló rendeletét és utasítását, kezdeményezze a Btk.-t életbe léptető törvényerejű rendelet bűnügyi adatszolgáltatásra vonatkozó paragrafusainak módosítását, és a büntettek nyilvántartásáról szóló törvényi koncepció kialakításakor legyen tekintettel az ajánlásban foglaltakra.

Az adatvédelmi biztos felhívta a rendőrség figyelmét arra, hogy a büntető ügyekben eljáró nyomozó szervei az irategyüttes részeként ne adják át a szabálysértési hatóságoknak az érintett által korábban elkövetett bűncselekményekre vonatkozó, általuk egyébként jogszerűen kezelt adatokat.

Az országos rendőrfőkapitány az ajánlásban foglaltakat elfogadta, azokkal egyetértett.

Budapest, 1997. november 27.

Dr. Majtényi László
(153/A/1996)

*

KÖZLEMÉNY

Az adatvédelmi biztos irodájának tudomására jutott, hogy elsősorban budapesti felsőoktatási intézményekben és kollégiumokban tömeges méreteket öltött egyes részvények nyilvános forgalomba hozatalával összefüggésben a személyes adatok „kereskedése”.

Hirdetmények tudatták például a napokban az egyetemi hallgatókkal, hogy „1000 Ft-ot kereshetsz ... részvény jegyzéséhez kell megbíznod lenned ezért a pénzért. A nevedre jegyeznének részvényt, amit rögtön meg is vesznek.” Egy másik felhívás arról szól, hogy „AKIKNEK még van ... részvény jegyzésére fel nem használt adatuk (név, cím, szül. hely, idő, anyja neve, szem. ig. szám, adószám) és KERESNI AKAR annyiszor 1100 Ft-ot amennyi nevet hozott (a szükséges adatokkal), az hozhatja mindet”. Más hirdetmények a korábban már leadott adatok kiegészítésére és az ívek aláírására hívják fel a figyelmet.

Az adatvédelmi biztos az ügyletek esetleges polgári jogi érvénytelensége ügyében nem foglalhat állást. Felhívja azonban az érintettek, elsősorban a felsőoktatási intézmények hallgatóinak figyelmét, hogy személyes adataiknak ellenőrizhetetlen kiszolgáltatásával személyes integritásukat és vagyoni jogaikat is veszélyeztethetik. Az értékpapírok forgalomba hozataláról szóló törvény rendelkezése szerint a jegyző személy adatai jogszerűen csak a jegyzéssel kapcsolatos célra használhatók fel. Aki jogosulatlanul vagy a céltól eltérően személyes adatokat kezel, bűncselekményt követ el (Btk. 177/A. §.)

Az adatvédelmi biztos felkéri az Állami Pénz- és Tőkepiaci Felügyelet elnökét, hogy a részvényjegyzés ezen gyakorlatának törvényességét vizsgálja meg.

Budapest, 1997. december 5.

Dr. Majtényi László
(880/H/1997)

*

KÖZLEMÉNY

Az adatvédelmi biztos befejezte azt a vizsgálatot, amelyet dr. Funk Sándor főorvos panasa alapján folytatott le a rendőrség által a Nyírő Gyula Kórház addiktológiai osztályáról elvitt beteglisták ügyében.

Az adatvédelmi biztos megállapította: a rendőrségi törvény nem teszi lehetővé, hogy a kábítószer-bűnözés elleni küzdelem során a rendőrség a bűncselekmény elkövetésével nem gyanúsított, illetve gyanúsított kapcsolatának nem tekinthető betegek adatait kezelje. Egy korábbi vizsgálata kapcsán az adatvédelmi biztos már leszögezte: az érintettek információs önrendelkezési jogát sérti, ha alig körvonalazódó gyanú esetén a pszichiátriai betegek széles körét lehetséges gyanúsítottként vonják be a vizsgálatba. Egy másik ügyben arra hívta fel a figyelmet, hogy a pszichotrop anyagok rendőri rendészeti ellenőrzése csak a felhasználó intézményekre és munkatársaikra terjedhet ki, nem pedig az ott ápolt személyekre.

A biztos megállapította, hogy a mostani ügyben – a budapesti rendőrfőkapitányság vezetőjének véleményével ellentétben – az eljáró rendőri szervek többször is megsértették az adatvédelem alapelveit. A rendőrség az egészségi állapotra, a kóros szenvedélyre utaló különleges adatokat csak gyanúsítottak, jelen esetben a panaszt tevő főorvos, továbbá kapcsolataik vonatkozásában kezelhet. Ez utóbbiak közé azonban csak a rendőrség kiterjesztő, jogellenes értelmezésében tartozik valamennyi beteg. A rendőrség törvényi felhatalmazás nélkül több mint ezer olyan drog-, alkoholfüggés és más pszichiátriai betegség miatt kezelt személy adatait foglalta le és használja fel, akiknek semmiféle közük a nyomozáshoz, s azokat is akkor szerezte meg, amikor ennek törvényi feltételei még nem álltak fenn: a főorvos gyanúsítottá nyilvánítása előtt.

Ajánlásában az adatvédelmi biztos javasolja, hogy a jogosulatlanul lefoglalt beteglistát a rendőrség adja vissza a kórháznak, az esetleges másolatokat pedig semmisítse meg. A rendőrség vezetői gondoskodjanak arról, hogy a személyes adatok kezelése a rendőrségi aktákban követhető, ellenőrizhető legyen.

Az ajánlás – a vizsgálat tapasztalatai alapján – indítványozza, hogy a drog-betegeket gyógyító intézmények alakítsanak ki olyan beteg-nyilvántartási rendszert,

amely alkalmas arra, hogy a pszichotrop anyagok felhasználásának rendészeti ellenőrzése során a betegek személyes adatai ne kerüljenek az ellenőrzést végző rendőri szerv birtokába. A biztos felkéri a népjóléti minisztert, hogy mielőbb szabályozza az egészségügyi intézményekben a betegek és a kábítószer jellegű gyógyszerek nyilvántartásait, a betegek adatvédelmi és személyiségi jogainak fokozott védelmét szem előtt tartva.

Az adatvédelmi biztos arra kéri az Országgyűlést, hogy a büntetőeljárás törvényjavaslat most folyó vitája során fogadjon el olyan garanciális rendelkezéseket a drogbetegek adatai védelmében, amelyek szükségességét korábban a belügyminiszter és népjóléti miniszter is elismerte.

Budapest, 1997. december 15.

Dr. Majtényi László
(739/A/1997)

*

KÖZLEMÉNY

Egy újságíró panasszal fordult az adatvédelmi biztoshoz, hogy az Országgyűlés hivatala nem hajlandó információt adni arról, melyik képviselő hányszor hiányzott a parlamenti szavazásokról.

Az Országgyűlés főtitkára arra hivatkozott, hogy a Házbizottság rendelkezése szerint a távollétekkel kapcsolatos adatok szolgálati titoknak minősülnek, melyeket bizalmasan kell kezelni, mert kiadásuk a képviselők személyiségi jogait sértheti.

A vizsgálat megállapította, hogy a titokvédelmi törvény nem ad felhatalmazást a Házbizottságnak az ilyen adatok titkossá minősítésére, rendelkezése nem korlátozhatja a polgárok alkotmányban biztosított információszabadságát. A képviselőknek a feladatuk ellátásával kapcsolatos adatai köztevékenységük megítélése szempontjából fontosak lehetnek, ezért nyilvánosak. A képviselők hiányzásának ténye a plenáris és a bizottsági ülésekről közérdekű adat. Az adatvédelmi biztos ajánlása rámutat arra, hogy az Országgyűlés Hivatala az ilyen adatokat bárki számára köteles hozzáférhetővé tenni.

Budapest, 1997. december 16.

Dr. Majtényi László
(87/A/1997)

*

KÖZLEMÉNY

Megtudhatják-e a polgárok, hogy a környezet védelme érdekében a környezetvédelmi felügyelőség mekkora összegű környezetvédelmi bírságot ró ki az előírások megsértőire? – kérdezte az adatvédelmi biztostól az a két panaszos, akivel a tizenkét regionális felügyelőség közül mindössze egy volt hajlandó közölni a kért információkat. A többiek vagy nem is válaszoltak, vagy a személyiségi jogok, illetve az üzleti titok védelmére hivatkozva tagadták meg az adatok egészének vagy egy részének kiadását.

Az adatvédelmi biztos ajánlásában megállapította, hogy az adatvédelmi törvény a Polgári Törvénykönyv és a környezetvédelmi törvény rendelkezései alapján a panaszosok által kért adatok közérdekeűek, és bárki által megismerhetők. Aki a törvényes rendelkezéseket megsértve a környezetet súlyosan károsító tevékenységet folytat, nem hivatkozhat arra, hogy az elmarasztaló hatósági határozatok nyilvánosságra hozása hátrányosan befolyásolja piaci jóhírét, és sérti üzleti érdekeit.

Az adatvédelmi biztos ezért ajánlásában azt javasolja, hogy a tizenkét környezetvédelmi felügyelőség, valamint a Környezetvédelmi Főfelügyelőség rendszeresen tegye közzé, illetve hozzáférhetővé bárkinek a környezetkárosítás miatt elmarasztalt cégek listáját, a szennyezés fajtáját, a kiszabott bírság mértékét. A lefolytatott eljárásokról, a bírság kiszabásáról a felügyelőségek negyedévente kötelesek jelentést tenni a Főfelügyelőségnek, ezért a polgároknak nyújtott adatszolgáltatásért jogszerűen csak másolási díjat számolhatnak fel. A beszedett bírságok felhasználásáról az ezek fölött rendelkező miniszter, illetve a települési önkormányzatok kötelesek rendszeres (vagy kérelemre eseti) tájékoztatást adni.

Budapest, 1997. december 19.

Dr. Majtényi László
(778/A/1997)

FÜGGELÉK

Az adatvédelmi biztos által véleményezett jogszabály-tervezetek az 1997. évben

- A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény végrehajtásáról szóló 20/1997. (II. 13.) Korm. rendelet tervezete
- A hivatásos és szerződéses katonák egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságáról szóló 12/1997. (V. 16.) HM rendelet tervezete
- A gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény és a cégnyilvántartási szabályokat rendező 1989. évi 23. törvényerejű rendelet újraszabályozását szolgáló koncepció
- A családi pótlékról és a családok támogatásáról szóló 1990. évi XXV. törvény végrehajtásáról szóló 68/1995. (VI. 17.) Korm. rendelet módosításának tervezete
- A vámjogról, a vámeljárásról, valamint a vámigazgatásról szóló 1995. évi C. törvény módosításának tervezete
- Az Európa Tanács Adatvédelmi Egyezményének ratifikálásáról szóló kormány-előterjesztés tervezete
- A személyazonosító jel helyébe lépő azonosítási módokról és az azonosító kódok használatáról szóló 1996. évi XX. törvény módosításának tervezete
- Az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről szóló 2/1982. (VIII. 17.) MT TH rendelkezés módosításának tervezete
- Az ittas személy kijózanító állomásra szállításáról szóló 2/1988. (XII. 15.) BM–SZEM együttes rendelet módosításának tervezete
- A kivándorlásról szóló 1989. évi XXIX. törvény végrehajtásáról rendelkező 12/1989. (XII. 29.) BM rendelet módosításának tervezete
- A közszolgálati nyilvántartás egyes kérdéseiről szóló 16./1993. (XII. 14.) BM rendelet módosításának tervezete
- A társadalombiztosításról szóló 1975. évi II. törvény módosításáról szóló előterjesztés-tervezet
- A „Kincstári vagyon nyilvántartásának szabályzata” tervezete
- A számla, egyszerűsített számla és nyugta adóigazgatási azonosításáról, valamint a nyugta adását biztosító pénztárgép és taxaméter alkalmazásáról szóló 24/1995. (XI. 22.) PM rendeletet módosító 35/1996. (XII. 27.) PM rendelet módosításáról szóló rendelettervezet
- Az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény tervezete
- A felszámolás és a végelszámolás időszaka alatti számviteli feladatokról szóló 114/1997. (VII. 1.) Korm. rendelet tervezete
- A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény módosításának tervezete

- A belügyminiszter irányítása alatt álló szervek személyi állománya fegyelmi és büntető ügyeivel, illetve egyes rendkívüli eseményekkel és munkáltatói intézkedésekkel kapcsolatos jelentési kötelezettségről, a fegyelmi helyzet értékeléséről szóló belügyminiszteri utasítás tervezete
- A vám- és pénzügyőrség hivatásos tagjai illetményéről és illetményjellegű juttatásairól szóló 13/1997. (V. 8.) PM rendelet tervezete
- A vám- és pénzügyőrség hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyával kapcsolatos kártérítési felelősségről, valamint a vám- és pénzügyőrség felelősségéről szóló 14/1997. (V. 8.) PM rendelet tervezete
- A vám- és pénzügyőrség hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyával kapcsolatos egyes szabályokról szóló 15/1997. (V. 8.) PM rendelet tervezete
- A Vám- és Pénzügyőrség Egyenruházati és Felszerelési Szabályzatáról szóló 16/1997. (V. 8.) PM rendelet tervezete
- A szállodában kötelezően nyújtandó tájékoztatásról szóló IKIM rendelet tervezet
- A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. törvény tervezete
- A bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 1997. évi LXVII. törvény tervezete
- Az igazságügyi alkalmazottak szolgálati jogviszonyáról szóló 1997. évi LXVIII. törvény tervezete
- Az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény tervezete
- A társadalombiztosítási jogosultság ellenőrzésével kapcsolatos nyilvántartási rendszerekről szóló tervezet
- Az önkéntes kölcsönös egészségpénztárak egészségügyi intézményeinek működési és üzemeltetési szabályairól szóló 109/1997. (VI. 25.) Korm. rendelet tervezete
- A külföldre utazásról és az útleveletről szóló törvény, valamint a végrehajtása tárgyában megalkotandó Korm. rendelet tervezete
- A Központi Statisztikai Hivatal szabályzatának tervezete [az 1997. évre szóló Országos Statisztikai Adatgyűjtési Programról, valamint a statisztikáról szóló 1993. évi XLVI. törvény végrehajtásáról szóló 170/1993. (XII. 3.) Korm. rendelet módosításáról szóló 173/1996. (XI. 29.) Korm. rendelet alapján]
- Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény tervezete
- A társasházról szóló 1997. évi CLVII. törvény tervezete
- A menedékjogról szóló 1997. évi CXXXIX. törvény tervezete
- Az ügyvédekről szóló törvény tervezete
- A területfejlesztéssel és területrendezéssel kapcsolatos információs rendszerről és a kötelező adatközlés rendjéről szóló 112/1997. (VI. 27.) Korm. rendelet tervezete

- A magánszálláshelyek idegenforgalmi célú hasznosításáról szóló 110/1997. (VI. 25.) Korm. rendelet tervezete
- Az alkalmi munkavégzés megkönnyítéséről szóló kormány-előterjesztés tervezete
- A társadalombiztosításról szóló 1975. évi II. törvény végrehajtásáról szóló 89/1990. (V. 1.) MT rendelet és az egészségügyi hozzájárulásról szóló 1996. évi LXXXVIII. törvény végrehajtásáról szóló 202 /1996. (XII. 23.) Korm. rendelet módosítása
- A védett természeti területek és értékek nyilvántartásáról szóló 13/1997. (V. 28.) KTM rendelet tervezete
- A hegyközségek adatszolgáltatási rendjéről szóló 34/1997. (V. 9.) FM rendelet tervezete
- A gazdaságmozgósítási célú adatgyűjtés elrendeléséről szóló 20/1995. (VII. 25.) PM rendelet módosításának tervezete
- A dematerializált értékpapír előállításának és továbbításának módjáról és biztonsági szabályairól, valamint az értékpapír-számla, központi értékpapír-számla és az ügyfélszámla megnyitásának és vezetésének szabályairól szóló 265/1997. (XII. 21.) Korm. rendelet tervezete
- A családi pótlékról és a családok támogatásáról szóló 1990. évi XXV. törvény módosítása
- A szakképzési hozzájárulásról és a szakképzés fejlesztésének támogatásáról szóló 1996. évi LXXVII. törvény végrehajtásáról szóló 9/1997. (IV. 28.) MüM rendelet tervezete
- A külföldi székhelyű vállalkozások magyarországi fióktelepeiről és kereskedelmi képviselőiről szóló 1997. évi CXXXII. törvény tervezete
- A gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. törvény tervezete
- A cégnyilvántartásról, a cégnyilvánosságról és a bírósági cégeljárásról szóló 1997. évi CXLV. törvény tervezete
- A szerencsejáték szervezéséről szóló 1991. évi XXIV. törvény módosításának tervezete
- A rendőrség bűnmegelőzési adatszolgáltatásáról és bűnmegelőzési szolgáltatásáról szóló törvényjavaslat, valamint a rendőrség bűnmegelőzési adatszolgáltatásáért fizetendő rendészeti szolgáltatási díjról szóló belügyminiszteri rendelet tervezete
- A büntetőeljárásról szóló törvény tervezete
- Az alkotmány módosításáról szóló törvényjavaslat tervezete
- Az alkalmi munkavállalói könyvvel történő foglalkoztatásról és az ahhoz kapcsolódó közterhek egyszerűsített befizetéséről szóló 1997. évi LXXIV. törvény tervezete
- Az érettségi vizsga vizsgaszabályzatának kiadásáról szóló 100/1997. (VI. 13.) Korm. rendelet tervezete

- A jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól szóló 1997. évi CIII. törvény tervezete
- A Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú tagjainak személyügyi nyilvántartásáról szóló 15/1997. (VII. 15.) HM rendelet tervezete
- A Közmunkatanácsról és a közmunkaprogramok támogatási rendjéről szóló 117/1997. (VII. 8.) Korm. rendelet tervezete
- A kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény tervezete
- A körözött gépjárművek adatainak nyilvánosságra hozataláról szóló törvény tervezete
- A vámjogról, vámeljárásról, valamint a vámigazgatásról szóló 1995. évi C. törvény végrehajtásáról szóló 45/1996. (III. 25.) Korm. rendelet tervezete
- A vámtörvény végrehajtásának részletes szabályairól szóló 10/1996. (III. 25.) PM rendelet módosításának tervezete
- A központi közigazgatási szervek és állami költségvetési szervek illetménykifizetéséről szóló 167/1997. (X. 3.) Korm. rendelet tervezete
- Az egyes társadalombiztosítási és szociális ellátásokról szóló törvények módosításáról szóló 1997. évi XVIII. törvény tervezete
- A személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény módosításának tervezete
- Az általános forgalmi adóról szóló 1992. évi LXXIV. törvény tervezete
- A fogyasztási adóról és a fogyasztói árkiegészítésről szóló 1991. évi LXXVIII. törvény módosításának tervezete
- A számvitelről szóló 1991. évi XVIII. törvény módosításáról szóló 1997. évi CXXX. törvény tervezete
- Az adózás rendjéről szóló 1990. évi XCI. törvény módosításáról szóló 1997. évi CX. törvény tervezete
- A fejezeti kezelésű előirányzatok és az elkülönített állami pénzalapok egymáshoz kapcsolódó célú, rendeltetésű előirányzatainak összehangolt felhasználásának szabályairól szóló 263/1997. (XII. 21.) Korm. rendelet tervezete
- A könyvvizsgálói tevékenység engedélyezési eljárásáról szóló 23/1995. (XI. 16.) PM rendelet módosításáról szóló 30/1997. (IX. 23.) PM rendelet tervezete
- Kormányrendelet-tervezet a diákigazolványról
- Az értékpapír előállítás védettségéről szóló Korm. rendelet tervezete
- Az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény módosításáról szóló törvény tervezete
- A családi pótlékról és a családok támogatásáról szóló 1990. évi XXV. törvény módosítása
- A területfejlesztési, valamint a terület- és településrendezési tervezési jogszolgáltatásokról szóló KTM rendelet tervezete

- A lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény módosításának tervezete
- A volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről szóló 1991. évi XXXII. törvény módosításának tervezete
- A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény módosításának tervezete
- A felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvény módosításának tervezete
- A személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti felhasználásáról szóló 1996. évi CXXVI. törvény módosításának tervezete
- A gyámhatóságok, a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok, a gyermekjóléti szolgálatok és a személyes gondoskodást nyújtó szervek és személyek által kezelt személyes adatokról szóló 235/1997. (XII. 17.) Korm. rendelet tervezete
- Az egyéni vállalkozásról szóló 1990. évi V. törvény módosításáról szóló 1997. évi CXXXVII. törvény tervezete
- A biztosítóintézetekről és a biztosítási tevékenységről szóló 1995. évi XCVI. törvény módosításáról szóló 1997. évi CXLVIII. törvény tervezete
- A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény módosításáról szóló 1997. évi CLVIII. törvény tervezete
- A személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti közcélú felhasználásáról szóló 1996. évi CXXVI. törvény módosításáról szóló 1997. évi CXXIX. törvény tervezete
- Az egyházfinanszírozási törvény tervezete
- A pénztárak központi nyilvántartásával összefüggő egyes feladatokról, a pénztáraknak, valamint a foglalkoztatóknak a pénztártagokra vonatkozó adatszolgáltatási kötelezettségéről szóló 172/1997. (X. 6.) Korm. rendelet tervezete
- A tandíjfizetést elősegítő hitelkonstrukcióról szóló Korm. rendelet tervezete
- A gépjármű üzemben tartójának kötelező felelősségbiztosításáról szóló 58/1991. (IV. 13.) Korm. rendelet módosításáról szóló 190/1997. (X. 31.) Korm. rendelet módosításának tervezete
- A kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás díjkalkulációjának és eredményelszámolásának rendjéről szóló 17/1992. (VI. 10.) PM rendelet módosításáról szóló 33/1997. (XI. 5.) PM rendelet tervezete
- Az ipari és kereskedelmi miniszter felügyelete alá tartozó szervezetek fontos és bizalmas munkaköreinek megállapításáról szóló 44/1996. (IX. 9.) IKM rendelet módosításáról szóló 61/1997. (XI. 26.) IKIM rendelet tervezete
- A sportrendezvények biztonságáról szóló törvény tervezete
- A magán-munkaközvetítői tevékenységről szóló 274/1997. (XII. 22.) Korm. rendelet tervezete
- Az országos járműnyilvántartásról és járművezetői nyilvántartásról, a rendőrség által körözött tárgyak és egyes adatkezelési rendszerek adatainak nyilvánossá tételéről, valamint a bűnmegelőzési adatszolgáltatásról és szolgáltatásról szóló törvény tervezete
- A Kormány 1998. évi foglalkoztatáspolitikai irányelveiről szóló tervezet

- A meg nem engedett teljesítményfokozó szerek, készítmények és módszerek tilalmának szabályairól szóló tervezet
- A választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény tervezete
- A könyvvizsgálók által az Állami Pénz- és Tőkepiaci Felügyeletnek évente készítendő külön kiegészítő jelentés szerkezetéről és tartalmáról szóló 38/1997. (XII. 18.) PM rendelet tervezete
- A nyugdíjasok lakásértékesítésének segítéséről készült előterjesztés tervezete
- A kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás 1991. július 1. előtti rendszere alapján fizetett baleseti kártérítési járadékok emeléséről szóló 2/1997. (I. 31.) PM rendelet módosítása
- Az Európai Szociális Charta és az Európai Szociális Charta Módosító Jegyzőkönyve megerősítéséről szóló előterjesztés tervezete
- A fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény tervezete
- A köztisztviselők jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvény módosításáról szóló 1997. évi CI. törvény tervezete
- Az adózás rendjéről szóló 1990. évi XCI. törvény 60. § (7) bekezdésében meghatározott pénzügyminiszteri irányelv tervezete
- A műemléki nyilvántartás részletes szabályairól szóló 2/1998. (I. 23.) KTM–MKM együttes rendelet tervezete
- A Nyitott Szakképzésért Közalapítvány létrehozásáról szóló 2405/1997. (XII. 8.) Korm. határozat tervezete
- A televízió üzemeltetési díj adóként történő beszedéséről szóló előterjesztés az 1998. évi költségvetési törvényjavaslathoz
- A mezőgazdasági őstermelői igazolványról szóló 228/1996. (XII. 26.) Korm. rendelet módosításáról szóló előterjesztés
- Az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVII. törvény 1998. évi végrehajtásáról szóló Korm. rendeletek tervezete
- Az Állami Számvevőszékről szóló 1989. évi XXXVIII. törvény, valamint az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény módosításáról szóló törvénytervezet
- A barlangok nyilvántartásáról, a barlangok látogatásának és kutatásának egyes feltételeiről, valamint a barlangok kiépítéséről szóló KTM rendelet tervezete
- A kollektív szerződések regisztrálási rendjéről és az ezzel kapcsolatos adat-szolgáltatási kötelezettségről szóló 19/1997. (XII. 18.) MüM rendelet tervezete
- A temetőkről és a temetkezésről szóló törvény tervezete
- A költségvetési szervek 1998. január 1-jétől hatályba lépő ágazati osztályozási és besorolási rendjéről szóló PM tájékoztató
- A településügyről szóló törvény tervezete
- A bűnügyi nyilvántartásról szóló törvény tervezete

- A menedéjogról szóló CXXXIX. törvény hatálya alá tartozó külföldiek ellátásáról és támogatásáról szóló előterjesztés tervezete
- A külföldiek beutazásáról, magyarországi tartózkodásáról és bevándorlásáról szóló 1993. évi LXXXVI. törvény végrehajtásáról szóló 64/1994. (IV. 30.) Korm. rendelet módosításának tervezete
- A 9/1994. (IV. 30.) BM rendelet módosításának tervezete

*

Az adatvédelmi biztos levélváltása a belga adatvédelmi biztossal magyar állampolgárok személyiségi jogainak védelméről

Paul Thomas úrnak
a Belga Királyság adatvédelmi biztosának
Tisztelt Adatvédelmi Biztos Úr!

Amint arról feltehetően Önnek is tudomása van, Belgiumban büntetőeljárás folyik Pándy András magyar állampolgár ellen, akit a két ország hatóságai súlyos bűncselekmények elkövetésével gyanúsítanak.

Az ügy felkeltette a nemzetközi sajtó figyelmét, így azok az áldozatok, akik Magyarországon élnek, a magyar és a külföldi média részéről folyamatos zaklatásnak vannak kitéve. A magyar rendőrség állítása szerint – melynek valóságát vizsgálom – az áldozatok és családtagjaik ügyében a kegyeleti jogot és a személyes adatok védelmét messzemenően tiszteletben tartják. Felmerült az a lehetőség, hogy a sajtó számára talán a belga rendőrség szivárogtatott ki az élő áldozatokat is érintő, személyazonosításra is alkalmas adatokat.

Kérem Adatvédelmi Biztos Urat, tájékoztasson arról, hogy tervezi-e megvizsgálni a belga hatóságok eljárásának jogszerűségét.

Tájékoztatom, hogy az ügyben kommunikét adtam ki, melynek szövegét mellékelem.

Budapest, 1997. október 27.

Tisztelettel:

Dr. Majtényi László

KÖZLEMÉNY

Amint az közismert, Belgiumban büntetőeljárás folyik Pándy András ellen, akit a belga és magyar bűnüldöző hatóságok súlyos bűncselekmények elkövetésével vádolnak. A feltételezett áldozatokat, illetőleg hozzátartozóikat a magyar és a belga rendőrség tanúként hallgatta meg.

Az ügy érthető módon felkeltette a sajtó érdeklődését, az elmúlt napokban több, az ügyben valamilyen módon érintett magyar állampolgár folyamatos zaklatásnak volt kitéve. Az Adatvédelmi Biztos Irodájához írásban és távbeszélőn is indítvá-

nyok érkeztek, melyeket maguk a zaklatást elszenvedő áldozatok és családtagjaik, illetőleg a képviselőjükben eljáró meghatalmazott juttattak el hivatalomhoz.

Tekintve, hogy a panaszosok személyiségi jogait közvetlen veszély fenyegeti, ezúton kérem az újságírókat és a szerkesztőket, hogy az ártatlanság véelme mellett a sértettek emberi méltóságát és információs önrendelkezési jogát tartsák tiszteletben, mert ellenkező esetben az amúgy is sokat szenvedett polgároknak további sérelmet okoznak. A sajtó nyilvánosságát az áldozatok nem kötelesek vállalni, joguk van viszont a háborítatlan magánélethez.

Ugyancsak felkérem a nyomozó hatóságokat, hogy az eljárásuk során birtokukba jutott személyes adatokat – törvényi köteleességüknek megfelelően – óvják meg.

Budapest, 1997. október 27.

Dr. Majtényi László

Dr. Majtényi László

adatvédelmi biztos részére

Budapest

Brüsszel, 1997. november 3.

TÁRGY: A Pándy András ellen folyó büntetőeljárás áldozatainak a magánélet tiszteletben tartásához való joga

Biztos Úr,

Megkaptam 1997. október 28-án kelt faxát.

A mai napig Pándy András feltételezett áldozataitól nem érkezett panasz hivatalunkhoz. Az Ön levele azonban felkeltette figyelmemet.

Éppen ezért levelet írtam az ügygel foglalkozó vizsgálóbírónak, Bulthé úrnak, akit arra kértem, biztosítsa azt, hogy a vizsgálatot végző rendőri szervek a legszigorúbban tartsák tiszteletben a személyes adatok védelmére vonatkozó törvényi rendelkezéseket.

Ezen túlmenően avégett, hogy a belga sajtót emlékeztessem arra, hogy ugyanezek a rendelkezések őket is kötelezik, és azért, hogy elkerülhető legyen az ügy áldozatainak személyes adatainak gyűjtése és különösen azok engedély nélküli publikálása, elküldtem az Ön sajtóközleményének másolatát a Belga Újságírók Szövetségének.

Mellékelem a két hivatkozott levelem másolatát.

Kérem, fogadja Biztos Úr megkülönböztetett tiszteletemet.

P. THOMAS

Belga Királyság

Adatvédelmi Biztosa

Melléklet: a két hivatkozott levél másolata

BULTHE Úrnak

vizsgálóbíró

Brüsszel

Brüsszel, 1997. november 3.

TÁRGY: A Pándy András ellen folyó büntetőeljárás áldozatainak a magánélet tiszteletben tartásához való joga

Vizsgálóbíró Úr,

1997. október 28-án megkaptam dr. Majtényi László magyar adatvédelmi biztos faxát, melyben arról tájékoztattott, hogy Hivatala panaszokat kapott Pándy András feltételezett áldozataitól és ezek hozzátartozóitól, mert magánéletük elviselhetetlenné vált az újságírók zaklatása miatt.

Mellékelem Majtényi úr sajtóközleményét, melyet a magyar sajtónak írt a kérelmek lecsillapítása végett.

Ha a nemzetközi sajtó fokozott érdeklődése magyarázza részben ezt a helyzetet, akkor az újságírók már a kezdetektől csak az ügyben eljáró hatóságoktól szerzett információk alapján dolgozhattak. A magyar adatvédelmi biztos hivatala azt vizsgálja, hogy a magyar rendőri szervek betartották-e az általa felügyelt törvényi rendelkezéseket.

Egyezően a magyar kollégám eljárásával, magam is részt vállalom törekvésében, és felhívom az ön figyelmét erre a helyzetre, azért, hogy az ön által irányított, a vizsgálatot folytató rendőri szervek a legszigorúbban tartsák be vonatkozó kötelezettségüket a hivatkozott jogok tiszteletben tartásának biztosítása érdekében. A rendőrségi törvény 39. §-ában és a személyes adatok védelméről szóló 1992. december 8-án kihirdetett törvényben foglalt rendelkezésekből – ezek felügyelete az én hatásköröm – az következik, hogy az áldozatok azonosítását lehetővé tevő adatokat csak az ügyben eljáró személyek ismerhetik meg.

Ezért meg kell vizsgálni, hogy a vádlott családi és rokoni kapcsolataira vonatkozó adatok, amelyek a sajtóban napvilágot láttak, valóban helytállóak-e, feltétlenül szükséges volt-e megjelentetésük, és ez megfelel-e a hivatkozott törvényi követelményeknek. Nem fér semmiféle kétség ahhoz, hogy ezeket az adatokat a hatóságok a sajtó tudomására hozták, amely nem is késlekedett azokat feltárni. Nem tévedek, ha azt gondolom, hogy ezeknek az adatoknak a nyilvánosságra hozatalát a bírói szervek irányították azért, hogy hatékonyabban végezzék feladatukat céljaik elérésére.

Hálás lennék Önnek azért, ha különös figyelmet fordítana arra, hogy minden szükséges intézkedést tegyenek meg az ilyen mulasztások elkerülésére, és tájékoztatna erről, hogy magyar kollégámat értesíthessem.

A mostanival megegyező tartalmú kérést az áldozatok személyiségi jogainak védelme érdekében elküldtem a belga sajtónak. A Belga Újságírók Szövetségének elküldtem továbbá Majtényi úr sajtóközleményének másolatát is.

Biztos vagyok abban, hogy kérésemet megkülönböztetett módon figyelembe veszi, válaszát várva fogadja Bíró úr megkülönböztetett tiszteletemet.

P. THOMAS

Belga Királyság

Adatvédelmi Biztosa

Melléklet: Dr. Majtényi László úr sajtóközleménye

A Belga Újságírók Szövetsége Elnökének

Brüsszel, 1997. november 3.

TÁRGY: A Pándy András ellen folyó büntetőeljárás áldozatainak a magánélet tiszteletben tartásához való joga

Elnök Úr,

1997. október 28-án megkaptam dr. Majtényi László magyar adatvédelmi biztos faxát, melyben arról tájékoztatót, hogy hivatala panaszokat kapott Pándy András feltételezett áldozataitól és ezek hozzátartozóitól, mert magánéletük elviselhetetlenné vált az újságírók zaklatása miatt.

Bár hivatalomhoz a mai napig nem érkeztek panaszok Pándy András feltételezett áldozataitól, megértem magyar kollégám nyugtalanságát az ügyben. Ezért kérem Önt egy közlemény publikálására, amint azt dr. Majtényi úr is tette a magyar sajtóban.

Tekintettel az Ön elnöki pozíciójára, engedje meg, hogy felhívjam a figyelmét erre az ügyre azért, hogy szövetségük tagjai érzékenyek legyenek azokra a károokra, amelyeket a magyar áldozatok szenvedtek el, mert megfosztották őket magánéletük védelméhez való joguktól.

Ezért emlékeztetem Önt a 09/95 számú 1995. április 5-én kiadott adatvédelmi biztosi ajánlásra a személyes adatok védelméről szóló 1992. december 8-án kihirdetett törvénynek a média adatkezelésével kapcsolatos szabályainak alkalmazásával kapcsolatban. Az adatvédelmi biztosi ajánlás hivatkozott az Önök Újságíró Szövetsége és a Lapkiadók Szövetsége által 1982-ben közösen elfogadott alapszabály rendelkezéseire is. Nevezetesen, az 5. cikkely kiköti, hogy „a kiadók, a főszerkesztők és az újságírók kötelesek tiszteletben tartani a magánszemélyek emberi méltóságát, magánélethez való jogát, és el kell kerülniük mindenféle fizikai vagy erkölcsi szenvedést okozó betolakodást, hacsak az 1. cikkelyben foglalt sajtószabadság érvényesülése azt nem teszi szükségessé”.

Biztos vagyok abban, hogy különös figyelmet fordít levelemre, és bízom abban, hogy a levélben foglaltakat kollégáival elfogadtatja, válaszát várva fogadja Elnök úr megkülönböztetett tiszteletemet,

P. THOMAS

Belga Királyság

Adatvédelmi Biztosa

Melléklet: Dr. Majtényi László úr sajtóközleménye

*

Az adatvédelmi biztos véleménye a készülő brandenburgi iratbetekintési törvényről

A brandenburgi tartományi gyűlés felkérte a magyar adatvédelmi biztost, véleményezze a tartomány iratbetekintési törvényének tervezetét. Majtényi László a tartományi gyűlés belügyi bizottságának 1997. december 11-i ülésén ismertette á-

lásponjtját. A személyes meghallgatáson az adatvédelmi biztos többek között az alábbi kérdésekre adott választ:

Szükség van-e ilyen külön törvényre? Milyen tapasztalatok vannak Magyarországon az iratbetekintési joggal kapcsolatban? Hogyan hat ez a jog a hivatalok munkájára? Kik élnek vele? Juthatnak-e bevételhez a hivatalok az információk eladásából? Fenyegeti-e veszély az üzleti titkokat? Hozzájárulhat-e a törvény akaratlanul is ahhoz, hogy a tudományos kutatási eredmények az érintettek akarata ellenére nyilvánosságra vagy a konkurencia kezébe kerülnek? Megkönnyítené-e a törvény alkalmazását a tartományi biztos intézményének létrehozása?

Előadásában a biztos elmondta, hogy a régióban Magyarország az egyetlen, ahol létezik információszabadságról szóló törvény és betartását felügyelő biztos. Véleménye szerint ezt a magasabb védelmi szintet indokolta a pártállami múlttal való szembefordulás és a régi beidegződések meghaladásának igénye.

A törvénytervezetről szólva jelezte, hogy a magyar törvény – hasonlóan a svéd vagy az észak-amerikai szabályozáshoz – az iratbetekintés jogát nem a betekintő jogos érdekéhez köti, hanem ahhoz a jogi érdekhez, hogy a közhivatalok elszámoltathatók legyenek. A hivatali iratok megismerhetősége tehát e felfogás szerint általános emberi jog. Kifogásolhatónak mondta a biztos a tervezet azon elképzelését, amely szerint a tervezeteket, döntés-előkészítő iratokat kivennék az irat fogalmából. Aggályait fejezte ki a tervezet néhány bizonytalan tartalmú fogalmával kapcsolatban is, mondván, ezek megkönnyítik a hivatalok alaptermészetéhez tartozó titkolózási hajlam érvényesülését. Szerencsésnek minősítette viszont a magyar szabályozáshoz képest azt a rendelkezést, amely a bizonyított túlnyomó közérdekre hivatkozással jogalapot ad a személyes adatok védelmének korlátozására. Indokoltnak ítélte, hogy szabjanak határidőket a kérelem teljesítésére, illetve elutasítására.

A bizottság kérdéseire válaszolva hangsúlyozta, hogy Magyarországon az információszabadság alkotmányos deklarációja önmagában biztosan nem lenne elegendő, törvényi biztosítékok nélkül ez a szemlélet kevésbé hatja át a jogéletet. Kiemelte, hogy e jog érvényesülésével alig vannak negatív tapasztalatok, az állam és a hivatalok jogos titkai megőrizhetők maradtak. Ugyanígy megóvható az üzleti titok is, s bár nem kizárt, de megakadályozható a tudományos eredmények jogosulatlan megszerzése, de ez is megakadályozható. Úgy vélte, az a kívánatos, hogy a hivatalok az információk nyújtásából ne jussanak jövedelemhez, de költségeiket megtéríthetik.

Dr. Dietmar Bleyl, Brandenburg Tartomány adatvédelmi biztosa megköszönve a törvény véleményezését a következőket írta: „Az Ön előadása, és a törvénytervezethez készített szakvéleménye tartományi parlamentünk frakcióiban mély benyomást keltett, a beszélgetésekben mint a vonzó magyar modell megvalósítása kerül szóba.”

*

Előadások, konzultációk 1997-ben

– Január 9–10-én Dr. Székely Iván Strasbourgban, az Európa Tanács és a Nemzetközi Levéltári Tanács közös szakértői tanácskozásán közreműködött a le-

véltári dokumentumok megismerhetőségéről szóló Európa Tanácsi Ajánlás kidolgozásában.

– Január 10-én Dr. Majtényi László a Mai Nap Szerkesztőségében kerekasztal-beszélgetésen vett részt

– Február 11-én Dr. Székely Iván „A virtuális koldus, avagy privacy technológiák a pénzinformatikában” címmel tartott előadást Budapesten az Első Országos Pénzinformatikai Konferencián („Bank a XXI. század elején”).

– Február 26-án Dr. Székely Iván „Az információs jog és etika útvesztőiben” címmel vitaindító előadást tartott a Kossuth Klubban, a Magyar UNESCO Bizottság tanácskozásán.

– Március 6-án Dr. Majtényi László a Független Médiaközpontban kerekasztal-beszélgetésen vett részt az adatvédelem és az információs szabadság témakörében.

– Március 19-én Dr. Majtényi László a Bibó Szakkollégium hallgatóival beszélgetett a személyiségi jogok védelméről, az adatvédelemről és a sajtószabadságról.

– Március 22-én Dr. Majtényi László a Munkásakadémia Alapítvány rendezvényén „Társadalmi átalakulás, információs jogok” címmel tartott előadást.

– Március 25-én Dr. Székely Iván „A személyes adatok védelme és a közérdekű adatok nyilvánossága” címmel tartott előadást az Államigazgatási Főiskolán, a Budapest Főváros Főpolgármesteri Hivatala által szervezett titokvédelmi tanfolyamon.

– Április 14-én Dr. Majtényi László a Zala Megyei Közigazgatási Hivatal által szervezett szakmai továbbképzésen a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról tartott nyitóelőadást Zalakaroson.

– Április 16-án Dr. Majtényi László „Adatvédelem az egészségügyben” címmel tartott előadást a Semmelweis Orvostudományi Egyetemen rendezett konferencián.

– Május 5-én Dr. Majtényi László a büntetőeljárás adatvédelmi kérdéseiről tartott előadást Balatonlellén, a Legfőbb Ügyészség által szervezett konferencián.

– Május 8-án Kolozsváry Sándor az IFABO '97 konferencián „Az adatbázisfejlesztők és -kezelők felelőssége az adatvédelmi törvény szerint” címmel tartott előadást.

– Május 22-én Dr. Majtényi László „A magyar privacy és a modernizáció” címmel tartott előadást a Magyar Katolikus Püspöki Kar „Modernizáció – Társadalom – Erkölcs” témájú konferenciáján.

– Május 23-án Dr. Majtényi László „Experiences of data protection in Hungary” címmel tartott angol nyelvű előadást a Társaság a Szabadságjogokért (TASZ) szervezésében tartott nemzetközi adatvédelmi szemináriumon.

– Május 23–25-én Dr. Székely Iván „A közérdekű adatok megismerhetősége a környezetvédelemben” szekció elnökeként közreműködött a TASZ szervezésében tartott nemzetközi adatvédelmi szemináriumon.

– Május 29-én Dr. Majtényi László a Magyar Televízió „Műhelyviták” sorozata keretében a sajtószabadság védelméről és a védelem korlátairól tartott előadást.

- Június 4-én Dr. Majtényi László az állami nyilvántartások együttműködésének adatvédelmi szempontjairól tartott előadást a KRIMINÁLEXPO – HISEC „Kommunikáció a biztonságos világért” c. konferencián.
- Június 6-án Dr. Trócsányi Sára a Fővárosi Közigazgatási Hivatal által szervezett továbbképzésen az adatvédelmi törvény végrehajtásával kapcsolatos kérdésekről tartott előadást.
- Az év első felében Gulyás Csaba az ORFK által szervezett rendőrségi kapcsolati szakemberképző tanfolyamon az adatvédelem nemzetközi és hazai szabályozásairól, valamint a rendőrségi adatkezelésekről tartott több alkalommal előadást.
- Július 11-én Dr. Majtényi László felkért hozzászólóként részt vett az Alkotmány- és Jogpolitikai Intézet és az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága által közösen rendezett nyilvános vitán a Merlin Színházban.
- Július 15-én Dr. Székely Iván „Government Transparency and Freedom of Information in a West-East Comparative Perspective” címmel tartott angol nyelvű előadást a CEU Summer University „Mass Media and Democracy” kurzusán.
- Július 20-án Dr. Székely Iván a nyilvánosság és titkosság, valamint a PET technológiák kérdéskörében tartott előadást Szár községben, a Művelődési és Oktatási Minisztérium által rendezett kísérleti Internet-táborban.
- Szeptember 19-én Dr. Majtényi László az adatvédelmi biztosok nemzetközi konferenciáján „Data protection in an era of the change of the political system” címmel tartott angol nyelvű előadást Brüsszelben.
- Szeptember 26-án Dr. Majtényi László Montrealban, a québec-i adatvédelmi biztos által szervezett nemzetközi adatvédelmi konferencián „What are the current trends for protection of information? The case of Hungary” címmel tartott angol nyelvű előadást.
- Szeptember 26-án Dr. Sziklay Júlia a VII. Egészségügyi Informatikai Vándorgyűlés Országos Egészségügyi Informatikai Fórumán „Az orvos-beteg kapcsolat az adatvédelmi biztos szemével” címmel tartott előadást.
- Szeptember 29-én Dr. Székely Iván az adatvédelmi szabályozással összefüggő kérdésekről tartott előadást és konzultációt a Direkt Marketing Egyesület által szervezett rendezvényen.
- Október 1-jén Dr. Székely Iván Miskolctapolcán, a Posta Oktatási Központ által szervezett jogásztovábbképző tanfolyamon tartott adatvédelmi tárgyú előadást és konzultációt.
- Október 2-án Gulyás Csaba „Személyiségvédelem, adatvédelem versus gazdaságvédelem” címmel tartott előadást a Szervezési és Vezetési Tudományos Társaság Bács-Kiskun megyei szervezete és a megyei Gazdaságvédelmi Koordinációs Bizottság vitanapján.
- Október 14-én Dr. Majtényi László a Neumann János Számítógéptudományi Társaság „Milyen biztos az adatvédelem” témájú klubnapján tartott előadást.
- Október 28-án Dr. Székely Iván az adatvédelmi törvény végrehajtásáról, az adatvédelmi biztos hivatal munkájáról és az adatvédelem nemzetközi fejleményeiről tartott előadást Gödön, a Magyar Honvédség Katonai Igazgatási és Adatfeldolgozó Központja által vezetett éves szakmai továbbképzésen.

– Október–november hónapokban Gulyás Csaba és Péntek Zoltán az ORFK Közlekedésrendészeti Főosztálya kérésére három alkalommal tartott előadást és konzultációt a közlekedésrendészeti vezetőknek „A személyes adatok védelme, alkalmazhatósága közlekedési baleset bekövetkezése esetén” címmel.

– November 4-én Dr. Székely Iván a DAT '97 konferencián „A személyes adatokat tartalmazó adatbázisok jogi védelme, a személyes adat védelmének feltételei és eszközei” címmel tartott előadást.

– November 26-án az Emberi Jogok Magyar Központja Közalapítvány, a Magyar Esztétikai Társaság és a Fivinvest Kft. közös szervezésében tartott „A média szabadsága a piac, a jog és az erkölcs világában” közéleti tudományos konferencián „A személyes adatok védelme a médiában” címmel tartott előadást.

– December 3-án Gulyás Csaba a Szegedi Rendőr-szakközépiskola tanárai és hallgatói részére tartott előadást és konzultációt „Az adatvédelmi törvény és a rendőrségi adatkezelés” címmel.

– December 10-én Dr. Majtényi László a Román Köztársaság Szenátusának küldöttsége számára rendezett szemináriumon tartott előadást a személyes adatok védelméről, illetve az Országgyűlés adatvédelmi biztosi intézményéről.

– December 12-én Dr. Majtényi László a brandenburgi tartományi gyűlés belügyi bizottsága előtt ismertette a tartomány iratbetekintési törvényének tervezetével kapcsolatos véleményét.

– December 12-én Dr. Székely Iván „A személyes adatok védelmének kérdései az egészségügyben” címmel tartott előadást és konzultációt Székesfehérváron, a Regionális Munkaerő-fejlesztési Központban rendezett egészségügyi adatvédelmi konferencián.

*

Az „Adatörségen” eddig megjelent cikkei

Ami személyes, ami nyilvános (Majtényi László)

A nyertes joga (Majtényi László)

Honnan tudják a nevem és a címem? (Székely Iván)

Harc a feketegazdaság ellen, avagy mindenki lehet adócsaló? (Székely Iván)

Személyes adat-e a vércsoport? (Zombor Ferenc)

Minden titkok tudója (Sziklay Júlia)

Szolgálunk és videózunk (Péntek Zoltán)

Ügynökök a szülőszobánál (Székely Iván)

Magánélet-védő bankkártyák (Székely Iván)

Ezerszázéves titkolózás (Sziklay Júlia)

Szégyentábla a lépcsőházban? (Zombor Ferenc)

Milyen esetekben és hogyan fordulhatunk az adatvédelmi biztoshoz? (Székely Iván)

Írjunk-e olvasói levelet? (Zombor Ferenc)

Kötelező-e bent lenni a telefonkönyvben? (Székely Iván)

Közvélemény-kutatás vagy magánvélemény-kutatás? (Székely Iván)

A túl kíváncsi kalauzok figyelmébe (Sziklay Júlia)

Több fényt! (Trócsányi Sára)

A nyilvánosság pellengéréen (Zombor Ferenc)

Rendőrségi „mosoly album” (Péntek Zoltán)

„Ki is vagyok én?” (Varga Ilona)

Megyejárás (Farkas Mirella)

Az adatvédelem másfél évről (Gulyás Csaba)

Nagyobb nyilvánosságot! (Kerekes Zsuzsa)

Egy százalék névtelenség (Székely Iván)

A sors rossz tréfája (Sziklay Júlia)

Megkérdeztek, tehát vagyok (Trócsányi Sára)

Hol terem a kamarai tag? (Varga Ilona)

Kisért a múlt? Verba volant ... (Zombor Ferenc)

Összebigyózás (Gulyás Csaba)

Középszereplő – magánélet (Sajtószabadság egyenlő fizetett kukkolás?) (Trócsányi Sára)

Veszélyes-e könyvtárba járni? (Trócsányi Sára)

Polgár vagy alattvaló? (Zombor Ferenc)

Belépés csak igazolvánnyal? (Sziklay Júlia)

*

Az adatvédelmi biztos üzenete (Commissioner's Message)

David H. Flaherty, Brit-Columbia (Kanada) adatvédelmi biztosa

1995–1996. évi jelentésének előszava Victoria, 1997

A közelmúltban abban a különleges élményben volt részem, hogy közép- és kelet-európai emberi jogi aktivisták és közügyekkel foglalkozó jogászok egy csoportja előtt beszélhettem az információs szabadság kanadai érvényesüléséről. A helyszín Budapest, Magyarország fővárosa volt, egy olyan országé, melynek jól jellemzi 1989 utáni eltökélt szakítását a kommunizmussal, hogy alkotmányába foglalta az információs szabadságot és a magánélet védelméhez való jogot, s 1992-ben meghozta Európa első, a „személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról”

szóló törvényét. Ennek eredményeképpen került sor 1995-ben az első adatvédelmi biztos (ombudsman) parlamenti megválasztására.

Egy nyugati demokrácia kiváltságos környezetéből érkezve csodálatra méltónak és őszintén megrendítőnek tartom, hogy Magyarország „jogállami forradalmát” ily módon hívta életre, ami a Bill of Rights – az alapjogok katalógusa – megszületéséhez vezető 1688-as angol Dicsőséges Forradalmat idézi fel. Majtényi László, az első adatvédelmi biztos szerint a magyar társadalom információs kárpótlást igényel az állami elnyomás történelmi korszakáért.

Engem e magyar „forradalom” zökentett ki abból a szûklátókörû mentalitásból, amelyet olykor tartományunk elmúlt évének információs szabadság politikájában képviseltem. Meg kell állapítanom, hogy az 1996-os tartományi választások óta az információs szabadság régi és új ellenségeinek keresztüzében áll. A kormány rendszeresen kínos helyzetben érzi magát, nagy és kis ügyekben egyaránt, ha az állami szervek a közérdekû adatok iránti kéréseket teljesítve hozzáférhetővé teszik irataikat. Magas rangú kormányhivatalnokok arra panaszkodnak, hogy többé nem tudnak őszinte tanácsot adni politikai vezetőknek, mert kockáztatják, hogy feljegyzéseik tartalma nyilvánosságra kerül. Ez már majdnem úgy hangzik, mintha a demokráciát éppenséggel a túlzott demokrácia ásná alá.

Egy vezető köztisztviselő ki is jelentette: a társadalom tudáshoz való joga arra korlátozódik, amit választott képviselői révén tud kérni. Amikor azzal vágtam vissza, hogy ez túlságosan emlékeztet a BBC – a minisztériumok urait, a rangidős hivatalnokokat kifigurázó – „Yes Minister” tévésorozatra, mások szemrebbenés nélkül megéljeneztek Sir Humphrey-t mint kiemelkedő köztisztviselőt – éppen azt a miniszterelnök-helyettest, aki kormányérdekből eltitkolja a közinformációkat.

E tapasztalatok birtokában nem csoda, hogy kelet-európai látogatásom ilyen felüdülést jelentett számomra. Arra figyelmeztetett, hogy a nyílt, a társadalom minden szintjén elszámoltatható és átlátható állam bármely szabadelvű demokratikus rendszer alapvető összetevője, és annak is kell lennie. Ezt meg kell követelniük az embereknek, egyben el is kell várniuk. Az információs szabadságot nem szabad az éppen hatalmon lévő vezetés vagy egy adott politikai párt ajándékának tekintenünk. Továbbmegyek: nem lehet csupán egyszerû jogszabály sem, amelyet a mindenkori többség az első adandó alkalommal megcsonkítással fenyegethet.

Évek óta érvelek amellett, hogy a magánélethez való jog nevesítve jelenjék meg a Jogok és Szabadságok Kanadai Chartájában. Amint a nagyközönség azon alapvető joga is, hogy minden kormányzati információhoz hozzáférhessen. Csakis e demokratikus és emberi alapértékeken nyugvó, kifejezett alkotmányos jogok megalakítása teszi lehetővé, hogy jogilag vitathassuk a kormányzat állampolgári létérdekeinket fenyegető gyakorlatát. Amit a magyarok lényegesnek tekintenek egy szabad társadalomban, az a kanadaiak számára egyenesen kötelező, szövetségi és tartományi szinten egyaránt.

*

Az adatvédelmi biztos honlapja

Tájékoztató a polgároknak

Milyen esetekben és hogyan fordulhat az adatvédelmi biztoshoz?

A hivatali szervezet

Az adatvédelmi biztos a másik két országgyűlési biztossal (ombudsmannal) egyenlő rangban, független hatáskörrel látja el feladatait. Munkáját szakértőkből, jogászokból, informatikusokból, államigazgatási szakemberekből álló stáb, az Adatvédelmi Biztos Irodája segíti.

Tevékenységét – csakúgy mint az általános és a kisebbségi biztos – egy közös hivatal, az „Országgyűlési Biztos Hivatala” munkájára támaszkodva végzi. A három iroda és a közös hivatal együttvéve alkotja az Országgyűlési Biztosok Hivatalát, amely Budapesten az V. kerület, Tüköry u. 3. sz. alatti épületben működik.

Az adatvédelmi biztos hatásköre

Az adatvédelmi biztos a polgárok információs jogait védi az állam és a magánszektor adatkezelőivel szemben.

A hazai információs jogok főszabálya szerint minden ami személyes, az titkos lehet, de minden, ami közügy, az mindenki számára nyilvános.

Ma Magyarországon az Alkotmány és a hatályos törvények alapján mindenki maga döntheti el, hogy a rá vonatkozó adatokat ki és hogyan használja fel, és e jogát csak törvény korlátozhatja (információs önrendelkezés).

Az Alkotmány és a hatályos törvények alapján mindenki jogosult minden olyan adat megismerésére, amely nem más személyes adata és nem tartozik a törvények által szűk körben meghatározott államtitkok, szolgálati titkok vagy hasonló adatfajták közé (információs szabadság).

Az adatvédelmi biztos mindkét terület, a nyilvánosság és a titkosság felett őrködik; ellenőrzi a személyes adatok védelmét és a közérdekű adatok nyilvánosságát, beleértve az államtitkok és szolgálati titkok indokoltságának felülvizsgálatát is.

Jogosítványai

Az adatvédelmi biztosi intézmény független a kormányzattól, az állam más szerveitől és a magánszektortól; utasítást nem fogadhat el. Jogosítványai az állami és a magánszektorra egyaránt kiterjednek, s csak az Országgyűlésnek tartozik beszámolni tevékenységéről.

Az adatvédelmi biztos ugyanakkor nem hagyományos hatóság és nem bíróság, s rendszerint ajánlásokat ad. Fő eszköze a nyilvánosság.

Az adatvédelmi biztos főbb feladatai

Állampolgári panaszok kivizsgálása

Bárki az adatvédelmi biztoshoz fordulhat, akinek személyes adataival kormányzati, önkormányzati szerv, hatóság, magáncég (pl. bank, biztosító, áruküldő)

vagy más adatkezelő visszaélt, vagy közérdekű adatot előle jogellenesen elzártak, avagy általános adatkezelési visszásság jutott tudomására. Bejelentéséért senkit sem érhet hátrány.

Az adatkezelések ellenőrzése

A biztos, előzetes értesítés nélkül, bármely adatkezelést ellenőrizhet (kézi és gépesített nyilvántartásokat egyaránt), e tevékenységét csak szűk körben, például a nemzetbiztonsági szervek egyes adatkezeléseinél korlátozza a törvény. Vizsgálatot bejelentés alapján és hivatalból egyaránt indíthat.

Az Adatvédelmi Nyilvántartás vezetése

Ez az adatbázis – a nyilvántartások nyilvántartása – mindazon adatkezelők legfontosabb adatait tartalmazza, akik személyes adatokat kezelnek, és akiknek az adatvédelmi törvény alapján be kell jelenteniük e tevékenységüket az adatvédelmi biztosnak. E nyilvántartás mindenki számára nyilvános.

Javaslat jogszabályok módosítására, jogalkotásra

Az adatvédelmi biztos javaslatot tehet adatkezelést érintő jogszabályok megalkotására, módosítására és véleményezi az ilyen tervezeteket.

Az állam- és szolgálati titokkörök indokoltságának felülvizsgálata

A biztosnak véleményeznie kell minden szolgálati titokkört, és indokolt esetben államtitokká vagy szolgálati titokká minősített adatok visszaminősítését is kezdeményezheti.

Alapjogi kultúra terjesztése, jogpropagátori tevékenység

A biztos tájékoztatja a közvéleményt a polgárok információs jogairól, azok megsértésének veszélyeiről saját kiadványai, valamint a sajtó, rádió és televízió segítségével. Támogatja a terület oktatását és tudományos kutatását.

Milyen esetekben fordulhat az adatvédelmi biztoshoz?

Bárki panasszal fordulhat az adatvédelmi biztoshoz, ha

– személyes adataival kapcsolatban jogsérelem érte, vagy annak közvetlen veszélye áll fenn, például

= adatait tisztességtelen vagy csalárd módon szerezték meg,

= adatait jogosulatlanul nyilvántartják, felhasználják, továbbadják, vagy nyilvánosságra hozzák,

= nem engedik, hogy megnézze, milyen adatai vannak nyilvántartva,

= ahol joga van hozzá, nem engedik, hogy adatait helyesbítse, vagy töröltesse,

= adatait az Ön letiltása ellenére tovább használják; avagy

– bármely állami szerv nem adja ki az Ön által kért közérdekű adatot és például

- = kérelmével a szerv nem, vagy indokolatlan késedelemmel foglalkozik,
- = az elutasítás indokával Ön nem ért egyet,
- = úgy ítéli, hogy kérelme legalább részben teljesíthető lenne, vagy
- = az adatot Ön megkapta, de nem értelmezhető formában.

A hatályos törvények lehetővé teszik, hogy információs jogai megsértése esetén bárki bírósághoz forduljon. A bíróság elrendelheti a kért közérdekű adat kiadását, vagy a személyes adat jogellenes kezelésének megszüntetését. (Az utóbbi esetben a bíróság kártérítést is megítélhet az érintett személynek.)

– A bírói út mellett nyitva áll az adatvédelmi biztoshoz benyújtott panasz útja is.

– A biztos nem foglalkozhat olyan ügygel, amelyben bírósági eljárás van folyamatban.

– Nem foglalkozhatunk továbbá olyan ügyekkel, amelyekben egy évnél régebben született jogerős határozat, vagy ha az ügyre vonatkozó eljárás 1989. október 23. előtt indult.

– A fentiekén túl Ön természetesen felhívhatja az adatvédelmi biztos figyelmét, ha általános adatkezelési visszásság jut tudomására, akár a személyes adatok védelme, akár a közérdekű adatok nyilvánossága terén.

Panaszok benyújtása, bejelentések

Panaszát lehetőleg írásban nyújtsa be az Adatvédelmi Biztos Irodájához (1054 Budapest, Tüköry u. 3.) A beadvány – kézírás esetén jól olvashatóan – tartalmazza a Ön nevét címét, az adatkezelő azonosításához szükséges adatokat, valamint a panasz lényegét. Ha van az ügghöz tartozó irat, hivatalos levél, írásos bizonyíték a birtokában, kérjük, csatoljon beadványához másolatot belőlük.

Kérésére a bejelentő kilétét nem hozzuk nyilvánosságra, s azt az eljárást követően is bizalmasan kezeljük.

Amennyiben a panasz írásbeli megfogalmazása különös gondot okoz, avagy Ön bizonytalan abban, hogy panasza az adatvédelmi biztoshoz egyáltalán benyújtható-e, személyes meghallgatást kérhet a hivatal Panaszirodáján. E szándékát, kérjük, előre jelezze a 269-3500 telefonszámon, ahol a felesleges sorban állás elkerülésére a Panasziroda munkatársai időpontot egyeztetnek Önnel.

Telefonon általában nem adhatunk sem az ügyére vonatkozó felvilágosítást, sem jogértelmezési tanácsot. Ugyancsak nem adunk tanácsot magáncégeknek, ügyvédeknek.

A panaszok, bejelentések sorsa

Levélben elküldött panaszát, bejelentését nyilvántartásba vesszük, a Panaszirodán benyújtott beadványáról átvételi igazolást adunk. A nyilvántartásba vételről, illetve a vizsgálat megindításáról írásban értesítjük. Amennyiben a panasz vagy bejelentés kivizsgálásához további adatokra vagy dokumentumokra van szükség az Ön részéről, beadványa kiegészítését kérjük.

Az ügyben folytatott eljárásunk eredményéről, kiadott ajánlásunkról, az esetleges közbülső fejleményekről írásban tájékoztatjuk Önt vagy meghatalmazottját.

Postacím:
Adatvédelmi Biztos Irodája
1387 Budapest, Pf. 40.
A Panasziroda címe:
Országgyűlési Biztosok Hivatala
1054 Budapest, Tüköry u. 3.
Telefon: (06-1) 269-3500
Telefax: (06-1) 269-3541
Nyomtatványok a bejelentkezéshez

Részlet az adatvédelmi törvényből

(1992. évi LXIII. törvény a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról)

[...]

Adatvédelmi nyilvántartás

28. § (1) Az adatkezelő köteles e tevékenysége megkezdése előtt az adatvédelmi biztosnak nyilvántartásba vétel végett bejelenteni

- a) az adatkezelés célját;
- b) az adatok fajtáját és kezelésük jogalapját;
- c) az érintettek körét;
- d) az adatok forrását;
- e) a továbbított adatok fajtáját, címzettjét és a továbbítás jogalapját;
- f) az egyes adatfajták törlési határidejét;

g) az adatkezelő nevét és címét (székhelyét), valamint a tényleges adatkezelés helyét.

(2) A jogszabályban elrendelt adatkezelést a szabályozás tárgya szerint illetékes miniszter, országos hatáskörű szerv vezetője, illetőleg a polgármester, főpolgármester, a megyei közgyűlés elnöke köteles bejelenteni a jogszabály hatálybalépését követő 15 napon belül.

(3) A nemzetbiztonsági szervek az adatkezelésük célját és jogalapját jelentik be.

29. § (1) Az adatkezelő az első nyilvántartásba vételkor nyilvántartási számot kap. A nyilvántartási számot az adatok minden továbbításánál, nyilvánosságra hozásánál és az érintetteknek való kiadásakor fel kell tüntetni.

(2) A 28. § (1) bekezdésében felsorolt adatok megváltozását 8 napon belül be kell jelenteni az adatvédelmi biztosnak, és a nyilvántartást megfelelően módosítani kell.

30. § Nem kell bejelenteni az adatvédelmi nyilvántartásba azt az adatkezelést, amely

- a) az adatkezelővel munkaviszonyban, tagsági, tanulói viszonyban, ügyfélkapcsolatban álló személyek adatait tartalmazza;
- b) egyház, vallásfelekezet, vallási közösség belső szabályai szerint történik;

c) az egészségügyi ellátásban kezelt személy betegségére, egészségi állapotára vonatkozó személyes adatokat tartalmaz, gyógykezelés vagy az egészség megőrzése, társadalombiztosítási igény érvényesítése céljából;

d) az érintett anyagi és egyéb szociális támogatását célzó és nyilvántartó adatokat tartalmaz;

e) a hatósági, az ügyészségi és a bírósági eljárás által érintett személyeknek az eljárás lefolytatásával kapcsolatos személyes adatait tartalmazza;

f) a hivatalos statisztika célját szolgáló személyes adatokat tartalmaz, feltéve hogy – külön törvényben meghatározottak szerint – az adatok személlyel való kapcsolatának megállapítását véglegesen lehetetlenné teszik;

g) a sajtótörvény hatálya alá tartozó társaságok és szervek olyan adatait tartalmazza, amelyek kizárólag saját tájékoztatási tevékenységüket szolgálják;

h) a tudományos kutatás céljait szolgálja, ha az adatokat nem hozzák nyilvánosságra;

i) az adatkezelőtől levéltári kezelésbe került át;

j) a természetes személy saját célját szolgálja.

[...]

ADATLAP

az Adatvédelmi Nyilvántartásba bejelentkezéshez

1. Adatkezelés

1.1. Az adatkezelő megnevezése:

1.2. Címe:

1.3. Telefonszáma:

1.4. Kapcsolattartó:

1.5. Előző adatkezelés

1.5.1. Az adatkezelő megváltozásának jogcíme:

1.5.2. Előző nyilvántartási azonosító:

1.6. Az adatkezelés megnevezése:

1.7. Az adatkezelés célja:

1.8. Jogalapja

1.8.1. Jogszabályhely vagy más jogalap:

1.8.2. Jogszabály címe:

1.9. A tényleges adatkezelés helye:

1.10. Az adatkezelés automatizáltsága:

2. Adatfeldolgozás

2.1. Az adatfeldolgozó megnevezése:

2.2. Címe:

2.3. Telefonszáma:

- 2.4. Kapcsolattartó:
- 3. Az adatok forrása
 - 3.1. Adatfajta megnevezése:
 - 3.2. Adatforrás megnevezése:
 - 3.3. Adatfelvétel (átvétel) jogalapja
 - 3.3.1. Jogszabályhely vagy más jogalap:
 - 3.3.2. Jogszabály címe:
 - 3.4. Adatfelvétel (átvétel) módja:
 - 3.5. Az adat törlési határideje:
- 4. Adattovábbítás(ok)
 - 4.1. Adatfajta megnevezése:
 - 4.2. Címzett neve:
 - 4.3. Az adattovábbítás jogalapja
 - 4.3.1. Jogszabályhely vagy más jogalap:
 - 4.3.2. Jogszabály címe:
 - 4.4. Az adattovábbítás módja:
 - 4.5. Időpontja:
- 5. Az érintettek csoportja(i)
 - 5.1. A csoport leírása:
 - 5.2. Érintettek száma:
- 6. Egyéb közlendők:

FIGYELEM! Minden önálló adatkezelést külön kell bejelenteni. Egy adatkezelésen belül a 2., a 3., a 4. és az 5. pontok összetartozó rovatait a megfelelő számban külön-külön le kell másolni (vagy kiegészítő lapokat használni) és kitölteni, és az Adatlaphoz csatolni. A kitöltéshez segítséget nyújt a Kitöltési Útmutató.

KIEGÉSZÍTŐ LAP

az Adatvédelmi Nyilvántartásba bejelentkezés Adatlapjához

„Adatfeldolgozás”

Egy adatkezelés bejelentésekor az alábbi összetartozó rovatokat annyszor kell kitölteni, ahány Adatfeldolgozó (megbízott közreműködő) vesz részt a szóban forgó adatkezelésben. (A megbízott is adatkezelőnek számít, ezért önállóan is be kell jelentkeznie.)

Az egy Adatlaphoz tartozó kiegészítő lapokon kérjük feltüntetni az adatkezelés elnevezését, valamint az összetartozó lapokat megszámozni és összefűzni. (Egy adatkezelő minden adatkezelését külön Adatlapon kell bejelenteni!)

- 2. Adatfeldolgozás
 - 2.1. Az adatfeldolgozó megnevezése:

- 2.2. Címe:
- 2.3. Telefonszáma:
- 2.4. Kapcsolattartó:
- 2. Adatfeldolgozás
- 2.1. Az adatfeldolgozó megnevezése:
- 2.2. Címe:
- 2.3. Telefonszáma:
- 2.4. Kapcsolattartó:
- 2. Adatfeldolgozás
- 2.1. Az adatfeldolgozó megnevezése:
- 2.2. Címe:
- 2.3. Telefonszáma:
- 2.4. Kapcsolattartó:
- 2. Adatfeldolgozás
- 2.1. Az adatfeldolgozó megnevezése:
- 2.2. Címe:
- 2.3. Telefonszáma:
- 2.4. Kapcsolattartó:
- 2. Adatfeldolgozás
- 2.1. Az adatfeldolgozó megnevezése:
- 2.2. Címe:
- 2.3. Telefonszáma:
- 2.4. Kapcsolattartó:

KIEGÉSZÍTŐ LAP

az Adatvédelmi Nyilvántartásba bejelentkezés Adatlapjához

„Az adatok forrása”

Egy adatkezelés bejelentésekor az alábbi összetartozó rovatokat annyszor kell kitölteni, ahány felvett (átvett) adatfajta van a szóban forgó adatkezelésen belül. A 3.1. pontnál egy közös rovatban sorolhatók fel azok az adatfajták, amelyeknek a 3.2-től 3.5-ig kitöltendő összes jellemzője azonos.

Az egy Adatlaphoz tartozó kiegészítő lapokon kérjük feltüntetni az adatkezelés elnevezését, valamint az összetartozó lapokat megszámozni és összefűzni. (Egy adatkezelő minden adatkezelését külön Adatlapon kell bejelenteni!)

- 3. Az adatok forrása
- 3.1. Adatfajta megnevezése:
- 3.2. Adatforrás megnevezése:

- 3.3. Adatfelvétel (átvétel) jogalapja
 - 3.3.1. Jogszabályhely vagy más jogalap:
 - 3.3.2. Jogszabály címe:
- 3.4. Adatfelvétel (átvétel) módja:
- 3.5. Az adat törlési határideje:
- 3. Az adatok forrása
 - 3.1. Adatfajta megnevezése:
 - 3.2. Adatforrás megnevezése:
 - 3.3. Adatfelvétel (átvétel) jogalapja
 - 3.3.1. Jogszabályhely vagy más jogalap:
 - 3.3.2. Jogszabály címe:
 - 3.4. Adatfelvétel (átvétel) módja:
 - 3.5. Az adat törlési határideje:
- 3. Az adatok forrása
 - 3.1. Adatfajta megnevezése:
 - 3.2. Adatforrás megnevezése:
 - 3.3. Adatfelvétel (átvétel) jogalapja
 - 3.3.1. Jogszabályhely vagy más jogalap:
 - 3.3.2. Jogszabály címe:
 - 3.4. Adatfelvétel (átvétel) módja:
 - 3.5. Az adat törlési határideje:
- 3. Az adatok forrása
 - 3.1. Adatfajta megnevezése:
 - 3.2. Adatforrás megnevezése:
 - 3.3. Adatfelvétel (átvétel) jogalapja
 - 3.3.1. Jogszabályhely vagy más jogalap:
 - 3.3.2. Jogszabály címe:
 - 3.4. Adatfelvétel (átvétel) módja:
 - 3.5. Az adat törlési határideje:

KIEGÉSZÍTŐ LAP

az Adatvédelmi Nyilvántartásba bejelentkezés Adatlapjához

„Adattovábbítás”

Egy adatkezelés bejelentésekor az alábbi összetartozó rovatokat annyszor kell kitölteni, ahány továbbított adatfajta van a szóban forgó adatkezelésen belül. A 4.1. pontnál egy közös rovatban sorolhatók fel azok az adatfajták, amelyeknek a 4.2-től 4.5-ig kitöltendő összes jellemzője azonos.

Az egy Adatlaphoz tartozó kiegészítő lapokon kérjük feltüntetni az adatkezelés elnevezését, valamint az összetartozó lapokat megszámozni és összefűzni. (Egy adatkezelő minden adatkezelését külön Adatlapon kell bejelenteni!)

4. Adattovábbítás(ok)

4.1. Adatfajta megnevezése:

4.2. Címzett neve:

4.3. Az adattovábbítás jogalapja

4.3.1. Jogszabályhely vagy más jogalap:

4.3.2. Jogszabály címe:

4.4. Az adattovábbítás módja:

4.5. Időpontja:

4. Adattovábbítás(ok)

4.1. Adatfajta megnevezése:

4.2. Címzett neve:

4.3. Az adattovábbítás jogalapja

4.3.1. Jogszabályhely vagy más jogalap:

4.3.2. Jogszabály címe:

4.4. Az adattovábbítás módja:

4.5. Időpontja:

4. Adattovábbítás(ok)

4.1. Adatfajta megnevezése:

4.2. Címzett neve:

4.3. Az adattovábbítás jogalapja

4.3.1. Jogszabályhely vagy más jogalap:

4.3.2. Jogszabály címe:

4.4. Az adattovábbítás módja:

4.5. Időpontja:

4. Adattovábbítás(ok)

4.1. Adatfajta megnevezése:

4.2. Címzett neve:

4.3. Az adattovábbítás jogalapja

4.3.1. Jogszabályhely vagy más jogalap:

4.3.2. Jogszabály címe:

4.4. Az adattovábbítás módja:

4.5. Időpontja:

KIEGÉSZÍTŐ LAP

az Adatvédelmi Nyilvántartásba bejelentkezés Adatlapjához

„Az érintettek csoportjai”

Egy adatkezelés bejelentésekor az alábbi összetartozó rovatokat annyiszor kell kitölteni, ahány érintett csoport van a szóban forgó adatkezelésen belül.

Az egy Adatlaphoz tartozó kiegészítő lapokon kérjük feltüntetni az adatkezelés elnevezését, valamint az összetartozó lapokat megszámozni és összefűzni. (Egy adatkezelő minden adatkezelését külön Adatlapon kell bejelenteni!)

5. Az érintettek csoportja(i)

5.1. A csoport leírása:

5.2. Érintettek száma:

5. Az érintettek csoportja(i)

5.1. A csoport leírása:

5.2. Érintettek száma:

5. Az érintettek csoportja(i)

5.1. A csoport leírása:

5.2. Érintettek száma:

5. Az érintettek csoportja(i)

5.1. A csoport leírása:

5.2. Érintettek száma:

5. Az érintettek csoportja(i)

5.1. A csoport leírása:

5.2. Érintettek száma:

5. Az érintettek csoportja(i)

5.1. A csoport leírása:

5.2. Érintettek száma:

5. Az érintettek csoportja(i)

5.1. A csoport leírása:

5.2. Érintettek száma:

KITÖLTÉSI ÚTMUTATÓ

az Adatvédelmi Nyilvántartásba bejelentkezés Adatlapjához

A bejelentés az Adatlap fénymásolt példányain, vagy külön lapon az Adatlap rovatainak feltüntetésével, a tizedes számok jelölésével történhet. Kérjük, hogy a rovatokat nyomtatott betűvel vagy géppel töltsse ki.

Egy adatkezelő minden adatkezelését külön adatlapon kell bejelenteni!

Egy adatkezelésen belül minden adatfeldolgozó (2. pont), minden felvett (3. pont) és továbbított adatfajta (4. pont), valamint minden érintett csoport (5. pont) be-

jelentése céljából a vonatkozó rovat kitöltését a szükséges számban meg kell ismételni. A 2., 3., 4., ill. 5. pontok alatti összetartozó rovatokat tehát annyiszor kell fénymásolni (vagy külön lapon megismételni), ahány adatfeldolgozó, felvett, továbbított adatfajta, ill. érintett csoport van a szóban forgó adatkezelésen belül.

A felvett, ill. a továbbított adatfajta bejelentésénél a 3.1, ill. a 4.1 pontoknál egy közös rovatban sorolhatók fel azok az adatfajta, amelyeknek a 3.2-től 3.5-ig, ill. a 4.2-től 4.5-ig kitöltendő összes jellemzője azonos.

Az egy adatkezeléshez tartozó, megismételt rovatokat tartalmazó lapokon kérjük feltüntetni az adatkezelés elnevezését és az összetartozó lapokat összefűzni.

1. (Adatkezelés)

Adatkezelésnek számít az alkalmazott kézi vagy gépi eljárástól függetlenül a személyes adatok összetartozó, meghatározott célú adatállományának bármely módon történő gyűjtése, tárolása vagy felhasználása. (Minden önálló adatkezelést külön kell bejelenteni!)

1.1. Az Adatkezelő (intézményi) megnevezése. Adatkezelő az a természetes vagy jogi személy, aki vagy amely a fenti adatkezelést végzi vagy mással végezteti, és a jogi felelősséget viseli. Az alábbi 2. pont szerinti Adatfeldolgozó (megbízott közreműködő) is adatkezelőnek számít.

1.2. Megye, helység, irányítószám, utca, házszám. Amennyiben levelezését postafiókon keresztül bonyolítja, postafiók száma is.

1.3. Körzetszám, helyi telefonszám.

1.4. Az Adatvédelmi Biztos Irodájával kapcsolatot tartó személy neve, beosztása.

1.5.1. Ha az adatkezelést előzőleg más adatkezelő végezte, kérjük, jelölje a változás jogcímét (pl. jogutódlás, átalakulás, névváltozás, jogszabályváltozás).

1.5.2. Ezt a rovatot korábbi nyilvántartási szám hiányában nem kell kitölteni.

1.6. Az adatkezelésnek az adatkezelő által használt megnevezése.

1.7. Az adatkezelés céljának rövid megfogalmazása.

1.8.1. Jogszabályhely: a törvény vagy rendelet száma, paragrafusa. Más jogalap lehet pl. az érintett hozzájárulása, jogutódlás.

1.8.2. A hivatkozott jogszabály elnevezése (önkormányzat esetén kibocsátója is).

1.9. Pontos cím (intézményi) megnevezés. (A tényleges adatkezelés helye – pl. telephely – nem szükségképpen azonos az 1.2. rovatban bejelentett címmel, székhellyel.)

1.10. Az adatkezelés kézi vagy gépi módja. Lehetséges válaszok: kézi (pl. kartotékrendszer), gépi (számítógépes), részben gépesített, párhuzamos.

2. (Adatfeldolgozás)

E rovatokat akkor kell kitölteni, ha valamely adatkezelési műveletet nem az 1. pont szerinti Adatkezelő, hanem az általa megbízott közreműködő végzi. (A megbízottnak önállóan is be kell jelentkeznie.)

2.1. Az adatfeldolgozó (intézményi) megnevezése. Adatfeldolgozó az a természetes vagy jogi személy, aki vagy amely az Adatkezelő megbízásából személyes adatokat kezel.

2.2., 2.3., 2.4. Lásd az Útmutató 1.2., 1.3., ill. 1.4. pontjait.

3. (Az adatok forrása)

Egy adatkezelésen belül minden egyes adatfajtára külön kitöltendő!

3.1. Lehetséges válaszok:*

– azonosító adatok: családi és utóneve(i), nő leánykori családi és utóneve(i), neme, születési hely és idő, anyja leánykori neve, állampolgárság, tartózkodási státus, lakóhely, tartózkodási hely, személyazonosító jel, személyi igazolvány száma, útlevél száma, adóazonosító jel, TAJ, fénykép, ujjlenyomat, aláírásminta, elhalálozás helye és ideje, egyéb azonosító adat;

– az adatkezelés céljából nyilvántartott adatok: pl. életkor, jövedelem, vásárlói szokások, hitelminősítés stb.;

– különleges adatok: faji eredetre, nemzeti, nemzetiségi, etnikai hovatartozásra, politikai véleményre, irányultságra, pártállásra, vallásos vagy más meggyőződésre, egészségi állapotra, kóros szenvedélyre, szexuális életre vagy irányultságra, büntetett előéletre vonatkozó személyes adatok;

– más személyekre vonatkozó adatok: családra, családtagokra vonatkozó, ismerősökre vonatkozó személyes adatok.

3.2. Más adatkezelőtől való adatátvétel esetén – ha ismert – kérjük az adatkezelő nyilvántartási számát is jelölni.

3.3.1., 3.3.2. Lásd az Útmutató 1.8.1., ill. 1.8.2. pontjait.

3.4. Az adatfelvétel (átvétel) módja lehet például az érintett által kitöltött kérdőív, kikérdezés, egyedi adatkérés, címlista átvétele, rendszeres adatfrissítés, online kapcsolat stb. Kérjük, jelölje az adatfelvétel (átvétel) gyakoriságát is.

3.5. Az adattörlés (helyreállíthatatlan megsemmisítés vagy anonimizálás) hátránypontja, határideje, vagy feltételének bekövetkezése.

4. (Adattovábbítás)

A más szerv vagy személy részére történő adattovábbítások adatfajtánként történő bejelentése. Egy adatkezelésen belül minden egyes továbbított adatfajtára (Címzettre) külön kitöltendő!

Nem kell bejelenteni a titkosszolgálatoknak – törvény felhatalmazása alapján – teljesített adatszolgáltatásokat.

Amennyiben az adatot nyilvánosságra hozza, vagy bárki számára hozzáférhetővé teszi, a Címzett rovatba „Nyilvánosságra hozatal”-t írjon, valamint – ha van – a nyilvánosságra hozatal meghatározott fórumát, eszközét (pl. hirdetmény, napilap, CD stb.) is.

4.1. Lásd az Útmutató 3.1 pontját

4.2. Címzett az a természetes vagy jogi személy, akinek vagy amelynek az adatot továbbítják.

* Példálódzó felsorolás.

4.3.1., 4.3.2. Lásd az Útmutató 1.8.1., ill. 1.8.2. pontjait.

4.4. Az adattovábbítás módja lehet például egyedi adatkérések teljesítése, címlista együttes átadása, rendszeres adatfrissítés, online kapcsolat stb.

4.5. Az adattovábbítás határnapja, határideje vagy feltételének bekövetkezése. Kérjük, jelölje az adattovábbítás gyakoriságát is.

5. (Az érintettek csoportjai)

Egy adatkezelésen belül az érintettek minden körére külön kitöltendő!

5.1. Azoknak a csoportoknak a meghatározása, melyek tagjainak személyes adataival adatkezelést végeznek.

5.2. A csoportot alkotó személyek száma. E rovat kitöltése méltányolható indok (pl. üzleti titok) megjelölésével mellőzhető.

6. (Egyéb közlendők)

Itt jelölhető például a megbízásból végzett adatkezelés, a korábbi bejelentkezés, hiánypótlás stb.

Fontos tudnivalók

A bejelentkezés az alábbi postacímen teljesíthető:

Adatvédelmi Biztos Irodája

1387 Budapest, Pf. 40.

A bejelentkezés feltételeit tartalmazó közlemény, valamint a bejelentkezést megkönnyítő Adatlap és Kitöltési Útmutató a Magyar Közlöny 1997/106. számában jelent meg.

A közlemény, valamint a bejelentkezést megkönnyítő Adatlap, kiegészítő lapokkal és Kitöltési Útmutatóval beszerezhető az Országgyűlési Biztosok Hivatala portáján.

Az az adatkezelő, aki a személyes adatok kezelésére vonatkozó bejelentési kötelezettségét nem teljesíti, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő (Büntető Törvénykönyv 177/A. §).

Adatvédelmi Biztos Irodája

Országgyűlési Biztosok Hivatala

1054 Budapest, Tüköry u. 3.

Tel.: 269-3500